

1814 – EN
REVOLUSJON!
Skurring eller grei skuring?

JUBILEUM I ÅR?
*Oslo som hovedstad
i 700 år*

Å FEIRE
GRUNNLOV
Danske historiske erfaringer

TA PENGENE OG DRA?
*Emigrasjon på fattigvesenets
regning i 1869*

FORTID

**HISTORIE-
STUDENTENES
TIDSSKRIFT**
UIO NR 1/2014
11. ÅRGANG **KR. 100,-**

Jubileum

FORTID

NR 1/2014
Tema: Jubileum

REDAKTØRER

Henrik Olav Mathiesen og Fredrikke Holt Skråmm

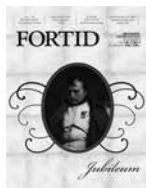
TEMAREDAKSJONEN

Håvard Brede Aven, Monika Birkeland,
Miriam Finset Ingvaldsen, Andreas Bagås Lien, Henrik
Olav Mathiesen og Fredrikke Holt Skråmm

REDAKSJONEN

Henrik Askjer, Håvard Brede Aven, Monika Birkeland,
Morten Haave, Ole Kristian Håtveit, Miriam Finset
Ingvaldsen, Aslak Kittelsen, Andreas Bagås Lien, Henrik
Olav Mathiesen, Fredrik Opedal, Daniel Heggelid Rugaas, Ole-
Albert Rønning, Fredrikke Holt Skråmm, Nora Dalaker Steenberg,
Erik Tobias Taube og Linn Anette Lund Thorsen

Grafisk utforming: Helene Moe Slinning
Trykkeri: Printhouse
ISSN 1504-1913

OMSLAG OG SKILLEARK

Henrik Askjer og Maja Brenna. Omslag basert på Hans E. Reimers, *Torgslaget i Christiania 17. mai 1829*, tegning, eid av Trondheim byarkiv, tilgjengelig på Wikimedia Commons, og Paul Hippolyte Delaroche, *Napoleon i Fontainebleau, 31. mars 1814*, 1845, olje på lerret, tilgjengelig på Wikimedia Commons. Skilleark fra Nasjonalbibliotekets bildeserie «1814-2014, postkort» på Flickr. Samtlige bilder i *Historikeren*: private, godkjent for publisering av opphavspersonene.

KONTAKT

48 24 16 74 (Fredrikke Holt Skråmm)
og 47 04 23 36 (Henrik Olav Mathiesen)
Henvendelser: redaksjonen@fortid.no
Abonnement: abonnement@fortid.no
Annonsevalg: annonse@fortid.no

POSTADRESSE

Universitet i Oslo, IAKH, Fortid, Pb. 1008 Blindern, 0315 Oslo.

FORTID PÅ NETT

www.fortid.no ♣ facebook.com/fortid.tidsskrift

Fortid er medlem av Tidsskriftforeningen,
www.tidsskriftforeningen.no
Fortid utgis med støtte fra Institutt for arkeologi,
konservering og historie ved Universitetet i Oslo,
SiO og Fritt Ord.

LEDER

HENRIK OLAV MATHIESEN
FREDRIKKE HOLT SKRÅMM
Redaktører

En bitter, sammensunket, hårtynn og avhattet, godt voksen mann klør seg selv på magen, og ber oss med til fest. Kan vi si nei til en slik invitasjon? Om invitasjonen ikke er innbydende og feststemt, så ber den oss i alle fall hilse pent på alle slektningssledd – fjerne og nære – av årsaker og hendelser som tilrettela for at begivenheten vi jubilerer i 2014 kunne skje. Om historikere til tider har vært innbitt uenige om vektleggingen mellom interne og eksterne faktorer for hendelsesforløpet og grunnlovstilblivelsen i 1814, så skal det godt gjøres å argumentere for at grunnloven kunne proklameres foruten eller helt isolert fra napoleonskrigenes forløp og konsekvenser.

Så sitter han i Fontainebleau da, en vårdag for 200 år siden, slik maleren Paul Delaroche forestilte seg ham: Napoleon, mannen bak det hele, skulende, lik en hardtarbeidende vert hvis opprinnelige selskap utakknemlig har dratt videre på byen uten engang å takke for maten eller sette inn i oppvaskmaskinen, og forventer i hvert fall å bli nevnt – om ikke feiret – som mannen som stelte i stand og tilrettela for moroa.

Og nå har vi nevnt han. *Fortids* jubileumsnummer er ikke overstadig beruset av hverken Napoleon eller 1814; vi har valgt å fokusere på jubileumsfeiringer generelt. Vårt eget tidsskrift har også jubileum, og vi er navlebeskuende nok til å markere 10-årsjubileet ved å intervju *Fortids* egne historikere fra bladets første decennium. Vi får høre om deres opplevelser knyttet til arbeidet med tidsskriftet og veien videre. Ex libris-teksten er denne gangen også et bukk til *Fortids* jubileum, og kan karakteriseres som en anmeldelse av *Fortids* bokanmeldelser gjennom 10 år.

Jubileum innebærer ikke bare å juble. Det mest uselviske som markeres i 2014 er selvsagt krigsutbruddet for 100 år siden – noe som absolutt ikke skal feires, men huskes. Men 1914 får vente til en annen gang, nærmere bestemt *Fortids* nummer 3 senere i år (send oss gjerne ditt bidrag allerede nå).

Henrik Askjer tar temaet til et overordnet nivå, og ser i sin A fontibus-tekst på bakgrunnen for at vi i det hele tatt feirer jubiler. Han spør også om vi de senere årene har sett en inflasjon av jubileumsfeiringer, og hvis så, om denne tendensen er mulig å reversere. Jubileumsfloer er et spørsmål som også er relevant

i Fredrikke Holt Skråmms artikkel «Oslo – 700 år som hovedstad?». 1314 blir av noen ansett for å være årstallet Oslo ble Norges hovedstad, og artikkelen diskuterer hvorvidt det er grunnlag for å feire nok et oslojubileum i år. 1814 er naturligvis ikke et årstall vi kan eller bør komme utenom i et jubileumsnummer, og vi presenterer her en polemisk tekst fra Bård Frydenlund, som i artikkelen «1814 – en revolusjon!» skriver om de store omveltningene som skjedde i Norge i 1814. Han tar dermed et oppgjør med skepsisen mot bruken av revolusjonsbegrepet i 1814-historiografien og offentligheten. I lys av nordmennenes 200-årsfeiring av Grunnloven ser den danske professoren Anette Warring på grunnlovsfeiringene i 1949 og 1999 i Danmark. Warring påpeker at det å feire ens egen idealiserte demokratiske eksepsjonalisme kan undergrave den folkelige deltagelsen og engasjementet i jubileumsfeiringen, og bidra til å dysse ned omstridte og viktige

sider ved demokratiets og grunnlovens historie. Den siste tema-artikkelen er skrevet av Catharina Backer, som tar for seg det utenrikspolitiske bakteppet til en jubileumsfeiring: forhandlingene mellom Norden og Japan i forkant av verdensutstillingen i 1970 i sistnevnte land. Denne utstillingen ble gjennomført i forbindelse med Japans 100-årige åpenhet mot verden.

Etter tema-bolken presenterer *Fortids* Monika Birkeland rykende fersk forskning fra IAKH: alle de innleverte masteroppgavene i

historie høsten 2013 løftes opp og vises frem. Videre følger som vanlig artikler utenfor tema: I artikkelen «For der søge en bedre og mere sørgfri Udkomme» undersøker Christin Emilsen norsk fattigstøtte til utvandring. Hun tar utgangspunkt i familien Bjerketvedt, som fikk økonomisk støtte til sin amerikareise i 1869. Ingeborg Fossestøl skriver om tidsskriftet *Nylændes* første årgang i 1887 og den tjuende årgangen i 1906, og kobler dette opp til kvinnebevegelsen og kvinners stilling i offentligheten. Christoffer Kleivsets artikkel handler om norsk valutapolitikk i perioden 1972 til 1992. Spørsmålet som blir stilt her, er hvilke forhold som bidro til at myndighetene gikk fra en fast til en flytende valutakurs på 1990-tallet. Bård Drange skriver om bildet av kong Olav på trikken – folkekongen. I fjor var det 40 år siden bildet ble tatt, men dette jubileet var det ikke mange som fikk med seg. Avslutningsvis kan vi friste med flere aktuelle bokmeldinger, samt en jubileumsquiz laget av Thor Stian Sæther. God lesning! ❀

”Fortids jubileumsnummer er ikke overstadig beruset av hverken Napoleon eller 1814; vi har valgt å fokusere på jubileumsfeiringer generelt.”

Innhold

- 6** Historikeren «Det skjedde en gang i 2004 at det kom et nytt tidsskrift til verden»
(av Miriam Finset Ingvaldsen)
- 18** Ex libris En anmeldelse av anmeldelsene (av Morten Haave)
- 24** A fontibus Jubileer – En kilde til bekymring? Et lettere ironisk blikk på jubileums-
inflasjonens opprinnelse og historie (av Henrik Askjer)

PÅ TEMA

- 28** Fredrikke Holt Skråmm Oslo – 700 år som hovedstad?
- 35** Bård Frydenlund 1814 – en norsk revolusjon!
- 41** Anette Warring Jubilæer som erindrings- og identitetspolitikk. Danske grundlovsjubilæer
- 48** Catharina Backer Utenrikspolitik og verdensutstillinger

HØSTENS MASTEROPPGAVER

- 60** Monika Birkeland Om høstens masteroppgaver

UTENFOR TEMA

- 68** Christin Emilsen «For der at søge en bedre og mere sørgfri Udkomme» – Familien
Bjerketvedts reise til Amerika på fattigvesenets regning
- 75** Ingeborg Fossetøl «Som om ikke det rette ord ofte er den bedste handling!» Kvinner og
offentlighet i Nylænde i 1887 og 1906
- 82** Christoffer Kleivset Fra fast til flytende: norsk valutakurspolitikk fra 1972 til 1992
- 86** Bård Drange Nokre bilete lever lenger: Kong Olav på trikken

BOKMELDINGER

- 92** Karsten Alnæs – *1814 – Miraklenes år* (anmeldt av Nora Dalaker Steenberg)
- 94** Torill Steinfeld – *Camilla Collett. Ungdom og ekteskap* (anmeldt av Miriam Finset Ingvaldsen)
- 97** Daniela Büchten (red.) – *Propaganda! Russiske og norske plakater 1920 – 1939* (anmeldt av Morten Haave)
- 100** Thor Gotaas og Roger Kvarsvik – *Ørkenen Sur: Den norske uteliggerkolonien i Brooklyn*
(anmeldt av Ingeborg Fossetøl)
- 102** Rosemary Bailey – *Love and War in the Pyrenees: A Story of Courage, Fear and Hope, 1939–1944*
(anmeldt av Mali Kristine Lunde)
- 104** Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg (red.) – *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*
(anmeldt av Tomas Ibsen Göransson)

- 106** Quiz – av Thor Stian Sæther

6

35

68

28

«DET SKJEDDE EN GANG I 2004 AT DET KOM ET NYTT TIDSSKRIFT TIL VERDEN»¹

MIRIAM FINSET INGVALDSEN

Masterstudent i historie

Universitetet i Oslo

Du kunne ha hatt *Fortelling* i hendene dine nett no, men så vart det altså *Fortid*. Det var sju historiestudentar i 2004 som avgjorde det, den gongen dei starta opp med tidsskriftarbeidet og la føringa for alle som seinare har vore med eller er i *Fortid*-redaksjonen. Tidsskrifterfaringa til desse sju var det smått med, og den første planen dreia seg om å ta utskrifter av Word-dokument i A5-format. Då var det greitt at dei kjende ein som dreiv ei Manchester City-fanzine, og som erfarent kunne hjelpe dei inn i tidsskriftverda. Med tilstrekkeleg mengder øl og kaffi drog dei det heile i gong hausten 2004.² Og i år, 2014, feirar *Fortid* heile ti år.

Grunna ti-årsjubileet har vi i dette nummeret vigd historikar-intervjuet til tidlegare redaksjonsmedlemmer i *Fortid*. Av dei 73 namngitte gjennom desse ti åra, har vi fått ni av dei til å skrive for oss. Vi har bedt dei om å fortelje om tida i redaksjonen: Korleis opplevde dei å vere ein del av eit studenttidsskrift? Og har tida i *Fortid* vore med på å forme dei og vala deira i ettertid?

JARDAR SØRVOLL

i *Fortid* 2005–2007

Gullalderen

På redaksjonsmøtene i *Fortid* mellom 2005 og 2007 møtte jeg noen av folkene jeg setter mest pris på. I dag bor jeg i et rekkehus på Hebekk i Ski med den jeg likte aller best.

I dag fremstår årene jeg var engasjert i *Fortid* som en gullalder. Det var før vi hadde noe særlig å miste, før noen av oss ble fordervet av voksenlivets karrierejag. For å parafrasere de kloke ordene visstnok uttalt av en kjent norsk historiker: Går det egentlig an å være lykkeligere enn et redaksjonsmedlem i et studenttidsskrift? Selv tillater jeg meg å tvile på det.

Jeg husker mitt første redaksjonsmøte: Vi planla et ellevilt dobbeltnummer om USA med pretensiose tekster om Cash, Springsteen og «det andre Amerika». Herlige Gunnar Jakobsen, den første redaktøren, tvang også det yngste og ferskeste redaksjonsmedlemmet til å holde takk-for-maten-tale på kandidatfesten. Jeg protesterte halvhjerta, men betraktet det selvfølgelig som en sjanse til å imponere de andre i redaksjonen, spesielt de tøffe jentene som gikk et semester over meg. I det hele tatt var redaksjonen full av interessante folk jeg hadde lyst til å snakke med. Thor Indseth, *Fortids* founding father, hadde mange av ideene. Geirr Olav Gram, Ingjerd Veiden Brakstad, Inger Hilde Killerud og Marius Ruud Hofstad var sterke på sine felt, og deres personlige og faglige modenhet imponerte meg, ung streber og puggehest som jeg var. Senere sluttet en hel gjeng med initiativrike og dyktige studenter seg til redaksjonen som Håkon Evju, Kristian Hunsgaard, Hilde Reinertsen og Ane Bjølgerud Hansen.

Redaksjonen var preget av en fruktbar blanding av stormannsgalskap, entusiasme, idealisme og ydmykhet. Gunnar Jakobsen personifiserte på mange måter denne *Fortid*-ånden. I hans tid som redaktør ble det klappet, ledd og drukket sjampanje på redaksjonsmøtene. Vi var glade amatører på godt og vondt. Noen ganger drømte vi om verdensherredømme, i neste øyeblikk glemte vi

å få med navnene på bidragsyterne, eller hele artikler forsvant på mystisk vis.

Vi la mye stolthet i redaksjonsarbeidet, og snakket ofte om å være i «*Fortids* tjeneste». Det siste innebar å prioritere *Fortid* over egennyttige aktiviteter som lønnet arbeid eller masteroppgaven. I ettertid er det rørende å tenke på hvor rausa vi var med vår egen tid. Ingen av de ivrigste redaksjonsmedlemmene leverte masteroppgaven på normert tid. Jeg tror ikke mange av oss så på engasjementet i *Fortid* som noe som skulle ta seg godt ut på en cv. Selv var jeg motivert av å skaffe meg kjæreste (primært), diskutere fag, skrive artikler og gi ut et godt og relevant fagtidsskrift. Alle tanker om jobb og liv etter *Fortid* var lagt i en skuff med et klistremerke hvor det stod «den tid, den sorg» med store bokstaver.

Alt som skjedde i min *Fortid*-periode var riktignok ikke like ålreit. Noen ganger burde vi greid å løse uenigheter uten å bli sure. Intriger, sjalusi og fiendskap er uunngåelig blant unge menn og kvinner som brenner for noe og noen – men ikke alltid like sterkt, på samme tid eller på samme måte. Likevel burde vi greid å være bedre venner. På slutten ble vi kanskje også litt for seriøse. Det ble for mange forskertunge temanummer, for lite fest og moro. Tidsskriftet ble bedre ortografisk-, visuelt- og faglig sett, men jeg brøt sjeldnere ut i latter når jeg leste det. Vi brukte mer tid på studiene, og mindre tid på å le av oss selv og skåle for våre små og store triumfer. Kanskje bodde det en usympatisk karrierist i oss alle likevel? Når det er sagt ville jeg helst fortsatt i (nesten) samme redaksjon resten av livet. Hvis noen hadde tilbudt meg stipendiatlønn for å være skrivende redaktør i *Fortid*, ville jeg akseptert på flekken. ♣

ERNST BJERKE

i *Fortid* 2005–2008

Følelsen av å være med på noe viktig

Feg var ett av de første redaksjonsmedlemmene som kom utenfra den vennekretsen som opprinnelig hadde stiftet *Fortid* året i forveien, og husker det som en relativt alvorlig affære da jeg skulle treffe redaksjonen for å se om jeg kunne passe i den. Jeg hadde riktignok skrevet en og annen artikkel her og der, men det var noe ganske annet å skulle få ta del i den makten som forvaltes i redaksjonen for et studenttidsskrift! Det var likevel ikke all verden til makt vi kunne utøve, all den tid det ofte var vanskelig nok å finne villige bidragsytere. Våre ambisjoner for bladet i denne første tiden begrenset seg i stor grad til håpet om at noen ville drive det videre når ingen av oss var igjen. Og sånn sett har vi nå all grunn til å være veldig fornøyd.

Det var ellers ikke bare makten og den åpenbare *glamouren* som virket tiltrekkende ved å være med på å lage *Fortid*. Følelsen av å bli tatt på alvor, ikke bare innad i redaksjonen, men utad ved instituttet og videre, betydde den gang veldig mye for en ambisiøs student. Vi som laget *Fortid*, følte vel at tidsskriftet gav oss en anledning til å praktisere som «ekte» historikere. I studiene kvalifiserte vi oss til å bli historikere, i *Fortid* var vi det allerede. Arbeidet med *Fortid* gav i alle fall meg en faglig selvtilit som jeg ellers ikke vet hvor jeg skulle ha funnet.

En ting er naturligvis *følelsen* av å være med på noe viktig, men arbeidet med *Fortid* gav også helt konkrete og verdifulle erfaringer som jeg siden har hatt stor glede av i forbindelse med annet redaksjons- og utgivelsesarbeid. Med en flat struktur innad i redaksjonen fikk alle forsøke seg litt på alt, og fikk litt erfaring med alt. Vi lærte hva som skal til for å omsette tanker til papir og trykksverte, og det har jeg gang på gang hatt nytte av siden.

Sånn i ettertid husker jeg samarbeidet i redaksjonen som i det vesentlige harmonisk – selv om det helt sikkert forekom opphetede debatter om viktige spørsmål om fotnoteformater og annet. Det jeg imidlertid husker som en vedvarende spenning i arbeidet – og som i noen grad delte redaksjonen – var tidsskriftets profil. I hvilken grad skulle vi stille våre sider til rådighet for andre enn historiestudenter ved Universitetet i Oslo, og i forlengelsen spørsmålet om vi først og fremst skulle være *historietidsskrift* for studenter eller et *studenttidsskrift* for historikere. Skulle *Fortid* være et fristed der studentene kunne boltre seg uanfektet, eller skulle det være et sted der studenter kunne komme til orde skulder ved skulder med sine lærere og akademiske forbilder? Jeg husker at det ble næret en viss frykt for at vi kunne komme til å skremme bort studentene som bidragsytere dersom vi slapp til for mange andre. På den annen side var det de som mente at en heving av det vitenskapelige nivået uansett ville tiltrekke de beste artiklene, også fra studentene. Det er mitt inntrykk at *Fortid* i dag har funnet en fin balanse mellom disse hensynene.

Vi var stolte av det vi fikk til, og det føltes veldig meningsfullt å sitte utover kveldene å diskutere gud-vet-hva i timelange redaksjonsmøter. Da jeg takket for meg etter noen år i redaksjonen, var dens ambisjoner på et helt annet nivå enn da jeg begynte, og hver gang jeg nå leser et nummer av *Fortid*, ser jeg at ambisjonene er blitt enda høyere. ♣

ASTRID SVERRESDOTTER DYPVIK

i *Fortid* 2006–2008

Eit lite universitet i universitetet

Noko av det første eg la merke til som forsk masterstudent var bladet *Fortid*. Det var liksom overalt. På lesesalen, på pauserommet, på Uglebo. Og så var det denne gjengen frå redaksjonen. Dei var også overalt: i kantina, alvorleg samtalande over kaffikoppar, på trappa utanfor instituttet med sigarettar og av og til også innom lesesalen.

Det kan kanskje lyde litt paradoksalt at eg, historiestudenten, ikkje likte namnet. Men eg gjorde altså ikkje det. Det var liksom litt for opplagt, og gav meg assosiasjonar til noko tilbakeskodande, offisiøst.

Som masterstudent i historie blir det lett til at ein går med ei kjensle av at dei andre ikkje heilt forstår. Dei evnar liksom ikkje å ta inn over seg kor interessant og avgjerande viktig akkurat emnet for eins eiga masteroppgåve er. Men heldigvis var *Fortid* der. Dei ville at eg skulle skrive om masteroppgåva mi. Og eg skreiv ein tekst som var akkurat så intrikat som eg tenkte at ein tekst om ei masteroppgåve bør vere. Redaksjonen sa at eg berre måtte ta kontakt viss eg hadde meir på lager. Dessutan kunne eg få komme på redaksjonsmøte også. Det gjorde eg etterkvart. I redaksjonen til *Fortid* møttest studentar som var akkurat like intenst opptatt av sine eigne masteroppgåver som eg var av mi. Det var ein redaksjon som likte å drøfte, vri, vende og diskutere akkurat den boka, den artikkelen, den historikaren, det emnet, med eit langt større alvor enn det som var vanleg på førelingar. Det var eit miljø for fagleg samtale og med eit sterkt engasjement. Og redaksjonen hadde faste møte, det var lett å bli med. Eg lærte mykje på lesesalen, men eg lærte også svært mykje i *Fortid*. Det var som eit lite universitet på universitetet.

På den tida eg kom med i redaksjonen, trur eg at absolutt alle ville på trykk i *Fortid*. Det kom inn tekstar frå studentar, gamle lektorar, doktorgradsstipendiatar, journalistar. Ein måtte gjennom eit nålauge for å komme

inn. Det var alltid ein lang kø av tekstar som skulle på trykk. Og det var mange som fekk avslag. Eg hugsar eit av dei første redaksjonsmøta eg var på. Redaktør Jardar Sørvoll sat øvst på bordenden og leia møtet. Diskusjonen handla om eit innlegg som nettopp hadde kome inn. «Dette er ikkje noko for *Fortid*. Det kan i høgda passere på si-d sida til Aftenposten. Vi er eit fagtidsskrift,» sa Sørvoll. Og folk nikka, vi var eit fagtidsskrift. Vi stilte krav.

Høgdepunktet for eigen del var utan tvil at eg var med på å redigere eit temanummer om Den andre verdskrigen. Vi visste at mange er svært interesserte i historier frå krigen. Vi ville fortelje om alt det folk ikkje visste. Vi henta inn skribentar frå heile landet, dyktige skribentar som jobba med nyskapande prosjekt. Marianne Neerland Soleim, som hadde gjort den første kartlegginga av historia til sovjetiske krigsfangar i Noreg, vart henta inn som skribent. Det vart også den tidlegare masterstudenten Terje Andreas Pedersen. Han hadde skrive ei banebrytande oppgåve om interneringa av dei såkalla tyskerjentene etter krigen. Både Soleim og Pedersen har sidan gitt ut bøker. Dei er ikkje dei einaste. Heile seks av artiklane i bladet har ein forfattar som sidan har publisert ei bok om same emne. Denne krigsutgåva av *Fortid* inneheldt også ein kort tekst om Espen Søybes bok om Kathe Lasnik, ei 15 år gamal jødisk skolejente frå Oslo som vart deportert og sidan drepen i Auschwitz. No, fleire år seinare, har Kate Lasnik fått ein plass i Oslo oppkalla etter seg. Plassen ligg på Grünerløkka, like ved Eventyrbrua. Eg skal ikkje forsøke å la redaksjonen i *Fortid* ta æra verken for bokutgjevingar eller for Kate Lasniks plass. Men eg vil seie at redaksjonen i *Fortid* kan vere framtidssretta. *Fortid* er ein arena for nye tankar i historiefaget. For også fortida endrar seg når historikarar arbeider med den. ❖

HÅKON EVJU

i *Fortid* 2006–2007

Ei kilde til faglig inspirasjon

Den nåværende redaksjonen av *Fortid* har i anledning tiårsjubileet bedt meg om å reflektere litt over hva tidsskriftet har betydd for meg. Jeg var redaksjonsmedlem, og i en periode redaktør av *Fortid* mellom 2006 til 2007, og kaster meg over denne muligheten til å se tilbake på det jeg husker som noe av det beste ved studietiden på Blindern.

Jeg ble rekruttert til *Fortid*-redaksjonen som masterstudent i 2006, etter å ha levert én, og etter hvert to av mine prøveforelesningsmanus til tidsskriftet. *Fortid* ga meg mine første erfaringer med publikasjoner og selvsagt også verdifull innsikt i redaksjonsarbeid, i det som kreves for å drive et tidsskrift. Til dels har dette vært nyttig for meg som historiker senere i forsøk på å få min forskning publisert, men erfaringene fra *Fortid* var kanskje vel så nyttig før jeg kom så langt, mens jeg søkte andre jobber. Etter endt mastergrad brukte jeg aktivt *Fortid*-arbeidet i intervjusammenheng for å vise at jeg ikke bare var i stand til å utføre forsknings- og utredningsoppgaver, men at jeg også håndterte å jobbe raskt med mindre arbeidsoppgaver innenfor gitte tidsfrister. Sånn sett var erfaringene fra studenttidsskriftet et viktig supplement til masteroppgaven for meg.

Det er kanskje likevel ikke disse mer praktiske og nyttige sidene ved min tid i *Fortid* jeg har mest lyst til å fremheve her. Da jeg kom inn i tidsskriftets redaksjon, besto den av en godt sammensveiset, dyktig og utrolig dedikert gjeng, den samme gjengen som hadde stiftet det hele. For meg ble de ukentlige redaksjonsmøtene kanskje først og fremst viktig som kilde til faglig inspirasjon, en arena for å diskutere store historiske problemstillinger. *Fortid* bidro rett og slett til å engasjere meg sterkere i historiefaget. Særlig gøy i så måte var det å arbeide med temanummer, som ga forskjellige redaksjonsmedlemmer mulighet til å dyrke sine interessefelt. For min egen del fikk jeg mulighet til å utvikle min interesse for teori og metode i historiefaget, et emne som jeg og flere med meg mente ble stemoderlig behandlet i pensum på masternivå den gangen. Mer oppmerksomhet utad fikk vi da *Fortid* laget temanummer om okkupasjonshistorie, et emne som senere ble fulgt opp med et svært godt besøkt debattmøte på litteraturhuset, og som ga en følelse av å være med på å sette dagsorden. Sagt med andre ord bidro det faglige engasjementet *Fortid* var med å vekke i meg, uten tvil til at jeg både ble bedre i stand til, og til slutt ønsket å gå videre med historie og søke stipend. Jeg kan ikke annet enn å anbefale studenter å fortsette å engasjere seg i tidsskriftet, og gratulerer så mye med tiårsjubileet! ♣

MARTHE GLAD MUNCH-MØLLER

i *Fortid* 2007–2011

Historiefaget ble med ett dobbelt så interessant

Sophus Bugges hus, høsten 2004. *Fortids* første redaksjon presenterte sitt aller første nummer til de nye bachelorstudentene. Det var første gang jeg forsto at man ikke må ha fullført studiene for å ha en stemme, og at studenter faktisk kunne være historikere og produsere stoff som var verdt å lese.

Likevel ville det vært jug å si at jeg leste bladet jeg fikk den dagen. Kanskje bladde jeg litt i det, men mest sannsynlig putta jeg det bare i ryggsekken, og lot det få følge med alle flyvebladene, utskriftene og kvitteringene som bygger seg opp i starten av et skoleår. Det lå der ulest i måneder, i sitteunderlaglomma innerst mot ryggen, helt til mora mi lånte sekken noen måneder senere, og entusiastisk fortalte meg at hun hadde lest hele *Fortid* nr. 1 i ett strekk. Og selv om jeg først skulle bli med i redaksjonen i 2007, var det altså med dette første bladet historia mi med *Fortid* begynte. For jeg fortsatte å lese bladene, og lovte meg selv på tro og ære at også jeg skulle bli med i redaksjonen. Ikke med en gang, til det kjente jeg meg for fersk i faget, det var når jeg starta på master at det skulle skje.

Og det var da det skjedde. Da jeg ble med i *Fortid*, ble med ett historiefaget dobbelt så interessant. Overgangen var enorm. Jeg kom fra et bachelorstudium som minte mye om å gå på skolen, til en redaksjon av oppdaterte, kunnskapsrike og interesserte folk som brant for faget, og brukte det til å skape noe sammen. Det skjer noe spesielt når engasjerte folk med et vidt interessespekter jobber sammen. Ikke bare blir resultatet bra, det blir også innmari moro.

De fire åra jeg tilbrakte i *Fortid*-redaksjonen, var morsomme, men de har også vært nyttige. All erfaringa med tekstredigering er noe jeg har utbytte av hver dag, ikke minst på jobb. Og når jeg hører folk nevne *Fortid*, er det ikke som en studentlefse som kun har interesse for de som lagde det, tvert imot. De snakker om det som et blad som holder god kvalitet, som er drevet på frivillig grunnlag, men som likevel legger mer arbeid ned i tekstene enn mange andre. Visst lærte jeg mye historie gjennom studiene, men det var *Fortid* som først ga meg noe å bruke det til. ♣

ØYSTEIN IDSØ VIKEN

i *Fortid* 2008–2010

Fortid har vori ein fagleg-sosial arena

Eg kom med i *Fortid* hausten 2008, då eg byrja på masterstudiet i historie. Under bachelortida hadde eg stifta god kjennskap med tidsskriftet. Geirr Olav Gram i redaksjonen, som eg sat i fagutvalet for historie med, hadde mellom anna vori flink til å pusha *Fortid*-utgåver på oss yngre studentar. *Fortid* hadde gått gjennom eit generasjonsskifte, og dei som hadde vori med på stiftinga, var no ute av redaksjonen. Det var sjølsagt utfordrande å vidareføra prosjektet, men det viste seg svært levedyktig. Vi var ein stor og ivrig gjeng som tok fatt på nummer tre av *Fortids* femte årgang, om «Ringvirkninger av Israels opprettelse». Seinare, for nummer 01/09, vart eg med i temaredaksjonen, planleggingsgruppa for neste nummer. Her fekk vi Einar Mår Guðmundsson til å skriva, han sendte to artiklar, og ba meg skriva dei saman til éin!

Fortid har elles vori eit svært ambisiøst tidsskrift, som i mi tid til dømes ikkje gjekk av vegen for å invitara Antonio Negri som artikkelforfattar. Likeins har ein ikkje vori redd for å avvisa tungt etablerte forskarar, om bidraget ikkje var godt nok. Ved eit høve valte dessverre redaktøren å ikkje ta opp kampen, då Harald Frode Skram skreiv det sutrande, nedlatande innlegget «Rettinger og korreksjoner til et «svar»» i 01/09. At gamle redaksjonsmedlem framleis brydde seg, viste seg raskt ved dei kommentarane som då strøymde inn. Kvaliteten på tidsskriftet var tidleg høg, og vi fekk tildelt utmerkinga som beste publikasjon ved Universitetet i Oslo. Fagmiljøet ved UiO har alltid støtta opp om *Fortid*, og etablerte forskarar har skrivi i kvart nummer. Samtidig har det alltid i første rekkje vori studentane sitt tidsskrift, og blant forfattarane. Det bør det halda fram med å vera: Studentbidrag er *Fortid* si livsnerve, og mange aspirerande forskarar har hatt stor nytte av erfaringa som artikkelforfattar.

Seinare har *Fortid* gått gjennom fleire generasjonsskifte med stort hell, tidsskriftet blir berre betre og betre for kvart nummer! Vi er mange tidlegare redaksjons-

medlem som er imponert over kvaliteten i dag, og studentmiljø ved andre universitet har likeins vori imponert og misunneleg over kva ein har fått til med tidsskriftet. At folk brydde seg òg etter dei slutta, viser at skifta har blitt ei styrke for *Fortid*, og nye medlem har kommi inn med engasjement og nyskapande idear som har tatt tidsskriftet vidare. Mange har nok innsett kor viktig eit slikt frivillig virke er for å utvikla seg som historikar, i ei tid då byråkratiflinkisar har kutta i ordningar som auka studentane si skriveevne. Ein har dessutan vori flink til å utvikla og vidareføra kompetansen. Gjennom organisasjonsutvikling i regi av Student-samskipnaden i Oslo og Tidsskriftforeninga, har ein styrka det redaksjonelle virke. Vi utvikla til dømes rutina med vitebok, der redaksjonsmedlemmar effektivt kunne setta seg inn i nye verv. Utvikling har det òg vori med utsjånaden. Vi samarbeida mellom anna med ein eigen sideiteiknar og ein kunstnar, som laga forsida for oss. Utad kjempa vi mot trykkeriet for å få limfresa utgåvene, i staden for den helsikkess stiftinga. Innad var det harde frontar mellom matt og blank forsida. Eg banka gjennom matt, forskrekkande nok har det seinare blitt blank. Slike gamlefar-tap til tross, vilja til å tenka *layout* gjer *Fortid* i dag til ein fryd òg for det estetiske auge.

Økonomien var eit usikkert moment i oppstartsfasen, det er sanneleg ikkje gratis å gje ut tidsskrift, sjølv om redaksjonsarbeidet er drivi frivillig! Likevel har *Fortid* òg vist seg levedyktig finansielt. Støtten frå instituttet har her likeins vori svært viktig. Dessutan har ein lukkast å oppnå stønad frå meir eksternt hald, frå SiO, Kulturrådet og Fritt ord. Det har vel ikkje alltid vori like enkelt å hugsa alle søknadsfristar og driva budsjettstyring for ein gjeng med HFarar, men med kollektivt virke og ein òg annan kjekk økonomihistorikarar har ein fått skuta på rett kjø. Dessutan har ein sett forbi sin eigen navle, og klart å bringa tidsskriftet utover fagmiljøet. Ein fekk tidleg avtale til å selja tidsskriftet gjennom bokhandlarar som Tronsmo og Nordli Universi-

tetsgata, og vi inngjekk ein avtale med Interpress som gjorde at vi fekk selt tidsskriftet òg gjennom Narvesen. Redaksjonen har såleis tenkt framover, og gjort val som har sikra drifta på sikt. Til første nummer i 2010 skifta vi eksempelvis til eit billigare prentehus, nyleg har ein gjort det same igjen.

Fortid har vori det fleire av oss liker å kalla ein fagleg-sosial arena, og i så måte ein svært viktig ein for historiestudentane ved UiO. Det faglege arbeidet har vori det sentrale, men den sosiale sida har òg vori viktig. For det første har redaksjonsgjengen tatt ansvar for å arrangera festar og debattar for studentmiljøet. For det andre har samhaldet innad vori svært godt, slik eg hugsar det. I overgangen til masterstudiet var det ein topp måte å bli kjend med nye folk på. Eg har framleis fleire gode vener frå den tidlegare redaksjonen. Det var alltid artig å dra på *Fortid*-møte, og redaksjonspilsane etterpå var gjerne minst like trivelege. Desember 2009 kjende vi oss som eit seriøst nok føretak til at vi jamvel arrangerte julebord. Dessutan fór vi ilag på tur til historiedagane i Bergen og Bø for å reklamera for det fantastiske tidsskriftet vårt, og vart godt tatt imot der.

Ti år etter stiftinga, er det tydeleg at *Fortid* har vori eit vellukka prosjekt, og vi er mange som har nytt godt av erfaringa her ifrå i vårt seinare virke. For min del har det vori kjekt å ta med seg i arbeidet med ei avhandling og i vervet som meldingsredaktør i eit anna tidsskrift. Det gode høvet til å få gitt ut artiklar i eit godt etablert tidsskrift, side om side med godt etablerte forskarar, er ei eineståande ordning for studentar. Redaksjonsarbeidet er både svært hyggeleg og uvurderleg for fagutvikling og førebuing til seinare arbeidsliv. Det er all grunn til å ønska jubilanten lukke til med det som garantert blir ti nye solide år! ♣

”Fortid har vori det fleire av oss liker å kalla ein fagleg-sosial arena, og i så måte ein svært viktig ein for historiestudentane ved UiO.”

NINA MARIA RUD

i *Fortid* 2009–2011

Knyttnevar vart slegne i bordet, og chilinøttene flagra

Då eg starta i *Fortid*-redaksjonen som masterstudent, hadde bladet akkurat inngått ein avtale med Interpress om distribusjon av bladet i landets største Narvesen-kioskar. Redaksjonen var prega av skrekkblanda fryd. Det som skapte skrekk var dei juridiske forpliktingane avtalen innebar. Til dømes *måtte* bladet no vere klart for sal innan gitte fristar. Dersom bladet ikkje var klart, var lista over gebyr *Fortid* ville måtte betale lang og vond. Tanken på at nesten heile Noreg no skulle ha *Fortid* tilgjengeleg i sin lokale Narvesen, skapte på den andre sida storstilt fryd i redaksjonen. Endeleg skulle salstala komme opp på eit nivå som var *Fortid* verdig, tenkte me. Pengane skulle strøyme inn frå salet, og me gledde oss stort til å ha litt meir romslege økonomiske rammer å operere innfor. Men salstala viste ganske raskt at seriøse historiefagleg publikasjonar ikkje velta kioskar trass i friske framsider³ og presentasjon av rykande fersk forskning.

Fortid vart altså ikkje usmakeleg velståande av Interpress-avtalen, og den tradisjonelle lina der me prøvde å lage bladet billigast mogleg, for å kunne selje det til lågast mogleg pris og gje det bort til studentar og historietilsette, vart ført vidare. Sparementaliteten hadde til tider underfundige utfall. Særleg hugsar eg ein gong eg som redaktør skulle levere eit korrigerert prøvetrykk til trykkeriet og i staden for å bruke eit par hundrelappar på bodbil, fann meg sjølv syklande i vill hast i dusk-regnet langs Ring 3 kl. 00:30 på natta for å rekke fristen ein halvtime seinare.

Fortid-redaksjonen eg var del av, var samansett av studentar på både bachelor- og masternivå, samt nokre ferdige masterar som ikkje heilt klarte å gje seg med redaksjonsarbeidet. Spennet i alder, plassering i studieløpet og redaksjonell erfaring gjorde sitt til at me til tider hadde ganske så forskjellige meningar og førestillingar om korleis me kunne løyse forskjellige saker.

Saman med ei raus takhøgde for diskusjon og eigne meningar var dette medverkande til at redaksjonsarbeidet svært sjeldan var kjedeleg og svært ofte morosamt og lærerikt.

Etter redaksjonsmøta tok me gjerne med oss dei forskjellige meningane våre til den tradisjonelle ettermøte-ølen på studentpuben. Eg hugsar me raskt kunne hamna ut i ville og agiterte diskusjonar om alt frå jordbruk til postmodernisme, der knyttnevar vart slegne i bordet, chilinøttene flagra, og argumenta vart framført i oppreist stilling med høg utestemme. Innimellom dei store slaga lo me mykje, og når kvelden var over, skilde me lag med ein venskapleg gruppeklem.

Eg trur eg aldri har vore så bredt, fagleg oppdatert som eg var då eg heldt på med *Fortid*. Som masterstudent har ein jo gjerne god oversikt over sitt eige område, men gjennom *Fortid*-arbeidet las eg bidrag frå alle krikar og krokar av historiefaget. I leiteprosessen etter nye bidragsytarar fekk eg også kjennskap til institusjonar og personar som held på med historiefagleg forskning som eg aldri ville funne fram til på eiga hand. *Fortid*-arbeidet bøy også på svært velkomne pausar frå masteroppgåveskrivinga mi, og gjorde studiekvardagen min langt meir hendingsrik og variert enn han hadde vore tidlegare. Det kunne dreie seg om dei små hendingane, som kosemøta med druer, kjeks og korrekturlesing, eller dei litt større og pulsaude hendingane, som då Hayden White svara svært hjarteleg at han gjerne ville skrive for oss om me godtok at han skreiv på engelsk.

Om ein er historieinteressert, eller om ein planlegg å ha eit yrke med direkte eller indirekte tilknytning til historiefaget etter studia, kan eg på ingen måte sjå føre meg ein meir fornuftig ting å bruke onsdagskveldane sine på enn *Fortid*. ♣

SVEINUNG K. BOYE

i *Fortid* 2009–2011

Noe av det beste med Fortid er at også studenter får prøve seg

Feg tror *Fortid* er et ganske enestående initiativ i Norden, men jeg har egentlig aldri forstått hvorfor. At studenter får være med i redaksjonen i et fagtidsskrift, og endatil publisere, må jo være bra. Jeg hadde i hvert fall stor glede av det, og jeg mener bestemt det må ha vært lærerikt. Å vurdere teksters form og innhold var definitivt nyttig for meg som skrivende student, og sammen med utviklingen av de ulike temanumrene – det vil si prosessen med å finne fram til temaer, vinklinger og bidragsytere – var det også noe som utvidet de faglige horisontene til oss i redaksjonen, tror jeg. Gøy var det i alle fall, og selv om vi aldri trakk enorme leserkarer, synes jeg stadig at vi laget mange gode blader, med mange spennende vinklinger som ga oss mye. Ansvaret jeg fikk som redaktør, var nok også en nyttig erfaring. Særlig kan jeg ikke glemme én gang, da jeg fant meg selv stående med én fot godt planta i salaten mens den andre deiste måltettet i klaveret. Det var fryktelig vondt, men det var en sånn ting jeg tror jeg også lærte mye av.

Jeg begynte i redaksjonen høsten 2009, samtidig som jeg begynte på mastergraden, og trivdes umiddelbart. Jeg likte at det var en veldig egalitær struktur, og helt fra starten av fikk jeg inntrykk av å bli hørt, og at makten lå hos redaksjonen i fellesskap og ikke bare hos redaktøren. Miljøet var også godt, og sosialt var redaksjonen utvilsomt viktig. I starten var det gjennom *Fortid* jeg fant et miljø rundt studiene og lesesalen. De ukentlige redaksjonsmøtene ble også etterfulgt av utflukter til den nærmeste puben, som oftest med veldig god oppslutning. Én gang brøt vi ikke opp før i fem-seks-tiden neste morgen. Dette var selvsagt et engangstilfelle, men vi pleide å ha det hyggelig.

Ellers var det spesielt godviljen vi nøt hos forskere – kanskje særlig ved Universitetet i Oslo, men også ellers – som gjorde redaksjonsarbeidet så spennende. Den gjorde at vi kunne holde et høyt nivå. Jeg husker at bladene este ut, fordi det nesten alltid var noen av de potensielle bidragsyterne som først ikke kunne love at de ville rekke å skrive, men når det kom til stykket, hadde de så lyst at teksten dukket opp likevel. Det var fint. Kanskje likte de å skrive for *Fortid* fordi det var et så fritt forum, der de fikk mulighet til å skrive de tekstene de selv ville, men ikke ellers fikk anledning til. I hvert fall var det overraskende mange som ville bidra, og det gjorde det utrolig gøy å sitte i redaksjonen. I tillegg er noe av det beste med *Fortid* at det er en publiseringskanal der også studenter får prøve seg, og det var det veldig spennende å være med på både som redaksjonsmedlem og skribent. Jeg husker at vi gjerne skulle hatt inn enda flere studenttekster enn det vi fikk, men det var nok mer arbeid å klargjøre en tekst for en student enn for en rutinert historiker. Dessuten, både når det gjelder leserkrets og studentbidrag, lyktes vi aldri i noen betydelig grad med å nå utover vårt eget universitet, og det ble dessverre aldri naturlig for studenter i for eksempel Bergen eller Trondheim å sende inn tekster til oss. ♣

HENRIETTE MIKKELSEN HOEL

i *Fortid* 2010–2013

Min tid som Fortid-redaktør

Tiden som *Fortid*-redaktør er en periode som på mange måter representerer en brytnings-tid for meg; jeg ble ferdig med masteren min i historie, og fikk være med på mye morsomt faglig og sosialt i innspurten og i etterkant av den. Med det avsluttet jeg studietiden min, og begynte på det mange så gjerne kaller «voksenlivet». Det var likevel ikke bare en brytningstid for meg personlig, men den ble også det for *Fortid*, både for selve tidsskriftet og rammene rundt. I den forbindelse kan for eksempel *Fortid*-kontor og ny layout nevnes, noe som ikke var direkte udramatisk. Prosjekt «Ny layout» voldt hodebry både økonomisk, faglig og for dynamikken innad i gruppa, men slutt-resultatet for *Fortid* ble bra!

Nå som *Fortid* feirer ti år, skal vi feire hva *Fortid* er blitt. Men samtidig skal vi feire alt som har skjedd på veien frem til i dag. Å være redaktør er mye arbeid. Og det er mye ansvar. Og det er umulig å klare brasene uten en solid redaksjon. *Fortid*, studietid, herlige venner, redaksjonsmedlemmer – når jeg tenker tilbake på tiden i redaksjonen, vekker det gode minner, både sosialt og faglig. Erfaringene jeg fikk, har jeg tatt med meg videre i pågående prosjekter, og de har vært svært verdifulle – spesielt når det kommer tekstbearbeiding.

Hvis jeg skal trekke frem et nummer jeg er spesielt stolt over fra min tid i *Fortid*, må det være 4/2012, på redaksjonsmunn kalt «Kvinnennummeret». Nummeret var første skritt i retning av ny layout, men først og fremst er jeg stolt over det fordi det var viet til kvinner i historien. Som historiker mener jeg dette er et viktig område som ikke er blitt viet nok plass i et mannsdominert forskningsmiljø, og det ligger fortsatt en stor jobb foran oss for at kvinner som hele mennesker, ikke bare som kjønn, skal få sin plass i historieskrivingen.

Etter å ha fått en del erfaringer fra historikermiljøet, har jeg fått merke hvordan det er å være kvinne i et mannsdominert miljø. Men jeg har også sett hvordan kvinner kan være kvinners verste fiender... Jeg skal ærlig innrømme at jeg ikke har satt pris på alle erfaringene jeg har fått, men samtidig har jeg også hatt enormt mange positive opplevelser. I det redaksjonelle arbeidet i *Fortid* har vi strebet etter en likevekt, og vi har hatt et kjønnsperspektiv i arbeidet vårt. Det tror jeg er viktig for fremtiden også.

Gratulerer, *Fortid*! Og takk til alle som delte tiden i *Fortid*-redaksjonen sammen med meg! ♣

Avslutning

La oss vende blikket tilbake til oppstartinga i 2004, og intervjuet i *Universitas*. Journalisten spurde redaksjonen om korleis *Fortid* si framtid ville sjå ut, Marius B. Hofstad svara følgjande: «Hvis *Fortid* fortsatt kommer ut når ingen av oss sitter i redaksjonen, da er vi fornøyde». No, ti år etter, kan vi ønske alle til lukke med *Fortid* ti år: Til alle dei som har vore i redaksjonen, men også til alle som har sendt inn tekstbidrag, til alle som har abonnert og ikkje minst heia på oss! Vi gler oss til minst ti nye år. *Fortid* har ei framtid.

Miriam Finset Ingvaldsen, f. 1987. Masterstudent i historie ved Universitetet i Oslo. Skriv masteroppgåve om britiske og tyske reisande sine vurderingar av norsk og svensk produksjon og forbruk mellom 1795–1833.

NOTER

- 1 Frå *Fortids* første leiar. «... og Fortid skulle det hete ...» av redaksjonen, *Fortid* 1/2004, s. 4.
- 2 *Universitas*, 24. november 2004: <http://universitas.no/kultur/5056/en-historisk-begivenhet/> [Oppsøkt 14. januar 2014].
- 3 Me hadde særleg store forhåpningar for salstalet for nr. 1 i 2010-årgangen, der ein penis var avbilda i framsideillustrasjonen. Men Dagblad-effekten vart fráverande, og eg trur ikkje me selde meir enn 10–20 blad.

Nytt nummer av REPLIKK”

«Til glede for de vitebegjærlige»

«variert og velskrevet»

– Omtale i Bergens Tidende 29. april 2013

Tidsskriftet **REPLIKK”** byr på aktuelle og spennende artikler skrevet av morgendagens ledende akademikere.

I vårt kommende nummer utforsker vi

BYEN

Årsabonnement: 90 kroner (to utgaver)
replikk.b.uib.no / replikk@uib.no

REPLIKK” #37 slippes 24. april

REPLIKK”

Ex libris:

EN ANMELDELSE AV ANMELDELSENE

Essensielt i historiefaget er at forskeren eller skribenten skal gjøre funn, legge fram disse i åpne publikasjoner, og at funnene og slutningene deretter underlegges kritikk og debatt. I vitenskapelige tidsskrifter kontaktes eksperter for å vurdere bøker av andre eksperter. Også Fortid har på sine ti år etablert seg som et kritisk forum. Gjennom bladets korte historie har flere spennende kritikerstemmer kommet på trykk.

MORTEN HAAVE

Master i historie

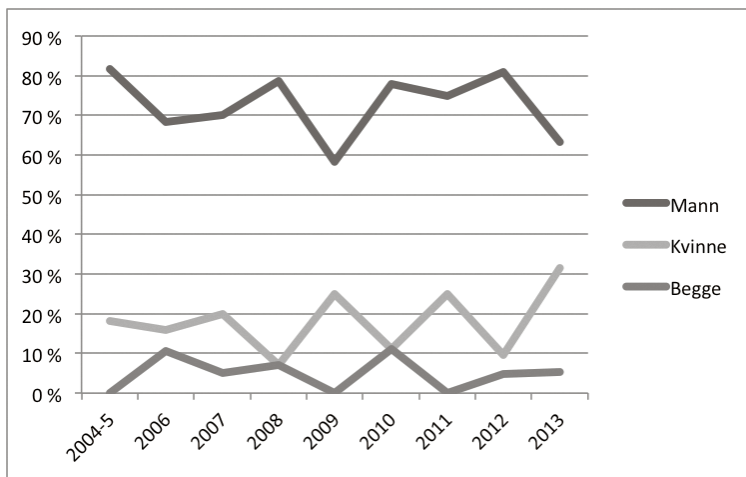
Universitetet i Oslo

Essensielt i historiefaget er at forskeren eller skribenten skal gjøre funn, legge fram disse i åpne publikasjoner, og at funnene og slutningene deretter underlegges kritikk og debatt. I vitenskapelige tidsskrifter kontaktes eksperter for å vurdere bøker av andre eksperter. Også *Fortid* har på sine ti år etablert seg som et kritisk forum. Gjennom bladets korte historie har flere spennende kritikerstemmer kommet på trykk.

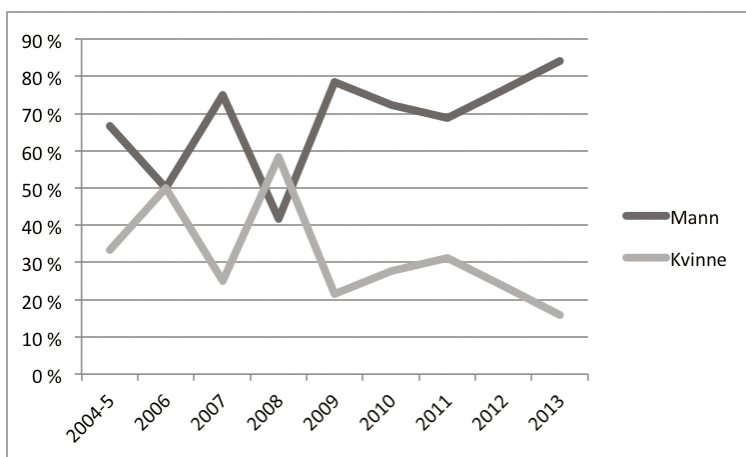
Sporen til kritisk meningsutveksling har funnes i bladet helt fra starten. «Vi har nemlig et ønske om debatt», het det i *Fortids* første leder.¹ Riktignok sto dette etter en setning som lød slik: «Postmoderne bidrag blir tatt i mot med glede». Og første nummer inneholdt kun svært korte bokenmeldelser under den pussige vignetten «Antikvariatet», hvor nye og gamle bøker ble omtalt om hverandre.² Likevel har nok bokenmeldelsene satt

et større preg på *Fortids* ti år og elleve årganger, og vært en større ansporing til kritikk og debatt, enn det de postmoderne bidragene har.

I dette essayet gjør jeg en kvantitativ analyse av noen variabler i *Fortids* bokenmeldelser gjennom tidene, og setter analysen i sammenheng med Per Bonde Hansens artikkel, publisert i *Fortid* (hvor ellers) i fjor, der han undersøker valg av masteroppgavetema hos studentene ved fire universiteter.³ Hans kvantitative funn kan oppsummeres i at flest skriver politisk historie, suverent flest skriver etterkrigshistorie og flest skriver om norske tema – men andelen ikke-norske tema er i jevn økning. Når det gjelder bokenmeldelsene i *Fortid*, skal jeg vise at 1900-tallet står sterkest her også, og antikken svakest, men at andelen ikke-norske tema *synker*. Ulikt Bonde Hansen inkluderer jeg også en kjønnsdimensjon i undersøkelsen.

Figur 1. Hvem har skrevet boka?

Figur 2. Hvem er anmelderen?

Kjønnsdimensjon

Vi varmer opp med å beskrive bokanmeldelsene i et kjønnsperspektiv. Her er det undersøkt to variabler, nemlig kjønnnet på den som anmelder boka og på den som har skrevet boka.

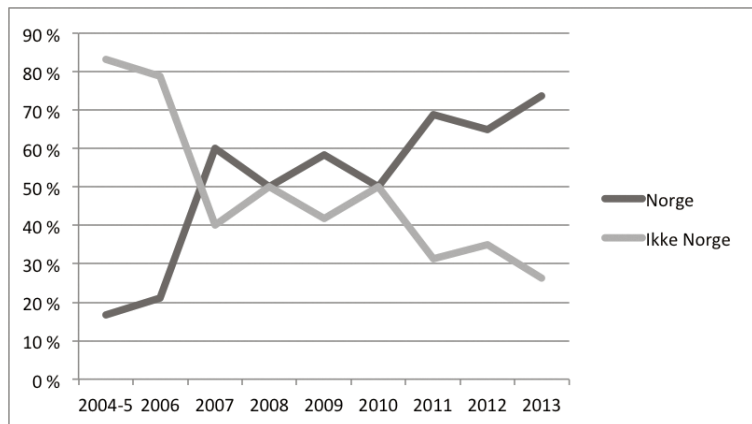
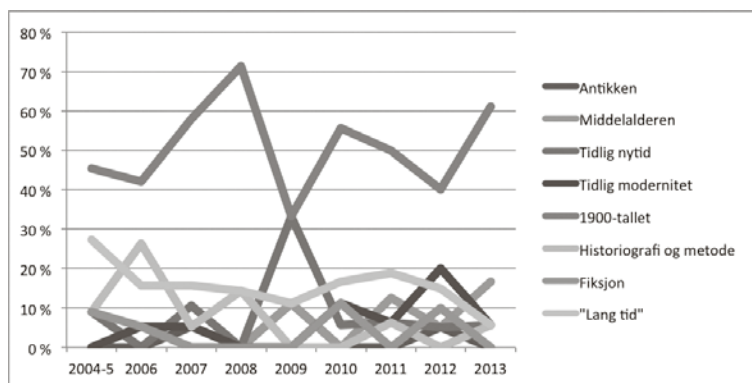
Hvis det er snakk om en antologi, er det markert som mann hvis en eller flere menn er redaktør, som kvinne med kvinnelig redaktør. Øvrige bidragsytere har ingen innvirkning på tellingen. Når det gjelder antologier er det observert at opp mot fire menn kan dele på en redaktørjobb;⁴ kun unntaksvis står det mer enn én kvinne bak en utgivelse. Riktignok kommer noen tilfeller der en mann og kvinne har skrevet eller redigert sammen, noe som kategoriseres med en tredje verdi, «begge».⁵

Totalt står menn bak 72,7 % av de anmeldte bøkene, kvinner står bak 18 %, mens 5,3 % er skrevet av menn

og kvinner i fellesskap. Ser vi på anmeldelsene, er totalt 69,3 % skrevet av menn, 30,7 % av kvinner. (Ingen anmeldelser er skrevet av flere personer sammen). I begynnelsen var anmelderbidragene mer «likestilte». Kvinneandelen har imidlertid sunket drastisk i de seinere årene. Samtidig er det blitt anmeldt stadig flere bøker skrevet av kvinner. Jeg skal ikke postulere at kvinnelige anmeldere bør «holde seg til sine egne» for å gjøre denne statistikken mer likestilt, kanskje det like godt er mennene som bør løfte fram flere kvinner?⁶

Temavalg

Vi skal forlate kjønnsdimensjonen og gå videre til temavalg – periode og sted. Før jeg forteller hva den kvantitative analysen viser her, kan det være på sin plass å diskutere hva temavalg betyr. Her kan en ta utgangspunkt i Per Bonde Hansens tanker om hvilken betydning masteroppgavetemaet har. Han diskuterer om

Figur 3. Hvilken tidsperiode handler bøkene om?

Figur 4. Handler boka om Norge?

temavalg skyldes studentens egne interesser, veilederens interesse eller at temavalget er opportunt på ulike måter. Han gir ikke noe definitivt svar, men antyder at veileder har stor innflytelse.⁷ Hva så med bokanmeldelser i *Fortid*? Er det slik at masteroppgavetemaet også gir seg utslag i hvilke bøker man leser og dermed anmelder? Eller blir *Fortid* en friarena for å skrive om all den morsomme litteraturen man ikke sitter med på lese-salen?

Et personlig eksempel kan jo være at en som skreiv masteroppgave om første verdenskrig ser på det som atspredelse å anmelde bøker om andre verdenskrig. I denne undersøkelsen faller dog disse i samme kategori: 1900-tallet. Det samme vil skje med en som studerer høymiddelalder, men anmelder bøker om *tidlig* middelalder. Kategoriserer man temaene, som jeg gjør her, er det nok vanlig at anmelderen holder seg innenfor sin mest kjente og kjære periode.

Den nyeste historien mest anmeldt

Totalt handler 51,4 % av de anmeldte verkene om sein modernitet, altså 1900-tallet og seinere. Den nest mest populære kategorien – i snitt på de ti årene – er «lang tid», noe jeg har valgt å kalle det når boka spenner om flere hundre eller tusen år. Populariteten til «lang tid» har imidlertid falt ganske mye gjennom årene.

Eldre tidsperioder sakker også akterut: En andel på 6,9 % av anmeldelsene har både tidlig modernitet (det vil her si det lange 1800-tallet) og tidlig nytid (1500–1800). 5,6 % av anmeldelsene er av bøker om middelalderen, skrale 2,1 % om antikken. Selv fiksjon ligger høyere enn dette, med 4,2 %, og kanskje vil noen gledes over at historiografi og metode ligger såpass høyt som 7,6 % i snitt.

Utvalget er på 150 bøker. Når tallet på for eksempel middelalderbøker er så lavt kan man koste på seg en liten kikk inn i materien. Av de åtte bøkene er tre skrevet av Tore Skeie og anmeldt i 2013. To er skrevet av veilederkonge Jon Vidar Sigurdsson og én av Hans Jacob Orning (første bind av *Norvegr*). En antakelse kan være at studentene blir en del av et middelaldermiljø hvor man merker seg og diskuterer sin veileder Sigurdssons nyeste utgivelser, og at også den mer populære Tore Skeie har fanget en interesse i dette miljøet. Bøkene til den avsatte professoren Arnved Nedkvitne, som har publisert på norsk i perioden,⁸ har derimot ingen tatt i. Det er snarere blitt prioritert å anmelde «et stort og meningsløst arbeid» om Kina, om en «ubåtkaptein» med «ville hypoteser»,⁹ og kun én – i bok om europeisk middelalder utenom Norge.

Bonde Hansens funn avviker noe fra dette. For det første skyldes våre ulike tall at han mangler kategorier som «lang tid» og fiksjon i sin undersøkelse. Det er da også svært uvanlig, hvis det noen gang skjer, at masterstudenter skriver om perioder på flere hundre år. Til dels liker de derimot å lese og anmelde bøker om det.

Viktigere er det imidlertid at Bonde Hansens materiale viser en «lykkelig slutt» for middelalderen, som i 2011 steg til å bli den nest mest omskrevne tidsperioden blant masterkandidater ved fire universiteter. Middelalderstudentene er underrepresentert blant *Fortid*-anmelderne, men er også her i framgang. At de tredje og fjerde mest omskrevne periodene i Bonde Hansens undersøkelse er 1800-tallet samt perioden 1900–1945 er mindre overraskende.

Etterkrigsperioden, som hos Bonde Hansen kalles *samtidshistorie*, er i hans materiale nesten mer populær enn alle andre perioder til sammen. Utviklingen siden 1991 har gått kraftig i favør av etterkrigshistorie, og hovedsakelig i disfavør av periodene 1800–1900 og 1900–1945. Blant de leverte hovedoppgavene i 1991 lå disse tre periodene nesten likt rundt 25–28 %. Antikken, derimot, har ligget stabilt lavest i flere tiår også for hoved- og masteroppgavens del.¹⁰ Denne slagsida mot samtidshistorie er for lengst erkjent av de involverte. Da *Fortid*-redaktørene ble intervjuet i *Historikeren* i 2012 het det:

Dessuten er det riktig å si at de har en slagside i retning av samtidshistorie, noe som reflekterer Oslo-miljøets interesser og orientering: Rundt halvparten av studentene og de vitenskapelig ansatte her sysler med samtidshistorie. Likevel legger de også vekt på eldre historie.¹¹

Norge

En siste variabel som er verdt å trekke fram fra vår lille undersøkelse er hvilket *sted* de anmeldte bøkene handler om. Dette er også en variabel Per Bonde Hansen bruker en del plass på, delt inn i to verdier: norsk og ikke-norsk.¹² Norge som tematikk inkluderer da også norsk innvandring til Amerika eller nordmenn i Kenya, for å ta noen nylige eksempler fra anmelderspaltene. Grunnen er åpenbar: Få eller ingen hadde skrevet om nordmenn i Kenya hvis de ikke selv var norske eller skreiv for et norsk publikum. Det er i en norsk kontekst at dette i det hele tatt blir sett på som et eget tema.

Ved mang en anledning er det diskutert om «metodologisk nasjonalisme» preger norsk historieskriving. Noe som kanskje mange glemmer er å se «nasjonalismen» i relasjon med journalistikken og dens nærhetsskriterium. Man må ta innover seg at journalistikken og medielogikken i betydelig grad er med på å sosialisere historiestudenter som lesende mennesker, i tillegg til den påvirkningskraften et studium har. I norsk mediedekning av begivenheter i resten av verden har en norsk ramme tradisjonelt stått sterkt.¹³ Det holder ikke å *kun* problematisere at slike tenkemåter har stått sterkt i forskermiljøene.

I Bonde Hansens materiale var 63 % av tjue års masteroppgaver om norske tema. Samtidig fant Bonde Hansen ut at antallet innleverte oppgaver om ikke-norske tema har økt. I 2003, året masterprogrammer avløste hovedfag, var fordelingen faktisk 50-50. I 2008 skjedde det nesten igjen. Også hvis man ser bort fra tilfeldige svingninger har andelen ikke-norske tema steget (lineært) også etter dette. Fra 2003 til 2011 skreiv hele 41,5 % av kandidatene om ikke-norske tema.¹⁴ Hva så med anmeldelsene i *Fortid*?

I *Fortid* var ikke-norske tema faktisk sterkt overrepresentert i starten. Etter tre år var fordelingen 50-50, noe den også har vært i 2008 og 2010. Etter dette har Norge dratt fra. Tendensen er altså motsatt av masteroppgave-

vene, hvor ikke-norske tema er i framgang. Det er vanskelig å si hva det skyldes. En grunn kan være forskjellen mellom universiteter – Bonde Hansen har med tre andre universiteter enn UiO, og studentene der skriver jo sjelden eller aldri i *Fortid*. En annen grunn kan være interesse. Hvis mitt tidligere spørsmål, om anmelderiet er en fritidsatspredelse, kan besvares positivt, er det naturlig at kurvene vokser i motsatt retning. Ikke-norsk på masteren, norsk i anmeldergodstolen – og *vice versa*. Trenden kan også ha med tilbud å gjøre. Det har institusjonalisert seg at *Fortid* får sine bøker som anmeldereksemplarer, og det fra norske forlag. Kanskje tilbudet om norsk tematikk rett og slett er mye større.

Det kan minnes om at norske tema tross alt er i flertall også i Bonde Hansens materiale, om enn flertallet er knappere for anmeldelsenes del. Har «nasjonalismen» noe for seg som forklaringsfaktor? Bonde Hansen trekker fram at også de ikke-norske masteroppgavene er prega av «en sterk nasjonalstatlig orientering». Han knytter det til at «politisk historie, med nasjonalstater som aktører» også viser seg å være i flertall.¹⁵ Om de anmeldte bøkene omhandler politisk historie, sosialhistorie eller liknende er et perspektiv som dessverre ikke er anlagt i denne undersøkelsen. Bonde Hansen ser imidlertid *også* en sammenheng mellom veksten i ikke-

norske tema og veksten i etterkrigshistorie.¹⁶ Hos anmelderne har derimot andelen etterkrigshistorie holdt seg høy, men andelen ikke-norsk historie har altså vært jevnt synkende.

Noen utelatte sjangere

Hvor «nære» går bokanmelderne før de finner noe de ønsker å anmelde? Selv om Norge har fått et oppsving som boktematikk mellom 2004 og 2013 er lokalhistorie så godt

som totalt utelatt. Kanskje er studentene interesserte i historien til sitt eget lokalmiljø, men de ser det ikke som like viktig å diskutere dette i et mer vidtfavnende studentmedium. Likevel er det jo skribentengasjementer å hente i den lokalhistoriske sfære for uteksaminerte kandidater, så det kunne hatt sin verdi å debattere hvordan lokalhistoriske forfattere utfører sin oppgave. Dette har også blitt diskutert mer allment i fora som *Historikeren* og *Historisk tidsskrift* i de seinere år.¹⁷

En annen type historiebok som er totalt utelatt er noe som ligger *yrkeshverdagen* nært, nemlig lærebøker for skolen. Mange i *Fortids* omskiftelige redaksjoner har

---

”Man må ta innover seg at journalistikken og medielogikken i betydelig grad er med på å sosialisere historiestudenter som lesende mennesker.”

---

endtl og kommer til å ende opp som lærere, men finner det altså ikke verdtt å kikkere lærebøkene nærmere i kortene – ikke i dette tidsskriftet i hvert fall. *Fortid* har riktignok hatt et nummer (1/2006) om historie i skolen. Det eneste som kan kalles lærebok gjennom ti årganger med bokanmeldelser er vel likevel *Den glemte skriften*, en lærebok i gotisk skrift.¹⁸

Med noen få unntak, som jeg straks skal komme tilbake til, er det også en tendens at anmelderne skyr større verk. Ett av historieverkene som har fått størst allmenn oppmerksomhet de siste ti årene, er Tor Bomann-Larsens kongebiografier.¹⁹ Ikke et eneste av de hittil seks bindene har blitt anmeldt. Blant de andre større flerbindsverkene som er oversett de siste årene finner vi Norsk presses historie i fire bind (2010), Schibsted i to bind (2011), Universitetet i Oslo i ni bind (2011) og Samlagets nye norgeshistorie i fire bind (2011–12). En del store biografier kommer heller ikke med, som Bjørnstjerne Bjørnson (2700 sider på fire bind), Jens Bjørneboe (1305 sider på to bind), Johan Scharffenberg (938 sider) og Paal Berg (867 sider) – for å nevne noen fra seinere år.

Overseelsen av UiO og Samlaget er kanskje litt overraskende; UiO-historien av åpenbare grunner og Samlaget-serien fordi forlagets forrige serie er så kjent og kjær for mange redaksjonsmedlemmer fra bachelorpensum. Vel er de store verkene nettopp det, store, og anmeldere vil kanskje bruke mye tid på det, men verkene er samtidig viktige referansebøker som mange må forholde seg til. En annen generell norgeshistorie, *Norvegr* i fire bind, ble riktignok anmeldt i 2012. At en monumental anmelderjobb også er mulig, viste Gjermund Forfang Rongved i 2010 da han alene meldte tre bind LO-historie:

Jeg tok på meg oppdraget med å skrive denne anmeldelsen for *Fortid* i et litt naivt øyeblikk, der jeg etter innleveringen av masteroppgaven tuslet rundt som timebetalt vit.ass. og tenkte at tre binds LO-historie helt gratis – den har når dette skrives en utsalgspris på 1280 kr på Akademika – mot å skrive en skarve anmeldelse, vel, det var en sjanse som var for god til å la gå fra seg. Det er vel nå gått omtrent et halvt år siden jeg åpnet første bind, Finn Olstads *Med knyttet neve* (perioden 1899–1935), og for å si det forsiktig har vel ikke timebetalingen gått helt i min favør.²⁰

Rongveds personlige historie minner oss for øvrig på at bokanmeldelsen kan være en sjanger med innslag av essayistikk, bokstavelig ment som «prøvende» tekst. Det er lov til å være morsom også i anmeldelser, om det så bare var i en fotnote! Under arbeidet med denne teksten har jeg sett noen smilframkallere, både kritikker som er så bitende at de er morsomme å lese, og utsagn og siteringer som er mer humoristisk ment. Jeg skal kun presentere ett. Dette er tatt fra anmeldelsen av en e-bok om flygeren Finn Thorsager, ei bok som jeg for øvrig har plassert under fiksjon fordi det heter i boka: «Boken er ikke et forsøk på å skrive en biografi om Finn Thorsager. Den er heller ikke historisk korrekt og prøver heller ikke å være en historisk fakta-bok».²¹ Befriende ærlig!

Kunne vært morsomt

Det kunne vært morsomt å gå enda dypere, ja, mer *kvalitativt* inn i anmeldelsene. Hvor lange har de vært gjennom årgangene, i hvilken grad henviser de til annen litteratur, og er det vanligst med en positiv eller negativ tendens overfor den anmeldte boka? Man kan danne seg en del hypoteser om hvorvidt studenter – som helt overveiende står bak bokanmeldelsene i *Fortid* – er mildere eller strengere i sin kritikk enn for eksempel *HT*-anmelderne. De kan kanskje være mildere på grunn av lavere utvikla faglig selvillit, eller strengere på grunn av at de i mindre grad føler at de må holde seg inne med personen eller forlaget de anmelder.

Jeg påkaller imidlertid de hensynene jeg kan; plass-, kapasitets-, ja, til og med personlige hensyn når jeg må beklage at et kvalitativt dypdykk ikke vil skje denne gangen. Det får bli en oppgave for framtidige kritikere. Kanskje det i *Fortids* nummer 2/2014 kommer en anmeldelse av denne anmeldelsen av anmeldelsene. Den som lever får se. Det er i så fall 70 % sjanse for at det er en mann som skriver den. ♣

Morten Haave, f. 1986. Master i historie ved Universitetet i Oslo, nå lektor ved Gjøvik videregående skole. Ga nylig ut Ingen Malurt i begeret, en lokalhistorisk bok fra Bærum.

NOTER

- 1 «...og Fortid skulle det hete ...» av redaksjonen, *Fortid* 1/2004, s. 4.
- 2 *Fortid* 1/2004 s. 37–39.
- 3 Per Bonde Hansen, «Historiestudentene og samfunnet. Noen hovedtrekk i studentenes faglige interesse for samfunnet i perioden 1991–2011». I *Fortid* 3/2013, s. 52–59.
- 4 Det skjedde da fire menn redigerte festskriftet til Francis Sejersted, anmeldt av Jardar Sørvoll i *Fortid* 1/2007, s. 72–73.
- 5 Noen ganger er det anmeldt ting som ikke er bøker; de er holdt utenfor. Dette gjelder to filmer, et tidsskrift, en kilde-samling, et nettsted og et brettspill.
- 6 En meget utradisjonell anmeldelse i så måte sto på trykk i *Fortid* 4/2013, der Hans Tore Hindrum anmeldte en antologi redigert på engelsk av en kvinne om et ikke-norsk tema – en blanding av antikken og historiografi.
- 7 «Historiestudentene og samfunnet», s. 53.
- 8 Arnved Nedkvitne, *Ære, lov og religion i Norge gjennom tusen år*. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2011.
- 9 Harald Bøckman, «Ubåtkaptein Menzies» ville ferd under verdenshavene». *Fortid* 3/2011, s. 95.
- 10 «Historiestudentene og samfunnet», s. 57, jf. figur 5 s. 56.
- 11 Astrid Marie Holand, «– Vi er framtida!». I *Historikeren* 4/2012, s. 18–20.
- 12 «Historiestudentene og samfunnet», s. 55.
- 13 Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen. *Verden skapes hjemmefra. Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902–2002*. Oslo: Unipub, 2008.
- 14 «Historiestudentene og samfunnet», s. 55.
- 15 «Historiestudentene og samfunnet», s. 56.
- 16 «Historiestudentene og samfunnet», s. 57.
- 17 Morten Hammerborg, «Oppdragshistorikeren: mellom et bundet mandat og den tomme frihet». I *Historisk tidsskrift* 3/2011, s. 433–444; Hilde Gunn Slottemo, «En annen historie? Noen tanker om lokallhistorias utfordringer og muligheter». I *Historikeren* 4/2012, s. 28–33.
- 18 Ernst Bjerke, «Gotisk håndskrift i Norge». I *Fortid* 3/2007 s. 77–78. Bachelorkurs har i og for seg sine innføringsbøker, men jeg regner dem ikke for skolelærebøker i den forstand.
- 19 Disse er utgitte i 2002 – 2004 – 2006 – 2008 – 2011 – 2013, og har således kommet jevnlig gjennom *Fortids* historie.
- 20 Gjermund Forfang Rongved, «Fagbevegelsen, fagbevegelsen!». I *Fortid* 2/2010, s. 86.
- 21 Sitert fra originalboka i «Gladiator. Finn Thorsager – fra jagerpilot til flykaptein» av Hallvard Stangeland, *Fortid* 1/2010, s. 84.

bøygen 4/2013

Litterær omsetting og den
litterære omsettaren

I sal frå 5. desember.

Kor synleg kan omsettaren vere? Kor tru mot forfatta-ren må ein vere når ein om-set? Kan ein også snakke om omsettaren si røyst? Og kven er det eigentleg som blir omsett? I dette nummeret av *bøygen* har vi gitt oss sjølve og bidragsytarane høve til å sjå nærmare på det å omsette litteratur – her let vi omsett-aren kome til orde.

Ikkje gå utanom. Les *bøygen*!

JUBILEER – EN KILDE TIL BEKYMRING?

Et lettere ironisk blikk på jubileums- inflasjonens opprinnelse og historie

HENRIK ASKJER

Bachelorstudent i historie

Universitetet i Oslo

2014 er av åpenbare grunner et viktig jubileumsår for Norge. Det var også fjoråret; da feiret vi nemlig Studentersamfundet, kvinners stemmerett, Edvard Munch, Ivar Aasen, Jørgen Moe og (sikkert) mange flere. Som om dette ikke var nok, var vi i 2013 fortsatt andpustne etter luftforsvarets propagandashow på 100-årsmarkeringen av norsk flygning. 2012 var tilfeldigvis også Egneråret, som etterfulgte det intense Nansen-Amundsen-året 2011. Med så mange jubileer å velge mellom, blir det vanskelig for norske kulturinstitusjoner å bestemme seg for hvem eller hva de skal hylle året til endes for, noe for eksempel Fredrik Wandrup i Dagbladet bemerket da Nasjonalbiblioteket i 2012 hadde dumpet Asbjørnsen til fordel for Egner.¹ Skal vi avgjøre om det er en fare for at dette samfunnsproblemet blir større er vi nødt til å grave i selve jubileumsårets historie.

Det er mye som tyder på at det ikke alltid har vært like tett mellom jubileumsårene. Tradisjonen stammer opprinnelig fra det jødiske jubelåret. Jubel er avledet fra det hebraiske ordet for bukkehorn; et instrument man skulle bruke for å markere jubelåret som etter Tredje mosebok skulle feires hvert femtiende år:

Og i den syvende måned, på den tiende dag i måneden, skal du la basunen lyde gjennom landet; på soningsdagen skal I la basunen lyde gjennom hele eders land. Og I skal holde det femtiende år hellig og utrope frihet i landet for alle dem som

bor der; det skal være et jubelår for eder, og I skal komme tilbake, enhver til sin eiendom og enhver til sin slekt. Et jubelår skal dette femtiende år være for eder; ikke skal I så, og ikke skal I høste det som vokser av sig selv i det år, og ikke skal I sanke druene av de ustelte vintrær i det år. For det er jubelår, hellig skal det være for eder; av marken skal I ete det den bærer.²

Det var ikke alltid påbudet om jubelår ble overholdt, for de omfattende reglene i Tredje mosebok var nok ikke uten videre populære.³ Man skulle for eksempel slippe alle slavene fri og la være å høste korn.⁴ Dette hindret ikke pave Bonifatius VIII (1294–1303) i å ta i bruk begrepet da han besluttet at første året i hvert århundre skulle være et hellig år med en ekstraordinær form for avlat. Etter dette tok det helt av. Klemens VI (1342–52) endret frekvensen til hvert femtiende år slik at flere skulle kunne få oppleve de pavelige utskielene i sin levetid. Året 1350 ble derfor utropt til hellig år. Det ble godt oppmøte, selv om svartedauden hadde herjet i flere år.⁵ Urban VI (1378–89) bestemte seg for å gjøre 1390 til jubelår og dermed senke intervallet til 33 år, men han døde året før og fikk ikke ta del i festen. Etterfølgeren Bonifatius IX (1389–1404) slo på stortromma og delte ut billig nåde både i 1390 og 1400. Martin V (1417–31) fulgte 33-års regelen i 1423, mens Nikolas V (1447–55) ville legge det til 1450. Til tross for at jubelåret 1450 ble rammet av pest og et utbrudd av panikk der 174 mennesker omkom, ble det bestemt av Paul II (1464–71)

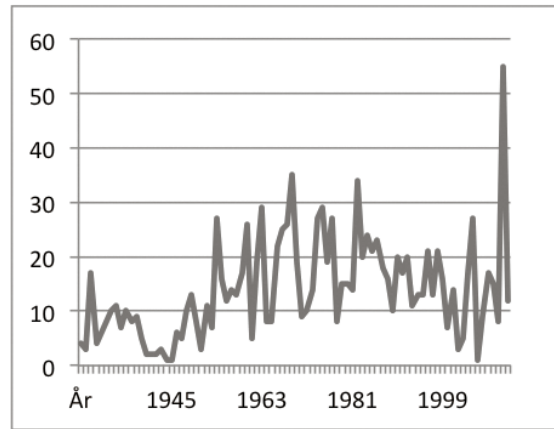
at intervallet skulle senkes til 25 år.⁶ Hvis man ser bort i fra hundrevis av år med stabilitet, et opphold mellom 1775 og 1900,⁷ og det faktum at det meste av økningen fant sted under det vestlige skismaet, er det tydelig at det har vært en trend mot flere jubelår i den katolske kirke.⁸

Hva er så sammenhengen mellom jubelårene og norske nasjonale jubileumsår? Bortsett fra en ren etymologisk forbindelse, kan jubelårsfeiring ha blitt til en protestantisk eller sekulær variant av de katolske feiringene, som ved for eksempel feiringen av kroningsjubileene. Ser man på norgeshistorien, kan man legge merke til at opphevingen av forbudet mot munkeordener i 1897, ble tett etterfulgt av et grunnlovsjubileum i 1914, men dette har selvsagt knapt noen sammenheng med hverandre. Utover dette må vi med andre ord se etter en annen forklaring på hvorfor det har blitt flere jubelår i moderne tid.

Søker man etter «jubileumsår» i Aftenpostens arkiv vil man med en liten porsjon godvilje se at det i de siste hundre årene har vært en økning i antall artikler som omtaler emnet.⁹ En tydeligere trend viser seg om man søker etter tilsvarende engelske, tyske, og franske begreper i Google-verktøyet «Ngram viewer», som analyserer digitaliserte bøker.¹⁰ Det kan dermed virke som om økningen i antall jubileumsår tok til da 100- og 150-års jubileene for 1800-tallets forfattere, konstitusjoner og nasjonale helter stod for døren. Med Carl Gustav Hempel i hånd kan vi kanskje konkludere med at jubileumsinflasjon er en historisk lov – jo mer oppmerksomhet rundt fortiden, desto flere jubileumsår. Jubileumsårene forårsaker igjen mer oppmerksomhet rundt fortiden, og den onde sirkelen er komplett.¹¹

Det er åpenbart at økningen i antall jubileumsår er et problem for samfunnet. Som nevnt var senmiddelalderens jubelår både pest- og panikkutsatt, men på den tiden var disse feiringene til gjengjeld sjeldnere enn hvert eneste år. I våre dagers jubileumsår er ikke pestfaren like overhengende, men vi må fortsatt holde panikken i sjakk, og som nevnt innledningsvis skaper det store administrative utfordringer. Den anerkjente vitenskapsmannen Stephen Jay Gould brukte begrepet «tusenårsgalskap» om det lignende fenomenet tusenårsskifter.¹² Jubelårene forekommer hundrevis av ganger oftere, så om tendensen fortsetter, kan dette – men vil forhåpentligvis ikke – være en bidragende faktor til økning i psykiske lidelser fremover.

Den egentlige årsaken til jubileumsinflasjon er jo selvsagt historiens stadige opphoping av historiske personligheter og hendelser som altfor mange mener skal og bør feires. Skal vi ta problemet ved roten er vi kanskje

Resultater med søkeordet «jubileumsår» i Aftenpostens arkiv.

rett og slett nødt til å få færre til å bry seg om historien, dens hendelser og personer. Men om det innebærer å legge ned historiefaget – om bøker må brennes, skolefaget må fjernes, historikerne må avskjediges og studiene må legges ned – så kan vi jo, når vi endelig har glemt fortiden, tross alt fokusere utelukkende på fremtiden: en fremtid uten stressende jubileumsår og historisk fundamenterte konflikter, men til gjengjeld i en sorgløs tilstand av kollektiv demens. ♣

NOTER

- 1 Wandrup, «Peter C. Asbjørnsen introduserte både Darwin og Askeladden til landet... og likevel var det Thorbjørn Egner som fikk jubileumsår?!?», *Dagbladet* 31. desember 2012: http://www.dagbladet.no/2012/12/31/kultur/bok/litteratur/asbjornsen/asbjornsen_moe/25030756/ [21.01.14].
- 2 3. Mosebok 25, 10–12. Gjengitt etter bibelselskapets 1930-oversettelse. Nyere oversettelser omtaler jubelåret som et «frigivelsesår». Tilgjengelig på <http://www.bibel.no> [10.02.2014].
- 3 Haakon Flottorp, «Jubelår», Store Norske Leksikon: <http://snl.no/jubelår> [04.02.2014].
- 4 Fabrizio Ricciardelli, *The Journey of Faith: The Jubilee from Its Origin to the Present*, Lincoln Nebraska: I Universe.com, Inc., 2000, s. 4.
- 5 Fabrizio Ricciardelli, *The Journey of Faith*, s. 22.
- 6 Joseph Gill, «Nicholas V», *Encyclopædia Britannica*: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/414130/Nicholas-V> [23.01.14].
- 7 I denne perioden var det bare uoffisielle feiringer. Ricciardelli, *The Journey of Faith*, s. 136–37.
- 8 Vatikanet: http://vatican.com/articles/info/the_jubilee_year-a1112 [23.01.14].
- 9 Grafen er basert på data fra søk i Aftenpostens arkiv: <http://www.aftenposten.no/sok/> [21.01.14].
- 10 Google Ngrams (engelsk: «jubilee year», «anniversary year» og «commemorative year», tysk: «Jubiläumsjahr» og «Gedenkjahr» fransk: «année jubilaire» og «année commemorative»): <https://books.google.com/ngrams> [21.01.14].
- 11 Ikke at jeg har lest noe av Carl Gustav Hempel, men jeg har forsikret meg om at artikkelen «The Function of General Laws in History» foreligger i et tidsskrift som er greit å bla i. Se *The Journal of Philosophy*, 39/2 1942, s. 35–48.
- 12 Stephen Jay Gould, *Tusenårsskiftet: et fullkomment vilkårlig vendepunkt*. Oversetter: Knut Johansen. Oslo: Cappelen, 1999, s. 16.

NORGE

Norge, Norge!
hytter og hus og ingen borge
blidt eller haardt;
du er vort, du er vort
du er fremtidens land.

Bj. Bjørnson.

PÅ TEMA

Fredrikke Holt Skråmm

Oslo – 700 år som hovedstad?

Bård Frydenlund

1814 – en norsk revolusjon!

Anette Warring

*Jubilæer som erindrings- og identitetspolitikk.
Danske grundlovsjubilæer*

Catharina Backer

Utenrikspolitikk og verdensutstillinger

Fra Nasjonalbibliotekets bildeserie
«1814-2014, postkort». Flickr:
[http://www.flickr.com/photos/
national_library_of_norway/
8934674875/in/set-72157632691325995](http://www.flickr.com/photos/national_library_of_norway/8934674875/in/set-72157632691325995)

OSLO – 700 ÅR SOM HOVEDSTAD?

Både i 1950 og i 2000 feiret Oslo jubileer, og i 2014 er det planlagt nok en jubileumsfeiring. Denne gangen er det ikke for å feire byen Oslo, men hovedstaden Oslo. Men har egentlig Oslo vært en hovedstad i 700 år?

FREDRIKKE HOLT SKRÅMM

Bachelor i historie

Universitetet i Oslo

Den siste helgen i august planlegger Kultur-etaten en markering av at Oslo har vært Norges hovedstad i 700 år. I en artikkel osloby.no publiserte i oktober i fjor, uttalte flere anerkjente historikere seg om feiringen. De er skeptiske til manglende faglig belegg for å bruke hovedstadsbegrepet om Oslo allerede i 1314. Nylig har nok en artikkel tatt opp dette temaet, og flere røster har stilt seg kritiske til at norske byer påberoper seg et hovedstadsstempel i middelalderen.¹ I denne artikkelen vil jeg diskutere hvorvidt en kunne kalle Oslo en hovedstad allerede da. Hvilke politiske karaktertrekk tyder på at Oslo var en hovedstad på 1300-tallet, og hvilke taler imot? Kan vi egentlig snakke om et 700-årsjubileum for byen som hovedstad?

Hva er en hovedstad?

For å kunne diskutere hvorvidt Oslo var en hovedstad eller ikke, er det nødvendig å presisere hva som ligger i dette begrepet. Hva kjennetegner egentlig en hoved-

stad? Store norske leksikon bruker betegnelsen om en by hvor landets regjering og politiske sentraladministrasjon befinner seg, samt at denne byen stort sett også er den største i landet og sentrum for økonomi og kultur.² Det er altså nødvendig at byen innehar posisjonen som politisk sentrum i landet, mens det økonomiske og kulturelle kommer i andre rekke – det siste er gode nyheter for jubileumsentusiastene i Oslo. Det er få som regner Oslo for å ha vært den viktigste byen økonomisk og kulturelt sett i middelalderen. Bergen var særdeles viktig for handel, og dette styrket byens sentrale stilling økonomisk. Det var også den største byen i flere århundrer etter middelalderen. Trondheim regnes gjerne som den viktigste byen kulturelt sett på grunn av byens religiøse betydning for landet. Det var her erkebispesetet lå, noe som befestet byens posisjon som en slags «kulturell hovedstad». For å konstatere hvorvidt Oslo kunne kalles en hovedstad eller ikke på begynnelsen av 1300-tallet, er det derfor naturlig å fokusere på byens politiske betydning for landet. Med dette i mente er

det nødvendig å se på hva som faktisk var den politiske realiteten omkring år 1300.

Håkon 5. Magnusson

Da kong Magnus Lagabøte døde i 1280, etterlot han seg to mindreårige sønner. 12 år gamle Eirik tok over som landets konge, mens hans to år yngre bror, Håkon, ble hertug over et område som blant annet inkluderte Oslo. I 1284 ble Håkon myndig, og tok over den reelle styringen av hertugdømmet sitt. Utbyggingen av Oslo by tok til, og flere kjente byggverk regnes for å ha blitt påbegynt i Håkons regjeringstid. Her kan nevnes kongsgården i Gamlebyen (i stein), utvidelsen og ombyggingen av Mariakirken samt borgen på Akersneset.³

Håkon var involvert i en rekke statsavgjørelser da Eirik var konge. I flere tilfeller var han nærmest likestilt med kongen. Da kong Eirik døde i 1299, hadde han ingen livsarvinger, noe som betydde at Håkon var nærmeste arving til tronen. Oslo var Håkons residensby som hertug, og den ble utover på 1300-tallet en mer betydningsfull by også for rikskongedømmet. Det var særlig knyttingen av kanslerembetet til Mariakirken som fikk stor betydning for byen, og det er denne begivenheten mange mener at gjorde Oslo til hovedstad i 1314.⁴

Kongsrådet og kanslerembetet

Gjennom hele middelalderen var det et spesielt forhold mellom kirke og kongemakt, preget av både samarbeid og stridigheter. Innledningsvis hjalp de hverandre med å bygge opp institusjonenes maktgrunnlag, mens de senere ofte kjempet om å ha den mektigste stillingen i samfunnet. I den første perioden av middelalderen var det *kristningskongene* som spredde den nye religionen i landet, og det var disse og andre stormenn som bygde kirker. Kirken kunne til gjengjeld i stor grad legitimere kongens makt, da han gjennom samarbeidet fikk støtte hos øverste instans: Gud. Mariakirken har trolig hatt et spesielt forhold til kongemakten helt siden tidlig middelalder. I moderne tid har arkeologer gjort funn som tyder på at Mariakirken og kongsgården i Oslo har ligget i nærheten av hverandre geografisk helt siden 1000-tallet,⁵ noe som kan tale for at kongen benyttet seg av denne kirken i større grad enn de andre kirkene i byen. Dominoeffekten av samarbeidet mellom kongemakten og Mariakirken innebar at begge parter fikk økt innflytelse og anseelse.

Med Håkon 5. som konge ble det knyttet enda nærmere bånd mellom kongemakten og Mariakirken. Han startet en omfattende utbygging av kirken på 1290-tallet, og etter at han overtok kongetittelen, bygget Håkon også ut en organisasjon av kongelige kapeller. Mariakirken fikk etter hvert den sentrale rollen i kapellorganisasjonen. I år 1300 bestemte Håkon at presteskapet i

Mariakirken skulle inkluderes i det verdslige aristokratiet, noe som betydde at geistligheten i denne kirken fikk høy rang i samfunnet, eksempelvis fikk prostens lendmannens rang. 31. august 1314 bestemte kongen at prostens ved Mariakirken i Oslo skulle være rikets kansler «til evig tid».⁶

Allerede under Magnus Lagabøte var kansleren en sentral aktør i norsk politikk, ved at han blant annet oppbevarte kongens segl. Dette betydde at kansleren kunne sende ut brev på vegne av kongen og riket. Kansleren hadde på denne tiden også en funksjon som kongelig rådgiver under riksmøter. Utover på 1200-tallet begynte rådgiverne på disse møtene i større grad å fungere som et *kongsråd*, men akkurat når dette skjedde, gir ikke kildene noe klart svar på. Betegnelsen «råd» ble offisielt brukt for første gang under et møte i 1302, men historikere regner med at overgangen skjedde tidligere enn dette, trolig etter at den mindreårige Eirik ble konge i 1280. Selv etter at Eirik ble myndig var kongsrådet en betydningsfull aktør i norsk politikk, da Eirik var en svak konge som i stor grad overløt styringen av riket til andre. Til tross for usikkerheten omkring kongsrådets opprettelse, er det sikkert at kansleren fikk en sentral posisjon i det nye rådet. Da Håkon tok over tronen, mente han at rådet hadde fått en for sterk stilling i norsk politikk, og han arbeidet aktivt med å sikre at kongens makt var overordnet rådets. Håkon kunne likevel ikke styre helt uten disse rådgiverne, så rådinstitusjonen var også betydningsfull etter Håkons overtakelse.⁷

Å knytte kanslerembetet til prostens ved Mariakirken var et trekk Håkon gjorde blant annet for å sikre mer kontroll til kongen. Ved å binde sammen et verdslig embete og et prostedømme fikk kongen myndighet til å gripe inn på flere områder i folkets samfunnsniv. Kirkens religiøse fundament gjorde at institusjonen hadde en ideologisk makt over folket, og dermed større innflytelse enn kongemakten når det gjaldt hvordan befolkningen valgte å leve. Et sterkere samarbeid mellom kirken og kongen skapte også en mer effektiv sentraladministrasjon. Sverre Bagge skriver at med Håkon 5., ble kansleren trolig den fremste mannen i kongsrådet, og det var tenkt at kansleren skulle lede en eventuell formynderregjering. At prostens ble valgt til kansler «til evig tid», var en måte for Håkon å forhindre forandring etter sin død.

Ved å knytte kanslerembetet til Mariakirken gjorde kongen det vanskeligere å skifte ut kansleren og prøvde derved å sikre seg at den person som i første rekke representerte Håkons egen politikk, fortsatt ble sittende ved makten etter hans død.⁸

Skulptur av det man tror er hertug Hakon (senere kong Hakon 5.) fra Saracanger Domkirke.
Wikimedia Commons: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/aa/H%C3%A5kon_Magnusson.JPG?uselang=nb.

Under Håkon økte kronens lovgivende og dømmende myndighet, og kongen fikk inn store inntekter gjennom bøter og toll. Han bygget ut sentraladministrasjonen, og tjenestemenn til nye og gamle embeter ble rekruttert fra den nylig opprettede kapellorganisasjonen. Menn med geistlig utdannelse var skrive- og lesekyndige, og hadde gjerne kunnskap om jus og regnskap. De kongelige kapellene sørget derfor for at kongen fikk utdannede og pålitelige menn i sin administrasjon.⁹ Situasjonen omkring 1314 viser at Oslo i større grad enn tidligere ble det politiske tyngdepunktet i Norge. Kongsrådet under kansleren fungerte som en slags regjering, sett med moderne øyne. Noe som langt på vei er med på å oppfylle kravene til en hovedstad.

8. mai 1319 døde Håkon, og kort tid etter gikk Sverige og Norge inn i et kongefellesskap. Med det nye kongefellesskapet skjedde det trolig raskt en avsettelse av kansleren. Håkons planer om å videreføre politikken sin gjennom formynderregjeringen etter døden, fungerte dermed ikke. Håkons arvtager, dattersønnen Magnus, var mindreårig i 1319, og det ble bestemt at «rikets råd» skulle styre på vegne av han. Veslekongens mor, Ingebjørg, hadde også innflytelse på politikken som ble ført i landet i tiden etter Håkons død. De nye politiske aktørene etter 1319 ønsket heller å få gjennomslag for sin egen politikk enn å videreføre Håkons.¹⁰

Riksrådet

På mange måter ble Oslo det politiske senteret i Norge under Håkon 5., det var tross alt her statsadministrasjonen med kansleren befant seg. Flere vil nok kunne strekke seg til å omtale byen som en slags hovedstad de første årene etter 1314, men for å vurdere om Oslo virkelig kan feire et *700-årsjubileum* som hovedstad, er det imidlertid nødvendig å også se på hva som skjedde etter Håkons død. Spørsmål som dukker opp, er om byen hadde fått en varig posisjon som politisk sentrum i landet (slik man bør kunne forvente av en hovedstad som feirer 700 år), eller om byens stilling mellom 1314 og 1319 var preget av enkeltpersoners innflytelse, og at dens sterke stilling politisk dermed var kortvarig.

1319 markerte et vendepunkt for kongsrådet og dets leder, kansleren. Med Magnus' trontiltredelse var det «rikets råd» som skulle ha den reelle makten mens

kongen var mindreårig. Moseng et al. skriver: «At et eventuelt framtidig formynderråd ble kalt 'rikets råd' i stedet for 'kongens råd', kom sannsynligvis av at et slikt råd nødvendigvis ville få en mer selvstendig funksjon under en umyndig konge».¹¹ Kongsrådet ble dermed gradvis erstattet av et *riksråd*. Hvordan påvirket så denne overgangen fra et kongsråd til et riksråd Oslos politiske stilling?

Utover på 1320-tallet ble det gradvis færre geistlige i rådet. Majoriteten var etter hvert verdslige stormenn fra ulike steder i landet, og disse jobbet for å sikre aristokratiets interesser. I 1323 fikk drottseteembetet en ny stilling i norsk politikk. Fra å ha hatt ansvar for kongens vakthold, ble drottseten den viktigste verdslige embetsmannen i riket. På mange måter kan han sammenlignes med kansleren under Håkon 5., da han var leder av

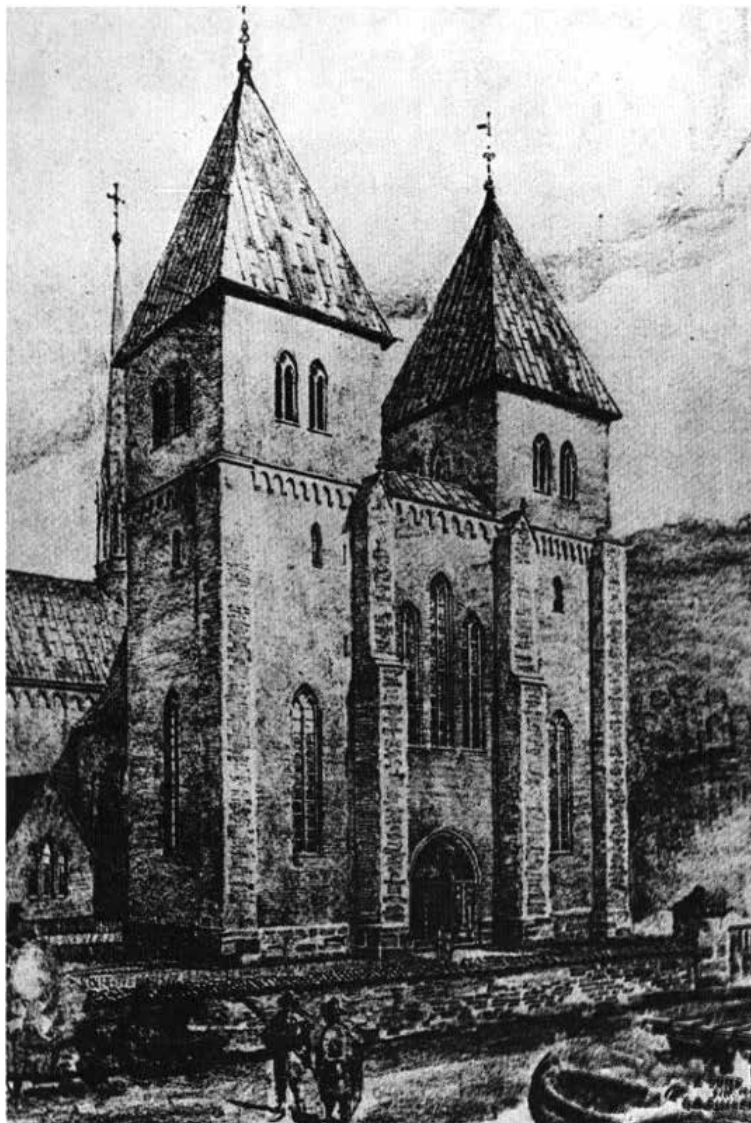
riksrådet, og med det en av rikets mektigste menn ved siden av kongen. Her kan Ogmund Finnsson fra Ryfylke (dagens Rogaland) nevnes. Han var drottsete i flere perioder etter 1360-årene, både under Håkon 6., og under hans sønn Olav 4.¹² Riksrådets makt ble utover 1300-tallet så sterk, at kongen senere ikke klarte å holde rådet unna avgjørelser som gjaldt riket. Dette ser vi eksempelvis da Magnus tok over som myndig kon-

ge i 1331. Norge gikk da inn i en turbulent tid, hvor et betydelig antall stormenn viste sin misnøye med kongen. En teori for opprørene som fant sted, er at Magnus forsøkte å styre i Sverige og i Norge uten riksrådene. Han oppholdt seg mer i Sverige enn i Norge, noe som forsterket det norske riksrådets følelse av at det ble tilsidesatt. Det at kongen brukte norske ressurser for å sikre svenske interesser, falt heller ikke i god jord hos norske stormenn. Da Magnus ble kronet til konge over begge landene i 1336, var det uten at norske riksrådmedlemmer eller geistlige var til stede. Kroningen ble således gjennomført over hodet på dem. Resultatet av opprørene var at kongefellesskapet med Sverige tok slutt, og at yngstesønnen til Magnus, Håkon, ble valgt til ny norsk konge i 1343. Magnus satt med den egentlige kontrollen over landet fram til Håkon 6. ble myndig i 1355, og deler av landet beholdt han også kontroll over etter dette, men hendelsen viser likevel hvor stor betydning riksrådet hadde fått: Magnus måtte si fra seg tronen blant annet på grunn av rådets misnøye.¹³

”Situasjonen omkring 1314 viser at Oslo i større grad enn tidligere ble det politiske tyngdepunktet i Norge.”

Rekonstruksjon av Mariakirken i Oslo. Wikimedia Commons: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/Mariakirken_Oslo.jpeg.

Slik det kommer fram i avsnittet over, oppholdt Magnus seg hovedsakelig i Sverige, noe som betydde at en stor del av landets styring ble gjennomført utenlands. Når det gjaldt den politiske sentraladministrasjonen som befant seg i landet, var ikke denne tilknyttet én bestemt by. Riksrådet hadde ikke sitt hovedpunkt i Oslo, slik kongsrådet hadde hatt; Oslo var bare én av byene rådet benyttet seg av. Kanslerembetet som i utgangspunktet hadde ført til at Oslo fikk den politiske stillingen den fikk, endret seg betraktelig utover 1300-tallet. I flere år etter Håkon 5.s død manglet Norge en kansler. I perioden 1327 til 1333 ble imidlertid kanslerembetet igjen tatt i bruk, før det stod tomt fram til 1344/1345. Mariakirkens innflytelse på embetet varierte i denne perioden, men på 1340-tallet kom det en fornyet interesse for den gamle kongekirken og for kapellorganisasjonen som helhet.¹⁴ Selv om kapellene og Mariakirken igjen ble viktig for sentraladministrasjonen til kongen, hadde store deler av kanslerembetets

maktgrunnlag blitt borte. Å være leder for kongsrådet og å lede en eventuell formynderregjering var det som gjorde prostens i Mariakirken så mektig under Håkon 5. Under de neste kongene var ikke dette lenger oppgaver som tilfalt ham. Riksrådets sterke maktposisjon vedvarte utover på 1300-tallet, og under Håkon 6. og Olav 4. styrte kongene riket i samarbeid med rådet. Selv om Oslo var ett av stedene hvor riksrådet holdt møter, stod ikke byen lenger i samme særstilling politisk som i årene etter 1314. Byen var ikke lenger sentrum for statsadministrasjonen.

Hovedstadsbegrepet om en by i middelalderen?

Til nå har det blitt stadfestet at Oslo fikk en sterkere politisk stilling etter at kanslerembetet ble knyttet til Mariakirken. Det har blitt konstatert at kriteriene for om en by kan betegnes som en hovedstad i moderne forstand, i noen grad ble oppfylt for Oslo i 1314. Det som imidlertid ikke har blitt diskutert, er hvorvidt det egentlig er riktig å bruke hovedstadsbegrepet om en by i middelalderen. For å forklare hovedstadsbegrepet benytter vi oss generelt av relativt moderne funksjoner, eksempelvis en regjering. Er det riktig å koble hovedstadsbegrepet, hvor slike funksjoner ligger til grunn, til en by i middelalderens Norge?

Hovedstadsbegrepet i seg selv er problematisk å bruke om en norsk by i høymiddelalderen, fordi landets «politiske sentrum» fremdeles var nært knyttet til kongen som person. I den første perioden av middelalderen var rikets styringsadministrasjon sterkt knyttet til hvor kongen befant seg, da kongens makt i stor grad var bundet av prinsippet om *fysisk tilstedeværelse*.¹⁵ Kongen var nødt til å reise rundt om i landet for å tilegne seg og opprettholde politisk støtte. Landets *hovedstad* var således ikke én bestemt by, men ble endret ut i fra hvor kongen oppholdt seg. I høymiddelalderen var landet imidlertid blitt sentralisert nok til at de ulike delene lot seg styre uavhengig av om kongen befant seg i området fysisk. At Oslo oftere ble brukt som residensby under Håkon 5., sender likevel signaler om at byen hadde blitt viktigere for kongemakten. Men til tross for at prinsippet om kongens fysiske tilstedeværelse i stor grad hadde falt bort på begynnelsen av 1300-tallet, var hovedstadsspørsmålet fremdeles knyttet direkte til kongen. Bestemmelsen om at Oslo skulle få den politiske stillingen byen fikk i 1314, hadde å gjøre med kongemaktens forhold til nabolandene, ikke at byen økonomisk, demografisk eller kulturelt sett var mer egnet enn andre byer. Oslo ble viktigere fordi det passet med kongens utenrikspolitikk på dette tidspunktet. Øystein Rian beskriver dette slik:

Rundt 1300 ble det norske kongedømmet trukket inn i en økende rivalisering med den danske og den

svenske kongemakten, samt med de mektige tyske hansabyene. Dette bidrog til å trekke det politiske tyngdepunktet og oppmerksomheten mot sørøst, med Oslo som hovedby. Det var særlig merkbart i Håkon 5.s regjeringstid, 1299–1319, og denne kongen brukte Oslo mye mer som residensby enn tidligere norske konger.¹⁶

Bergen hadde vært den viktigste byen på det politiske planet gjennom store deler av middelalderen, og Helle betegner byen som «landets første virkelige rikshovedstad».¹⁷ Tidligere i middelalderen hadde kongemaktens viktigste utenriksforbindelser vært med De britiske øyer, og Bergen hadde således vært et naturlig ankerpunkt. Selv om det politiske fokuset mot slutten av høymiddelalderen hadde beveget seg mer mot sørøst, oppholdt Håkon seg likevel mer i Bergen enn i Oslo – i likhet med det hans forgjengere hadde gjort. På mange måter fortsatte altså Bergen å være den viktigste byen i landet, den var tross alt kongens hovedresidensby.

Politikken landet førte, var altså i betydelig grad knyttet til hvem som var konge – og da også hvem som ikke lenger var konge. Avtaler som en konge hadde inngått i sin regjeringstid, var ikke nødvendigvis gjeldende også etter hans død. Eksempel på dette ser vi tydelig med avsettelsen av kansleren etter Håkon 5.s død. Avgjørelsen Håkon hadde tatt om kanslerembetet, varte bare i hans egen levetid. Med nye tronfølgere kom også nye ønsker for styringen av landet, og at kanslerembetet skulle være tilknyttet Mariakirken, var ikke ett av dem. Bestemmelsen Håkon 5. gjorde i 1314, var således personlig og skjør, og med kongens dødsfall forsvant også Oslos politiske særstilling. Tidligere i artikkelen ble det ymtet frampå et spørsmål om Oslo fikk den stillingen den hadde mellom 1314 og 1319 på grunn av enkeltpersoners innflytelse. Eksempelen ovenfor motbeviser ikke akkurat dette.

En hovedstad i 1314?

Håkon ga kanslerembetet til prosten i Mariakirken «til evig tid», men historien har vist at den siste delen av avgjørelsen ikke ble fulgt. Tidsperspektivet blir viktig her: Prosten i Mariakirken var bare rikets kansler i omtrent fem år etter at Håkons avgjørelse ble tatt. En kan spørre seg om disse fem årene er nok til å kalle Oslo en middelalderhovedstad. Etter dette gikk Norge inn i kongefellesskap og unioner med Sverige og Danmark, og frem til 1814 hadde ikke Norge en egentlig hovedstad.

Når det gjelder Håkons valg av Oslo som sete for sin administrasjon, er det interessant å se på hans motiver for dette. Å utnevne prosten i Mariakirken til kansler «til evig tid», var et ledd i Håkons prosess om å fremme og styrke egne interesser, og det kan derfor diskuteres

hvorvidt kanslerembetet i det hele tatt var et selvstendig styringsorgan. Hadde det ikke vært for utenrikspolitiske hensyn, hadde antagelig ikke prostene i Oslo blitt tildelt kanslerstillingen. På den annen side må en sette spørsmålstegn ved om Oslo egentlig var den viktigste byen politisk sett på dette tidspunktet. Oslo ble styrket som kongelig residensby under Håkon 5., men kildene viser likevel at kongen oppholdt seg mer i Bergen. I og med at prinsippet om personlig makt i aller høyeste grad var gjeldende under Håkons regjeringstid, er det ikke uten betydning at han valgte å tilbringe mer tid i en annen by enn Oslo. Det at Oslos stilling som residensby ble styrket, er ikke synonymt med at det ble en hovedstad.

Noen år etter Håkon 5.s død fikk prosten i Mariakirken tilbake kanslerembetet, men det politiske tyngdepunktet hadde da blitt flyttet fra dette embetet til riksrådet. Rådet fikk utover på 1300-tallet en relativt selvstendig stilling i norsk politikk, hvor kongen i mindre grad enn tidligere hadde kontroll over organet. Dersom en tenker at en hovedstad blir avgjort ut ifra hvor bestemmelser skjer, ville Norge hatt flere hovedsteder utover på 1300-tallet. Riksrådets medlemmer kom fra ulike steder i riket, og møtene deres ble ikke avholdt i kun én byer. Tar en utgangspunktet i hvor drottseten befant seg, er det også da unaturlig å kalle Oslo en hovedstad, fordi embetet flyttet rundt om i landet. Ogmund Finnsson bodde eksempelvis på Vestlandet, noe som betydde at embetet også befant seg der.

2014 er uten tvil et jubileumsår for Norge, men fokuset burde trolig ligge på andre årstall enn 1314 – også for de jubileumsglade osloborgerne. ♣

Fredrikke Holt Skråmm, f. 1989. Bachelor i historie ved Universitetet i Oslo. Jobber nå på Akershus slott.

”Dersom en tenker at en hovedstad blir avgjort ut ifra hvor bestemmelser skjer, ville Norge hatt flere hovedsteder utover på 1300-tallet.”

NOTER

- 1 Mellingsæter, *Mener Oslo bør sette på festbremsen*; Svendsen, – *Bergen har aldri vært hovedstad*.
- 2 Store norske leksikon, *Hovedstad*.
- 3 Nedkvitne og Norseng, *Middelalderbyen ved Bjørvika*, s. 142–144; Helle, *Norge blir en stat 1130–1319*, s. 249.
- 4 Nedkvitne og Norseng, *Middelalderbyen ved Bjørvika*, s. 150; Helle, *Norge blir en stat 1130–1319*, s. 250.
- 5 Nedkvitne og Norseng, *Middelalderbyen ved Bjørvika*, s. 40–41.
- 6 Bagge, «Kanslerembedet og Mariakirken i Oslo 1314–1350», s. 143–144.
- 7 Moseng et al., *Norsk historie 750–1537*, s. 170 og 173–174.
- 8 Bagge, «Kanslerembedet og Mariakirken i Oslo 1314–1350», s. 145.
- 9 Helle, *Norge blir en stat 1130–1319*, s. 214.
- 10 Bagge, «Kanslerembedet og Mariakirken i Oslo 1314–1350», s. 145; Sigurdsson og Riisøy, *Norsk historie 800–1536*, s. 203.
- 11 Moseng et al., *Norsk historie 750–1537*, s. 174.
- 12 Store norske leksikon, *Ogmund Finnsson*.
- 13 Moseng et al., *Norsk historie 750–1537*, s. 160; Sigurdsson og Riisøy, *Norsk historie 800–1536*, s. 204–208.
- 14 Bagge, «Kanslerembedet og Mariakirken i Oslo 1314–1350».
- 15 Orning, *Unpredictability and Presence*.
- 16 Rian, *Datering av Oslos status som hovedstad*, s. 1.
- 17 Helle, *Norge blir en stat 1130–1319*, s. 168.

LITTERATUR

- Bagge, Sverre. «Kanslerembedet og Mariakirken i Oslo 1314–1350». I *Oslo Bispedømme 900 år*. Utg. av Fridtjov Birkeli, Arne Odd Johnsen, Einar Molland. Oslo: Universitetsforlaget, 1974.
- Helle, Knut. *Norge blir en stat 1130–1319*. Oslo: Universitetsforlaget, 1974.
- Mellingsæter, Hanne. *Mener Oslo bør sette på festbremsen*. Oslo: no, 08.10.2013. <http://www.osloby.no/nyheter/Mener-Oslo-bor-sette-pa-festbremsen-7332672.html#.UupTt3bKzcs> (oppsøkt 30.01.14).
- Moseng, Ole Georg, Erik Opsahl, Gunnar I. Pettersen og Erling Sandmo. *Norsk historie 750–1537*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.
- Nedkvitne, Arvid og Per G. Norseng. *Middelalderbyen ved Bjørvika: Oslo 1000–1536*. Oslo: Cappelen Forlag, 2000.
- Orning, Hans Jacob. *Unpredictability and Presence: Norwegian Kingship in the High Middle Ages*. Overs. av Alan Crozier. Boston: Brill Publishers, 2008.
- Rian, Øystein. *Datering av Oslos status som hovedstad*. Uio.no. <http://www.hf.uio.no/iakh/for-ansatte/avis/2009/mars/bilder/oslos-hovedstad-rian.pdf> (oppsøkt 05.02.2014).
- Sigurdsson, Jon Vidar og Anne Irene Riisøy. *Norsk historie 800–1536*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2011.
- Store norske leksikon. *Hovedstad*. Snl.no, 12.09.2012. <http://snl.no/hovedstad> (oppsøkt 05.02.2014).
- Store norske leksikon. *Ogmund Finnsson*. Snl.no, 03.04.2009. http://snl.no/Ogmund_Finnsson (oppsøkt 05.02.2014).
- Svendsen, Roy Hilmar. – *Bergen har aldri vært hovedstad i Norge*. Nrk.no, 31.01.2014. http://www.nrk.no/hordaland/_-bergen-har-aldri-vaert-hovedstad-1.11510138 (oppsøkt 05.02.2014).

1814

– EN NORSK REVOLUSJON!

LAKH ved Universitetet i Oslo har i mange år gjennomført særemnet «1814 – en norsk revolusjon?» som del av bachelorundervisningen i historie. Flere hundre studenter har lest, skrevet oppgaver og blitt eksaminert i dette, og dermed blitt farefullt eksponert for ett av humanioras og samfunnsforskningens sterkeste begreper. Revolusjoner er som kjent ikke et like akseptert samfunnsfenomen i alle leire, og slikt kan prege begrepsbruken i et år som skal hylle demokratiet med et rungende «Ja, vi elsker». La det likevel ikke være noen overraskelse at noen av oss velger å bytte ut spørsmålstegnet med et utropstegn: 1814 – en norsk revolusjon!

BÅRD FRYDENLUND

Cand. philol.

Universitetet i Oslo

Frykten for revolusjonen
Et stort norsk mediehus spurte meg nylig om å holde et 30 minutters «kræsjkurs» om Norge i 1814. Etter at jeg hadde gitt en relativt generell presentasjon om de bruddene året innebar i politisk forstand, spurte en av de mest profilerte journalistene i mediehuset om jeg kunne benytte andre begreper enn «revolusjon» om det som skjedde i 1814. Da jeg svarte nei og spurte hvorfor, fikk jeg til svar at «det ville nok ikke Stortinget like å høre». En omfattende nasjonal produksjon var sikret, og store seertall var ventet. Journalistisk integritet fikk komme i annen rekke.

Nå skal jeg ikke skjule at jeg ble litt provosert av spørsmålsstillingen, men er det et tegn på hvordan offentligheten ønsker at hendelsene i 1814 skal fremstilles? Til tross for uttalt skepsis, håper og tror jeg ikke Stortinget eller andre nasjonale institusjoner føler tyngende ubehag om revolusjonsbegrepet brukes om det som skjedde i Norge i 1814. Visse røster sier at selv stor-

tingspresidenten har tatt begrepet i sin munn, antakelig uforvarende. Selv om mange ønsker at et jubileum skal pakkes inn i noe trygt og godt, noe konflikt- og motsetningsløst, er det jo nettopp jubileumsår som bør mane til kritisk ettertanke.

Hva er det ved revolusjonsbegrepet som skurrer hos det offentlige Norge? En revolusjon er av leksikalske innretninger sponset av det offisielle Norge, definert som en «endringsprosess som er grunnleggende og som foregår i løpet av et meget kort tidsrom». Det henvises naturlig nok til de mest markante revolusjonene som har funnet sted de siste tre hundre år: Den franske vies mye plass, det samme gjør den russiske. Men det vises også til den industrielle revolusjon og den amerikanske. Økonomisk-teknologisk fremskritt pleier å få støtte i de fleste leire, og den amerikanske revolusjonen hylles så vel av demokratiske «liberals» som innbitte tea party-aktivister. Revolusjonsbegrepet rommer også utskifting av det politiske toppløkket – palass- og

fløyelsrevolusjoner har funnet sted i flere stater, med våre naboland som gode eksempler (som i Christiansborg slott i København 1784 og Stockholms slott 1809). Dette er etablerte begreper som ikke provoserer. Så når for eksempel stakk konservativ republikanere benytter det om den amerikanske, bør det da skape ubehag blant liberale nordmenn?

Revolusjon og 1814-forskningen

Mange liker ikke begrepet, og ser utelukkende for seg blodige skafotter i Paris og sultende, russiske barn. Andre ønsker ikke at det som skjedde, fremstilles som et brudd til noe bedre: «Vi» hadde det såpass bra under København-styret, og det var så mye verre andre steder, at vi har ikke noe å klage over. 1814 bør derfor ikke

---

”Som nevnt rommer revolusjonsbegrepet mer enn blodige skafotter og sultne barn.”

---

fremstilles som brudd, fordi det ville betydd at Frederik VI's statsstyre var svakt, og at sentralregjeringen i København førte en politikk som ikke var til Norges fordel i årene før 1814. Andre tenker fag-ideologisk: En revolusjonsforklaring kan innebære at maktpolitiske mekanismer gis større viktighet i en årsaksforklaring for det som skjedde i 1814, enn for eksempel Grunnloven som lovtekst. Da kan realpolitiske faktorer skygge for «glemte» universitetslærere som professor Schlegel i København, som kan ha hatt mer eller mindre påvirkning på noen av de som utformet Grunnloven (et helt tilfeldig valgt eksempel...).²

Norske historikere har brukt revolusjonsbegrepet i varierende grad om 1814. Selv om det var uvanlig på 1800-tallet, ble det brukt i tiltakende grad med Halvdan Koht og Sverre Steen. Førstnevnte brukte begrepet hyppig i sin 1814-dagbok fra hundreårsjubileet, mens Sverre Steen skrev i første bind av *Det frie Norge* fra 1951 at «Christian Frederik måtte bygge sin politikk på folkets reising, altså på en revolusjon, ikke på sin arverett». Jens Arup Seip var eksplisitt i sine realpolitiske betraktninger av 1814, og brukte «den norske revolusjon» om de fem første månedene av året i sin *Utsikt over Norges historie*, bind 1 fra 1974.⁴

I det siste har det blitt mer moderasjon i språkbruken, også blant historikere. Ole Feldbæk og Ståle Dyrvick sier i sitt bind *Mellom brødre i Aschehougs Norgeshistorie* fra 1996 at: «Det var en omveltning som av og til lokker fram et så sterkt ord som revolusjon». Om det er Feldbæk eller Dyrvick som frykter styrken i begrepet, vites ikke. Da IAKH startet opp bachelorundervisningen med emnet «1814 – en norsk revolusjon?», altså med det ufarliggjørende og samtidig slitte oppmerksomhetssøkende spørsmålsteget til slutt, var det ment som en utfordring til studentene selv. Finn ut sjøl hva du mener om året! Om det har lyktes å skape kritiske, kunnskapsrike og reflekterte kandidater, er en annen sak. Bachelorstudenters besvarelser om 1814 er ikke alltid lystig lesning.

Hva slags revolusjon(-er) i 1814?

Som nevnt rommer revolusjonsbegrepet mer enn blodige skafotter og sultne barn. At det som skjedde i Norge i 1814 var revolusjonerende, er etter mitt synspunkt selv sagt. Faktisk ble vi gjenstand for en serie av revolusjoner som akkumulert sett bør gjøre begrepet ubestridt. Det var et år spekket med politiske begivenheter: Fra å bli forsøkt overgitt fra den danske til den svenske konge, fulgte opprør mot kongemakt og Kieltraktat. Den norske elite legitimerte opprøret gjennom stormannsmøtet som ga fullmakt til valgprosesser og riksforsamling med grunnlovsutforming og fritt kongevalg. Deretter fulgte stormaktforhandlinger på norsk jord, krig, fredsforhandlinger, nye valg og til slutt en ny nasjonalforsamling (storting) for å godta union, ny konge og tilpasset grunnlov. Det endret holdninger i norsk offentlighet og selvilde, og skapte nye perspektiver på Norge i resten av verden. Nye politiske og konstitusjonelle prinsipper ble introdusert, og bidro til en egen norsk kultur for politisk praksis. Siden dette essayet er ment å sette ting på spissen, vil nok enkelte av delrevolusjonene skape undring. Det får stå sin prøve.

Kiel-revolusjonen

At Norge ble gitt av kongen av Danmark til kongen av Sverige gjennom Kieltraktaten, var startpunktet for det hele. Freden i Kiel satte i gang både stemningsendringer, konstitusjonelle diskusjoner og politiske diskusjoner i Norge, som førte til det norske selvstendighetsopprøret mot traktaten anført av Danmarks kronprins og Norges stattholder, Christian Frederik. Kieltraktaten førte med seg et revolusjonært brudd, siden det for Norges del brøt med enevoldsmaktens rettsgrunnlag.⁶ Svenske myndigheter med Carl Johan i spissen hadde lovet Norge en egen konstitusjon på forhånd, og å verne om norske friheter og privilegier. Dette var stormaktene innforstått med, og det var en betingelse for at for eksempel britene skulle gå med på å støtte den ellers upopulære Carl Johan. Den tidligere franske feltmarskalken var ikke «highly thought of» i London. Carl

Johan hadde sikrere støtte i russerne som dro briter, prøyssere og østerrikere mer eller mindre motvillig med seg. Kieltraktaten skulle uansett sikre nordmennene bedre medbestemmelse enn København hadde gitt dem, men hvordan et slikt revolusjonerende løfte skulle forankres institusjonelt, var ikke ferdig utformet.

Enevoldsopprør og revolusjonsfullmakt

Nyhetene ble likevel ikke godt mottatt i Norge. Man ville ikke, som professor Ludvig Platou i Christiania bemerket i sin dagbok, bli gitt «som kveg» fra en konge til en annen.⁷ Christian Frederik og hans nærmeste krets valgte derfor å motsi og motarbeide sin overordnede i København, kong Frederik VI. Først skjedde dette gjennom trenering av effektueringen av Kieltraktaten, hvor informasjonsforvirring og en spontan trondheimsreise hadde viktige funksjoner. Senere ble revolusjonen bekreftet gjennom et offisielt standpunkt: Den norske (østlands)elite stilte seg bak opprøret ved det såkalte Notabelmøtet på Eidsvoll 16. februar. Norges revolusjon skulle settes i gang på prinsipper om folkesuverenitet fremfor dansk arvelovgivning. Prins Christian Frederik skulle kalle inn en nasjonalforsamling for å lage en grunnlov og velge en konge, og ikke kreve tronen på bakgrunn av sin arverett. Stormannsmøtet ga revolusjonsfullmakten, og markerte bred aktiv

motstand. Vel var aktuelle naturretslige argumenter involvert, men situasjonen i Nord-Europa var mer preget av datidens maktpolitikk enn juridiske diskusjoner. Realitetene ble dels ignorert i håp om at særlige britiske myndigheter skulle endre mening. Tiltroen til prinsens fortrolig utsendte Carsten Anker var naivt stor. Vel gjorde han en betydelig innsats for å få både den britiske regjeringen og parlamentsmindretallet til å debattere Norges sak, men London-regjeringens traktatlojalitet var ansett som viktigere for å stabilisere et opprørt post-napoleonsk Europa. Britene ville ikke støtte den norske revolusjonen.

Deltakerrevolusjonen

Valgprosesser ble igangsatt fra 25. februar for å få på plass en riksforsamling til å danne en konstitusjon og velge en konge så raskt som mulig. Selv om valgprosessen var tuftet på eneveldets premisser, og var sterkt styrt av den utnevnte regenten Christian Frederik, skapte det en ny og revolusjonerende politisk deltakelse rundt omkring i norske prestegjeld og byer (og militære avdelinger!). Selv med eneveldets potensielt repressive hånd over mange av prosessene, ble det nå åpnet for et friere ordskifte om Norges fremtid. Det ga ingen reell valgkamp, men enkelte steder var diskusjonene friske. I stiftsbyene ble det heftige debatter, og valgene i Trond-

*Revolusjonsmenn?
Var representantene
på Eidsvoll med på
en revolusjon?
Wikimedia Commons:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ed/Eidsvoll_riksraad_1814.jpeg*

heim og Christianssand var foranlediget av debatter som viste motstridende standpunkter til en union med Sverige. Det samme skjedde igjen om sommeren etter Mossekonvensjonen, hvor betingelsene for fred og Christian Frederiks abdikasjon var innkallelse av ny folkeforsamling som skulle godkjenne union, ny konge og tilpasse Grunnloven til unionen. Da ble valgprosesser igjen satt i gang, i et helt nytt politisk landskap og en ny politisk atmosfære, som likevel utfordret en større del av befolkningen til å tenke på samfunnsvellet og gjøre sine valg, på mer eller mindre kritisk og uavhengig grunnlag.

Den enda mer selvfølgele delen av deltakerrevolusjonen var naturlig nok selve folkeforsamlingene – riksforsamlingen i april–mai og det overordentlige storting i oktober–november. Her satte lovgrunnlag og forretningsorden rammer for et fritt politisk ordskifte som var oppdatert og moderne i både prosesskompetanse, retorisk kraft samt bruk av hersketeknikker og mer eller mindre aksepterte metoder for politisk overtalelse. Det åpenbart nye med disse forsamlingene var en revolusjon i seg selv.

Forhandlingsrevolusjonen

Selv før riksforsamlingen var ferdig, hadde den nyvalgte kongen fått vite hva verden for øvrig mente om hva som hadde skjedd i Norge 17. mai. Stormaktene ville ikke godta den norske revolusjonen, og forberedte seg på å overbevise Christian Frederik om å abdisere for å få realisert Kieltraktaten. Allerede i tidlig juni kom John Philip Morier som ekstraordinær utsending fra Storbritannia for å undersøke situasjonen i Norge. Hensikten var å finne ut om opprøret i Norge var skapt og styrt av Christian Frederik eller ei, om det eksisterte et omfattende svenskehat i Norge og stadfeste Storbritannias forpliktelser til Kieltraktaten overfor

Christian Frederik. I juli kom fire offisielle stormaktsutsendinger for å overbevise Christian Frederik. Dette skjedde forsøksvis og i dialog med svenske myndigheter, men debatten om demarkasjonslinjer og grensefestninger endte med at forhandlingene stoppet og krig brøt ut. En samtidens «NATO-allianse» fikk dermed ikke overtalt Christian Frederik til overgivelse.

Det greide derimot Carl Johan etter at krigen hadde vart drøye to uker. Da gikk Christian Frederik med på forhandlinger med svenske myndigheter. Flere norske tap presset Christian Frederik til å gå med på en konvensjon som ble underskrevet i Moss 14. august, noe som igjen innledet en ny forhandlingsfase. De nye forhandlingene skjedde uten stormaktenes inngripen, og ble en ren norsk-svensk affære. Denne ble overholdt med norske, midlertidig suverene myndigheter, statsrådene Markus Gjøl Rosenkrantz, Jonas Collett og Niels Aall som forhandlingsparter. Et nytt brudd fant dermed sted ved at man hadde en helt norsk forhandlingsdelegasjon. Da det overordentlige storting ble satt, valgte de å nedsette egne komiteer for å forhandle union og grunnlovstilpasning. Dette ble også gjenstand for harde bataljer, og fortsatte til og med etter den modifiserte grunnloven var underskrevet 4. november. Selv om det er den «svakeste» utvalgte delrevolusjonen i 1814, spiller den med i de revolusjonære omstendighetene.

Kommunikasjonsrevolusjonen

Året 1814 åpnet nye kommunikasjonslinjer, og brakte med seg en helt ny frihet til å bringe riktig, utfyllende eller alternativ informasjon inn og omkring i Norge. I januar var man underlagt eneveldets forhånds- og brevensur, som la sin demper på den spede avisoffentligheten som fantes i Norge og fri informasjonsutveksling. Med revolusjonen om våren skapt en ny atmosfære og politisk bevissthet som fikk mange, særlig elitene langs kyst-Norge, til å mobilisere sine nettverksforbindelser i inn- og utland. Avisene var fortsatt bundet av at regenten opprettholdt sitt sentralstyre på det dansk-norske eneveldets prinsipper, men i løpet av sommeren, og særlig etter Mossekonvensjonen, var publiseringsfriheten av helt annen art. Folk utbasunerte sine syn på hvordan Norge burde styres, ofte i strid med både grunnlov og Christian Frederiks politikk og ønsker, og bidro i en mer kompleks, fri og til tider anarkistisk presseoffentlighet.

Da forholdene i Christiania og andre steder hadde roet seg i september, fortsatte ytringene sin gang, ofte med svært bitre utfall mot de som ble utpekt som svikerne i krigen mot Sverige. Men i den nye forhandlingssituasjonen med svenskene, opptrådte også offentligheten mer moderat og flere skribenter manet til moderasjon. Dette skjedde til tross for at flere ønsket å fremme både

---

**”Gjennom året
bråmodnet den norske
offentlighet, og skapte
en forståelse for at et
syn kunne motsies,
og at det i større grad
var akseptert at mot-
standeren også kunne
ha rett i noe.”**

---

fornyhet innsats mot svenskene, og kom med harde utfall mot både svensker, dansker og navngitte nordmenn som hadde forsvart en tilnærming i den ene eller annen retning. Kommunikasjonsrevolusjonen i 1814 gikk fra en sped og bundet offentlighet til en opprørsk offentlighet om sensommeren som innfant seg med realitetene senere på høsten. Kommunikasjonslinjene hadde derimot tatt ytringsfriheten fra Eidsvoll på alvor, og tilslaget av aviser og brev fra fjern og nær økte utover året.

Regjeringsrevolusjonen

Norge hadde også gjennomlevd en regjeringsrevolusjon i løpet av 1814, og flere regjeringskonstellasjoner hadde styrt landet i tråd med rådende politiske situasjon og i forhold til eventuell overmyndighet. Denne delrevolusjonen fulgte ingen teleologisk utviklingslinje, selv om det endte i en mer demokratisk retning enn det begynte. Fra å styres som stattholderskap under Frederik VI, til å bli styrt av et midlertidig fritt regentskap, var man styrt av Christian Frederik og hans nærmeste krets om sommeren. Kretsen økte, men endret ikke mye karakter ved opprettelsen av kongelig statsråd etter at grunnlov var laget og konge valgt på Eidsvoll. Etter at stormaktrepresentantene hadde forlatt Norge og krigen kom og forsvant, ble kongens statsråder satt på nye prøver som hodeløs, midlertidig regjering, med store oppgaver foran seg og sviktende tillit fra både norsk offentlighet og svenske forhandlere. Disse utførte en av årets viktigste oppgaver ved å stå imot svensk press for å verne om Norges grunnlov, og for at de folkevalgte i oktober skulle mene sitt før Carl Johan og hans regjering skulle diktere unionen. Til slutt kom man til enighet om en unionell regjeringsmodell med delt norsk regjering, hvor flesteparten ble sittende i Christiania sammen med en svensk stattholder, mens tre stykker, ledet av nyvalgt statsminister Peder Anker, skulle utgjøre den norske regjeringsavdeling ved svensk kongens bord i Stockholm. Året hadde dessuten skiftet hovedstad fra København til Christiania, og unionell overmyndighet ble overført til Stockholm. Det bidro også til regjeringsrevolusjonen i 1814.

Den politiske revolusjonen

Regjeringsrevolusjonen preget hele den politiske utviklingen i Norge i 1814. Men deltakerrevolusjonen gjennom valgprosesser og to operative folkeforsamlinger berørte naturlig nok flere av Norges innbyggere. Vel hadde folk vært involvert på det lokale tinget, i patriotiske selskaper, i teatre, i frimurerlosjer og i forlikskommisjoner, som på ulike måter hadde drevet juridisk og politisk trening i en bredere offentlighet, men valgene til riksforsamlingen og senere det overordentlige storting bidro på ny måte til åpen diskusjon. Det viste en befolkning som var delt i samfunnssynet, og ikke bare langs politiske motsetningslinjer mellom de to

valgfraksjonene på Eidsvoll. Gjennom året bråmodnet den norske offentlighet, og skapte en forståelse for at et syn kunne motsies, og at det i større grad var akseptert at motstanderen også kunne ha rett i noe. Slikt hadde man prøvd ut tidligere også, som i København på 1790-tallet, men da var det fortsatt et filter på når det gjaldt å tilpasse utsagn til det rådende enevoldsregimet. Det opinionstyrte eneveldet til Jens Arup Seip hadde som kjent sine begrensninger, og ble sterkt hemmet i perioden 1799–1814 for Norges vedkommende.

Det at man ga motstanderen muligheter, var en av de største seirene som ble oppnådd gjennom året, som igjen bidro til en mindre konfliktfylt situasjon på det overordentlige storting. Refsende røster som Johan Nordahl Brun, som langt fra geværmunningene kunne øse sitt edder og galle over ryggesløse østlendinger, var i mindretall, og ble gradvis avvæpnet gjennom den gradvis voksende enigheten om å akseptere union med Sverige. Slik kunne man sikre friheten og maigrunnloven ved tilpasning til det nye politiske landskapet i en union, og dermed erklære en ny politisk orden – sjumilssteg vekk fra eneveldet i demokratisk retning, men langt fra noe parlamentarisk demokrati. Mennesker av kjøtt og blod fra en europeisk utkant greide dermed å utføre en politisk bragd.

Året var derfor heller ikke et *annus mirabilis*, som året ofte betegnes som: et uforklarlig mirakel intet menneske kunne ha forutsett. Problemet med en slik forklaringsramme, som også mange historikere varmt trykker til sitt bryst, er opprinnelsen. Det kommer fra det dansk-norske presteskapet for 200 år siden, med en deterministisk holdning om at kun Gud kunne ha vært den som holdt hånden på roret, siden resultatet ble så bra i en så stormfull tid. Slottsprest Claus Pavels på Akershus er et godt eksempel. Han endret standpunkt opp til flere ganger i løpet av året, og mente det som hadde skjedd i Norge var så fantastisk at guddommelig inngripen var eneste årsak. Året 1814 var likevel preget av hendelser som kan settes inn i en rekke ulike kausale sammenhenger hvor enkeltaktører, grupper og stater spilte inn på sine særegne måter. 1814 var heller det politiske året – *annus politicus*. Året var Norges reelle politiske oppvåkning, en revolusjon som ga selvstendighet og grunnlag for videre demokratisk utvikling. ❀

Bård Frydenlund, f. 1972. Cand. philol. fra 2002 ved Universitetet i Oslo. Fagbokforfatter og medlem av Universitetet i Oslos arbeidsgruppe for grunnlovsjubileet. Tidligere forsker ved GRUNNLOV-prosjektet «1814-grunnloven – historisk virkning og sosial forankring» ved LAKH, Universitetet i Oslo.

NOTER

- 1 Store Norske Leksikon på nett, søkeordet «revolusjon»: <http://snl.no/revolusjon>.
- 2 Se for eksempel Universitas 29. januar 2014, oppslaget «Grunnlovens danske grunnmur» (sic).
- 3 Steen, 1814, s. 99.
- 4 Seip, *Utsikt over Norges historie*, s. 48 og 215.
- 5 Dyrvik og Feldbæk, *Mellom brødre 1780–1830*, s. 154.
- 6 Enevoldsregjeringsakten av 1661 og Kongeloven av 1665.
- 7 Platou, «Professor Ludvig Stoud Platous optegnelser for året 1814», s. 6.

LITTERATUR

- Dyrvik, Ståle og Ole Feldbæk. *Mellom brødre 1780–1830*. Bind 7 av *Aschehougs Norgeshistorie*. Oslo: Aschehoug, 1996.
- Dyrvik, Ståle. *Året 1814*. Oslo: Samlaget, 2005.
- Frydenlund, Bård. *Stormannen Peder Anker. En biografi*. Oslo: Aschehoug, 2009.
- Frydenlund, Bård. *Spillet om Norge. Det politiske året 1814*. Oslo: Gyldendal, 2014 (kommer tidlig i mai).
- Mykland, Knut. *Trondheims historie 997–1997. Bind 3. Fra Søgaten til Strandgaten 1807–1880*. Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- Pavels, Claus. *Biografi og Dagbøker udgivne i Uddrag*. Bergen: C. Floors Forlag, 1864.
- Platou, Carl Stoud. «Professor Ludvig Stoud Platous optegnelser for året 1814», i *Historisk tidsskrift*, 2. bind. Kristiania: HIFO, 1872.
- Seip, Jens Arup. «Det opinionsstyrte eneveldet», i *Historisk tidsskrift*, årgang 38, ss. 397–463. Oslo: HIFO, 1958.
- Seip, Jens Arup. *Utsikt over Norges historie. Bind 1*. Oslo: Gyldendal, 1974.
- Steen, Sverre. *Kristiansands historie. Bind 1, 1641–1814*. Oslo: Grøndahl, 1973.
- Steen, Sverre. *1814. Bind 1 av Det Frie Norge*. Oslo: Cappelen, 1951.
- Store Norske Leksikon (på nett), søkeordet «revolusjon»: <http://snl.no/revolusjon>.

JUBILÆER SOM ERINDRINGS- OG IDENTITETSPOLITIK.

Danske grundlovsjubilæer

Visionen for fejringen af det norske grundlovsjubilæum er at skabe engagement og øget forståelse for det norske demokratis udvikling gennem 200 år, grundlovens betydning i dag og demokratiets fremtidige udfordringer. Det fremgår af Hovedkomiteens måldokument, der samtidig indledningsvis sætter den meningsbærende erindrings- og identitetspolitiske ramme om hele jubilæet:

Den norske Grunnloven av 17. mai 1814 har dannet selve fundamentet for utviklingen av folkestyret i Norge. Den har vist seg å være mer levedyktig enn andre konstitusjoner som ble utformet i datidens Europa. Som Europas eldste og verdens nest eldste gjeldende konstitusjon blant de moderne revolusjonsforfatninger, er Grunnloven i dag et samlende symbol for frihet, selvstendighet og demokrati.

Spørgsmålet er om en sådan fremhævelse af en positiv norsk særudvikling lader sig forene med visionen om at skabe engagement. Erfaringer fra danske grundlovsfejringer peger på, at det kan være vanskeligt.

ANETTE WARRING

*Professor i historie
Roskilde Universitet*

Ved det stort iscenesatte 150-års jubilæum for den danske grundlov i 1999 var der fra alle officielle talers side enighed om, at det man fejrede ikke bare var en samling paragraffer. Den daværende socialdemokratiske statsminister Poul Nyrup Rasmussen sagde:

Grundloven er en fortælling om, hvem vi er, og hvordan vi vil leve i vores land. En fortælling om, hvorfor Grundloven blev til det, den blev. Og en fortælling om en Grundlov der kom på en meget dansk måde og ikke ved blodige revolutioner. [...] Den fortæller noget centralt om os.²

Hvad grundloven og historien om dens indførelse fortalte om danskerne, var talerne også enige om. Historien viste, at der i Danmark var en tradition for konsensus og demokrati, en tradition der positivt skilte Danmark ud som noget helt særligt i forhold til andre lande. Statsministeren fulgte op på historien om det ublodige systemskifte på følgende måde:

Det er jo ikke noget tilfælde, at man siger om danskere ude omkring i udlandet: Det er sjældent man ser en dansker med en kniv i den ene hånd, uden der er en gaffel i den anden. [...] Det fortæller alligevel alt sammen noget om os. Vores evne til at tale os til rette. Vores evne til at tale om tingene. Vores vedholdenhed. Vores evne til – i dagligdagen – alligevel ikke at glemme hvad det hele handler om. For Grundloven kom ikke af sig selv. Den kom i en god samtale mellem kongen og folket.³

Demokrati var altså ikke bare en politisk valgt styreform. Den passede særlig godt til danskerne. Grundloven og dens historie rummede en national identitetspolitisk fortælling om det danske demokrati, og det var den, som blev iscenesat ved grundlovens 150 års jubilæum. Det var et erindringsfællesskab bundet sammen af en grundfortælling, hvis hovedindhold var forestillingen om en helt særlig demokratisk danskhed, hvis rødder rakte tilbage i et urgermansk demokrati, som organisk og i fred og fordragelighed var vokset til dets nuværende form. Det var en fortælling, hvor demokrati og nationalstat fik karakter af hinandens forudsætninger.

Siden Frederik VII's underskrivelse af Danmarks grundlov d. 5. juni 1849, siden kaldet Junigrundloven, er årsdagen blevet markeret. Når grundlovsdag blev fejret, blev det danske demokrati, som var festens genstand, defineret. Spørgsmålet var ikke kun, hvordan staten skulle styres, men også hvilket folk, der skulle styre, og inden for hvilke territoriale grænser folkestyret skulle fungere. Historien blev brugt til at besvare disse spørgs-

mål og var dermed et centralt moment i at definere og afgrænse dansk demokrati som kollektiv identitet. På grundlovsdag blev det danske folkestyres historie genfortalt, det aktuelle demokrati blev diagnosticeret, og dets fremtidige opgaver og udfordringer blev udpeget. Historiske jubilæer er spændt ud mellem historiske og aktuelle erindrings- og identitetspolitiske interesser og kan anskues som iscenesættelser af erindringsfællesskaber og som arenaer for erindringspolitik. Det er dette perspektiv, jeg i det følgende vil anlægge på de danske nationale grundlovsjubilæer – 100-årsjubilæet i 1949 og 150-årsjubilæet i 1999.⁴

100-året – en topstyret fiasko

Da Grundlovens 100-årsdag i 1949 skulle fejres satte Rigsdagen alle sejl til for at markere dagen med pomp og pragt, så det svarede til «styrken i vort demokrati og til vor forfatnings betydning», som det hed.⁵ Rigsdagen førte en topstyret erindringspolitik, der skulle sætte et monumentalt minde over grundloven og det danske samfund. Rigsdagen valgte at koncentrere sig om at fejre sig selv som politisk magtcentrum og satsede stort. Den spenderede et stort beløb, og alle penge blev brugt på Rigsdagens egne markeringer og arrangementer. Rigsdagen styrede selv det officielle jubilæum og lagde rammerne om de lokale grundlovsfejringer. Festlighederne på selve grundlovsdag fandt kun sted i København. De lokale grundlovsfejringer var henlagt til dagen efter. Ingen af Rigsdagens jubilæumsinitiativer sigtede på at rejse en debat om en kommende grundlovsændring. Det var der ellers god grund til. Manglende interesse og lav stemmeprocent havde nemlig betydet, at et forslag til grundlovsrevision i 1939 ikke havde kunne gennemføres.⁶ Men politikerne frygtede, at politiske uenigheder skulle spolere festlighederne og benyttede ikke jubilæet til at stimulere et folkeligt engagement i en livlig grundlovsdiskussion. En enig Rigsdag ville markere grundlovsjubilæet på monumental og storslået vis i politisk samdrægtighed. Behovet for at markere national enighed om demokratiet var særligt markant i 1949, hvor besættelsestidens dybtgående modsætninger og pres på demokratiet var i frisk erindring. Den politiske konsensus og det nationale fællesskab skulle derfor stå i centrum. Ellers blandede Rigsdag og stat sig ikke i planlægning af de lokale jubilæumsfestligheder, men de støttede dem heller ikke økonomisk.

Festlighederne havde tre omdrejningspunkter. En officiel, pompøs og stramt scenograferet ceremoni i Rigsdagen på jubilæumsdagen, udgivelsen af et monumentalt værk om Rigsdagens historie og en historisk film om de begivenheder, der førte til Grundlovens vedtagelse 100 år tidligere.⁷ Filmen havde det største flimbudget man nogen sinde havde set, og landets mest folkekære skuespillere var sat stævne. De fremtrædende

aktører i jubilæumsaktiviteterne var politikere og historiske eksperter, mens befolkningen i vid udstrækning var reduceret til oplysningsobjekter og tilskuere. Det var det dominerende billede, også selvom befolkningen i højere grad blev inddraget i lokale grundlovsfejring dagen efter med bl.a. historiske optog og grundlovsspil. Historien var et vægtigt indslag i fejringerne og blev tillagt stor autoritet i forholdet til nutiden. Historien fungerede som autoritativt bevis for det danske demokratis styrke. Det blev mest markant fremført af det regeringsbærende Socialdemokrati, som var stolt over det samfund det mente i høj grad var deres værk.

Jubilæet blev en kæmpe fiasko. Den grundlovsændring, der kunne have kastet glans over jubilæet, lod vente på sig, og det samme gjorde jubilæets helt store satsninger. Selvom arbejdet med det historiske Rigsdagsværk i seks tykke bind var indledt allerede 10 år tidligere, blev det med historikernes vanlige overskridelser af deadlines ikke færdigt ved jubilæet. Det gjorde grundlovsfilmen heller ikke. Den fik først premiere flere måneder for sent og blev så dundrende en fiasko, at den allerede efter en uge blev taget af biografernes plakater og kun blev set af de stakkels tvangsindlagte elever i skolerne. Og Rigsdagens pompøse fejring af sig selv blev nok kaldt strålende og højtidelig, men også kritiseret af en samlet presse for at være ufolkelig. Dagbladet BT opsummerede:

Dagens Melodi laa nemlig i det høje og dyre og fornemme Plan, hvor ingen jævne Mennesker finder paa at krybe op. Det blev en Fest for Inderkredsen, for Politikere og Embedsmænd, en Fest der viste Danmarks demokratiske Ansigt i smukt retoucheret Nærbillede. [på intet] Tidspunkt var blevet skabt en virkelig levende Kontakt mellem dem, der fester for Grundloven, og det store Folk, for hvilket den for 100 Aar siden blev givet.⁸

Politikerne fik det jubilæum, som de havde planlagt. Undtagen på et afgørende punkt. Befolkningen udviste ikke den store interesse. Rollen som tilskuere virkede ikke stimulerende på befolkningens engagement. Erindringspolitisk satsede iscenesætterne på at fastholde det nationale erindringsfællesskab om demokratiets historie, der var opstået i kølvandet på besættelsestiden, og det synes også at have lagt en dæmper på entusiasmen. Tidligere havde grundlovsfejringerne nemlig i høj grad hentet kraft og tilslutning fra de politiske uenigheder om såvel demokratiets historie som det aktuelle demokrati.

Et nationalt erindringsfællesskab

Junigrundlovens 100-års jubilæum i 1949 var første gang den danske stat iscenesatte en officiel fejring

af forfatningen. Det er ganske tankevækkende, at det skete på det tidspunkt, hvor de årlige grundlovsfejring var en tradition i forfald, og hvor hidtil stridende erindringsfællesskaber om det danske demokrati blev afløst af et nationalt erindringsfællesskab, som kun de marginale politiske yderfløje stod uden for. Dette sammenfald peger på den iboende konsensus, der forekommer at være et karakteristisk træk ved officielt iscenesatte historiske jubilæer, og som samtidig udgør sådanne jubilæers store udfordring: For hvordan skabe interesse for historien og dens nutidige betydning, når den fremstilles som naturlig og som noget, der ikke skal debatteres men blot annammes?

Da 100-års jubilæet blev fejret, var de traditionsrige og velbesøgte årlige grundlovsfejring en tradition i forfald. Siden den første grundlovs vedtagelse d. 5. juni 1849 var årsdagen blevet markeret. Grundlovsdag var årets vigtigste politiske kampdag i de første 50 år, hvor selve forfatningen stod i centrum for en bitter politisk strid. Partierne kaldte det den store årlige mønstringsdag og kunne i København mobilisere omkring en 1/3 af byens befolkning i store grundlovsoptog og grundlovsmøder. Der var tale om en egentlig kamp om magten i gaderne. Antal faner og festdeltagere blev nøje talt op som led i den indbyrdes politiske styrkeprøve. Grundlovsfesterne var en central og integreret del af den identitetspolitiske proces, som samfundets sociale grupper gennemløb i takt med, at de organiserede sig og gjorde krav på magten. Det var grundlovsfejringernes guldalder.

Meget tyder på, at det var den demokratiske forsvarskamp, der gjorde grundlovsdag til en kraftfuld tradition. Dagen svandt i betydning i årene frem til en situation i efterkrigstiden, hvor deltagelse i grundlovsmøderne for alvor blev reduceret til at udgøre tre til seks procent af befolkningen.⁹ Undtagelserne var de to store jubilæer i 1949 og 1999, og EF/EU-modstandernes grundlovsarrangementer. Modstanderne af den europæiske integrationsproces så medlemskabet ikke alene som en trussel mod statens politiske suverænitet, men ikke mindst også mod en dansk national kulturel identitet. EF/EU-modstanderne tog udgangspunkt i og revitaliserede den nationale grundfortælling om en særlig demokratisk danskhed og om danske demokratis helt særlige fortrin. Modstanden mod det danske medlemskab af EF pustede fra begyndelsen af 1970erne liv i traditionen med at markere grundlovsdag og tilslutningen talte visse år sammenligning med grundlovsfejringerne guldalder under forfatningskampen i slutningen af 1800-tallet.

Men det var undtagelser i en ellers svækket tradition. De årlige grundlovsfejringers svindende betydning skete parallelt med udviklingen af politisk konsensus

om demokratiets grundlæggende indretning og med de forskellige sociale klassers integration i det politiske system og identifikation med staten. Efter Anden Verdenskrig og besættelsesårene herskede for første gang konsensus om det parlamentariske demokrati bortset fra helt marginale grupper. Demokrati var en styreform, der tidligere havde rejst strid og skilt vandende politisk. Nu blev det et honnørord, som alle hylkede.¹⁰ Det var ikke længere muligt at være national uden også at være demokrat.

Båret frem af den danske tyske modsætning blev danskhed og demokratisk sindelag tæt forbundet.

Mens den politiske konsensus synes at hive al potens ud af de danske grundlovsfejring, blev 17. maj i Norge vitaliseret som nationaldag. Forskellige besættelsesforhold var

en vigtig årsag. Under den tyske besættelse af Norge havde det nazistiske Nasjonal Samling uden større held forsøgt at monopolisere 17. maj, hvorfor nationaldagen repræsenterede håbet om en selvstændig norsk nation. Generobringen af 17. maj fejringerne i 1945 fik derfor en enorm symbolkraft. I Danmark havde de demokratiske institutioner under det meste af besættelsen stadig været i funktion, og samarbejdspolitikken havde i det store og hele fungeret inden for rammerne af den danske grundlov. Modstandskampen, som blev centrum for den nationale erindring, var derfor ikke på samme måde som i Norge forbundet med forfatningen, og fejringerne af grundloven indoptog derfor ikke i nær samme grad besættelseserfaringen. Hertil kom, at Norge blev født som selvstændig stat samtidig med Eidsvollforfatningen i 1814, og der er derfor en endnu stærkere betydningsmæssig forbindelse mellem national uafhængighed og demokratisk konstitution end i Danmark, hvis nationalisme var mere præget af dynastiske interesser og territorial kamp.

Intimt sammenvævet med den grundlæggende enighed om det aktuelle demokrati i 1945 opstod der altså også enighed om demokratiets historie. Fra at have været et erindringspolitisk kampfelt kom der til at herske grundlæggende enighed om historien om det danske demokrati. Hvor de politiske grupperinger tidligere fortolkede historien på hver deres måde og udgjorde hvert deres erindringsfællesskab skabtes nu et nationalt erindringsfællesskab om en tæt indre forbindelse mellem danskhed og demokrati. Dermed ændrede historiebrugen form og funktion. Fra at være et omstridt element i den aktuelle politiske kamp, kom den i

efterkrigstiden til primært at spille en integrerende og legitimerende rolle.

Glemsel var en integreret del af dette erindringsfællesskab om det særlige danske demokrati. Den blodige borgerkrig, der rasede i den danske helstat under forhandlingerne og vedtagelse af Junigrundloven blev glemt. Det var selvfølgelig overhovedet forudsætningen for billedet af demokratiets ublodige indførelse.

Men glemslen havde videre konsekvenser. Det blev nemlig også glemt, at Danmark før 1864 var en multinational og multietnisk helstat. Det skabte en forestilling om en indlysende, ja nærmest naturgiven sammenhæng mellem den etnisk homogene nationalstat og demokrati. Det fik langtrækkende erindringspolitisk betydning bl.a. for den udbredte skepsis

i den danske befolkning overfor medlemskabet af EU og senere overfor multikulturaliseringen af det danske samfund.

150-året – et (post)moderne masseteater

Folketinget var igen den store igangsætter og finansiér, da grundlovens 150 års-jubilæum blev fejret i 1999. Men det blev et meget anderledes jubilæum. Ikke fordi det var et andet erindringsfællesskab, der blev sat i scene – her var kontinuiteten stor. Derimod var historiebrugens former og funktioner forandret, idet staten valgte at en anden linje i formuleringen af jubilæets formål, i dets styring og i de festligheder og aktiviteter, der blev iværksat. Staten officielle mål var at engagere borgerne i en diskussion om det danske demokrati i fortid, nutid og fremtid. Et sådant debatskabende formål havde været helt fraværende ved 100-års jubilæet.

Folketinget tildelte sig selv en meget anden rolle. I 1949 topstyrede politikerne jubilæet, mens det i 1999 indtog en langt mindre styrende funktion ved at indtage en lang række foreninger og organisationer i planlægningsarbejdet og i tildelingen af økonomisk støtte. Mens politikerne i 1949 koncentrerede sig om at fejre sig selv på pompøs, monumental vis og med stor vægt på fortiden, valgte de i 1999 at neddæmpe de officielle fejring og igangsætte, koordinere og finansiere et gigantisk jubilæumsteater med et væld af lokale og folkelige, men statsligt støttede aktiviteter ikke alene på selve grundlovsdag, men også i månederne omkring. Jubilæet i 1999 strakte sig over en betydelig længere periode, og mængden og variationen af aktiviteter samt antallet af involverede aktører var betydeligt større end i

”Det var ikke længere muligt at være national uden også at være demokrat.”

1949. Erfaringer fra 100-årsjubilæet skræmte, men her-til kommer, at en lignende udvikling kan iagttages ved fx de danske besættelsestids jubilæer. Forandringen kan ses om udtryk for en generel forandring i den historiske jubilæumskultur såvel nationalt som internationalt.¹¹

Det officielle festprogram i og omkring Christiansborg indeholdt for så vidt de samme ingredienser som ved 100-års jubilæet. Folketing, kongehus, kirke, fædreland og befolkning var til stede både som deltagere, fysiske steder og anvendte symboler. Men festlighederne fik en markant anden form. Christiansborg var som i 1949 det naturlige centrum for en officiel fejring af grundloven. Men Folketinget valgte i modsætning til i 1949 at flytte den officielle fest uden for og at scenografere den, så den gav plads til alle interesserede deltagere. Festen skulle demonstrere det åbne demokrati og den gode kontakt, relation og udveksling mellem befolkningen og dens politiske repræsentanter.

Børn og unge var en meget højt prioriteret målgruppe for de officielt initierede jubilæumsinitiativer. Men man havde ikke en så stor tiltro til traditionel oplysning og undervisning som i 1949 og valgte derfor en række arrangementer, der alle lagde vægt på børns og unges oplevelse og aktive deltagelse i det aktuelle demokrati, mens det historiske og direkte undervisningsorienterede var stærkt nedtonet. Jubilæet var et moderne massearrangement, hvor massekommunikation spillede en afgørende rolle. I modsætning til jubilæet i 1949 spillede såvel politikere som eksperter en langt mindre fremtrædende rolle. Skellet mellem eksperter og menigmand og mellem elite- og populærkultur var i højere grad udvisket.

Historiebrugens funktion var anderledes i 1999 end i 1949. I modsætning til 100-års jubilæet, som i udstrakt grad havde været et monumentalt historisk mindearrangement, indtog fortiden ikke en nær så dominerende position, og mange af aktiviteterne åbnede op for et dynamisk samspil mellem fortid, nutid og fremtid. Historien fremstod ikke i samme grad betydningsfuld som autoritet og begrundelse for den herskende samfundsorden og for det aktuelle politiske system, men blev i højere grad opsøgt og brugt for sin autenticitet, som den norske folklorist Anne Eriksen rammende har udtrykt det i hendes analyse af fejringen af Trondheims 1000-års jubilæum i 1997.¹² Det kom tydeligst til udtryk i nogle af de mange folkelige historiske grundlovsspil, hvor historien i høj grad blev brugt til leg, oplevelse, identitetsopbygning eller blot til lyst og pynt.

Historien var i højere grad end tidligere et sted, der kunne bruges interaktivt til at afklare aktuelle politiske

synspunkter og individuelle og kollektive identiteter. Det afspejler på mange måder aktuelle kulturelle træk, hvor mennesker på den ene side synes at nyde friheden til at betragte deres sociale verden med skepsis og på en legende måde, mens de på den anden side samtidig gerne vil forvisses om, at der faktisk eksisterer nogle sandheder og faste værdier, der kan danne udgangspunkt for deres handling. Store spektakulære historiske jubilæer, som den danske grundlovs 150 års-jubilæum, kan som andre store massearrangementer, som fx de mange kulturfestivaler og store sportsbegivenheder, fungerer som arenaer for at udspille sådanne ambivalenser og afprøve løsninger på de spørgsmål, de rejser.¹³

Statens integrative og pluralistiske linje, understregningen af jubilæets debatskabende formål, og den decentraliserede styring gav jubilæet stor legitimitet. Ingen markerede egentlig politisk utilfredshed eller opposition til jubilæet. Men selvom mange borgere blev inddraget aktivt i jubilæumsaktiviteter på en anden måde end 50 år tidligere, var resultatet skuffende set i relation til det officielle jubilæums mål om at øge befolkningens engagement i overvejelser om det aktuelle demokrati og om behovet for en grundlovændring. Det lykkedes ikke at forene hyldest og debat.

Jubilæet blev ikke brugt som anledning til at tage livtag med den erindrings- og identitetspolitiske konflikt, som alene tegnede sig i yderkanten af jubilæumsfejringerne. Ved at repetere og bekræfte det nationale erindringsfællesskabs billede af Danmark som et land med en helt særlig og lang demokratisk tradition lagde det officielle jubilæum og det politiske flertal og midterfelt hindringer i vejen for sig selv og deres aktuelle politiske mål. Det gjaldt både det efterhånden påtrængende ønske om en revision og modernisering af grundloven, og det gjaldt arbejdet for at gøre den danske befolkning mere EU-integrationsvillig. Her spændte de for alvor ben for sig selv. De kunne eller turde ikke formulere en ny identitets- og erindringspolitik i overensstemmelse med disse politiske mål og brugte heller ikke jubilæet som anledning til at stimulere en diskussion om disse udfordringer. Det højreorienterede og nationalistiske Dansk Folkeparti og dets meningsfæller førte i modsætning hertil en erindringspolitik, der entydigt tjente deres kamp mod en yderligere integration i EU, som de mente undergravede den danske nationalstat og banede vejen for et multikulturelt samfund. I sin grundlovstale på det nationalhistoriske betydningsladede Dybøl Banke, sagde daværende partiformand Pia Kjærsgaard i sin tale: «Grundloven, som vi kender den er med andre ord en torn i øjet på det menneske, der ønsker Danmark nedlagt som nationalstat og som ønsker det grænseløse, multi-etniske, multi-religiøse samfund indført.»¹⁴ Dansk Folkepartis markante erin-

dringspolitik, der sigtede på at fastholde det nationale erindringsfællesskab om et særligt dansk demokrati, lagde pres på andre EU-modstandere om at formulere en alternativ erindringspolitik. Det er endnu ikke for alvor sket.

Det officielle jubilæumsmål om at engagere befolkningen i en debat om forfatningen og demokratiets historie, nutidige tilstand og fremtidige udfordringer kom på mange måder til at stå i modsætning til den erindrings- og identitetspolitik, som blev iscenesat ved jubilæet og

så tydeligt blev formuleret af tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussen i den grundlovstale, som er citeret i artiklens indledning. For hvorfor diskutere demokratiet og dets historie, når det tilsyneladende ikke var omstridt, og hvorfor diskutere nutidige problemer med og ændringer i en grundlov og i et demokrati, der var så godt som ingen andre steder? ♣

Anette Warring, f. 1958. *Professor i historie ved Roskilde Universitet og formand for Det Frie Forskningsråd – Forskningsrådet for kultur og kommunikation.*

NOTER

- 1 Stortinget, *Måldokument for Grunnlovsjubileet*.
- 2 Rasmussen, *Grundlovstale*.
- 3 Rasmussen, *Grundlovstale*.
- 4 Artiklen bygger på Warring, *Historie, magt og identitet. Grundlovsfejring gennem 150 år*. Her findes også henvisninger og dokumentation for artiklens analyser og konklusioner. Se desuden Adriansen, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bd. 1, s. 212–239.
- 5 *Rigsdagstidende 1939–40*, sp. 382–383, 25/10/1939.
- 6 Danmark havde indtil 1953 et to-kammersystem, Landstinget og Folketinget. I 1939 fremsattes et forslag til grundlovsændring, som skulle afskaffe Landstinget og erstattet det med et såkaldt Rigsting, der skulle udgå dels fra Folketinget og dels af almindeligt valg. Selvom 90% af de afgivne stemmer støttede forslaget, kunne det ikke gennemføres, da de kun udgjorde 44,5% af det samlede antal stemmeberettigede og således ikke de 45%, som grundloven krævede for, at grundloven kunne ændres.
- 7 *Den danske Rigsdag 1849–1949*, bd. 1–6. *For friheds og ret, Filmseesets udklipsarkiv*.
- 8 BT, 7/6/1949.
- 9 Botvar og Lunestad. *Survey om nasjonale symboler i Skandinavia. En dokumentasjonsrapport*. Botvar, Holberg og Aagedal, Olaf. *Nasjonale symboler i Skandinavia*.
- 10 Nissen, «Landet blev by», s. 142.
- 11 Bryld og Warring, *Besættelsen som kollektiv erindring. Johnston, Celebrations. The Cul of Anniversaries in Europe and the United State Today*.
- 12 Eriksen, Anne. *Historie, minne og myte*, s. 152.
- 13 MacAloon, *Rite, Drama, Festival, Spectacle: Rehearsals towards a Theory of Cultural Performance*, s. 269–271. Manning, «Spectacle», 291–299. Eriksen, *Historie, minne og myte*, s. 137–139.
- 14 Pia Kjærsgaard, *Dansk Folkeblad*.

ARKIVMATERIALE

Filmmuseets udklipsarkiv. *For frihed og ret*, 1949.

LITTERATUR- OG KILDELISTE

- Adriansen, Inge. *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bd. 1. København: Museum Tusculanums Forlag, 2003.
- Botvar, Pål Kjetil og Lunestad, Jorun. *Survey om nasjonale symboler i Skandinavia. En dokumentasjonsrapport*. Oslo: Diaforsk, 2001.
- Botvar, Pål Kjetil og Holberg, Sunniva E. og Aagedal, Olaf. *Nasjonale symboler i Skandinavia*.
- http://www.kifo.no/doc//KIFOnotat/Nasjonale%20symboler%20i%20Skandinavia%20endelig%20oversjon%2014_01_14.pdf [download 25/1/2014].
- Bryld, Claud og Warring, Anette. *Besættelsestiden som kollektiv erindring. Historie- og traditionsforvaltning af krig og besættelse 1945–1997*. København: Roskilde Universitetsforlag, 1998.
- Den danske Rigsdag 1849–1949*, bd. 1–6. Udgivet af Statsministeriet og Rigsdagens Præsidium. København: J.H. Schultz, 1949–53.
- Eriksen, Anne. *Historie, minne og myte*. Oslo: Pax Forlag, 1999.
- Johnston, William M., *Celebrations. The Cult of Anniversaries in Europe and the United States Today*. New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1991.
- MacAloon, John (ed.). *Rite, Drama, Festival, Spectacle: Rehearsals towards a Theory of Cultural Performance*. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, 1984.
- Manning, Frank A. «Spectacle». I Richard Bauman (ed.). *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments*. New York og Oxford: Oxford University Press, 1992, s. 291–299.
- Nissen, Henrik. «Da landet blev by». I Olaf Olsen (red.). *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 14. København: Gyldendal og Politikens Forlag.
- Rasmussen, Poul Nyrup. *Grundlovstale, 5. juni 1999*. <https://www.socialdemokratiet.dk>, [download 6/6/2002].
- Rigsdagstidende 1939–40. Ordentlig Samling, Folketingets Forhandlinger*, sp. 382–383, 25/10/1939. København: Rigsdagen.
- Stortinget. *Måldokument for Grunnlovsjubileet*. <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Grunnlovsjubileet/Maaldokument%20grunnlovsjubileet.pdf>, [download 25/1/2014].
- Warring, Anette. *Historie, magt og identitet. Grundlovsfejring gennem 150 år*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2004.

Besøk Bogstad i grunnlovsjubileet

Bogstad er et vakkert anlegg fra midten av 1700-tallet.
Frisk opp kunnskapen om Norges-historien rundt 1814.
**Hør om Peder Anker som statsminister og svigersønnen
grev Herman Wedel Jarlsberg som finansminister.**

Åpningstider og priser

Café, butikk og utstilling i Vestibylen hele året:
Tirsdag-søndag kl. 12-16

Daglige omvisninger i museet hele året:
Søndag kl. 13 og 14 og hver onsdag kl. 13
Fra 11. mai til 28. september:
Hver dag kl. 13 og 14 (mandag stengt)

Priser omvisninger:
Voksen kr. 95,- / Honnør og student kr. 70,- / Barn kr. 30,-
Omvisning for grupper kan bestilles hele året.
Bogstad Gård, Sørkedalen 826, 0758 Oslo
Tlf. 22 06 52 00, bogstad@bogstad.no, www.bogstad.no

1814 møter 2014

på Bogstad

UTENRIKSPOLITIKK OG VERDENSUTSTILLINGER

Verdensutstillinger har blitt avholdt jevnlig siden 1851, ofte i forbindelse med ulike jubileer i vertsnasjonene. På disse utstillingene vil hver deltagende stat vise seg fra sin beste side for å øke sin goodwill og omdømme i utlandet, for å øke eksporten og for å lokke til seg turister. Men det er også mindre åpenbare grunner til å delta, som ikke handler om paviljongens gjennomslagskraft under og etter selve utstillingen. Så hva er disse mindre åpenbare grunnene til å delta på verdensutstillinger? Hvordan forgår forhandlingene i forkant av slike beslutninger? Og hvem bestemmer egentlig disse delene av staters utenrikspolitikk? Artikkelen tar for seg forhandlingene i forkant, både mellom de skandinaviske landene og mellom Norden og Japan. Den viser hvordan Danmark, Norge og Sverige, som følge av ytre press og interskandinavisk rivalisering, bestemte seg for å delta ved Expo 70.¹

CATHARINA BACKER

Masterstudent i historie

Universitetet i Oslo

Selv om artikkelen tar utgangspunkt i Expo 70, handler den ikke om verdensutstillingen *per se*. I stedet er det prosessen frem til beslutningen om å delta som er hovedtemaet.² Jeg ønsker å vise hvordan forhandlingene i forkant av utstillingen gir innsikt i landenes politiske prosesser og interesser. Kildene jeg har brukt er fra Norges Utenriksdepartement, og består av brev, møteprotokoller, promemoria, telefakser og telexer, samt avisartikler og protokoller fra Stortingsdebatter.

Hva er en verdensutstilling?

Verdensutstillinger er ikke kommersielle og det er først og fremst *stater* som oppfører paviljonger.³ Den første verdensutstillingen ble holdt i London i 1851, og frem til 1920-tallet ble det arrangert en rekke internasjonale utstillinger som krevde store ressurser fra hvert av deltakerlandene. For å redusere utgiftene ble disse utstillingene regulert av en internasjonal avtale fra 1928. Avtalen resulterte også i opprettelsen av organisasjonen Bureau International des Expositions (BIE), som har til oppgave

å sikre at avtalen overholdes. Internasjonale utstillinger ble da delt inn i ulike kategorier. Avtalen angir hvem som får delta på de ulike typene av internasjonale utstillinger, om utstillingen får lov til å være av kommersiell karakter eller ikke, hvor lenge utstillingen er åpen, hvor lang tid det må gå mellom to utstillinger av samme kategori og om vertsnaasjonen kan kreve leie fra utstillerne. Siden 1928 har kriteriene variert noe, men for at en utstilling skal kunne kategoriseres som verdensutstilling har kravet alltid vært at den ikke får være kommersiell.⁴ Likevel kan både stater, organisasjoner og bedrifter delta så lenge de ikke presenterer en rent salgsfremmende utstilling i sin paviljong. Varigheten av en verdensutstilling har blitt holdt til seks måneder, men antall år mellom to ulike verdensutstillinger har blitt lenger. I 1966 ble minstetiden endret fra to til seks år. Verdensutstillingene skal ha som mål å illustrere menneskelig utvikling på alle områder. Stater presenterer utstillinger i paviljonger, som er hus bygget opp bare for utstillingen, gjerne av de beste arkitektene landet har, der det beste staten kan frembringe innen blant annet design, håndverk og teknologi stilles ut.

I verdensutstillingenes tidlige begynnelse var utstillingene en viktig arena for kommunikasjon mellom statene. Det var et forum der ny teknologi og design kunne vises frem og der stater kunne konkurrere om å ha kommet lengst i utviklingen av for eksempel ny teknologi. Det var «Kulturens olympiska spel».⁵ Det var en fredelig kamp om utvikling i vennskapelig tone, som skulle bidra til utvikling og fred. Det nye etter annen verdenskrig, var at verdensutstillingene utviklet seg til å bli den sentrale slagmarken for den kulturelle delen av den kalde krigen.⁶ På denne måten utviklet verdensutstillingene seg til i større grad å bli en et forum for staters utenrikspolitikk.

Når stater feirer jubileer er det skikk og bruk for andre stater å delta offentlig ved feiringen, særlig hvis det finnes politiske eller økonomiske bånd mellom statene. Ofte kobles verdensutstillinger opp mot slike jubileer i vertslandet. Før Canada ble tildelt muligheten til å ha en verdensutstilling i 1967, var det først tenkt at Sovjetunionen skulle være arrangør, som en del av 50-årsjubileumet for den russiske revolusjon. Da Sovjetunionen bestemte seg for å avslå tilbudet, fikk Canada sjansen. I 1967 feiret nemlig Canada 100 års uavhengighet fra Storbritannia. Expo 70 i Osaka var også koblet opp mot et jubileum, siden Japan feiret Meiji restorasjonen, eller 100 års åpenhet mot resten av verden, i 1970.

En verdensutstilling koster store summer for vertsnaasjonen, og det er enorm prestisje involvert. En stor del av denne prestisjen er knyttet opp til deltakerantall. Når da en stat velger å ha en verdensutstilling som

del av jubileet sitt, er deltagelse en måte å vise respekt og vilje til å feire vertsnaasjonen, særlig hvis det finnes nære bånd mellom to stater. Velger en stat å ikke delta, blir dette ofte sett på med negative øyne, noe som i ettertid kan føre til mindre goodwill og vanskeligere forhold for eksportvirksomhet. Da Sverige valgte å stå over verdensutstillingen i Brussel i 1958, på grunn av de store kostnadene det hadde medført, ble det reist sterk kritikk i etterkant, både fra utlandet og fra eksportnæringen i Sverige. For å unngå tap av goodwill også i Canada, tok Sverige initiativ til å delta sammen med de andre nordiske landene. Samarbeidet kunne redusere kostnadene, og gjorde det mulig for de å delta.⁷ De fem nordiske landene hadde derfor en felles paviljong, men med separate utstillinger.

I årene før 1970, da Japan skulle arrangere sin verdensutstilling, var det i Norden liten interesse for deltagelse. Spørsmål om presentasjon av Sverige i utlandet ble behandlet av Kollegiet för Sverigeinformation i Utlandet. Siden Expo 67 hadde tatt opp størsteparten av de ressurser de hadde til rådighet mellom 1965 og 1968, gikk Kollegiet inn for å fraråde den svenske regjeringen å delta ved Expo 70. De ønsket i stedet å bruke pengene på andre goodwill-økende innsatser. Likevel endte Norden opp med en videreføring av samarbeidet fra Expo 67. Målet med denne artikkelen er å vise hvorfor Norden, selv med den negative innstillingen bare tre år før, likevel deltok med en felles paviljong på Expo 70. Da Expo 70 åpnet portene i mars 1970, sto Scandinavian Pavilion ferdig, og Finland og Island var da også med i samarbeidet.⁸

Japans interesse og prestisje

Japan ble medlem av BIE i 1965, og noe av det første de gjorde var å søke om å få en verdensutstilling i 1970. Målet var å videreføre suksessen etter å ha arrangert de Olympiske Leker i 1964. De ville fortsette å vise verden hvor store fremskritt de hadde tatt i løpet av de hundre årene siden starten på landets modernisering.⁹ Utstillingen skulle vise Japans «industrial confidence and technical sophistication offering more practical applications of technology already introduced to the public at earlier fairs».¹⁰ I følge den norske ambassadøren til Japan regnet vertslandet med et stort underskudd. Det økonomiske tapet kunne folket tåle, siden de på denne måten investerte i fremtiden.¹¹ Ambassadøren rapporterte også hjem at han var sikker på at Japan ikke kom til å spare på noe for å sikre at utstillingen på alle områder skulle bli en suksess.¹² Utstillingen fikk likevel i ettertid en del kritikk for at den manglet de store innovasjonene og at den arkitektonisk var grå og kjedelig.¹³

Expo 70 var den første verdensutstillingen i Asia og varte fra 15. mars til 13. september 1970 i Osaka. Temaet

for utstillingen var *Progress and Harmony for Mankind*. I Japan var det altså knyttet mye prestisje til denne utstillingen, og de brukte store resurser for at den skulle bli så vellykket som mulig, og det ble den på flere måter: I Montreal var det 60 nasjoner som deltok. I Osaka var det 78. Det kom 50 millioner besøkende til Expo 67. Rundt 70 millioner besøkte Expo 70. Besøkstallene sto som rekord helt til verdensutstillingen i Shanghai i 2010. Også økonomisk var Expo 70 en suksess, noe som var uvanlig i denne sammenheng. For å oppnå dette hadde japanerne jobbet målrettet i flere år. Som et eksempel på dette viser denne artikkelen hvordan spillet mellom Japan og de skandinaviske landene foregikk i årene før 1970.

Nordens svake interesse

I utgangspunktet var altså de nordiske ansvarlige offentlige organer ganske negative til deltagelse ved Expo 70. Likevel ble berørte parter spurt om hva de mente om saken. I november 1966 ønsket den svenske ambassaden å høre hva svenske interessenter i Japan mente om saken, og ambassadøren, Kollegiet för Sverigeförmedling i Utlandet, Det svenske handelsdepartementet og representanter for svensk industri i Japan møttes i Tokyo. Kollegiet var negativ til deltagelse på grunn av de store utgiftene det skulle medføre, mens svensk industri var redd for konsekvensene det kunne innebære for svensk eksport til Japan om de uteble.¹⁴ Japanske myndigheter forventet derimot at Sverige skulle delta. En japansk ansatt i Götaverket var derfor redd for represaliene de kunne forvente hvis Sverige ikke deltok, eller også muligheten for å bli glemt av det japanske folk og av industrien. Bildet det japanske folk hadde av Sverige var at de var «velfærdslandet, det sociala modelllandet, som alla länder borde efterlikna».¹⁵ Resten av gruppen var ikke like bekymret som Götaverket, men var redd for at det vennlig innstilte japanske folk ville bli skuffet hvis Sverige ikke deltok. Dette kunne medføre mindre goodwill og mindre interesse for Sverige, noe som kunne få langvarige konsekvenser. Ambassadørens konklusjon til Utenriksdepartementet var at det var nødvendig for Sverige å delta. Han skrev at japanerne «är som alla asiater långsinta; de glömmar inte lätt».¹⁶ Han anbefalte på det sterkeste at Sverige skulle delta, og at Kollegiets argument om at det kostet for mye penger ikke var et sterkt nok argument for å avstå. Stig Ramel i den svenske Exportforeningen pekte på de politiske implikasjonene hvis Sverige bestemte seg for å avstå fra Expo 70, muligens for å flytte vekten fra eksportnæringens interesser og over til politikerne. Exportforeningen hevdet at å avstå på grunn av kostnadene var et argument som asiater ikke så på med samme tyngde som europeere eller amerikanere. Å avstå fra deltagelse ville bli sett på som at Sverige ikke fullførte sine forpliktelser overfor seg selv, noe som ble

sett på som veldig seriøst i Japan. Derfor var det ikke bare negativt økonomisk, men også politisk, å ikke delta.¹⁷ Hvis deltagelse ble et politisk spørsmål mer enn et økonomisk, måtte staten ta en større del av kostnaden enn hvis eksportnæringen presset på for deltagelse.

I januar 1967 besøkte den norske handelsministeren Kåre Willoch Japan. I forkant av turen var det forventet at et av hovedspørsmålene han ville få var om Norge kom til å delta ved Expo 70. Strategien var å ikke gi noen negativ indikasjon på deltagelse, men i stedet stille seg «velvillig og positiv til Norges deltagelse hvis han skal håpe på å kunne spre good-will i Japan for nærværende».¹⁸ Den norske ambassaden i Japan stilte seg bak dette rådet, og mente også at det ville være av største betydning for Norges goodwill i Japan å delta. De mente at det var synd det ville koste så mye penger, men stilte spørsmålet om Norge hadde råd til å la være.¹⁹

Allerede i november 1966 hadde Sverige foreslått nordisk samarbeid om én liten paviljong, ledet av ett av landene og at paviljongen skulle ha én felles utstilling. Dette, mente de, var den billigste måten å kjøpe seg ut av det potensielle goodwilltapet. De kunne da delta, selv om de egentlig ikke ønsket det.²⁰ Danmark ønsket på dette tidspunktet ikke å delta, selv ikke om det skulle bli et nordisk samarbeid.²¹ Finland hadde ikke gitt noen indikasjon på om de ville delta eller ikke.²² I slutten av 1966 var norsk deltagelse fortsatt usikker.²³

Det norske Eksportrådet inviterte til møte i slutten av april 1967, der Norges Industriforbund, Handelsdepartementet, Norges varemesse og Scandinavian Airline System (SAS) var inviterte. Den første som nevnte SAS i Expo 70-sammenheng var Stig Ramel i den svenske Exportforeningen. Han mente i begynnelsen av april 1967 at SAS ville få det tøft i Japan hvis de skandinaviske landene ikke deltok.²⁴ På grunn av denne frykten var SAS invitert med på møtet. Spørsmålet om deltagelse fra de andre nordiske landene hadde litt ulike svar. Finland hadde besluttet å ikke delta, Danmark var negativt innstilt, men kunne tenke seg å bli med hvis Norge og Sverige ble med, og svensk industri hadde ytre ønske om deltagelse på grunn av de negative effektene uteblivelse kunne forårsake. De mente at presset fra Japan var sterkere siden Norden hadde deltatt ved Expo 67, enn om de ikke hadde vært med der. For å senke kostnadene ønsket derfor Sverige nordisk samarbeid om utstillingen.²⁵

Sverige hadde på dette tidspunktet undersøkt hvordan svenske interesser i Japan stilte seg til deltagelse. Norges eksportråd og Rederiforbundet hadde derimot ikke undersøkt saken ennå, men trodde at de kom til

å stille seg positive på grunn av de store økonomiske interessene de hadde i Japan. Det er merkelig at de ikke hadde undersøkt medlemmenes interesse ennå, siden tiden var såpass knapp og de måtte ta en beslutning på relativt kort tid. Likevel mente Eksportrådet og Industriforbundet at det ikke fantes nevneverdige kommersielle gevinster ved å bli med på Expo 70. De anså at det kunne gi en viss PR og tap av goodwill, men det veide ikke opp for utgiftene det ville medføre.²⁶ Handelsdepartementet mente at risikoen for goodwilltap og dermed tap av økonomiske muligheter i Japan presset dem til å være positive til deltakelse. SAS var lunkne i spørsmålet, og mente at det kunne ha indirekte positive følger hvis Norden deltok.

Press fra SAS og Japan

På grunn av tvilen de nordiske regjeringene signaliserte, sendte den japanske regjering i mai 1967 sin representant for Expo 70 sammen med propagandasjefen for Expo 70 til Skandinavia for å overtale landene til å delta. Dette viser hvor viktig det var for Japan å få med de nordiske landene. På nordisk side hadde SAS i løpet av et par uker endret argumentasjonen. Flyselskapet hadde vært en viktig del av den nordiske paviljongen i Expo 67, og ville gjerne at det skulle bli en skandinavisk eller nordisk paviljong også i Osaka.²⁷ SAS anså at argumentene om tap av goodwill var sterkere enn tidligere antatt, og anbefalte deltakelse. Hvordan de ville bidra, skulle de komme tilbake til etter at det skandinaviske/nordiske samarbeidet var etablert. Men selv om næringslivet argumenterte sterkere i mai 1967 enn de hadde gjort tidligere – også Rederiforbundet hadde begynt å argumentere kraftigere for deltakelse²⁸ – var de ansvarlige myndighetene i de tre skandinaviske statene mer avmålte enn tidligere.²⁹ Mowinckel-Larsen i Norges Varemesse anså at et skandinavisk eller nordisk samarbeid var vanskelig å få til siden Danmark og Finland var så negativt innstilt. Samtidig var det viktig for Danmark at ikke japanske myndigheter fikk vite om dette før forhandlingene om landingsrettigheter for SAS i Japan var sluttført i september 1967.³⁰ Mowinckel-Larsen ønsket ikke et samarbeid kun mellom Norge og Sverige, på grunn av den dominerende posisjonen Sverige da ville komme til å få. Hvis Norge skulle delta, måtte Norge gjøre det alene. Ellers hadde Norges Varemesse ingen formening om hvorvidt Norge burde delta eller ikke.³¹ I juni hadde de norske myndighetene inntrykk av at alle de andre nordiske landene, også Sverige, var mer negativt innstilt enn noen gang tidligere.³² Alle var negative, men åpnet opp for deltakelse hvis de andre landene skulle delta. Den eneste muligheten var altså et nordisk samarbeid, men ingen tok kommandoen for å få det til. Alle de andre landene hadde gitt indikasjoner på at de ikke ville delta, det var bare Norge som ikke hadde gitt noe endelig svar. Norge kunne da

altså tatt kontrollen og bestemt seg for å delta, da hadde Danmark og Sverige blitt med – men ingenting skjedde. Det svenske utenriksdepartementet konstaterte i begynnelsen av juli at alle forsøk på å få til en nordisk løsning var definitivt uten resultater.³³

”Alle var negative, men åpnet opp for deltakelse hvis de andre landene skulle delta.”

På samme tid forhandlet altså SAS med japanske myndigheter om landingsrettigheter i Japan. Selv om forhandlingene var blitt omtalt tidligere, kommer de første indikasjonene på at luftfartsforhandlingene var viktige i sammenhengen med Expo 70 først i månedsskiftet juni-juli 1967. Sent i juni ble den skandinaviske arbeidsgruppen for landingsrettigheter i Japan informert om den negative holdningen de nordiske landene hadde til Expo 70.³⁴ Den danske utenriksråden Bernstrøm anså det som ekstremt viktig å holde japanske myndigheter uvitende om dette, for Expo 70 ble stadig viktigere for Japan. Hvis de visste at de skandinaviske landene ikke hadde intensjon om å delta, ville dette hvile tungt over luftfartsforhandlingene til de skandinaviske landenes disfavør. Bernstrøm ønsket seg derfor en idiotsikker løsning for å forhindre dette.³⁵

Selv om Sverige hadde gitt inntrykk av at de ikke var interesserte i deltakelse hvis ikke det ble noe nordisk samarbeid, begynte de likevel i juli å forhandle med SAS Catering om deltakelse.³⁶ Ideen kom fra SAS og de valgte Sverige som forhandlingspartner fordi svenskene var mest positivt innstilt til deltakelse. I forhold til svenskenes posisjon under de tidligere skandinaviske samtaler, representerte dette en kursendring. Fra Sveriges side var argumentet for den nye positive innstillingen at forhandlingene kom i stand på grunn av vennskapet med Japan, som de ikke våget å sette på spill.³⁷ I august skrev sjefen for Kollegiet for Sverige-information i Utlandet, Kjell Öberg, at SAS Catering uansett ønsket å ha en restaurant på Expo 70, og at de derfor var villige til å hjelpe til når også andre svenske interesser ønsket deltakelse.³⁸ Tanken var at det bare skulle bli en restaurant, og dermed senke de svenske kostnadene. Hovedsaken var å være representert, og for SAS var det viktig at et skandinavisk land var med. Da kunne de ha restauranten i området for stater, og de

trengte derfor ikke å betale leie for tomten. For Sveriges del var dette en billig måte å være representert på, siden de ikke trengte å presentere noen egentlig utstilling i paviljongen. De ville dermed unngå goodwilltapet, og sas ville komme billigere unna. Dette utviklet seg således til å bli en vann-vinn-situasjon for sas og Sverige, men svarteper for resten av Skandinavia.

Skandinavia gir opp og sier ja

I midten av juli ga det svenske Utenriksdepartementet autoritet til ambassaden i Tokyo til å søke om opsjon på en tomt på utstillingsområdet.³⁹ Dette var å anse som det samme som å gi et positivt svar til Expo 70-komiteen på invitasjonen til å delta. Situasjonen var endret drastisk på en måned. Tanken var at de andre nordiske landene skulle få muligheten til å delta i samarbeidet mellom Sverige og SAS etter at forhandlingene var avsluttet, men at Sverige uansett ville delta.⁴⁰ I løpet av én måned hadde plutselig Norge mistet sin vippeposisjon og Sverige hadde tatt kommandoen. For de andre nordiske landene øket det svenske initiativet presset på deltakelse også fra dem. Hvis alle de nordiske landene valgte å avstå ville ikke goodwilltapet være så stort, men når ett av landene skulle delta, ville det sett enda dårligere ut at de andre ikke deltok enn hvis ingen var med.

Særlig viktig for norsk del var det om Sverige bestemte seg for å delta.⁴¹

Presset om å delta kom dermed i første instans fra sas, deretter fikk dette effekt også for alle de andre nordiske landene. Men i hvilken grad var det egentlig viktig for sas å delta ved Expo 70? For sas kunne en avtale om en ekstra landingsfrekvens bety 30 millioner svenske kroner i økte inntekter årlig. En verdensutstilling var estimert til å koste 10 millioner svenske kroner.⁴² Da den danske ambassadøren til Japan hadde møte med den japanske utenriksministeren, Takeo Miki, i august 1967 ble koblingen mellom luftfarten og nordisk deltakelse på verdensutstillingen igjen tydelig.⁴³ Ambassadøren uttrykte Danmarks forhåpninger om et positivt utfall av de forestående luftfartsforhandlingene i september. Dette svarte ikke utenriksministeren på, men nevnte i stedet den negative holdningen Danmark hadde til Expo 70, noe som hadde skuffet ham. Danmark hadde deltatt i Montreal, og i følge Miki hadde Danmark større interesser i Japan enn i Canada. Det var tydelig for den danske ambassadøren at det på alle plan var viktig for Japan å få så mange deltakerland som mulig, og at det kunne få store konsekvenser for Danmark hvis de ikke ville delta.⁴⁴

Eksempel på hvordan en paviljong kunne være. Dette var den kanadiske paviljongen under EXPO '70 i Osaka, april 1970. Wiki-media Commons: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d2/Canada_Pavilion_Expo_70.jpg?uselang=nb.

Koblingen mellom luftfartsrettighetene til SAS og Expo 70 var på dette tidspunktet tydelig uttalt. For den danske ambassadøren var det helt klart da han skrev:

at spørsmålet ikke vil være uten innflydelse på utfaldet af de forestående luftfartsforhandlinger i Stockholm og at japansk indstilling under disse kunne blive langt mer positiv end i øjeblikket ventet, såfremt man kunde meddele japanerne, at spørsmålet om de tre skandinaviske landes deltagelse i EXPO 70 var taget op til fornyet behandling.⁴⁵

Tydeligvis hadde den negative skandinaviske holdningen til Expo 70 lekket ut, og de involverte fryktet at det kunne få store negative konsekvenser for landingsrettighetene til SAS. Også de norske myndighetene merket at informasjonen om den negative holdningen hadde nådd Japan. Den japanske ambassadøren til Norge minnet blant annet Det norske Utenriksdepartement om de store interessene Norge hadde i Japan.⁴⁶ Norges posisjon i spørsmålet var ikke endret i noen særlig grad. Rederiforbundet ønsket ikke at Norge skulle være representert bare av SAS, og frykten for at Sverige skulle ta kommandoen og overskygge Norge var stor. Derfor var ikke et nordisk samarbeid det de norske involverte ønsket mest.⁴⁷ Alternativet var å ha en egen paviljong, noe som ville blitt svært dyrt.

I slutten av august 1967 ble de nordiske ambassadørene innkalt til møte hos den japanske utenriksministeren, Miki, for at han skulle kunne overrekke sitt personlige ønske om at Norden måtte delta på Expo 70. Han vektla da luftfartslinjen mellom Skandinavia og Japan, noe som hadde gjort dem til naboer. Skandinavia hadde gjennom dette blitt, som han så det, porten til Europa for japanerne. For japanerne ville det være en stor skuffelse hvis ikke de skandinaviske landene deltok.⁴⁸ Også her ble altså luftfarten trukket frem som et argument for å få Skandinavia til å delta. En annen innsats japanerne gjorde for å få med Skandinavia, var å sende ministeren for internasjonal handel og industri for å møte handelsministrene i Skandinavia i september 1967. Målet var å presse frem en snarlig avgjørelse.⁴⁹

Luftfartsforhandlingene i midten av september ble utsatt på grunn av japansk uvilje til å forhandle, men skulle bli tatt opp igjen i januar 1968. Det finnes ingen bevis for en direkte sammenheng, men det satte SAS og Skandinavia i en vanskeligere forhandlingsposisjon. Flere hadde tatt til orde for å bruke Expo 70 som et trumfkort.

Sverige hadde en midlertidig opsjon på utstillingstomten og måtte fornye denne før nyttår. Hvis de skulle gjøre dette, var det viktig å ha med Danmark og Norge

i samarbeidet. Likevel kunne de på dette tidspunkt ikke bruke Expo 70 som argument i forhandlingene om å øke SAS' landingsrettigheter. Situasjonen ble derfor annerledes. For handelsminister Kåre Willoch var det viktig å få i stand en avgjørelse om Norge ville delta på Expo 70. Han mente at i tilfelle det ble en positiv beslutning, var det viktig å få denne på plass så fort som mulig. Hvis beslutningen derimot ble negativ kunne den drøye.⁵⁰ Da kunne de like godt vente til etter at luftfartsforhandlingene var ferdige i januar. Hvis de kom frem til en positiv avgjørelse, ville dette derimot sette Skandinavia i et godt lys.

Nordmennene ville vente med avgjørelsen til de hadde et konkret forslag fra SAS Catering og Sverige om hvordan fordeling av utgifter og ansvar skulle være på plass. I forhold til japanerne skulle man si at de skandinaviske landene jobbet for en positiv avgjørelse sammen med SAS som kunne muliggjøre deltakelse. De ville derimot ikke stille noe ultimatum.⁵¹

Konflikt og pressforskyvning

Forhandlingene i september om landingsrettighetene hadde altså ikke gitt noe resultat, og fra japansk hold ble det sagt at de hadde vært vanskelige og harde.⁵² Blant annet hadde de blitt sjokkert over et raseriutbrudd fra den svenske utenriksministeren, Thorsten Nilsson, noe som hadde skadet forholdet, spesielt for Sverige, men også mellom Skandinavia og Japan.⁵³ Da den norske ambassadøren i Tokyo møtte den japanske transportministeren, fortalte han at noe av forholdet hadde forbedret seg etter at han hadde besøkt Danmark senere i september. Den danske måten å legge frem spørsmålet på ble sett på som mye bedre enn den svenske. Men det negative utfallet av luftfartsforhandlingene fikk ambassadør Thommesen til å beklage ovenfor japanske myndigheter at det så ut som at det derfor ikke ble noen norsk deltagelse på verdensutstillingen, siden det var SAS som kunne gjøre det mulig for Skandinavia eller Norden å delta. Japanerne svarte at de ikke koblet sammen andre spørsmål med luftfarten.⁵⁴ Dette var, som kjent, ikke sant. Thommesen mente da at det ikke bare var Sverige som følte seg dårlig behandlet i luftfartsforhandlingene, og at det var synd om dette skulle ødelegge forholdet mellom Norge og Japan. Han minnet om at Japan var Norges syvende største handelspartner og at dette ville føre til økt trafikk mellom de to landene. Transportministeren var positiv til å øke landingsfrekvensen for SAS fra to til tre ganger i uken, men sa at Japan Airlines (JAL) ikke ønsket dette. Transportdepartementet presset JAL så hardt de kunne, men direktøren i JAL hadde et så godt forhold til statsministeren at de ikke turte å kritisere for mye i frykt for at statsminister Sato skulle få høre dette fra JAL-direktøren.⁵⁵

”Japanernes bruk av landingsrettighetene var et tveegget sverd.”

Koblingen mellom sas og Expo 70 var tydelig. Danskene argumenterte med at hvis Japan var mer positive til landingsrettighetene, ville den danske handelssekretøren være mer positivt innstilt, og da ville de ha større mulighet for å kunne finansiere en deltagelse ved Expo 70.⁵⁶ Svenskene hevdet at de var positivt innstilt til utstillingen, men at den korte tiden mellom Montreal og Osaka gjorde det vanskelig. Sas var i utgangspunktet villig til å bidra økonomisk, men på grunn av de negative forhandlingene med JAL og Japan, hadde det blitt vanskelig å finne midlene.⁵⁷ Den norske statsministeren, Per Borten, brukte den samme argumentasjonen da han møtte Japans handelsminister Konno i september 1967. Også Norge stilte seg positive til verdensutstillingen, mente han, men han var redd for kostnadene det ville medføre. Hvis sas ville være med å bære kostnadene, ville det være lettere for Norge å bli med, noe sas ville vurdere hvis det ble positivt utfall i luftfartsforhandlingene.⁵⁸

Konklusjon

Luftfartsforhandlingene ble langvarige. Om forsøket fra skandinavisk side om å presse JAL og Japan med potensiell deltakelse ved Expo 70 var vellykket skal være usagt. Dette kan sannsynligvis bare japanske kilder gi svar på. Det spesielle i dette eksempelet er hvordan forhandlinger mellom stater foregår, og hvordan presset kan forflyttes.

Betydningen av verdensutstillinger er altså bredere enn gevinst eller tap av goodwill under og etter utstillingen. Denne artikkelen har vist at forhandlingene i forkant av Expo 70 også hadde sammenheng med andre forhold mellom Skandinavia og Japan. Den har også vist at ingen av partene er enhetlige aktører. Koblingen mellom landingsrettigheter for sas og nordisk deltakelse ved verdensutstillingen er tydelig. Japanernes bruk av landingsrettighetene var et tveegget sverd. Fra japansk side ble de to sakene koblet sammen, selv om det ikke var helt eksplisitt uttalt. Når skandinaver tok opp spørsmålet om sas, svarte Japan med å stille spørsmål om Expo 70. På denne måten ble verdensutstillingen en del av statenes utenrikspolitikk, som det senere ikke var mulig å se når man besøkte den nordiske paviljongen på Expo 70. Selv om Japan hevdet at de ikke innkalte andre land for å få dem til å delta, er det trolig at lignende situasjoner har funnet sted, både i forhold til Expo 70, men også i forhold til andre verdensutstillinger. Det står mye prestisje på spill for vertsnasjonen, og mye av prestisjen er knyttet opp mot antall deltakerland.

For å oppnå størst mulig suksess vil det ikke være utenkelig at vertsnasjoner bruker de mulighetene de har til å forhandle med potensielle deltakere. Det er dyrt å arrangere en verdensutstilling, og det er ikke bare de åpenlyse kostnadene som kreves for å få på plass et så stort arrangement som må tas i betraktning. Eksempelet over viser at det kan være andre gjemte kostnader når det gjelder både goodwill og penger, som kan være viktige i forkant av selve utstillingen. ♣

Catharina Backer. Masterstudent i historie ved Universitetet i Oslo.

NOTER

- 1 Expo 70 er en forkortelse for Exposition 1970. Forkortelsen ble eksempelvis også brukt i Montreal i 1967 – Expo 67.
- 2 Arkitekturen og de enkelte lands presentasjoner i paviljonger har blitt analysert av kunst- og arkitekturhistorikere. Det er ikke min intensjon å gå inn på dette.
- 3 Paviljonger er de husene hvert land/regioner/firmaer oppfører som inneholder en utstilling, som igjen skal vise land/regioner/firmaer fra sin beste side.
- 4 Verdensutstillinger er ikke kommersielle i den betydning at ingen produkter får selges under utstillingene, og det er ikke lov å drive direkte reklame for enkelte produkter. Når for eksempel SAS Catering var involvert i Nordiske paviljonger, måtte SAS' logo tones ned, og det var viktig at paviljongen ikke fremsto som direkte reklame for flyselskapet.
- 5 Ekström: *Den utställda världen*, s. 18.
- 6 Masey & Morgan: *Cold war confrontations*.
- 7 P M Världsutställningen i Osaka 1970, av Kjell Öberg, 6. mars 1967. Vedlagt brev av den norske ambassadøren til Sverige, C.-H. Nauchhoff, 28. mars 1967. J.Nr. 06903 UD, 1967. 8 sider. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 8 Nordisk Råd anbefalte en felles opptreden ved Expo 70, noe som la press på Finland og Island til å delta, selv om de ikke hadde like store økonomiske interesser. Finland bidro med halvparten av hva de skandinaviske landene gjorde, Island kun med en symbolsk sum. For Finlands del kan det ha vært av interesse å knytte seg opp til Norden i sin presentasjon av seg selv i utlandet. De hadde blitt presset inn i en vennskapsavtale med Sovjetunionen, men fryktet å bli assosiert som en østblokkstat. En verdensutstilling var ikke provoserende nok til å terge Sovjetunionen, men viktig nok for å skape et bilde av Finland som gode naboer til NATO-landene Danmark, Island og Norge.
- 9 Brev fra den norske ambassadøren i Tokyo til Utenriksdepartementet, datert 29. mars 1965. J.No 004797 II UD, 1965. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 10 Findling (red.) & Pelle (ass. red.), *Historical dictionary of fairs and expositions, 1851–1988*, s. 346.
- 11 Brev fra den norske ambassade i Tokyo til norsk UD, 29. mars 1965. J.No 004797 II UD, 1965. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 12 Brev fra Japans ambassadør til Norge til norske utenriksminister, John Lyng, 9. desember 1966. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 13 Mattie, *World's Fairs*, s. 228.
- 14 P.M. av ambassadør Almquist til svensk UD, etter møte på ambassaden 1. november 1966. Vedlagt brev datert 4. november 1966 av Almquist til svensk UD. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 15 P.M. av ambassadør Almquist til svensk UD, etter møte på ambassaden 1. november 1966. Vedlagt brev datert 4. november 1966 av Almquist til svensk UD. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 16 Brev fra ambassadør Almquist til svensk UD, 4. november 1966. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 17 P.M. av Stig Ramel, 4. april 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 18 Brev fra Bjarne Grindheim, norsk UD, 5. november 1966. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 19 Brev fra Norges Charge d'Affairs a.i., Per Haugestad, 22. desember 22 1966. J. Nr. 018037 II DU, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 20 Brev fra Norges Charge d'Affairs a.i., Per Haugestad, 22. desember 22 1966. J. Nr. 018037 II DU, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 21 Brev fra Sven Refshal, norske ambassaden i Japan, til norsk UD, 2. januar 1967. J.Nr 00105 DU, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 22 Brev fra Charge d'Affairs a.i., Ivar Eriksen, til norsk UD, 30. desember 1966. J.Nr 00105 DU, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 23 Notat fra norsk UD, 13. januar 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 24 P.M. av Stig Ramel, 4. april 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 25 Møtereferat fra UD, 21. april 1967. J.Nr. 06788 DU, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 26 Møtereferat fra UD, 21. april 1967. J.Nr. 06788 DU, 1967 og brev fra Gunnar Jerman, Eksportrådet, 8. mai 1967. J.Nr. 07507 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 27 Brev fra Egil Glørsen, SAS, til norsk UD, 10. mai 1967. J.Nr. 08106 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».
- 28 Brev fra Odd-Leif Skundberg, Rederiforbundet, til norsk UD, 19. mai 1967. J.Nr. 8486 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 -65 til 31/8 -67, Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».

- 29 Notat fra norsk UD, 28. juni 1967. J.Nr. 11287 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 30 Notat fra norsk UD, 28. juni 1967. J.Nr. 11287 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 31 Brev fra Odd-Leif Skundberg, Rederiforbundet, til norsk UD, 19. mai 1967. J.Nr. 8486 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 32 Notat fra norsk UD, 28. juni 1967. J.Nr. 11287 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 33 Telex fra svensk UD, 7. juli 1967. J.Nr. 13138 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 34 Notat av Bjarne Grindheim, norsk UD, 3. juli 1967. J.Nr. 11288 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 35 Notat av Bjarne Grindheim, norsk UD, 3. juli 1967. J.Nr. 11288 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 36 Telex fra svensk UD, 7. juli 1967. J.Nr. 13138 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 37 Telex fra svensk UD, 7. juli 1967. J.Nr. 13138 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 38 Kjell Öberg, august 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 39 Telex fra svensk UD til den svenske ambassaden i Japan, J.Nr. 13138 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 40 Brev fra G. Von Sydow til Norges handelsdepartement, 25. juli 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 41 Kåre Willoch, 5. september 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 42 Fra artikkelen «Lättare för SAS om Sverige deltar i Expo 70» i den svenske avisen *Veckans Affärer*, 28. september 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 43 Brev fra danske ambassadør H. Zytphen-Adeler til dansk UD, 17. august 1967. Vedlagt J.Nr. 13187 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 44 Brev fra danske ambassadør H. Zytphen-Adeler til dansk UD, 17. august 1967. Vedlagt J.Nr. 13187 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 45 Brev fra danske ambassadør H. Zytphen-Adeler til dansk UD, 17. august 1967. Vedlagt J.Nr. 13187 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 46 Japans ambassadør til Norge, notat til NFM, august 1967. Referert til i Møtereferat fra UD, 25. august 1967. J.Nr. 13401 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 47 Møtereferat fra UD, 25. august 1967. J.Nr. 13401 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 48 Brev fra ambassadør Thomessen til norsk UD, 24. august 1967. J.Nr. 13324 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 49 Brev fra ambassadør Thomessen til norsk UD, 30. august 1967. J.Nr. 13587 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 50 Kåre Willoch, 5. september 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 51 Kåre Willoch, 5. september 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 52 Notat fra Norges ambassaderåd i Japan, Per C. Prøitz, 6. oktober 1967. J. Nr. 15601 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 53 Notat fra ambassadør Thomessen i Tokyo til norsk UD, 6. oktober 1967. J. Nr. 15601 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 54 Notat fra ambassadør Thomessen i Tokyo til norsk UD, 6. oktober 1967. J. Nr. 15601 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 55 Notat fra ambassadør Thomessen i Tokyo til norsk UD, 6. oktober 1967. J. Nr. 15601 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 56 Notat til Danmarks statsminiter og utenriksminister, 17. september 1967. J. Nr. 14902 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesses og utstillinger».
- 57 Per Ølberg, Norsk UD's Handelspolitiske kontor, 19. september 1967. J. Nr. 14487 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden

1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesser og utstillinger».

- 58 Notat, Borsk UD, 20 september 1967. J.Nr. 14662 UD, 1967. I «Bortlegningsperioden 1960–1969», fra 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesser og utstillinger».

ARKIVKILDER

Det norske utenriksdepartementets arkiv:

«Bortlegningsperioden 1960–1969». bind 3 fra 1/5 –65 til 31/8 –67. 47.2/53 Bd. 3 «Japan – Varemesser og utstillinger».

«Bortlegningsperioden 1960–1969». bind 4, from 1/5 –65 til 31/8 –67. Norsk UD's arkiv, 47.2/53 Bd. 4 «Japan – Varemesser og utstillinger».

LITTERATURLISTE

Ekström, Anders, *Den utställda världen. Stockholmsutställningen 1897 och 1800-talets världsutställningar*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag, 1994.

Findling, John E. (red.) og Kimberly D. Pelle (ass. red.), *Historical dictionary of fairs and expositions, 1851–1988*. Connecticut: Greenwood Press, 1990.

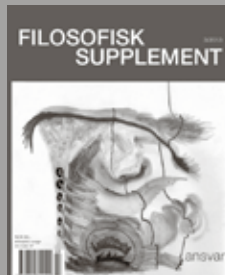
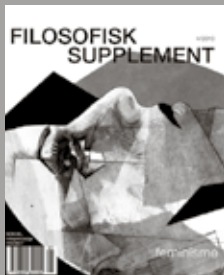
Masey, Jack & Conway Lloyd Morgan, *Cold war confrontations. US exhibitions and their role in the cultural cold war*. New York: Lars Müller Publishers, 2008.

Mattie, Erik, *World's Fairs*. New York: Princeton Architectural Press, 1998.

FILOSOFISK SUPPLEMENT

Filosofisk supplement er et studentdrevet fagtidsskrift tilknyttet IFIKK ved UiO. Tidsskriftet har som mål å være en kanal for formidling av filosofi og bidra til filosofisk diskusjon både ved og utenfor universitetet. Vi gir ut fire nummer i året og har et opplag på 500.

**NYTT NUMMER UTE NÅ!
4/2013 «FEMINSME»**

UTSALGSPRIS: 65,-
ABONNEMENT (4 UTG.): 180,-

I salg hos Akademika, Bislett Bok, Tronsmo, Norli i Universitetsgaten, Studia i Bergen, samt utvalgte Narvesen-kiosker.

Abonnement kan bestilles ved å sende en epost med navn og adresse til redaksjon@filosofisksupplement.no.

filosofisksupplement.no

HØSTENS MASTER- OPPGAVER

*Fra Nasjonalbibliotekets bildeserie «1814–2014, postkort».
Flickr: [http://www.flickr.com/photos/national_library_of_norway/
8538051239/in/set-72157632691325995](http://www.flickr.com/photos/national_library_of_norway/8538051239/in/set-72157632691325995).*

OM HØSTENS MASTEROPPGAVER¹

Spor av rødvin tre etasjer ned og Queens «We are the champions» på full guffe fra pauserommet halv to på ettermiddagen. Datoen er 15. november, og det feires at et nytt kull har levert sine masteroppgaver i historie. Nå, noen måneder i etterkant presenteres oppgavene her i Fortid.

MONIKA BIRKELAND

Masterstudent i historie

Universitetet i Oslo

Innleveringene høsten 2013 spenner periodemessig fra middelalder, via tidlig nytid og mellomkrigstid, til vår helt umiddelbare fortid fra 2000-tallet.

Omtrent halvparten av de 24 oppgavene som ble levert, tar for seg tiden etter andre verdenskrig, mens den resterende brorpart tar for seg første halvdel av 1900-tallet. Utover dette er det én kandidat som har brynet seg på middelalderhistorie, en som har skrevet om tidlig nytid, og to som har tatt for seg 1800-tallet. Så langt kan man vel si at kandidatene har fulgt trenden innen forskningsmiljøet, hvor nyere historie lenge har stått sterkere enn periodene på det første stykket av tidslinjen. Når det kommer til område, er det en klar overvekt av vestlig historie, og ikke minst har mange skrevet om moderlandet. Hele 13 av oppgavene tar for seg norsk historie, enten helt og holdent, eller i et komparativt perspektiv.

Av høstens innleveringer er det Hanne Line Hvalbys oppgave *Goliardene: Goliass ustadige diktere?* som strekker seg lengst tilbake i tid, ved å ta for seg Europa i

tidlig middelalder og 1100- og 1200-tallet. Hennes fascinasjon for disse navnløse intellektuelle skyldes Jaques le Goffs fengslende ord i hans verk om intellektuelle i middelalderen. Med utgangspunkt i Kosellecks tese om begreper og motbegreper stiller hun spørsmål om Goliass og goliardene hadde en forbindelse med sosial identitet, selvforståelsen til en ny type lærde, i et spenningsforhold mellom ulike institusjoner. Hvalby fremsetter videre en hypotese om at ordene hadde ulik betydning i ulike kontekster. Ved å sette Goliass og goliardene opp mot andre begreper undersøker hun hvordan begrepet fremstår gjennom de ulike periodene, og kommer frem til at få av spekulasjonene hun gjør seg, kan utelukkes fullstendig, samtidig som hun i alle fall delvis bekrefter sin hypotese.

Fra middelalder og dens intellektuelle er avstanden i tid til neste oppgave rundt et halvt årtusen. Aslak Kittelsens oppgave *Mellom sju fell og sju hav: Utvandring fra Bergen til Amsterdam 1661–1720* tar altså for seg tidlig nytid. Oppgavens tema er et resultat av Kittelsens

---

”Når det kommer til område, er det en klar overvekt av vestlig historie, og ikke minst har mange skrevet om moderlandet.”

---

vedvarende undring over hva som fører til at mennesker legger ut på vandring. Hvem er disse, og hvorfor bryter de opp fra sine omgivelser? Mer spesifikt har han i oppgaven tatt for seg nordmenn som utvandret til Nederland fra 1661 til 1720. Spørsmålet han gir seg ut på å svare på, er: Hva kan navnelenking mellom store demografiske kilder fortelle oss om utvandring til Amsterdam? Kittelsen mener at oppgaven blant annet demonstrerer én ting tydelig: nemlig at vi ikke har representative kilder til utvandring fra Norge til Amsterdam. Han er også første forsker som har gjort et større forsøk på å lenke skipssoldbøkene til andre kilder.

Neste oppgave på tidslinjen tar for seg årene mellom 1841 og 1844, og er skrevet av Anette L. Nymann. Den bærer tittelen *Det Norske Asylselskab, 1841–1844. En kortvarig landsomfattende organisasjon*. Barneasylene var et oppholdssted for arbeiderklassens barn mens foreldrene var på arbeid, og det første av disse i Norge ble opprettet i Trondhjem i 1837. På begynnelsen av 1840-årene fantes det rundt 20 barneasyl rundt om i Norge, og

Asylbevegelsen ble opprettet som et resultat av denne fremveksten. Nymann tar for seg asylbevegelsens historie fra opprettelse i 1841 til nedleggelse i 1844, med vekt på initiativtakere, metoder, samt årsakene til at det ikke fungerte med en landsdekkende organisasjon. Landsdekkende organisasjoner var relativt nytt og uprøvd i Norge, og den skjeve fordeling av medlemmene, med en sterk konsentrasjon på Østlandet, trekkes frem som en av årsakene til selskapets korte levetid.

Den oppgaven som strekker seg over det desidert største tidsrommet, er Thomas Støvind Bergs *«Fløtning er vort yrke, samhold er vor styrke» Tømmerfløting ved Fetsund lenser i Glomma 1861–1985*, som altså tar for seg over 100 år med lokalhistorie. Tema er fløtingas historie i Fet, og oppgaven belyser både arbeidsfunksjoner, arbeidsforhold og arbeidsmiljøet ved bedriften. Et av spørsmålene Berg stiller, er hvordan det sammenvevde lokalmiljøet påvirket rekrutteringen av nye lensearbeidere og samholdet arbeiderne imellom. Han konkluderer blant annet med at arbeiderne oftest bodde i

umiddelbar nærhet til anlegget, og at lensene uten tvil satte sitt preg på lokalsamfunnet i løpet av tiden det eksisterte.

Ane Høyem har startet sin studie året riksrettsdommen falt, og tema for oppgaven *Fra tvil til triumf: Kvinnebevegelsens internasjonale engasjement 1884–1913* er hvordan de norske kvinnesakskvinnene engasjerte seg internasjonalt. Høyem poengterer at det er skrevet mye om kvinnes kamp for politiske rettigheter, men at hun er den første som spesifikt tar for seg det internasjonale engasjementet. Høyem finner blant annet at kvinner som Gina Krogh og Fredrikke Marie Qvam kjente sterkt på nasjonalfølelsen, men samtidig så viktigheten av å være en del av det internasjonale samfunnet.

En av de viktigste årsakene til at de norske kvinnene tok del i det internasjonale miljøet først fra begynnelsen av 1900-tallet, var at de rett og slett ikke hadde tilstrekkelig med økonomiske midler før dette.

Linn Seim Solaas er den siste av kandidatene som har skrevet innenfor 1800-tallet, og oppgaven *Arbeiderbarns levekår i Kristiania rundt 1890* tar for seg nettopp det. Hun spør hvordan levekårene var for denne gruppen, og også om det kan spores noen forskjell blant barn av enslige mødre sammenliknet med de som hadde to foreldre, og om disse eventuelt kan forklares. For å få bredde i undersøkelsen har Solaas tatt for seg et dårlig (Fjellgata), et middels (Lakkegata) og et bedre (Korsgata) strøk i Kristiania. Hun finner blant annet at det på en del av punktene var store forskjeller mellom barn av enslige mødre og de som hadde to foreldre, blant annet i forhold til bosituasjon. Når det gjelder hvor mange av barna som var i lønnet arbeid, var derimot forskjellene ikke så tydelige.

I landlige omgivelser på HL-senteret har Per Ivar Hjeldsbakken Engevoild skrevet sin oppgave *Christian Leden og SS Ahnenerbe: Hvordan en norsk komponist og musikketnograf ble involvert i Heinrich Himmlers forskningsstiftelse SS*. Oppgaven tar for seg skjæringspunktet mellom vitenskap og Völkisch-ideologi, samt veien fra diffusjonsteori til raseideologi. Det spørres blant annet hvorfor Leden og hans forskning var interessant for SS Ahnenerbe, og hva slags arbeid han utførte for forskningsstiftelsen. Engevoild tar for seg tidsrommet

1909 til 1957, og finner blant annet at Ledens arbeid i stor grad var myntet på samme ideologiske grunnlag som SS Ahnenerbe benyttet, og at tilknytningen derfor var ganske naturlig. Ellers utførte Leden blant annet et oppdrag som gikk på å samle inn norsk folkemusikk som fikk støtte av stiftelsen.

Marina Durovic-Andic har som eneste kandidat denne høsten skrevet en biografisk oppgave. *Veien til historien. Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen* tar for seg tidsrommet 1910 til 1935 og hovedspørsmålet som stilles er følgende: Hvordan ble Semmingsens interesse for historiefaget vekket, og hvilke faktorer var avgjørende for at hun valgte historikeryrket? Det er skrevet en del

om Semmingsen tidligere, men Durovic-Andic er den første som skriver en mer fullstendig biografi. Hun viser at interessen for historie ble vekket allerede i Semmingsens barndom, og at grunnlaget for karrieren som fremstående historiker ble til gjennom hennes oppvekst, skolegang og tiden ved universitet.

Vi holder oss på norsk territorium, og går videre til Roald Bertinius Lundes *Vær forberedt på alt, men iverksett ikke før nødvendig*.

Valg og dilemma i beredskapen mot indre uro 1914–1920. Lunde tar for seg statens håndtering av arbeiderklassen, den såkalte «røde fare», med hovedvekt på det statlige handlingsrommet, staten som part og aktør innenfor de eksisterende konfliktlinjer – staten som strategisk aktør. Et sentralt moment er trussel- og fiendebilde staten opererte med, gjerne før og etter 1917/1918, da dette endret seg kraftig.

Videre tar Halvor Meling oss med noen tiår lenger frem med oppgaven *«En ny verden» Mot Dags syn på Sovjetunionen 1930–1936*. Meling tar altså for seg hvilke holdninger kretsen i og rundt tidsskriftet og organisasjonen Mot Dag hadde overfor Sovjetunionen fra 1930–36, og stiller blant annet spørsmål om holdningene endret seg over tid. Ellers ser han også på om hvorvidt holdningene som kommer frem, var et samlet syn, eller om det eventuelt var ulike tendenser innad i gruppa. Meling har kommet frem til at Mot Dags syn på Sovjet i perioden kan sies å være særdeles positivt, mange så et eksemplarisk eksempel på «det perfekte samfunn» i Sovjetunionen. Dette forblir relativt uen-

---

”Midtøsten-konflikten og utenrikspolitiske anliggende, samt spørsmål knyttet til totalitære bevegelser og ideologier har sammen tatt en større bit av kaka enn andre felt.”

---

dret frem til 1934, men etter mordet på Kirov dette året finner Meling at begeistring forvitret hos enkelte av medlemmene. Dette er det fremste eksempelet på at enkeltpersoner sa mot organisasjonens offentlige holdning, men stort sett var synet på Sovjetunionen i Mot Dag et samlet et.

Med sin oppgave *Uventet heder og tomme stoler: Historien om da Carl von Ossietzky og Liu Xiaobo vant Nobels fredspris, og hva som skjedde i etterkant* tar Eivind Nyhus oss med til to ulike verdensdeler. Oppgaven er en sammenlikning av hva som skjedde i Tyskland og Kina i henholdsvis 1935 og 2010, da to regimemotstandere ble tildelt fredsprisen. Nyhus har sett på hvorfor og hvordan de ble tildelt prisen, hvem som støttet tildelingen, og hvordan de to tilfellene samstemmer eller skiller seg fra hverandre. Når det gjelder hvilke reaksjoner som kom i etterkant i de respektive land, har han hatt vekten på hvordan landene reagerte overfor Norge. Nyhus viser at likhetene mellom Ossietzky og Liu er mange, både når det gjelder dem som personer, og hvordan de vant støtte til prisen. Likevel, han finner også ulikheter de to tilfellene imellom: blant annet konkluderer han med at debatten rundt Ossietzky ble langt heftigere enn den ble i 2010 med Liu-affæren, og viser til en større geografisk, kulturell og politisk avstand mellom Norge og Kina som en av årsakene.

Fra fredsprisen skal vi nå inn under «totalitarisme-paraplyen» med Enis Fetas oppgave *Politisk religion i Stalins totalitære Sovjet 1936–1953; rendyrket ateisme eller pseudo-ateisme?* Hovedspørsmålet i oppgaven er hvorvidt politisk religion klarte å erstatte tradisjonell religion, og Fetas hypotese er at det under Stalin var snakk om en rendyrket eller pseudo-ateisme. Med den første av disse to merkelappene mener Feta kommunister som trodde på idealene og Stalin, og med den siste viser han til kommunister som fortsatt trodde på Gud. Han konkluderer med at regimet mislyktes i å skape en fullkommen ateistisk stat, ettersom det fantes deler av befolkningen som kan betraktes som religiøse.

Med Jan Alexander Svoboda Brustads oppgave holder vi oss i utlandet, nærmere bestemt i Tsjekkia. *Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske: Fremstillingen av jødene i tsjekkisk presse, januar 1937–15. mars 1939* forteller om tiden før krigsutbruddet i det som har blitt karakterisert som annerledeslandet i Sentral- og Øst-Europa. Ved å studere ulike tidsskrifter søker Brustad å finne ut på hvilken måte jødene ble fremstilt i sentrale deler av den tsjekkiske politiske pressen i denne perioden, om det er snakk om noen form for kontinuitet, og også hvilke konkrete bilder som ble tegnet av jødene. Han kommer blant annet frem til at den rådende historiske oppfatningen om tolerante og snille tsjekkere, trenger

en viss modifisering. At majoriteten av tsjekkerne lenge hadde et bedre syn på jødene enn befolkningen i andre land, og først fikk en kraftig knekk av München-forliket i 1938, bekreftes av kildematerialet. At pressen var så å si fri for antisemittisme før dette, blir derimot ikke understøttet av disse kildene. Særlig forestillingen om den «germaniserende jøde» var synlig i offentligheten før forliket.

Siste innlevering som tar for seg tiden før andre verdenskrigs slutt, er skrevet av Geir Thorsdahl, og handler om det lille knippet av biskoper som valgte å praktisere under Quisling fra 1942. I *Om å adlyde øvrigheten: Teologiske og politiske posisjoner blant NS-biskopene. Konflikter og strategier* ser Thorsdahl på hvordan NS-biskopene begrunnet støtten til NS-regimet, politisk og teologisk, samt hvor konsekvent denne støtten var etter at krigsutviklingen snudde og alt tydet på at Tyskland ville tape krigen. I tillegg spør han om hvilke konflikter som oppstod NS-biskopene imellom. Gjennom sine undersøkelser finner Thorsdahl blant annet ut at enigheten som visstnok rådet blant NS-biskopene, stemte dårlig med virkeligheten, at konflikter og uenighet var til stede fra begynnelsen av. Det var derimot stor enighet teologisk om at det totalitære styre var legitimt. Begrunnelsene hos de ulike biskopene var noe forskjellige, men kan oppsummeres med at det nye regimet ifølge dem var innsatt av Gud. Politisk var det også mange av biskopene som var medlemmer av partiet og støttet dets ideologi, særlig med tanke på fiendebildene av eksempelvis kommunistene.

Fra det okkuperte Norge gjør vi nå et hopp til den delen av vår tidslinje som paradoksalt nok kalles etterkrigstiden, og en fellesnevner for flere av disse oppgavene kan sies å være Midtøsten. Den første ut blant kandidatene har derimot skrevet en historiografisk oppgave om NATO. Tor Kristian Strand vil med sin avhandling *Massiv gjengjeldelse og fleksibel respons: Ulike tolkninger i forsknings- og formidlingslitteraturen* se på årsakene til hvorfor NATOs strategier har endret seg fra opprettelsen i 1949 til 1967, ut ifra hvordan dette fremstilles i litteraturen. Tidsrommet han har valgt å se på begrunnes blant annet med at fra 1967 var fleksibel respons NATOs strategiske konsept helt frem til 1991. Ved å se på utvalgte verk innenfor forskningslitteraturen på disse feltene undersøker også Strand årsakene til eventuelle forskjeller blant historikerne. Tre mulige årsaker til ulike forklaringer nevnes innledningsvis, nemlig avstand i tid, tilgang til kilder og historikerens eget ståsted. Strand konkluderer med at den sistnevnte årsaksforklaringen har hatt mest å si, ettersom forskere med tilnærmet lik avstand til hendelsen, samt det samme kildematerialet, har kunnet komme frem til vidt forskjellige konklusjoner.

Tarjei Solberg er den som først tar oss med inn i det konfliktfylte Midtøsten, dog med en «norsk vri», etter som det er Kåre Willochs endrede syn på Israel-Palestina-konflikten han har tatt for seg i *Stort sprang, små steg: Kåre Willochs og Høyres endrede syn på Israel-Palestina-konflikten 1965–1990*. Utgangspunktet for studien er Willochs vei fra pro-israelsk forkjemper på 60-tallet, til uttalt PLO-støttespiller rundt 1990. Forestillingen om delingen av høyre- og venstresiden i norsk politikk, hvor førstnevnte anses for å være pro-israelsk, får dermed en knekk, og Solberg forsøker å vise årsakene til dette endrete synet, og hvordan det helt konkret endret seg. I tillegg spør han om det forekom liknende endringer i synet blant de øvrige stortingsrepresentantene for Høyre og de eventuelle årsakene til dette, samt hvordan Høyres Midtøsten-politikk skilte seg fra KrFs og DNAs politikk på samme felt. Et av argumentene til Solberg er at årsakene til Willoch og Høyres endrete syn på konflikten kan oppsummeres i de ulike tiltak utført av israelerne, som førte til en endring til det verre for palestinerne, eksempelvis Menachem Begins intensiverte bosettingspolitikk fra og med 1977.

Videre inn i konfliktområdet bringes vi av Andreas Hannedalen, som med sin oppgave *Fred eller egeninteresser? Storbritannia og Midtøstenkonflikten 1967–1970* tar for seg Storbritannias rolle i Midtøsten. Etter Suez-krisen på 50-tallet hadde den britiske regjeringen vedtatt at den skulle holde seg passiv overfor Midtøsten, og holdt på denne politikken i rundt ti år, til 1967. Ved opptakten til Seksdagerskrigen endret Storbritannia gjøremåte ved å forsøke å forhindre krigen. To år senere var de igjen tilbake i den passive rollen, da det knapt nok ble løftet en finger for å få i stand en våpenhvile i Utmatelseskriegen i 1969–1970. Hvorfor valgte de å involvere seg i Seksdagerskrigen, men å være passive i 1969? Var det briteres egeninteresser som la en demper på engasjementet? Hannedalen kommer blant annet frem til at briteres forsøk på å stoppe Seksdagerskrigen, kom av at de ikke hadde innsikt i hvor svekket deres posisjon var i Midtøsten. Dette fikk de derimot innprentet da de ikke klarte å forhindre krigen, og dette kan være en årsak til at de stod på sidelinjen i forhandlingene to år senere.

I neste oppgave er det det syrisk-amerikanske diplomatiet som står i fokus. Lars Hasvoll Bakke har ved å bruke primærkilder i form av amerikanske dokumenter utført en undersøkelse ingen tidligere har foretatt. I *Facing Assad. American Diplomatic Relations with Syria, 1969–76* stiller Bakke blant annet spørsmål om hvordan det syrisk-amerikanske diplomatiet utviklet seg i årene 1969–76, og hvorfor. I tillegg ser han på hvilken politikk Richard Nixon, Gerald Ford og Henry Kissinger førte, samt hvordan man kan forsøke å forstå Assads politikk.

Bakkes oppgave er klausulert, da han arbeider med en artikkel basert på oppgaven som skal publiseres ved en senere anledning. Jeg velger derfor å ikke gå inn på funnene han gjorde i denne artikkelen.

Helge Jensehaugen har i sin oppgave *The Northern Cyprus Dream: The First Wave of Immigration from Turkey to north Cyprus – 1974–1980* tatt for seg hva som skjedde etter delingen av Kypros i 1974, da rundt 30 000 immigranter dro fra Tyrkia til Nord-Kypros. Tiden fra 1974 til 1980 omtales som den første immigrasjonsbølgen, og Jensehaugen stiller spørsmål ved hvorfor så mange forlot sine hjem i Tyrkia, og hvorfor de valgte Nord-Kypros. Til tross for at konflikten på Kypros er en av de lengst pågående konfliktene i Europa, er den lite kjent for de fleste av oss. Det finnes mange misforståelser når det gjelder dette temaet, og Jensehaugen vil med avhandlingen bidra til en oppklaring. Gjennom sine undersøkelser finner Jensehaugen blant annet at økonomiske kriser og høy arbeidsledighet i Tyrkia, samt naturkatastrofer som hadde ødelagt hele landsbyer og førte til overfylte storbyer, var blant årsakene til at så mange forlot landet til fordel for Kypros. Der la myndighetene i stor grad til rette for immigrasjonen, ved at det fantes jobber og generelt flere muligheter for de tilflyttede.

Fra konflikt på Kypros skal vi igjen vende nesa mot Norge med Eirik Bertelsens oppgave *Kunnskap er makt: NHO som aktør i norsk utdanningspolitikk 1988–1994*. I løpet av denne perioden fikk altså NHO en sentral plass i norsk utdannings- og skolepolitikk, og Bertelsen stiller blant annet spørsmål om hvorfor og hvordan dette skjedde, samt hvorfor det skjedde på dette tidspunktet. I tillegg ser han på organisasjonens innflytelse på beslutningsprosessen som ledet frem til Reform 94. Bertelsen har gjennom personintervjuer og andre kilder brakt til veie mye ny informasjon om temaet. Han argumenterer blant annet for at det var fire sentrale milepæler i NHOs engasjement i utdanningspolitikken i perioden han har sett på, blant annet at maktforholdene endret seg slik at NHO og LO inntok sentrale roller på bekostning av tradisjonelle aktører.

Håkon Daniel Myhres oppgave *Anomi og Dekadense – En Ideologisk studie av Hizb ut-Tahrir i Danmark og Den Svenska Motståndsrørrelsen* er en komparativ, ideologisk studie av to totalitære grupper i Skandinavia. Totalitære bevegelser karakteriseres som en form for ekstremisme, og det er for mange uforståelig at mennesker tar del i slike ekstreme bevegelser. Myhre spør om dette kan forklares ved at de menneskene som dras mot ekstremismen finner en form for trygghet der, som de ikke finner andre steder. Med utgangspunkt i teoretikere som Hannah Arendt og Roger Griffin ser han på de

to skandinaviske gruppene i tidsrommet 1990 til 2012. Myhre argumenterer blant annet for at Griffins kategorier av selotisk og modernistisk ekstremisme også kan være fruktbart i et arbeid om det totalitære.

Vi skal østover igjen, og nå til vår helt nærmeste fortid. Espen Smith-Meyer har skrevet om sekspartsforhandlingene i sin oppgave *Håpet som brast: Russlands politikk, motiver og innflytelse under sekspartsforhandlingene, 2003–2007*. Disse forhandlingene var et resultat av at Nord-Korea i januar 2003 varslet at de trakk seg fra ikkespredningsavtalen, og startet opp sine atomreaktorer igjen. Smith-Meyer har utført en analyse av Russlands rolle under samtlige runder av sekspartsforhandlingene, og får gjennom dette arbeidet også frem et helhetlig bilde av selve forhandlingene, fra oppstarten i 2003 til siste runde i 2007. Hverken det første eller siste er gjort tidligere, og Smith-Meyer stiller tre hovedspørsmål i sin analyse. Disse handler om hvilken politikk Russland førte under forhandlingene, hvilke mål de hadde med denne politikken, og hvorvidt de lyktes i å nå landets politiske mål under forhandlingene. Smith-Meyer finner blant annet at Russlands innflytelse ikke strakk lenger enn det faktum at de fikk samlet partene til forhandlingsbordet i Beijing. Etter dette ble de satt på sidelinjen. Landet hadde dermed ingen reell innflytelse på utfallet av forhandlingene.

Peace and Conflicts studies (PECOS) er et masterprogram som tilbys ved det samfunnsvitenskapelige fakultet på UiO, og kandidatene kan velge mellom to studieretninger – samfunnsvitenskap eller historie. Beate Gamborg Mehren-Melsom var den første studenten ved PECOS-programmet som valgte historie-studieretningen over den samfunnsvitenskapelige, og har skrevet om gjengmiljøet i Oslo på 1990- og 2000-tallet. Oppgaven *Gjenger: forestillinger, fremstillinger og håndtering* stiller spørsmål om hvordan gjengfenomenet forstås, fremstilles og håndteres av akademikere, spesialistgrupper og nyhetsmedier i dagens Norge. Ulike aktørgrupper har forskjellig oppfatning av hva som ligger i gjeng-begrepet, og Mehren-Melsom spør hvor disse forståelsene kommer fra, og hvordan de påvirker håndteringen av gjengfenomen. Hun finner blant annet at hvordan begrepet forklares er historisk og kontekstuell betinget, og at forestillinger – og fremstillinger – virker inn på håndtering av gjengfenomen.

Den siste som skal nevnes, er Martin Koffeld Iversen som skrev oppgaven *Barack Obama og freden mellom Israel og Palestinerne: Kontinuitet eller brudd?* Iversen stiller spørsmål om hvordan Obamas Midtøsten-politikk ble utformet, hvilke ambisjoner han hadde for en løsning på Israel-Palestina-konflikten i sin første presidentperiode fra 2009–2012, samt hvorvidt hans

politikk representerte et brudd eller en kontinuitet sammenliknet med tidligere presidenter. Han finner gjennom sine undersøkelser blant annet at den kontinuiteten som har preget de amerikanske administrasjonenes håndtering av konflikten mellom Israel og palestinerne siden Seksdagerskrigen, i det store og det hele fortsetter under Obama til tross for at han ønsket en «change».

Oppgavene som ble innlevert høsten 2013 tar altså for seg en rekke ulike temaer, og samtidig ser man at enkelte emner er mer i vinden enn andre. Midtøsten-konflikten og utenrikspolitiske anliggende, samt spørsmål knyttet til totalitære bevegelser og ideologier har sammen tatt en større bit av kaka enn andre felt. Om bare noen måneder skal en ny gruppe kandidater levere sine arbeider, det blir spennende å se hvorvidt dette er trend som følges videre av disse. ♣

NOTER

- 1 En stor takk rettes til eksamenskonsulent ved IAKH, Siri Andrea Paulsen Heslien for anskaffelse av oppgavene før de ble lagt ut i DUO, samt til Nina Maria Ruud for videreformidling dithen.
- 2 Bakkes oppgave er klausulert, men han delte likevel oppgaven med *Fortid*-redaksjonen, slik at oppgaven kunne presenteres i denne artikkelen.

UTENFOR TEMA

Christin Emilsen

*«For der at søge en bedre og mere sørgfri Udkomme»
– Familien Bjerketvedts reise til Amerika på fattigvesenets regning*

Ingeborg Fossestøl

*«Som om ikke det rette ord ofte er den bedste handling!»
Kvinner og offentlighet i Nylænde i 1887 og 1906*

Christoffer Kleivset

Fra fast til flytende: norsk valutakurspolitikk fra 1972 til 1992

Bård Drange

Nokre bilete lever lenger: Kong Olav på trikken

FOR FRIHET,
FOR NORSKHET,
FOR NORGE, HURRA.

1814 - 1914

«FOR DER AT SØGE EN BEDRE OG MERE SØRGFRI UDKOMME»

Familien Bjerketvedts reise til Amerika på fattigvesenets regning

---

«Fredrik Bjerketvedt med famili reise til Amerika koster 170 spd 4 skilling 2 ort». Dette stod innført i fattigvesenets forhandlingsprotokoll fra Svinndal den 2. oktober 1869. Setningen er kort og konsis, men for fattigvesenet må et så stort bidrag ha betydd store praktiske og økonomiske utfordringer. Familien Bjerketvedt, derimot, kunne endelig få oppfylt drømmen om et bedre liv i Amerika. Hvem var denne familien, og hvorfor fikk de et så stort reisebidrag av fattigkommisjonen?

CHRISTIN EMILSEN

*Master i historie
Universitetet i Oslo*

Den store folketilveksten og effektiviseringen av jordbruket på 1800-tallet skapte et stort press på befolkning, jord og markeder. Mange trengte støtte fra fattigvesenet for å klare seg. I 1872 fikk for eksempel hele 152 000 personer fattighjelp på landsbasis. Gunnar Knudsen, stortingsrepresentant og statsminister for Venstre, uttalte i 1912 at «vi som bor på solsiden må dele med dem som bor på skyggesiden. Vår samvittighet krever det av oss». ¹ Dette sitatet understreker nettopp det som var tanken med det offentlige fattigvesenet – nemlig at samfunnet erkjente et forsørgeransvar overfor grupper som ikke kunne livnære seg selv. Tanken om at samfunnet hadde et kollektivt ansvar for alle var derfor en viktig bakgrunn for fattigvesenets virksomhet. Til tross for dette var det mange som hevdet at utgiftene til fattigvesenet var en stor og økende byrde. For enkelte følte det tungt å betale skatter til fattigvesenet når de selv hadde lite å rutte med. ² For mange andre var det en skam å havne på fattigkassa, og mot slutten av 1800-tallet begynte man derfor å arbeide for å få hjelp på en verdig måte ved sykdom og alderdom. På begynnelsen av 1900-tallet resulterte dette blant annet i syke- og ulykkesforsikring, samt alderstrygden. ³

Et av de viktigste spørsmålene i fattigdomshåndteringen var hvem som skulle få støtte, og hvor mye de fattige skulle få. De fattige hørte i hovedsak til arbeider-

derklassen, og de som fikk fattigstøtte utgjorde rundt åtte til ni prosent av denne klassen. ⁴ Det var tre grupper av fattige. Den første gruppen besto av såkalte vanvitte personer og foreldreløse barn under 15 år. Deretter fulgte gamle, vanføre og syke. Den siste gruppen var arbeidsføre og friske. Disse skulle normalt ikke motta understøttelse. Denne gruppen bestod gjerne av unge, voksne og friske mennesker, som trengte hjelp for eksempel ved arbeidsledighet, sykdom eller død. Fattigloven åpnet også for understøttelse av denne gruppen, men kun dersom deres fullkomne forarmelse kunne forebygges. ⁵ Dette var en preventiv understøttelse – ved å støtte personer i vanskelige situasjoner kunne fattigvesenet spare penger på sikt. Bidrag til emigrasjon kan ha tatt utgangspunkt i denne paragrafen.

Med tanke på at mange følte at utgiftene til fattigvesenet var en stor og økende byrde, er det derfor interessant å undersøke fattigstøtte til utvandring. Og det var utvilsomt noen som fikk støtte til emigrasjon. I flere bygder i Norge fikk enkelte fattige personer og familier reisestøtte. Det er imidlertid skrevet lite om disse, og vi vet ikke sikkert hvilke tanker som lå bak bidragene. Historien om familien Bjerketvedt gir et unikt bilde av en type understøttelse som var uvanlig i Norge. Deres historie er også interessant fordi den viser en side ved den norske utvandringshistorien som er lite kjent.

Det var mange skandinaver som emigrerte til Amerika på 1800-tallet. Her vises Edvard Petersens «Udvaandrere på Larsens Plads», 1890. Wikimedia Commons: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4b/Udvaandrere_p%C3%A5_Larsens_Plads_%28version_2%29.jpg.

Svinndal i Våler, Østfold

Svinndal er et lite tettsted i Våler kommune i nærheten av Moss. I følge folketellingen i 1865 bodde det rundt 1400 personer i Svinndal, og det lå 265 gårder og bruk i området. Skogbruk og tømmerekspert var viktig, men ellers var det lite industri i distriktet og få muligheter for arbeid utenom jord- og skogbruk.

Administrativt var Svinndal et lite fattigdistrikt som i 1869 ble styrt av en kommisjon bestående av Laurits Halvorsen Skotvedt, Gisle Nilsen Kjærnsrød, Peder Johnsen Foko og Samuel Braate. De fire medlemmene forvaltet distriktets fattigkasse, og fordelte understøttelse til de mange fattige i bygda. Under møtene i fattigkommisjonen måtte de ta hensyn til hva som var den billigste og beste understøttelsen for de fattige og for bygda, samt avklare hvem som skulle få understøttelse. Dessverre er det få kilder igjen etter fattigvesenet. De få som er bevart er i tillegg svært ordknappe. Hvilke diskusjoner og vurderinger som ble tatt på møtene i fattigkommisjonen, kan vi bare forestille oss, men det er liten tvil om at det var en stor og viktig oppgave de fire medlemmene hadde – det var mange fattige og de trengte mye hjelp.

I fattigvesenets forhandlingsprotokoll antydes det at det var rundt 50 fattige på begynnelsen av 1870-tallet i Svinndal. Trolig var flere av dem gårdbrukere, husmenn og innerster som levde på randen av nød.⁶ Mange trengte hjelp fra fattigkassa i kortere eller lengre perioder.

Fattigvesenet i Svinndal hadde utvilsomt store utgifter. I 1865 utgjorde kostnadene til de fattige rundt 450 spesiedaler eller 1800 kroner. Dette utgjorde 50 prosent av hele budsjettet til kommunen. Utgiftene økte også på slutten av 1860- og begynnelsen av 1870-tallet. I 1867 kommer det frem i fattigvesenets forhandlingsprotokoll at:

Her er desuden en stor mangel Paa kontanter, og formedelst den betenkelige Forøgelse som Fattigudgifter ved hveret Aar tiltager maa de mange virkelig Fattige ydere mod slid og sleb føres det mest tarvelige og sparsommelige hus for ikke selv at blive trengende.⁷

Sitatet antyder at Svinndal hadde lite penger og mange fattige. For de fire medlemmene i fattigkommisjonen må det ha vært en stor utfordring å holde fattigutgiftene nede, og samtidig hjelpe de mange trengende.

Familien Bjerketvedt

Fredrik Olsen Bjerketvedt og kona Maren Torkildsdatter bodde i Svinndal og fikk til sammen ni barn. I 1848

fikk Fredrik husmannskontrakt på et stykke utmark på Bjerketvedt av svigerfaren, og her bygde han hus til familien. I 1853 kjøpte Fredrik opp søndre del av Bjerketvedt av sin svigermor for hele 900 spesiedaler. Dette inkluderte blant annet plassene Perehytta og Snekkerhytta. Det ser ut til at Fredrik klarte seg bra på denne tiden, men snart opplevde familien tøffere tider, og måtte selge unna flere av bygningene. Våler kommune kjøpte Snekkerhytta av Fredrik, og dette ble brukt som fattighus i Svinndal. I 1863 solgte familien resten av eiendommen, og flyttet til Moss – kanskje åpnet det seg en mulighet for arbeid der? Tre år etter at Fredrik solgte Bjerketvedt, blir gården omtalt i bygdeboka som lettbrukt, men ikke særlig godt utnyttet. Kanskje Fredrik og Maren ikke var særlig flinke til å dra nytte av gårdens ressurser? I fattigvesenets forhandlingsprotokoll ble Fredrik dessuten omtalt som doven og anklaget for å ha ført et «uordentlig liv» samt for å ha ødelagt både sin egen og Marens formue.⁸ Hva som lå bak fattigkommisjonens utsagn vet vi ikke, men det tyder på at familien Bjerketvedt levde et hardt liv i Svinndal.

Tiden i Moss var heller ikke enkel for familien Bjerketvedt. Hjemstavnsregelen gjorde at fattige måtte bo fast et sted over en lengre periode før den nye kommunen fikk ansvaret for understøttelsen. I mellomtiden kunne den nye kommunen kreve tilbakebetalt støtte som ble gitt til innflyttede fattige. I forhandlingsprotokollen kan vi se at fattigkommisjonen i Moss ved flere anledninger krevde tilbakebetalt understøttelse som hadde blitt gitt til familien Bjerketvedt. I 1865 ba også Fredrik fattigkommisjonen i Svinndal om lov til å gå rundt i hjembygda for å tigge. Tigging, eller betleri, var forbudt på denne tiden, men fattigkommisjonen kunne tillate dette i enkelte nødstilfeller.⁹ Det må ha vært en svært nedverdiggende følelse for Fredrik å be fattigkommisjonen om lov til å gå fra dør til dør for å tigge. Fattigkommisjonen i Svinndal avsto imidlertid Fredriks anmodning, og hevdet at både han og kona, Maren, var friske og arbeidsføre. Etter fattigloven §3 skulle de derfor ikke få hjelp.

Kravene om tilbakebetaling av understøttelse til familien Bjerketvedt fortsatte imidlertid å komme – til tross for at de fire medlemmene i fattigkommisjonen i Svinndal hevdet at familien ikke var trengende. I Svinndal hadde de et ledig rom på fattighuset, og fattigkommisjonen krevde at familien flyttet inn her dersom de virkelig trengte hjelp. Det kan tenkes at fattighuset var Snekkerhytta som Fredrik tidligere eide. Til tross for at dette må ha vært tungt for familien, flyttet de i 1867 tilbake til Svinndal. Fattigkommisjonen besluttet også endelig å refundere utleggene som Moss hadde hatt til familien. Dette bestod hovedsakelig av støtte ved sykdomstilfeller, samt klær og skolesa-

ker. Hvorvidt familien flyttet inn på fattighuset vet vi ikke, men i bygdeboka står det at familien bodde på en Bjerketvedt-plass før de emigrerte i 1869. Dette kan ha vært fattighuset på Bjerketvedt.¹⁰

I 1867 døde svigermoren til Fredrik, og etterlot seg 203 speciedaler (812 kroner) til Fredrik og Maren – en betydelig sum for en familie som levde på fattigkassa. Dette ble også registeret av fattigvesenet, og de krevde tilbakebetalt det som de hadde betalt i understøttelse til familien. Dette kunne virke ubarmhjertig, men fattigkommisjonen hadde rett til å kreve dette i følge fattigloven §8 og §10. Ut ifra skifteprotokollen og notater i forhandlingsprotokollen til fattigvesenet tyder det imidlertid på at det ikke var noe å hente i arvemidlene som Fredrik og Maren fikk. Trolig ble de spist opp av all gjelden de hadde.¹¹ Familien var i en svært vanskelig økonomisk situasjon, men ting skulle snart snu – mye takket være at de fire medlemmene i fattigkommisjonen i Svinndal snudde i sitt syn på familien. Fra å ha utvist stor skepsis til Fredrik og Maren, skulle snart fattigkommisjonen gi det som trolig var det største enkeltbidraget i distriktets historie – nettopp til familien Bjerketvedt.

Et ekstraordinært møte i fattigkommisjonen

Den 30. mars 1869 innkalte fattigkommisjonen i Svinndal til et ekstraordinært møte. I forhandlingsprotokollen til fattigvesenet kan vi lese referatet fra dette møtet:

Samtlige Medlemmer var tilstede, til dette møte var ogsaa inkalt sognets formand og repræsentanter tilstede i Anledning af Tilstaa Fredrik Bjerketvedt Reisepenge til America. Da Manden med sin famili i flere Aar har været udsat for at leve i de trangste Kaar, Saaledes at Armod og Fattigdom har Tyyket han i den Grad, at han har maattet Ty til fattigvesenet, Hvoraf han har nydt En ikke Ubetydelig Understøttelse, Saa har han ifølge Paalidelige efterretninger fra sine Paarørende og Slegninger i Nord Amerika besluttet sig til at Udvandre derpaa, for om muligt der at søge en bedre og mer sørgfri Udkomme for sig og sin famili. I den Anledning har han herhen muntlig anført fattigvesenet her??edes om at erholde Midler af fattigkassen til Afreisen [...] Efter nøiagtig Overveielse i Sagen blev af Forsamlingen enstemig følgene beslutning taget. Fredrik Bjerketvedt tilstaaes det fornødne Midler af Svendals fattigkasse til Afreisen.¹²

Bidraget til familiens amerikareise ble satt til hele 170 speciedaler eller 680 kroner. De fikk også bevilget elleve speciedaler (44 kroner) som støtte til klær til reisen. I tillegg til de fire faste medlemmene av fattigkommisjonen var også sognets formann og repræsentanter tilstede

”De som fikk støtte fra fattigkassa, var trolig avhengig av å få penger eller billetter fra venner, familie eller kontakter i Amerika.”

på møtet. Grunnen var at fattigkommisjonen ikke ville ta en avgjørelse «uden at Erværv Communebestyrelsens betenkning i sagen». Vedtaket som ble gjort den 30. mars var derfor ekstraordinært – både fordi det var en uvanlig type understøttelse, men også fordi det var et betydelig bidrag som ble gitt til en enkelt familie.

Og bidraget til familien Bjerketvedt sin amerikareise var stort – usedvanlig stort. For eksempel hadde fattigvesenet det samme året budsjettet med 100 speciedaler i uforutsette utgifter, 30 speciedaler til de fattiges bekledning, og 249 speciedaler til de 30 fosterbarna i bygda. Det betyr at reisebidraget til familien Bjerketvedt oversteg de uforutsette utgiftene med hele 81 prosent, og tilsvarte 73 prosent av det de 30 fosterbarna kostet i løpet av et helt år.¹³ Reisebidraget til familien Bjerketvedt var derfor et betydelig inngrep i fattigvesenets midler. Hvordan fattigkommisjonen finansierte reisebidraget kan vi ikke vite sikkert, men trolig ble fattigskatten i bygda økt og utgiftene fordelt ut på de skattepliktige innbyggerne.

Livet i Amerika

Den 30. mai 1869 forlot familien Bjerketvedt havna i Kristiania med kurs over havet. Familien reiste med linjen «Immanuel», og reisemålet deres var oppført som «Kvebek». Fredrik og Maren ble registrert sammen med barna Torkel, Thorvald, Carl, Hans, Olaus og Helene. De tre eldste barna ble igjen i Norge – trolig hadde de allerede flyttet hjemmefra. Frakten var 69 speciedaler (276 kroner) per person, og til sammen kostet familiens reise hele 552 speciedaler (2 208 kroner). Bidraget fra fattigkommisjonen i Svinndal dekket kun rundt 30 prosent av familiens reise. Familien Bjerketvedt måtte derfor dekke det meste av utgiftene til reisen selv. Det var imidlertid ikke uvanlig i de sakene hvor det ble gitt emigrasjonsstøtte. De som fikk støtte fra fattigkassa, var trolig avhengig av å få penger eller billetter fra venner, familie eller kontakter i Amerika. Under møtet den 30.

mars kom det også frem at familien hadde slektninger i Amerika – kanskje var det her Bjerketvedt-familien fikk resten av pengene til reisen?¹⁴

Fredrik oppsøkte fattigkommisjonen med et ønske om reisestøtte fordi han ønsket en bedre fremtid for seg og sin familie i Amerika. Men hvordan gikk det egentlig med familien Bjerketvedt? En dag i 1869 ankom familien Bjerketvedt havnebyen Quebec i Canada. Deretter gikk reisen vestover. Gjennom søk i den amerikanske slektsdatabasen Ancestry, kan vi relativt sikkert slå fast at familien slo seg ned i Kenyon, Minnesota. I 1870 er de tre yngste barna oppført som «at home», mens Torkil på 14 år er registrert som «farm laborer» i likhet med Fredrik selv. Helene på tolv år og Maren er begge oppført som «keeping house».¹⁵ Hvorvidt de jobbet for andre eller om de arbeidet på sin egen gård, er vanskelig å vite. I 1880 kan vi trolig også finne familien i det samme området. Mye tyder på at Fredrik og Maren fikk et barn til i Amerika i 1872 – nemlig sønnen Albert. De fire yngste barna er registrert som «attending school», mens Fredrik er oppført som «farmer».¹⁶ Helene og Torkil er ikke lenger registrert sammen med familien, men de hadde trolig flyttet ut på dette tidspunktet på grunn

av giftermål eller arbeid. Etter 1880 er det vanskelig å spore familien videre, og det er umulig å si om Fredriks drøm om et bedre og mer sorgløst liv for seg og sin familie ble oppfylt. Tatt i betraktning at barna måtte tidlig ut i arbeid, og at Fredrik ble oppført som «farm laborer», kan tyde på at livet i Amerika var tøft i begynnelsen. At de fortsatt levde og arbeidet i det samme området etter ti år, kan imidlertid tyde på at familien klarte seg greit i Amerika.

Hvorfor fikk akkurat familien Bjerketvedt reisestøtte?

Fredrik måtte selv dekke størstedelen av utgiftene til familiens amerikareise. Dette var vanlig blant de få som fikk reisebidrag. Mye tyder på at det var en forutsetning at mottakerne hadde billett, eller i det minste kunne dekke det meste av utgiftene til reisen selv.¹⁷ Allikevel var bidraget til Bjerketvedt usedvanlig høyt. Hvorfor ga fattigkommisjonen denne familien et bidrag som oversteg de uforutsette utgiftene for et helt år med så mye som 81 prosent? Fattigkommisjonen mente at Maren og Fredrik var friske og arbeidsføre, og at de derfor ikke skulle få fattigstøtte. Allikevel åpnet fattiglovens §3 for at de kunne få støtte dersom «deres fuldkomne forar-

Svensk anti-emigrasjonspropaganda fra 1869: «Per Svenssons drøm om Amerika». Wikimedia Commons: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d0/Anti-emigration.propaganda.1869.png>.

Per Svenssons nybygge i Amerika. 1. Sådant han drömde sig det.

Per Svenssons nybygge i Amerika. 2. Sådant det i verkligheten, blef.

melse» kunne unngås. Muligens var det nettopp denne paragrafen som fattigkommisjonen begrunnet sitt bidrag med. Referatet fra møtet den 30. mars gir inntrykk av at fattigkommisjonen tross alt viste medfølelse for den vanskelige situasjonen til familien Bjerketvedt.

Fattigutgiftene i Svinndal økte i denne perioden, og det er sannsynlig at fattigkommisjonen også tok økonomiske hensyn i betraktning når de skulle diskutere dette vedtaket. Under møtet den 30. mars kom det frem at familien Bjerketvedt hadde mottatt en «ikke ubetydelig understøttelse». Familien fikk for eksempel en fast ukentlig understøttelse på mellom 72 skilling og 1 speciedale mens de bodde i Moss. På ett år kunne dette bli så mye som 52 speciedaler. I tillegg ble Fredriks og Marens datter, Helene, satt bort til en årlig sum av 7 speciedaler. Dersom familiens behov for understøttelse ikke ble mindre, kunne fattigvesenet i løpet av en periode på rundt fire år faktisk spare inn igjen det store reisebidraget.¹⁸ Ved å gi et stort enkeltbidrag kunne fattigkommisjonen kanskje spare mye penger på lang sikt.

Hva som ble diskutert på møtet den 30. mars, vet vi ikke, men det er sannsynlig at fattigkommisjonen nettopp vurderte hva de kunne spare på sikt ved å sende familien Bjerketvedt til Amerika. Allikevel er det viktig å understreke at det var Fredrik selv som tok initiativ til reisestøtten – det var ikke fattigkommisjonen som aktivt forsøkte å kvitte seg med en økonomisk byrde i bygda. Dette underbygges også av at fattigvesenets bidrag kun dekket rundt en tredjedel av reiseutgiftene. Resten måtte Fredrik dekke selv. Trolig var hensikten med vedtaket den 30. mars sammensatt – både av lysten til å hjelpe Fredrik, men også av fattigkommisjonens ønske om å redusere distriktets utgifter på sikt.

Reaksjoner på fattigstøtte til utvandring

Men hvilke reaksjoner og holdninger ser vi til fattigstøtte til utvandring? Amerikanske myndigheter så stort sett med velvilje på de mange innvanderne fra Skandinavia. Allikevel var de ikke utelukkende positive til alle som kom til landet. På slutten av 1800-tallet ble det nedsatt en rekke restriksjoner på innvandringen av kriminelle, syke og fattige personer. I 1891 ble det også satt ned forbud mot innvandringen av fattige som hadde fått økonomisk støtte av andre. I hvor stor grad disse restriksjonene ble håndhevet, vet vi ikke, men det viser at de amerikanske myndighetene var oppmerksomme på fattigstøtte til utvandring, og at de var negative til denne typen understøttelse. Dette må også ses i lys av de amerikanske myndighetenes holdninger til innvandringen generelt. Mot slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet begynte mange å bli mer skeptiske til de mange innvanderne – særlig til folk som kunne bli samfunnet til byrde.¹⁹

I norske aviser i Amerika kom det også frem negative holdninger til personer som ble sendt av fattigkassa i Norge. I avisen *Fædrelandet og Emigranten* kom det sterke negative holdninger til uttrykk angående fattigstøtte til utvandring. Dette ble ansett som umoralsk, ubarmhjertig og ukristelig. Også avisen *Skandinaven* i Chicago advarte norske kommuner mot å gi slike bidrag, og mente at man burde slutte å leke med amerikanske myndigheter på denne måten. I Norge skrev *Aftenposten* den 28. mai 1869 om flere kommuner som hadde gitt penger til fattige emigranter. Fattigutgiftene var høye i Norge, og avisa mente at dette måtte være en understøttelse som var å anbefale.²⁰ Med tanke på at det ble gitt svært få bidrag til emigrasjon, kan det imidlertid tyde på at den enkelte kommune hadde et mer realistisk syn på gjennomføringen av denne typen understøttelse sammenlignet med *Aftenpostens* skribent.

Avslutning

Kan vi anse vedtaket som ble gjort av fattigkommisjonen i Svinndal den 30. mars 1869 som vellykket? Gjennom bidraget fikk familien Bjerketvedt mulighet til å utvandre. Hvorvidt livet i Amerika var mer sorgfritt enn i hjembygda Svinndal, er umulig å si, men det er ikke utenkelig at de på denne måten unngikk sin «fuldkomne forarmelse». For fattigvesenet i Svinndal derimot, fortsatte utgiftene å stige også etter at familien Bjerketvedt reiste. Det er derfor tvilsomt at vedtaket hadde noen særlig gunstig effekt på fattigvesenets utgifter. Hvorvidt utgiftene hadde økt mer om familien Bjerketvedt hadde blitt værende i Svinndal er umulig å si. Sett ifra fattigvesenets perspektiv er det derfor vanskelig å si om dette var et vellykket vedtak. Derimot er det interessant å merke seg at reisebidraget til familien Bjerketvedt ble ansett som en så god løsning at det ble enstemmig vedtatt på møtet den 30. mars. Allikevel er det viktig å understreke at familien var i en særstilling. Det var svært få av emigrantene som fikk offentlig støtte til emigrasjon. I tillegg var de fleste bidragene langt mindre enn det Fredrik Bjerketvedt fikk. Lite tyder derfor på at de enkelte kommunene i Norge gikk aktivt inn for å oversende fattige til Amerika. De negative reaksjonene som kom fra Amerika kan også ha påvirket kommuner til å frastå å gi emigrasjonsbidrag. Historien om familien Bjerketvedt er imidlertid viktig fordi den gir et ikke udeelt negativt syn på fattigvesenet i Norge på 1800-tallet. Snarere satt det folk i fattigkommisjonen i Svinndal som viste omsorg for sine fattige og tok hensyn til deres ønsker – på tross av strenge økonomiske forutsetninger. ❀

Christin Emilsen, f. 1986. Master i historie ved Universitetet i Oslo. Studerer for tiden PPU og norsk.

NOTER

- 1 Sitat gjengitt i Seip, *Sosialhjelpstaten blir til*, s. 94.
- 2 Seip, *Sosialhjelpstaten blir til*, s. 89, 151.
- 3 Seip, *Sosialhjelpstaten blir til*, s. 87–88, 91, 151.
- 4 Seip, *Sosialhjelpstaten blir til*, s. 140–142.
- 5 *Lov om Fattigvæsenet paa Landet, 6. Juni 1863, § 1–3.*
- 6 En innerst leide gjerne hus eller et rom, men hadde egen husholdning. Han hadde som oftest et yrke som skomaker, snekker eller liknende, og tilhørte som oftest underklassen.
- 7 Bjerke, *Vaaler og Svindals Herred*, s. 185; Emilsen, «*For at fri seg for den byrde at underholde hende*» – *Fattigvæsenets støtte til emigrasjonen til Amerika*, s. 30; Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 21.
- 8 Pedersen, *Gårdshistorie for Svinndal*, s. 176–178; Digitalarkivet, ministerialbok for Våler 1862–1876, nr. 8; Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 21.
- 9 Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 3, 7. *Lov om Fattigvæsenet paa Landet, 6. Juni 1863, § 18, 26, 85.*
- 10 Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 15–16, 18, 21–22; Pedersen, *Gårdshistorie for Svinndal*, s. 177.
- 11 Digitalarkivet, Moss sorenskriveri, skifteutlodningsprotokoll IV 1865–1882, f. 104b, 124; Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 22, 27; *Lov om Fattigvæsenet paa Landet, 6. Juni 1863, § 8, 10.*
- 12 Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 35.
- 13 Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 37.
- 14 Digitalarkivet, Emigranter fra Oslo 1867–1930 gammel; Emilsen, «*For at fri seg for den byrde at underholde hende*» – *Fattigvæsenets støtte til emigrasjonen til Amerika*, s. 58; Semmingsen, *Veien mot vest: Utvandringen fra Norge 1865–1915*, s. 54.
- 15 Ancestry, 1870 United States Federal Census Records, Minnesota, the town of Kenyon, Goodhue County.
- 16 Ancestry, 1880 United States Federal Census Records, Minnesota, Merton, Steele County.
- 17 Emilsen, «*For at fri seg for den byrde at underholde hende*» – *Fattigvæsenets støtte til emigrasjonen til Amerika*.
- 18 Våler (Svinndal) fattigvesen, forhandlingsprotokoll 1864–1874, s. 22, 35.
- 19 Forty-seventh Congress, «August 3. 1882, Ch. 376 An act to regulate immigration». Oppsøkt 01.05.2013. <http://library.uwb.edu/guides/usimmigration/22%20stat%20214.pdf> Fifty-first Congress, «March 3. 1891, Ch. 551. An act in amendment to the various acts relative to immigration and the importance of aliens under contract or agreement to perform labor.» oppsøkt 01.05.2013. <http://library.uwb.edu/guides/usimmigration/26%20stat%201084.pdf>
- 20 Gillon & Matson, *The American Experiment*, s. 687, 762–763.

21 *Fædrelandet og Emigranten*, gjengitt i *Stavanger Amtstidende*, 20. Oktober 1869; *Skandinaven*, gjengitt i Semmingsen, *Veien mot vest: utvandringen fra Norge 1865–1915*, s. 53; *Aftenposten*, «Fattige emigranter», 28. mai 1869.

LITTERATURLISTE

Bjerke, Ole C. *Vaaler og Svindals Herred 1814–1914: bidrag til en bygdebeskrivelse*. Fredrikstad: Centraltrykkeriet, 1915.

Gillon, Steven M. & Cathy D. Matson. *The American Experiment: A History of the United States*. Boston: Houghton Mifflin Company, 2006.

Emilsen, Christin. «*For at fri seg for den byrde at underholde hende*» – *fattigvæsenets støtte til emigrasjonen til Amerika*, masteroppgave, Humanistisk fakultet, Universitet i Oslo, 2013.

Munk, Hans & Otto Mejlænder. «*Lov om Fattigvæsenet paa Landet 6. Juni 1863*», i *7. de Bind, 1861–1865, Guldbergske Lovsamling, i verket Love, Anordninger, Tractater, Resolutioner, Kundgjørelser, Departements skrivelser, Circulærer m.m. for Kongeriget Norge: til Brug for den Lovstuderende. 1849–1895*. Christiania: Chr. Tønsberg, 1849–1895.

Pedersen, Einar J. *Gårdshistorie for Svinndal del 2. Gnr. 111–138, unntatt 122 og 125*. Våler kommune, 1992.

Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740–1920*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1994.

Semmingsen, Ingrid. *Veien mot vest: utvandringen fra Norge 1865–1915*. Oslo: H. Aschehoug & co., 1950.

ARKIVKILDER

Riksarkivet. Våler prestearkiv 1603–1970, fattigvesen, serie F, Loo01 Forhandlingsprotokoll 1864–1874.

Arkivverket. «Emigrantprotokoller fra Oslo 1867–1966». 06.02.13. <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Statsarkivet-i-Oslo/Norges-dokumentarv-Statsarkivet-i-Oslo/Emigrantprotokoller-fra-Oslo-1867-1966>.

Arkivverket. «Ministerialbok for Våler 1862–1876», nr. 8. 06.02.2014. http://www.arkivverket.no/URN:kb_read?idx_id=465.

Arkivverket. «Moss sorenskriveri, skifteutlodningsprotokoll IV, 1865–1882», f. 104 b, 124. 06.02.2014. http://arkivverket.no/URN:sk_read/25498/3/.

Forthy-seventh Congress. «August 3. 1882, Ch. 376 An act to regulate immigration.» 01.05.2013. <http://library.uwb.edu/guides/usimmigration/22%20stat%20214.pdf>.

Fifty-first Congress. «March 3. 1891, Ch. 551 An act in amendment to the various acts relative to immigration and the importation of aliens under contract or agreement to perform labor.» 01.05.2013. <http://library.uwb.edu/guides/usimmigration/26%20stat%201084.pdf>.

Ancestry. 1870 United States Federal Census Records, Minnesota, the town of Kenyon, Goodhue County, og 1880 United States Federal Census Records, Minnesota, Merton, Steele County. <http://www.ancestry.com/>.

«SOM OM IKKE DET RETTE ORD OFTE ER DEN BEDSTE HANDLING!»¹

Kvinner og offentlighet i Nylænde i 1887 og 1906²

Mot slutten av 1800-tallet fant kvinnene sin plass i den norske offentligheten. 1. januar 1887 ble første nummer av Kvindesagsforeningens tidsskrift, Nylænde – Tidsskrift for kvindernes sag, utgitt. Tidsskriftet fungerte som talerør for kvinner fra hele landet, og som arena for mobilisering og debatt. Men bidragsyterne diskuterer også selve kvinnekampen og kvinnens inntreden i offentligheten. Hva skriver Nylændes bidragsytere om offentlighet og hvordan opplever de sin inntreden i den?

INGEBORG FOSSESTØL

Bachelor i historie

Universitetet i Oslo

«Hvad er det egentlig, som holder os, der har lyst til at kjæmpe for vor ret, tilbage? hvad har vi at frygte og hvad er det vi udsætter os for ved at træde frem?» spør Gina Krog i *Nyt tidsskrift* i 1884, og hun fortsetter: «[...] nu er mange kvinder vaagnet til bevidsthed om uretten, nu er tiden kommet, da vort lands bedste kvinder selv bør tale».³ Kvinnekamp handler om å våge å tre ut i det offentlige rom og å finne sin plass der. Med utgangspunkt i *Nylendes* første årgang fra 1887 og i tjuende årgang fra 1906 vil jeg se på hvordan kvinnene selv fremstiller offentligheten og sin plass i den. 1887-årgangen har jeg valgt både fordi det er den første, og fordi 1880-årene var den norske kvinnebevegelsens gjennombruddsår. Bakgrunnen for valget av 1906-årgangen er kvinnebevegelsens styrkede posisjon og deres mobilisering i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905. Hva har tjue år med kvinnekamp og seire gjort med kvinnes opplevelse av offentligheten?

Før jeg nærmer meg selve tidsskriftet, vil jeg diskutere offentlighet i et kjønns-perspektiv. *Nylende* var ikke den eneste kanalen der kvinner ytret seg offentlig. En god del kvinner deltok i offentligheten, noen som forfattere av salmer, oppbyggelig litteratur og memoarer, andre som litteratur- og samfunnsdebattanter. Radikale *Nyt Tidsskrift* slapp, som vi så i sitatet innledningsvis, til flere av kvinnesaksprosjektene, og allerede tidlig i 1880-årene var flere kvinner aktive deltakere i pågående litteraturredebatter.⁴ Allikevel står *Nylende* i en særstilling, og bidragsyterne var foregangskvinner. *Nylende* var Norges første kvinnesakstidsskrift, og tidlige tanker om stemmerett, om internasjonal kvinnekamp og altså om offentlighet ble formulert i tidsskriftet. Da kvinnene ønsket å sette seg opp mot de lover og konvensjoner som undertrykket og umyndiggjorde dem, måtte de skape et rom for det i en allerede etablert offentlighet. Dette rommet ble skapt gjennom ulike tilnærminger til offentligheten, og *Nylende* representerer en slik tilnærming.

Offentlighet i et kjønnsperspektiv

Umyndighet er den manglende evne til å gjøre bruk av egen forstand uten ledelse av en annen. *Selvfor-skyldt* er denne umyndigheten når dens årsak ikke ligger i mangel på forstand, men på beslutning og mot til å gjøre bruk av egen forstand uten ledelse av en annen. *Sapere aude!* Ha mot til å gjøre bruk av din egen forstand! er altså opplysningens valgspørsmål.⁵

Dette skriver filosofen Immanuel Kant i sitt essay «Besvarelse av spørsmålet: Hva er opplysning?» fra 1784. Hundre år senere skrev Gina Krog om motet som kreves for å bli en del av offentligheten. Når Gina Krog og hennes likesinnede tar ordet på 1880-tallet, forsøkte de samtidig å kvitte seg med den umyndigheten Kant så sterkt fryktet, og i *Nylende* gjør de offentlig bruk av sin egen forstand – de tar del i opplysningen. Den opplysningen Kant skriver om, hører riktignok 1700-tallets opplysningsprosjekt til, og det er i et forsøk på å beskrive nettopp dette prosjektet at Jürgen Habermas skriver om den borgerlige offentlighets fremvekst.⁶

I løpet av 1700-tallet vokste det frem en resonnerende offentlighet som sto i kontrast både til privatliv og til myndigheter – en *borgerlig* offentlighet. Med Habermas er offentlighet blitt selve begrepet som definerer

det demokratiske system.

«Den borgerlige offentlighet står og faller med prinsippet om almen tilgjengelighet. En offentlighet der bestemte grupper eo ipso skulle være utelukket, er ikke bare ufullstendig, snarere er den ingen offentlighet i det hele tatt» skriver Habermas, og argumenterer dermed for de brede lags tilgang til offentligheten.⁷ Med Habermas kan vi si at kvinnes inntog i den

politiske debatten i 1880-tallets Norge representerte en utvidelse av offentligheten.

Om fremveksten av en borgerlig offentlighet på 1700-tallet skriver Habermas: «Privatfolk trer ut av intimiteten i sin stue og inn i salongens offentlighet, men den ene sfære er nær forbundet med den andre».⁸ Den borgerlige offentlighets grunnlag var privatpersoner som gjorde seg til sitt eget publikum, og som dermed skapte et nytt offentlig ordskifte.⁹ Men, innvender noen av Habermas' kritikere, fantes det ikke også andre offentligheter, folkelige offentligheter som dels eksisterte før, dels eksisterte samtidig og som lett blir oversett med Habermas' idealiserte offentlighetsbegrep?¹⁰ Og hva med kvinnene – hvilken plass hadde de i offentligheten hvis man ser historisk på det?¹¹

Norske kvinner deltok i i religiøse bevegelser, avholdsbevegelse og filantropiske initiativ – alle sammen offentligheter som nettopp ikke omfattes av Habermas' diskuterende borgerlige offentlighet. Til tross for den kjønnssegregeringen og kvinneundertrykkelsen som nok fant sted innenfor kirkelige bevegelser og foren-

”Og hva med kvinnene – hvilken plass hadde de i offentligheten hvis man ser historisk på det?”

ingsliv for øvrig, hadde kvinnene en plass i disse offentlighetene som de verken hadde i den litterære eller i den politiske offentlighet. Gjennom den erfaringen kvinner opparbeidet seg i religiøst og sosialt liv, gjorde de seg klare til å ta samfunnsansvar på mer formalisert nivå. Historiker Gro Hagemann skriver at «kvinner i mer enn én forstand krevde å få delta med en egen stemme» på slutten av 1800-tallet. Først gjorde de seg til del av en borgerlig offentlighet med religiøse skrivelser og erindringer, dernest ble de deltakere i en litterær offentlighet, for så til slutt å kreve politiske rettigheter.¹² Det er i denne kronologien *Nylende* må forstås, som del av kvinnes gjennombrudd i en litterær offentlighet, og som en plattform for krav om deltakelse og rettigheter i en politisk offentlighet.

Professor i litteraturvitenskap Irene Iversen, legger på sin side vekt på at da kvinnene trådte inn i det hun omtaler som en litterær offentlighet, trådte de inn i en offentlighet som var i endring: «Det moderne gjennombrudd var i sitt utgangspunkt de unge menns angrep på et tradisjonelt samfunns stivnet, patriarkalske institusjoner. Deres opprør var antiautoritært, rettet mot fedrenes sosiale, litterære og politiske makt».¹³ Kanskje var det nettopp en slik turbulent offentlighet som behøvdes for at kvinnene skulle våge å ta steget ut i det offentlige rom? Skillet mellom litterær og politisk offentlighet er vanskelig å trekke opp. I 1880-tallets Norge fungerte den litterære offentligheten – gjennom skjønnlitteratur, litteraturkritikk og tidsskrifter, og gjennom forfattere og andre skribenters politiske engasjement – også som arena for politisk debatt, og dette er tydelig i *Nylende*.

Å skrive om offentlighet: *Nylende* 1887

Allerede i tidsskriftets tittel, *Nylende*, spilles det på offentlighetstematikken. *Nylende* betyr nytt land, eller nytt terreng, og når man studerer tidsskriftets innhold blir det tydelig hva slags land det dreier seg om: Et nytt land der også kvinnestemmer blir hørt. Vi kan se at også *Nylendes* bidragsytere anvender offentlighetsbegrepet: «De kvinder, der verden rundt tager del i det offentlige liv med tanker og interesser, [...] er de blevet til disse mandhaftige kvinder, som er det store skræmmebillede?» spør Viggo Ullmann i februar 1887.¹⁴ Tanken om at kvinnen var på vei inn i et offentlig rom som hun ikke før hadde hatt tilgang til formuleres direkte, og den setter sitt preg på hele 1887-årgangen, *Nylendes* første årgang.

Nylende var et politisk kamporgan der ulike sider av kvinnekampen ble belyst, og der nyheter om kvinnesakens fremdrift rundt i landet ble publisert.¹⁵ Nettopp fordi *Nylende* tar for seg den politiske kvinnekampen, må det leses og forstås som del av en politisk offentlig-

het. I 1887-årgangen er det elleve bidrag som tar for seg kvinner i offentligheten i direkte forstand. Bidragsytterne skriver om hvorfor kvinners deltakelse i offentligheten er viktig, om hvordan de rådende oppfatningene av hva som er kvinnelig og ukvinnelig skal bekjempes, og om hvordan kvinnekampen skal organiseres. I tillegg skrives det om kvinner og offentlighet i sytten andre bidrag som blant annet omhandler stemmerettskamp, sedelighetsspørsmål, ekteskap og kvinnesak i andre deler av verden. Kvinners stilling i Finland, USA og England blir behandlet i flere artikler, og interessen for hvordan kvinner i utlandet tok offentligheten i bruk, synes stor.¹⁶

Å skille mellom hvilke bidrag som behandler kvinner og offentlighet i direkte forstand og hvilke som gjør det gjennom å ta for seg andre saker, kan være vanskelig – det er kort vei fra en diskusjon om mot, til et krav om stemmerett. For dreier ikke bidrag om kvinners stilling i ekteskapet og om stemmerettskamp seg også om offentlighet? Er ikke tidsskriftmediet i seg selv et symbol på anvendt offentlighet? I *Nylende* blir offentlighetsbegrepet vidt. Dessuten er både litteratur- og teateranmeldelser viet stor plass, i de fleste numrene er det trykket en eller to anmeldelser.¹⁷ Som jeg nevnte innledningsvis var nettopp litteraturkritikken viktig for kvinnes inntreden i offentligheten på 1880-tallet. Mitt utgangspunkt har vært de bidragene der kvinnekamp og offentlighet innehar en sentral plass, først og fremst de som i sin helhet dreier om offentlighet, men også enkelte av dem som via stemmeretts- og sedelighetsdebatt kommer inn på offentlighetstematikken. Samtidig er det vanskelig å se bort fra de øvrige bidragene fordi årgangen som helhet preges av spørsmål og diskusjon rundt offentlighet og rundt kvinners deltakelse i den.

«Det er saa almindeligt at høre: vi kan ikke tage del, vi har ikke evnen o.s.v. Men det er netop evnen, vi har allesammen – selvopholdelsens evne nemlig, og den beholder dog hvert menneske til det sidste» skriver lærerinnen Anna Rogstad i første nummer av *Nylende* i 1887.¹⁸ Hennes bidrag forteller om hvilke krefter den tidlige kvinnebevegelsen kjempet mot, og ikke minst om hvilke krefter den kjempet med. Anna Rogstad skriver om en kamp som ble kjempet med viljestyrke og på tross: Kvinnene besitter i det minste «selvopholdelsens evne». På terskelen til offentligheten er det selvopholdelsen som skal drive kvinnene frem til seier, det er den som skal hjelpe dem i møte med motstand og motargumenter. Anna Rogstad illustrerer det som er gjennomgående tendenser i *Nylendes* første årgang: På den ene side vissheten om at kvinnene hadde en lang vei å gå, på den annen side overbevisningen om at deres sak kunne vinnes. Kvinnesakskvinnene hentet sin legitimitet i fremtiden og i troen på det den ville bringe.¹⁹

Å finne sin plass i offentligheten

Hvem er det så som skriver i *Nylænde*? Hvilke kvinner tok opp offentligheten og sin egen inntreden i den? Det er stort sett de samme bidragsyterne som diskuterer offentlighet gjennom hele 1887-årgangen: Anna Rogstad, Gina Krog, Antonie Løchen og Ragna Nielsen er gjengangerne. Noen av dem var yrkeskvinner, andre var gift med fremstående embetsmenn og politikere, mens andre igjen hadde kunstnerisk virke. Anna Rogstad og Ragna Nielsen var lærerinner, Aasta Hansteen var malerinne og forfatter, Antonie Løchen hadde stått i bresjen for stiftelsen av Norsk Kvinnesaksforening i Trondheim, og Gina Krog var allerede i 1887 selve høvdingen i norsk kvinnebevegelse. I tillegg bidro Camilla Collett med et velformulert kvinnekampinnlegg. Det er noen av kvinnebevegelsens fremste og mest taleføre representanter som tematiserer offentligheten og kvinnens plass i den. «Mindre dukke, mere menneske! det er hvad vi vil», skriver Camilla Collett om kvinnens posisjon i samfunnet, og hun synliggjør dermed det banale i kvinnekampen: Det dreier seg fremfor alt om å behandle kvinnen som menneske, og om å venne seg til at det er slik hun skal behandles.²⁰

Tanker om offentlighet og om kvinnens plass i den, er med andre ord tilstede gjennom hele årgangen. Å bli en del av et offentlig politisk liv, og å våge å ta plass representerer noe fundamentalt i enhver frigjøringskamp, og i *Nylænde* er det nettopp slik det fremstilles. Ragna Nielsen skriver om mot til å svare kvinnefrigjørings motstandere: «Ved at møte modstanderne og imødegaa deres forhaanelser saa rolig og værdig, jeg kan, kan jeg kanske drage raseri og spot ned over mig selv, men [...] det ligger i den menneskelige natur at respektere dem, der forstaar at forsvare sig» skriver hun.²¹ Kvinnene oppfordres til å møte motstanderne, og det gjør de i *Nylænde*. Gjennom å ta til orde for stemmerett for kvinner, for en bedring av kvinners stilling i ekteskapet, og for kvinners rettigheter i andre deler av verden anvender kvinnene offentligheten. «Den gifte kvinde maa skaffe sig moralsk mod til at tale ud, selv om hun risikerer at blotstille sitt eget ægteskab» skriver en innsender som undertegner med I.E.²² Det er barrierer som må brytes for å vinne frem og for å bli hørt, og både kvinnebevegelsen som helhet og den enkelte kvinne må bryte dem.

I en offentlighet som ikke i utgangspunktet var åpen for dem, presset kvinnene seg frem, og de skapte seg en plass. Nok en gang kan vi gjøre bruk av Habermas' offentlighetsbegrep for å vise at det er nettopp i dette at den borgerlige offentlighets fortrinn ligger: Offentligheten står og faller på et resonnerende publikum som stadig kan utvides og endres. De diskuterte spørsmål blir «almene» ikke bare ved sin betydningsfullhet, men

også ved sin tilgjengelighet: Alle må *kunne* ta del i løsningen av dem, skriver han.²³ Vi må altså kunne forstå ham dithen atkvinnene har sin plass nettopp i et slikt kritisk resonnerende publikum. I Habermas' borgerlige offentlighet ligger det en forventning om å bli hørt og om å bli tatt på alvor, og en slik forventning er også tilstede i *Nylænde*:

Holder vi os det endelige maal for øie: paa den ene side bortryddelse af alt det, som hos kvinderne selv virker forkrøblende og hemmende for deres udvikling, paa den anden side den forandrede vurderen hos omgivelserne, vi kunde tvistes til at sige, omdannelsen af det hele samfundets følelse – da forstaar vi, at det blot er en begyndelse, som er gjort.²⁴

Igen er det Gina Krog som skriver. Hun skriver om en bevegelse som har mye foran seg og som møter mye motstand, men som like fullt anser seg som en fullverdig del av offentligheten. Erkjennelsen av at kvinner har sin rettmessige plass i offentligheten er kanskje det viktigste som uttrykkes i *Nylændes* første årgang. *Nylænde* var et politisk organ for kvinnesaken, og kampsakene var mange. Ikke bare måtte kvinnesakskvinnene til enhver tid rettferdiggjøre sin kamp for stemmerett, for utdanning, for rettigheter i yrkes- og familieliv, men de måtte også rettferdiggjøre sin tilstedeværelse som debattanter og deltakere i offentligheten. Bidragene om å våge å heve stemmen er tilstede gjennom hele årgangen, og det som uttrykkes i dem må kunne sies å ha dannet selve grunnlaget for den sterke kvinnebevegelsen som vokste frem.

En åndelig vending: *Nylænde* 1906

I årene som fulgte etter *Nylændes* dannelse i 1887, ble kvinnebevegelsen sterkere, og deres krav vant gjenklang på flere områder. I 1901 fikk kvinnene begrenset kommunal stemmerett, og dermed var første skritt på veien mot statsborgerlig stemmerett tatt. Seieren i 1901 viste hvilken retning kvinnekampen var i ferd med å ta: Flere seire var i sikte. I unionsoppløsningsåret 1905 spilte også kvinnene en aktiv rolle. Deres nasjonalisme ga seg uttrykk på flere områder, og mange arbeidet iherdig for løsrivelse fra Sverige. Kvinnens nasjonalfølelse sto ikke tilbake for mennenes, men de fikk ikke være med å stemme over uavhengigheten. I stedet samlet de underskrifter, og hele 300 000 kvinner skrev under for norsk uavhengighet.

Nylændes 1906-årgang bærer med seg disse erfaringene: Vissheten om at oppslutningen var stor og om at viljen til politisk deltakelse var voksende. «Tænk for engangs skyld paa, hvorledes det maa smage et varmt interesseret menneske at *behandles* som nul, mens ens egen og landets velfærd staar paa spil» skriver en innsender i september 1906.²⁵ Avstemningen om unionsoppløsning

gen hadde ekskludert halvparten av alle nordmenn fra å være med å avgjøre en sak som opptok dem, til tross for at viljen til og ønsket om å være med å ta beslutninger og om å ta del i det politiske liv, var sterkt hos stadig flere kvinner.

Allikevel kan ikke denne viljen til politisk deltakelse, som så tydelig ble uttrykt gjennom underskriftsaksjonen i 1905, sies å prege *Nylændes* 1906-årgang nevneverdig. Riktignok er 1905-erfaringen til stede, og uttrykkes i enkeltbidrag som det siterte innlegget ovenfor. Men i 1906 opptar både politikk- og offentlighetsdiskusjoner langt mindre plass enn i 1887. Akkurat som i 1887 ble det utgitt 24 numre av tidsskriftet, men i hele årgangen er det bare to bidrag som omhandler kvinnekampen i direkte forstand. Det ene, «Kvinnesaki», er skrevet av den unge læreren Halvor Ramsvik fra Kviteseid, det andre er en tale Aasta Hansteen holdt på sin 80-årsdag i 1904.²⁶ En mannlig lærers kortfattede analyse av kvinnesaken og en tre år gammel tale er altså de eneste bidragene som har offentlighetsdiskusjonen som hovedtema.

Tretten bidrag er viet kvinnens plass i offentligheten mer indirekte, de omhandler kirke, utdanning og internasjonale forhold, i tillegg til at årgangen inneholder flere bidrag om rettsystemets oppbygning. Men det er især internasjonal kvinnekamp som opptar stor plass. Gina Krog refererer fra Den internasjonale kvinne-stemmerettsalliansens kongress i København og fra Det internasjonale kvinnerådsmøte i Paris, det manes til solidaritet med Russlands kvinner og det skrives om australske kvinners rettigheter.²⁷ I tillegg utgjør litteratur- og teaterkritikk fremdeles en viktig del av tidsskriftet.

Det mest påfallende med 1906-årgangen er likevel ikke det politiske stoffet, men snarere mengden stoff som ikke er politisk. Vitenskapelig og filosofisk stoff, og skjønnlitterære føljetonger utgjør en mye større del av *Nylende* i 1906 enn det gjorde i 1887. Telepati skildres utførlig over to numre, Anna Bugge skriver om den platonske idé over fire numre, Gina Krogs oversettelse av en amerikansk artikkel om mormonenes seder og skikker er tilstede i tre numre og et gjengitt foredrag om fredsarbeid av Bertha von Suttner på tysk legger beslag på et helt nummer.²⁸ Det er mange av de samme

kvinnene som skriver, både Gina Krog, Aasta Hansteen, Ragna Nielsen og Anna Rogstad er fremdeles trofaste bidragsytere, men temaene de tar opp er nye. Det kan virke som om *Nylende* i 1906 har vært underkastet en åndelig vending. Den offentlighetsdiskusjonen som opptok 1887-kvinnene så sterkt var ikke lenger tilstede i 1906.

Hva kan så fraværet av problematiseringen av offentligheten skyldes? Det kan selvfølgelig tenkes at politikk og offentlighet ble diskutert i andre fora enn i *Nylende*. Samtidig er det vanskelig å forestille seg at kvinnes eget politiske tidsskrift ikke speiler i alle fall hovedtendensene i kvinnekampen i 1906. På de tjue årene som

var gått siden 1887, hadde kvinnebevegelsen økt i anseelse og i innflytelse, og på mange områder hadde den vunnet frem. Kanskje er offentlighetsdiskusjonen fraværende nettopp fordi kvinnes selv tillit og trygghet i offentligheten var blitt så sterk at behovet for å forsvare deres rett til å delta i den var mindre.

En annen offentlighet?

Man kan også spørre om det er offentligheten som har blitt en annen. I innledningen til *Gjen-*

nom kvinneøyne skriver Åse Hiorth Lervik at det «etter hvert blir [...] tydelig at i *Nylende* skriver kvinner som er enige, og de skriver for hverandre. Enighetens pris er isolasjon og mangel på nyrekruttering».²⁹ Etter kvinnesaks gjennombruddet på 1880-tallet, etter 1890-årenes oppløsningstendenser og etter samlingen i 1905 havner *Nylændes* 1906-årgang i et slags mellomsjikt. Allerede i 1907 er politikken tilbake, og frem mot stemmerettsseieren i 1913 forenes kreftene på ny. 1906-årgangen fremstår som et pusterom der både de store politiske sakene og offentlighetstematikken opptar lite plass. Like fullt er kvinnene tilstede i offentligheten med nye saker og nye interessefelt. Kanskje skriver de i større grad enn tidligere for hverandre, og kanskje er avstanden til det politiske større enn den hadde vært tidligere. Men selv om denne åndelige vendingen ikke forteller om hvordan kvinnene oppfattet sin egen deltakelse i offentligheten, så forteller den noe om kvinners bruk av offentlighet. Å skrive skjønnlitteratur, å skrive om telepati, om filosofi og om religion, er også en måte å ta en utvidet offentlighet i bruk på. Kvinnene gjør offentlig bruk av sin fornuft, slik Kant så sterkt oppfordret til allerede i 1784, og de fortsetter å forsvare sin deltakelse i

”I en offentlighet som ikke i utgangspunktet var åpen for dem, presset kvinnene seg frem, og de skapte seg en plass.”

Habermas' kritisk-resonnerende publikum.

1880-årene var viktige i norsk historie, politisk og litterært var det en brytningstid. I disse årene vokste kvinnebevegelsen frem, og *Nylænde* var en del av denne samfunnsendrende bevegelsens fremvekst. I 1906 er ikke endringskraften like sterk, og anvendelsen av offentligheten er dermed en helt annen. Kvinnebevegelsens pionerer banet vei for generasjonene som fulgte, og de diskuterte sin egen inntreden i offentligheten. Denne refleksjonen rundt kvinnens plass i offentligheten bidro til at stadig flere fant sin plass der, og den skapte et rom for senere generasjoners kvinner. Etter over tjue år som meningsdannere og meningsbærere, er ikke lenger diskusjonen om offentlighet og om kvinners rett til å delta i den like sentral. «Vi er saaledes nu komne ud i fri luft, vi kan røre oss, vi kan arbeide, vi kan vælge den gerning som ligger for vore evner og mest tiltaler oss. Vi har faat øie paa vor borger-rett, og vi søger at finde de bedste midler til at naa frem til den» skriver Aasta Hansteen.³⁰ Offentligheten er også blitt kvinnes offentlighet, de er «ude i fri luft», og dermed er det andre saker enn selve kampen for en stemme i offentligheten som tar plass.

Kvinner og offentlighet er langt i fra noe utforsket felt. Men går man *Nylænde* etter i sømmene, kan tidsskriftet kanskje fortelle noe nytt om kvinnes deltakelse i offentligheten, og ikke minst om deres egne tanker om å delta i den. *Nylænde* er et uttrykk for bruk av en offentlighet, og det var et organ som forandret seg etterhvert som kvinnebevegelsens seire ble flere.³¹ *Nylænde* forteller om en dynamisk kvinnebevegelse, og tendensene i denne kvinnebevegelsen speiles i de to årgangene jeg har undersøkt. I et offentlighetsperspektiv må *Nylænde* leses som inngangsport til en politisk offentlighet som lenge hadde vært forbeholdt menn. I 1887, midt i kvin-

nesakens norske gjennombrudd, opptok selve offentligheten mange av kvinnene som skrev i *Nylænde*. Deres interesse for offentligheten og for kvinnes plass i den passer inn i de turbulente 1880-årene: Offentligheten var i endring og kvinnene var med på å endre den. Tjue år senere, i 1906, er innholdet i tidsskriftet et ganske annet. 1906-årgangen speiler en kvinnebevegelse som beskjeftiger seg med andre ting enn det rent kvinnepolitiske, uten at den av den grunn lar være å anvende de tilgjengelige offentlige kanaler.

Kvinnekampen verken begynte eller sluttet med *Nylænde*, men *Nylænde* representerer like fullt en viktig del av norsk kvinnekamps historie. Erobringen av en skreven offentlighet, uavhengig av om den tidvis var intern og lukket, var et steg på veien mot politiske rettigheter og demokratisk deltakelse – mange av kvinnebevegelsens seire ble kanskje muliggjort nettopp av kvinnens inntreden og deltakelse i denne typen offentlighet. «Det blev endog udtalt, at nu behøved man ikke ord længer, nu gjaldt det bare handlinger. – Som om ikke det rette ord ofte er den bedste handling!» skrev Gina Krog i 1901.³² Å våge å heve stemmen var en forutsetning for kvinnekampen, og *Nylænde* var en arena der kvinnelige røster slapp til og der kvinnekampen kunne kjempes med ord. ♣

Ingeborg Amadou Fossetøl, f. 1989. Bachelor i historie ved Universitetet i Oslo. Studerer for tiden tyrkisk samme sted.

NOTER

- 1 Krog, «Det 20. Aarhundrede», *Nylænde* 1/1901, s. 12.
- 2 Denne artikkelen er basert på bacheloroppgaven jeg leverte våren 2013: «*Som om ikke det rette ord ofte er den bedste handling!*» *Kvinner og offentlighet i Nylænde 1887 og 1906*.
- 3 Krog, «Nogle ord om kvindesagens udvikling og nærmeste opgaver i vort land», *Nyt Tidsskrift*, 3. årgang 1884, s. 237 og s. 239.
- 4 Hagemann, «De stummes leir?», s. 203 og Lervik, *Gjennom kvinneøyne – Norske kvinners litteraturkritikk og reaksjon på litteratur ca 1880–1930*, s. 9.
- 5 Kant, «Besvarelse av spørsmålet: Hva er opplysning?», s. 210.
- 6 Habermas, *Borgerlig offentlighet*, norsk oversettelse av Erling Schwabe-Hansen, Helge Høibraaten og Jon Øien fra 1971.
- 7 Habermas, *Borgerlig offentlighet*, s. 79.
- 8 Habermas, *Borgerlig offentlighet*, s. 43.
- 9 Habermas, *Borgerlig offentlighet*, s. 41.
- 10 Calhoun (red.), *Habermas and the Public Sphere*, s. 36 ff.
- 11 Benhabib referert i Hagemann og Krogstad, *Høydeskrekke*, s. 16.
- 12 Hagemann, «De stummes leir?», s. 204.
- 13 Iversen, «Et moderne gjennombrudd», s. 165.
- 14 Ullmann, «Stemmeret for kvinder», *Nylænde*, 4/1887, s. 51.
- 15 «Ved å reise kravet om politiske rettigheter plasserte kvinnesakskvinnene seg sentralt i den politiske offentlighet» Gro Hagemann i Hagemann og Krogstad, *Høydeskrekke*, s. 33.
- 16 Se for eksempel Rogstad, «Træk af enkelte finske kvinders liv og virke», *Nylænde* 18 og 19/1887.
- 17 Se for eksempel Bugge, «Henrik Jæger om Camilla Collett», *Nylænde* 1/1887 og M.D., «Sne af Alexander Kielland», *Nylænde* 11/1887.
- 18 Rogstad, «Mere kundskab, mere dygtighed», *Nylænde*, 1/1887, s. 9.
- 19 Hagemann og Krogstad, *Høydeskrekke*, s. 38.
- 20 Collett, «En protest», *Nylænde* 5/1887, s. 67.
- 21 Nielsen, «Til medlemmene av Norsk kvindesagsforening», *Nylænde*, 24/1887, s. 369–70.
- 22 I.E. Til redaktøren, *Nylænde*, 13/1887, s. 194–95.
- 23 Habermas, *Borgerlig offentlighet*, s. 35.
- 24 Krog og redaksjonen, «Til tidsskriftets læsere», *Nylænde*, 1/1887, s. 3–4.
- 25 Ukjent forfatter, «Stemmerettens betydning», *Nylænde* 17/1906, s. 162.
- 26 Se Ramsvik «Kvinnesaki», *Nylænde* 6/1906 og Hansteen «Tale ved festen i Grand hotel 10de December 1904», *Nylænde* 8/1906.
- 27 Se for eksempel «Opraab til Europas kvinder», *Nylænde* 6/1906, «Den internationale kvindestemmeretsalliances kongres i Kjøbenhavn, august 1906», *Nylænde* 16, 17 og

18/1906 og «Alle onde spaadomme om kvindestemmeret gjort tilskamme», *Nylænde* 20 og 21/1906.

- 28 Se for eksempel Ramsden, «Experimenter i telepati», *Nylænde* 1 og 2/1906, Bugge, «Den platoniske idé», *Nylænde* 13, 14, 15 og 16/1906 og Krog, «Mormonismen», *Nylænde* i nr. 14, 15 og 16/1906.
- 29 Lervik, *Gjennom kvinneøyne*, s. 13.
- 30 Hansteen, «Tale ved festen i Grand Hotel 10de December 1904», *Nylænde*, 8/1906, s. 117.
- 31 Her har jeg bare tatt for meg to av *Nylændes* årganger, 1887 og 1906-årgangene. En undersøkelse av flere årganger vil kunne gi et mer fullendt bilde av hvordan kvinnes fremstilling av seg selv i offentligheten og av hvordan deres bruk av offentligheten har endret seg – *Nylænde* ble tross alt utgitt i førti årganger.
- 32 Krog, «Det 20. Aarhundrede», *Nylænde* 1/1901, s. 12.; Krog, «Nogle ord om kvindesagens udvikling og nærmeste opgaver i vort land», *Nyt Tidsskrift*, 3. årgang 1884, s. 237 og s. 239.

LITTERATURLISTE

Agerholt, Anna Caspari. *Den norske kvinnebevegelsens historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1937.

Blom, Ida og Sølvi Sogner (red.). *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2001.

Calhoun, Craig (red.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge/Massachusetts/London: The MIT Press, 1992.

Fossestøl, Ingeborg. «*Som om ikke det rette ord ofte er den bedste handling!*» *Kvinner og offentlighet i Nylænde 1887 og 1906*. Bacheloroppgave i historie. Oslo: Universitetet i Oslo, 2013.

Habermas, Jürgen. *Borgerlig offentlighet*, overs. av Elling Schwabe-Hansen, Helge Høibraaten og Jon Øien, 2 utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1991.

Hagemann, Gro og Anne Krogstad (red.). *Høydeskrekke. Kvinner og offentlighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1994.

Hagemann, Gro. «De stummes leir.» I Ida Blom og Sølvi Sogner (red.), *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2001, s. 135–227.

Iversen, Irene. «Et moderne gjennombrudd». I Irene Engelstad m.fl. (red.). *Norsk Kvinnelitteraturhistorie*, bd. 1. Oslo: Pax Forlag, 1988.

Kant, Immanuel. «Besvarelse av spørsmålet: Hva er opplysning?» i Johann Georg Hamann, *Opplysning og kors* overs. av Øystein Skar. Oslo: Aschehoug, 2003, s. 210–218.

Lervik, Åse Hiorth (red.). *Gjennom kvinneøyne: Norske kvinners litteraturkritikk og reaksjon på litteratur ca. 1880–1930*. Tromsø/Oslo/Bergen: Universitetsforlaget, 1980.

KILDELISTE

Nylænde, 1887, 1901 og 1906.

Nyt Tidsskrift, 3. årgang 1884.

FRA FAST TIL FLYTENDE

Norsk valutakurspolitikk fra 1972 til 1992

Temaet for denne artikkelen er norsk valutakurspolitikk i tiden fra EF-avstemningen i 1972 og frem til tilknytningen til EØS-avtalen i 1992. En fast valutakurs har tradisjonelt vært et prioritert mål for norske myndigheter. Et slikt styringsmål har vært motivert av at det gir grunnlag for prisstabilitet og forenkler utenrikshandelen. På begynnelsen av 1990-tallet gikk Norge over til en flytende valutakurs. Hvilke forhold trakk norske myndigheter i denne retningen?

CHRISTOFFER KLEIVSET

Master i historie

Universitetet i Oslo

Etter andre verdenskrig og frem til begynnelsen av 1970-tallet deltok Norge i fastkurssamarbeidet innenfor Bretton Woods-avtalen, hvor us dollar fungerte som «anker». Dette innebar at amerikanerne hadde en konkret og definert begrensning på veksten i pengemengden. (Den amerikanske sentralbanken skulle holde en fast vekslingskurs mellom dollar og gull.) Tilknytningen til dette fastkurssamarbeidet var en del av Norges generelle vestlige og atlantiske utenrikspolitiske orientering etter krigen.

I perioden frem til første halvdel av 1960-tallet hadde landene som deltok i Bretton Woods-samarbeidet en forholdsvis sammenfallende konjunkturutvikling. Dette forenklet kurssamarbeidet. Fastkursstyringen ble i tillegg understøttet av at det var anledning til å regulere kapitalbevegelsene mellom landene. Begge disse forutsetningene kom imidlertid til å bli svekket fra andre halvdel av 1960-tallet. Sprikende økonomisk utvikling mellom sentrale land, kombinert med at penge- og

kapitalmarkedene ble stadig mer sammenvevde, førte først til spenninger i fastkurssamarbeidet og deretter til et sammenbrudd på begynnelsen av 1970-tallet. Etter dette kom de viktigste valutaene til å «flyte» mot hverandre.² De største landene var best i stand til å håndtere usikkerheten dette medførte, siden deres store innenlandske markeder ble mindre berørt av kursendringer. Sammenbruddet i fastkurssamarbeidet bidro også til at restriksjoner på kapitalbevegelser ble mindre påkrevd.³

Mindre land hadde vanskelig for å akseptere denne utviklingen. Med relativt stor andel av næringslivet rettet mot utlandet kunne valutakursendringer få store utslag for prisutvikling, vekst, sysselsetting og næringssammensetning. Innenfor det europeiske fellesmarkedet (EF) valgte man derfor å etablere et regionalt fastkurssamarbeid hvor tyske mark var «ankervaluta».⁴ Dette var på sett og vis en videreføring av et arbeid som hadde vært underveis en stund. Fra første halvdel av 1960-tallet opererte fellesmarkedslandene og en del assosierte

land, deriblant Norge, med intervensjonsgrenser⁵ som var noe smalere enn det som krevdes innenfor den internasjonale Bretton Woods-avtalen. Videre hadde det i 1970, gjennom den såkalte Werner-rapporten, blitt fremmet konkrete planer om å bevege seg i retning av en monetær union innen 1980.⁶ En felles EF-valuta ville lette handel og økonomisk samkvem innad, samtidig som det var et mål å utfordre dollarens privilegerte posisjon som internasjonal reservevaluta.⁷

Norske myndigheter hadde vært tilfredse med forutsigbarheten og stabiliteten som var forbundet med fastkurssamarbeidet innenfor Bretton Woods-avtalen. Norge hadde i tillegg utviklet en penge- og kredittpolitikk som forutsatte streng kontroll med kapitalbevegelsene. Det bød derfor på betydelige utfordringer å forholde seg til kurssamarbeidets sammenbrudd og det økende presset fra internasjonale penge- og kapitalmarkeder. Fra våren 1972 valgte norske myndigheter å knytte seg til fastkurssamarbeidet i EF.⁸ Deltakelsen ble videreført på tross av at folkeavstemmingen om norsk medlemskap noen måneder senere endte med nei, og selv om Storbritannia, en viktig handelspartner og den tradisjonelle «ledestjernen» for norsk valutakurspolitikk, forlot samarbeidet allerede sommeren 1972.⁹

Norsk økonomi hadde vært i temmelig god konjunkturmessig takt med EF-landene på 1960-tallet. Det var derfor ikke unaturlig å knytte seg til EF-landenes kurssamarbeid da det brede vestlige alternativet falt bort. Det fantes ikke andre aktuelle «valutablokker» for Norge på dette tidspunktet, og en flytende valutakurs ble ansett som for ustabil for en liten økonomi med stor utenrikshandel. Utover 1970-tallet kom imidlertid Norge i konjunkturmessig utakt med EF-landene. Det hadde til dels sin bakgrunn i utviklingen av en norsk oljesektor og en betydelig økning i oljeprisen. I Norge bidro dette til en kraftig investeringsboom, samtidig som de energiidporterende EF-landene gikk inn i en lavkonjunktur. Men også mellom de ulike EF-medlemslandene kom utviklingen til å sprike på 1970-tallet. Dette skyldtes at landene møtte de dårligere tidene med ulike virkemidler og med forskjellige vektlegging på forholdet mellom prisstabilitet og realøkonomiske størrelser. Disse forholdene kom til å redusere kurssamarbeidets omfang. Ikke bare Storbritannia, men også Italia og Frankrike valgte å forlate samarbeidet fordi alternativet medførte upopulær sparepolitikk.¹⁰

Høsten 1977 besto EFS valutakurssamarbeid av Vest-Tyskland og fem små nordeuropeiske land, hvorav ett av dem – Norge – ikke engang var medlem i fellesmarkedet.¹¹ EF-landenes manglende evne til å samarbeide om den økonomiske politikken i en vanskelig periode virket skremmende på mange. Flere europeiske

ledere så parallellene til mellomkrigstidens økonomiske politikk, hvor ulike land hadde forsøkt å eksportere sin egen arbeidsledighet ved å devaluere valutakursen. Tidlig i 1978 ble det derfor tatt nye grep fra fransk og tysk hold for å gjenreise EFS økonomiske og monetære samarbeid. Et nytt og tettere samarbeid ble ansett som nødvendig for å løse de økonomiske problemene EF-landene hadde slitt med på 1970-tallet. Bedre koordinering av den økonomiske politikken og et mer forpliktende fastkurssamarbeid skulle bidra til økt vekst og lavere arbeidsledighet. I desember 1978 etablerte man derfor en videreutviklet kurssamarbeidsløsning, det europeiske monetære system (EMS), hvor også Frankrike og Italia igjen deltok.

Norske myndigheter valgte imidlertid å trekke seg fra EFS kurssamarbeid i desember 1978. Etter uttreddelsen opererte ikke Norge lenger med en fast valutakurs mot en liten gruppe valutaer, men mot en indeks sammen satt av valutaene til landets viktigste handelspartnere.¹² Det var et mål at indeksstyringen skulle hindre at kronkursen i seg selv bidro til endringer i landets konkurranseevne, noe som var blitt stadig mer vanlig innenfor EFS kurssamarbeid. Samtidig kan det sies at denne unilaterale løsningen ga norske myndigheter større frihet til å føre en «akkomoderende kurspolitikk», det vil si tilpasse kronkursen til utviklingen i det interne pris- og kostnadsnivå, slik at konkurranseevnen samlet sett kunne holdes uendret.¹³

Så lenge norske myndigheter var i stand til å regulere kapitalbevegelsene inn og ut av landet var man også i noen grad i stand til å hindre at forventninger om kursendringer slo inn i det interne rentenivået. Denne kontrollen forvitret imidlertid gradvis gjennom 1960-, 70- og 80-tallet, som følge av den stadig tettere sammenknytning av landenes finansmarkeder, og den nevnte liberaliseringen som fulgte av at flere land gikk over til flytekurs. Etter flere kursjusteringer på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet fikk den norske kronen et risikopåslag i internasjonale markeder. Dette innebar i praksis at det norske rentenivået, særlig i perioder med forventninger om kronedevaluering, måtte holdes høyere enn hos sentrale handelspartnere.¹⁴ Den gradvise internasjonaliseringen og avreguleringen av økonomien la etter hvert klare føringer på de valgene norske myndigheter hadde i kurspolitikken. Fra andre halvdel av 1986 besluttet norske myndigheter at det ikke lenger skulle foretas unilaterale valutakursjusteringer. Samtidig ble målet om en egen norsk rente- og kredittpolitikk avsondret fra forholdene i utlandet, og gradvis oppgitt frem mot 1990.

Kombinasjonen av en svak utvikling i norsk økonomi og en transformerende utvikling i europeisk politikk på

slutten av 1980-tallet bidro til at norske myndigheter på nytt ville søke medlemskap i EF. I EF-systemet var man i gang med forberedelsene og forhandlingene knyttet til det som skulle bli Maastricht-traktaten. Avtalen skulle blant annet inneholde en plan for monetær union. Som en del av Norges forberedelser valgte man å knytte seg til EFS kurssamarbeid igjen i oktober 1990.¹⁵ Storbritannia hadde sluttet seg til to uker tidligere. Tidspunktet for en tilslutning til EMS ble imidlertid uheldig. Gjenforeningen av Vest- og Øst-Tyskland skapte et etterspørselssjokk som ble møtt med økte signalrenter fra den tyske sentralbanken. Dette passet dårlig for mange av de kurssamarbeidsassosierte landene, inkludert Norge, som hadde en konjunkturutvikling som talte for lave renter (Norge hadde også en bankkrise under oppseiling). Da aktørene i det nå fullt liberaliserte valutamarkedet oppdaget dette, oppsto det et veldig press mot valutaer som ble oppfattet som «myke» og sårbare for devaluering. Resultatet ble at flere av landene, inkludert Norge, i løpet av høsten 1992 måtte suspendere sine fastkurser og flyte. Det høye rentenivået dette medførte inntil fastkursen ble gitt opp, fikk betydelige realøkonomiske kostnader for allerede hardt pressede norske bedrifter og husholdninger. Samtidig som denne valutakrisen utspilte seg ratifiserte Stortinget Maastricht-traktaten, mens regjeringen sendte inn sin EF-søknad.

Epilog

Det norske folk stemte nei til EU-medlemskap i november 1994. Inntil videre forsøkte norske myndigheter å stabilisere valutakursen mot unionens fastkurs-samarbeid, som nå hadde monetær union i sikte. Norsk økonomi kom imidlertid fortsatt til å være i utakt med europeiske konjunkturer. Det ble særlig tydelig i forbindelse med svingninger i oljeprisen på andre halvdel av 1990-tallet. Dette tilsa noe mer fleksibilitet i kursutviklingen – at valutakursen kunne bidra til stabilisering av økonomien – i tråd med det som etter hvert var blitt praksis i flere land, understøttet av nyere økonomisk-teoretisk tenkning.¹⁶ Av den grunn valgte norske myndigheter gradvis å gå over til flytende valutakurs, med et definert mål om lav og stabil inflasjon som nytt styringsmål for pengepolitikken.¹⁷ ♣

Christoffer Kleivset, f. 1976. Master i historie ved Universitetet i Oslo. Jobber for tiden ved IAKH, Universitetet i Oslo. Siste publiserte arbeid er «Fra fast valutakurs til inflasjonsmål. Et dokumentasjonsnotat om Norges Bank og pengepolitikken 1992–2001» for Norges Bank.

NOTER

- Artikkelen bygger i hovedsak på Kleivset, *Inflasjon og akkomodasjon. Norsk valutakurspolitikk fra 1971 til 1986* og Berg, Bøhn og Kleivset, «Fra regulering til marked. Et dokumentasjonsnotat om Norges Bank og utviklingen av penge-, kreditt- og valutapolitikken 1965–1990» Hovedfokus ligger på å beskrive og forklare de valg som ble gjort av norske myndigheter. Det brukes lite plass på å beskrive de interne norske stridigheter på dette området: Valutakurspolitikk er et veldig markedssensitivt tema. Strid vedrørende aktuelle retningsvalg blir av personer med innflytelse sjelden kommunisert tydelig offentlig.
- Det vil si at kursene ble bestemt av tilbuds- og etterspørselsforholdene i valutamarkedet, uten at sentralbankene hadde et definert kursmål å intervenere i forhold til.
- Se Obstfeld og Taylor, «Globalization and Capital Markets».
- Med Bretton Woods-sammenbruddet ble forholdet mellom gull og penger opphevet. Den tyske sentralbanken opererte etter dette med en nærmere angitt vekst i pengemengden som styringsmål for pengepolitikken.
- Fastkursstyring innebærer at sentralbankene intervenserer i valutamarkedet (selger eller kjøper valuta) for å holde kursen fast. Det er vanlig å operere med intervensjonsmarginer, det vil si en øvre og nedre grense for når man skal intervenere. I Bretton Woods-samarbeidet var grensen +/- en prosent i forhold til den fastsatte kurs.
- James, *The Making of the European Monetary Union*.
- Det land som besitter den dominerende internasjonale valuta kan stort sett låne billigere og mer enn andre.
- Deltakelsen fant i første omgang sted innenfor et bredere internasjonalt kurssamarbeid – den såkalte Smithsonian-overenskomsten – som kom på plass noen måneder etter Bretton Woods-sammenbruddet. Smithsonian-samarbeidet ble imidlertid en kortvarig affære – i mars 1973 var det slutt – og det ble ikke flere forsøk på å gjenopprette et bredt vestlig fastkurssamarbeid etter dette.
- Norge hadde fulgt britenes linje ved de store valutakursjusteringene i 1931 og 1949.
- James, *The Making of the European Monetary Union*.
- De fire andre landene var Belgia, Nederland, Luxembourg og Danmark.
- Norges to utenrikspolitiske nøytrale naboer, Finland og Sverige, opererte med en slik kursregimeløsning.

- 13 Innenfor EFs kurssamarbeid måtte man forhandle om kursendringer.
- 14 Med frie kapitalbevegelser vil aktørene kunne omklassere sine fordringer og sin gjeld i forhold til sine forventninger om renteendringer og valutakursbevegelser. Hvis det er forventning om at en valuta skal devaluere vil aktørene – både innenlandske og utenlandske – kreve et risikopåslag for å sitte med verdiplasseringer nominert i vedrørende valuta. Om ikke dette påslaget er tilstrekkelig, vil landet oppleve kapitalflukt og press på valutakurs og valutareserver.
- 15 Nå opererte også EF-landene med en indeks sammensatt av EF-landenes valutaer (ECU).
- 16 I Norge ventet man i det lengste med å la valutakursen flyte. Dette hadde sammenheng med en «bstant motvilje» mot å la sentralbanken og pengepolitikken få en viktig rolle i stabiliseringen av økonomien. (Se omtale hos Skånland, «En pengepolitikk for Norge – etter solidaritetsalternativet».)
- 17 Se Kleivset, «Fra fast valutakurs til inflasjonsmål. Et dokumentasjonsnotat om Norges Bank og pengepolitikken 1992-2001».

LITTERATUR

Berg, Thomas Nordbø, Harald Bøhn og Christoffer Kleivset. «Fra regulering til marked. Et dokumentasjonsnotat om Norges Bank og utviklingen av penge-, kreditt- og valutapolitikken 1965-1990», Staff Memo nr 27, Norges Bank, 2012.

James, Harold. *The Making of the European Monetary Union*, Cambridge: Harvard University Press, 2012.

Kleivset, Christoffer. *Inflasjon og akkomodasjon. Norsk valutakurspolitikk fra 1971 til 1986*. Masteroppgave i historie. Oslo: Universitetet i Oslo, 2010.

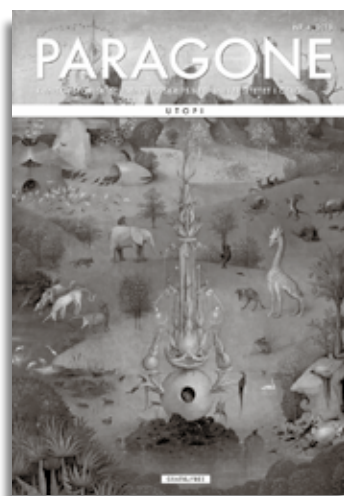
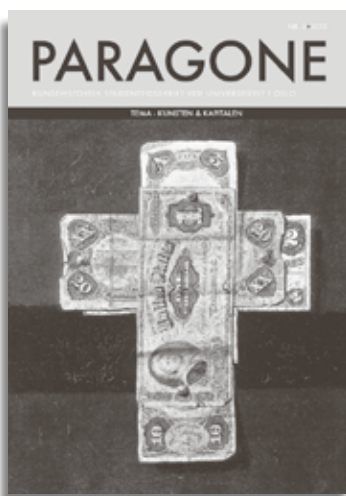
Kleivset, Christoffer. «Fra fast valutakurs til inflasjonsmål. Et dokumentasjonsnotat om Norges Bank og pengepolitikken», Staff Memo nr 30, Norges Bank, 2012.

Obstfeld, Maurice og Alan M. Taylor. «Globalization and Capital Markets» i Michael D. Bordo, Alan M. Taylor og Jeffrey G. Williamson (red.), *Globalization in Historical Perspective*, Chicago: University of Chicago Press 2003.

Skånland, Hermod. «En pengepolitikk for Norge – etter solidaritetsalternativet». Working Paper nr 3, Senter for monetær økonomi, Handelshøyskolen BI, 1998.

PARAGONE

KUNSTHISTORISK STUDENTTIDSSKRIFT

LES VÅR BLOGG PÅ PARAGONE.NO
FØLG OSS PÅ FACEBOOK
NESTE UTGAVE KOMMER I MARS

Nokre bilete lever lenger: KONG OLAV PÅ TRIKKEN

BÅRD DRANGE

*Bachelorstudent i internasjonal politikk og historie
Jacobs University Bremen*

Ein mann går om bord på trikken med skistavar i hendene og hund i band. Han set seg ved vindauget. Ei ung kvinne skundar seg inn døra og set seg ved sida av, før ho ser fotografane og etter kvart skjonar kven ho sit ved sida av. Ho smiler sjenert og ser ned i golvet. Medan mannen rekker ut handa for å betala med Nansen-setelen tek ein VG-journalist eit bilete som skal figurera i historiebøker og aviser i fleire tiår framover.¹

Denne dagen var det ingen ringare enn kong Olav som sette seg ved vindauget på Holmenkollbanen på veg til Voksenkollen for å gå på ski. Datoen var 16. desember 1973, det var ein søndag føremiddag. Med seg på trikken hadde han ein adjutant som heldt skia hans. Elles på trikken var det tre journalistar med fotografiapparat. Biletet som vart tatt skulle etter kvart verta kjent langt utanføre landegrensene, og har i ettertid vorte hyppig referert til om kong Olav vert omtala.

Som kjelde er dette biletet svært interessant. Fortel biletet ei historie i seg sjølv, eller representerer det berre ein augneblink i ei større historie? Kva rolle spelar biletet som eit akkompagnement til historia om trikkereisa til monarken, og kva rolle spelar det som eit enkeltståande bilete? Kan hende hadde ikkje trikkereisa til kong Olav vorte så vidkjent, hadde det ikkje vore for dette fotografiet. Nyheita ville kanskje nådd framsidene til avisene, men like kjent ville det nok ikkje ha vorte, ikkje i ettertid. Nyheita ville nok ikkje ha nådd utlandet, biletet hadde sannsynlegvis ikkje figurert i historiebøker og færre ville visst om trikkereisa den dag i dag. Dessutan ville nok ikkje historia vorte fortalt på same måten. Utan eit fotografi ville ein ikkje ha funne ut kven som

sat ved sida av kongen, eller kven som sat bak han. Nett dette er noko av det som gjer biletet ekstra spanande: historiene som skjuler seg i biletet.

For å forklara kvifor biletet av kongen på trikken har vorte berømt, og kvifor biletet har vorte ein del av det kollektive minne, må ein nødvendigvis innom den globale konteksten i 1973. Etter Yom Kippur-krigen sette Saudi-Arabia og andre arabiske oljenasjonar i gang ein olje-embargo. I Noreg førte dette til at alle bensinstasjonar vart stengde i helgene. Stortinget innførte forbod mot bruk av privat bil i helgene, noko også kongen tok konsekvensane av. «Kongen sparte også på olje», skreiv Dagbladet dagen etterpå. Ein viktig grunn er korleis kongen gjorde seg til ein av folket. I staden for å ri på sin høge hest tok monarken trikken med sine landsmenn. Sympatisk, ville mange seia. I ei vanskeleg tid viste kongen solidaritet, og gesten vart godt motteken hjå det norske folk.

«Det er allerede betalt for dem, Deres Majestet»

Medan medkjensle er noko ein kan visa på mange måtar, spelte det daglegdagse og det genuine ved denne gesten ei svært viktig rolle. Bokstavleg tala som ein av folket sat han der og skulle til å betala billetten, korkje meir eller mindre enn folka rundt han. Slike gestar og slike haldningar låg i botnen for statusen som Folkekonge.

Det er kanskje denne konvergens mellom dei karakteristikkane og verdiane ein legg i Folkekongen og dei karakteristikkane og verdiane ein legg i trikkebiletet som har gjort fotografiet så viktig for mange. Eit bilete og personlegdommen til ein person er nødvendigvis

ikkje like: det ligg mykje meir i ein personlegdom enn det eit enkelt fotografi kan skildra. Men trikkebiletet er kanskje ikkje så langt i frå? Tar ein med situasjonen rundt, som biletet også handlar om, så seier fotoet ganske mykje om det folk flest tenkjer på når kong Olav vert nemnt. Det har med andre ord oppstått ein assosiasjon mellom kongen og dette biletet, og ein mellom dette biletet og Folkekongen. Sannsynlegvis har dette mykje å gjera med kvifor fotoet er viktig for folk.

Det er med andre ord eit sentralt poeng at kongen tok trikken som alle andre reisande. Korleis vert dette reflektert i hovudhandlinga i biletet: transaksjonen av pengar for billett? For mange ville litt av illusjonen breita om kongen ikkje betalte billetten. Ifølgje boka *Norge – et lite stykke verdenshistorie* tar ikkje konduktøren imot pengane.² Forfattarane, Stian Bromark og Dag Herbjørnsrud, poengterer også at boka *Noreg* frå 2004, utgjeve i samband med 100-årsmarkeringa av Unionsoppløysinga, feilaktig held fast på at kongen «betaler billett på trikken».³ At konduktøren ikkje tek imot pengar er både stadfesta av ein annan fotograf på trikken, Odd Wentzel,⁴ og trikkepassasjer Per Døving. Sistnemnde siterer konduktøren som seier «Det er allerede betalt for dem, Deres Majestet»,⁵ medan Wentzel seier at kongen vart informert om at «følget hans» hadde betalt.

Om kongen i kraft av sin posisjon ikkje betalte billetten eller om adjutanten betalte for han, er difor eit omstridd spørsmål. Dersom kongen i kraft av sin posisjon ikkje betalte, svekker dette assosiasjonen mellom biletet og kongen som ein av folket. Versjonen som i større grad opprettheld assosiasjonen til det å vera ein av

folket er at adjutanten betalte. På denne måten betalte kongen for billetten, om enn indirekte, og gjorde difor som alle andre reisande.

Eit anna element som angår biletet sine assosiasjonar til kongens personlege karakteristikkar er kor genuint biletet og heile seansen i seg sjølv var. Var trikketuren eit planlagt PR-triks, eller var kongen på veg til Voksenkollen då tre journalistar plutselig kom om bord på trikken? Kanskje er det slik at monarken ynskte merke-semd rundt denne hendinga, vel vitande om at ein slik gest ville settast pris på? Nokre vil kanskje hevda at han medvite har prøvd å skapa eit bilete av seg sjølv som «ein av folket».

Den britiske avisa *The Guardian* understrekar at trikketuren var ein «solidarisk handling i ei vanskelig tid».⁶ Avisa skriv at nordmenn ser på trikketuren som «ein av livets lukkelege tilfældigheter», og ikkje avtalt spel, som det ser ut til at avisa sjølv hevdar. Ifølgje historia spurde tre journalistar frå *VG*, *Dagbladet* og *Aftenposten* Slottet dagen før om dei kunne vera med, ettersom dei hadde høyrte at kongen hadde tatt ein skitur helga før. Slik sett var det ikkje avtalt spel. Så vidt me veit, var det altså journalistane som tok initiativet, ikkje kongen eller kongehuset. Det genuine i hendinga er, med andre ord, med på å gjera historia spesiell. Og det er fotografiet som gøymer denne augneblinken for framtida.

Eit aktivt bilete

Visuell historie er eit forskingsområdet der bilete vert sett på som meir enn ei historisk kjelde, der dei i større grad er objekt som påverkar korleis ein forstår historia, men som også kan påverka historia i seg sjølv. Dette

skriv Gerhard Paul, som mellom anna har skrive ei tysk lærebok om fagområdet. Visuell historie er eit relativt nytt og breitt felt og går på tvers av disiplinar som «kunsthistorie, media og kommunikasjonsstudiar». ⁷ Visuell historie kan vera med på å forklara kvifor kong Olav ofte vert assosiert med trikkebiletet og kvifor trikkebiletet har vorte kjent langt utafor landegrensene. Fotografiet er, ifølgje Horst Bredekamp, ikkje berre ei avbilding av historia, men også eit element som *skapar* historie og som kan verte eit «aktivt bilete». ⁸

Ifølgje David Crew handlar biletet også om verdi eller meining. ⁹ Biletet av kongen på trikken er kan hende ein del av samfunnet si trong til å forstå, til å tileigna meining, til å visualisera kjenslene og oppfatningane sine. Det er mykje i dagens samfunn som vert visualisert i staden for å verta skrive ned med konkrete ord og meiningar. Bilete er ulike frå det skrivne ord mellom anna i at fyrstnemnde ofte er opne for fleire tolkingar, medan tekstar allereie har sett ord på mykje. Trikkebiletet gir nordmenn moglegheita til å fokusera på dei elementa ein ynskjer utan å måtta forholde seg til generelle oppfatningar.

Tradisjonelt har biletet mellom anna vorte brukt som illustrasjon eller til å vekka merksemd. Det aukande fokus på bilete gjer at ein ikkje alltid høyrer historia fyrst og ser biletet etterpå. For min del såg eg biletet av kong Olav på trikken før eg høyrde historia om trikkereisa. Biletet var også mitt fyrste møte med kong Olav, noko eg antar det er for mange som har vakse opp med kong Harald som monark. Det er difor lett at assosiasjonane frå kongen sin personlegdom til verdier av biletet går i motsett retning: Det er verdier ein ser gjennom biletet som skapar grunnlaget for oppfatning av personlegdommen til kongen.

Om trikkebiletet skapar eit «korrekt» grunnlag for ei oppfatning av kong Olav er ikkje godt å seia. Den personen kong Olav er på trikkebiletet, er nok ikkje langt frå den kong Olav han vert oppfatta som generelt,

men dei kan ikkje vera identiske – ei handling og ein augneblink kan omfatta mykje, men ikkje alt det ein person er.

Jubileum

Det var ikkje før etter kong Olav sin død i 1991 at medpassasjerane på trikkereisa vart identifisert. Innan 2005 hadde Berit Okkenhaug, som sit ved sida av kongen og Per Døving som sit bak til høgre for han vorte identifisert. Personen i setet bak kongen vart ikkje identifisert før han døydd i 2002. I boka til Bromark og Herbjørnsrud gjetar forfattarane at mannen er pakistansk. Dette viser seg å vera korrekt. I 2006 skriv *Drammens Tidende* om Jan Greve, fotografen, som overrekker biletet til sonen av Mohammed Fayyaz, Nadeem, som følgeleg heng biletet opp på vegg i gatekjøkkenet han driv i Drammen. ¹⁰ Alle er dermed identifiserte, 30-årsjubileet er forbi, og lite skjer før Okkenhaug i 2010 nok ein gong tek eit offentleg transportmiddel saman med ein monark. ¹¹ Denne gongen er det kong Harald som er monark, og fotografiapparata har vorte byta ut med videokamera.

Likevel, trass i status som verdskjent fotografi, som ein del av det norske kollektive minnet, vart 40-årsjubileet i desember i fjor forbigått i tystnad. Det er kanskje ikkje så rart: dei fleste mysteria er oppklarte og kong Harald har tatt over etter Olav. Ein nemner ofte trikkebiletet når ein snakkar om kong Olav. Det er kanskje i denne samanhengen biletet fyrst og fremst er kjent. Det er vel kanskje som det skal? Trass alt er det kongen sitt kvardagslege nærvær som gjer biletet berømt. Då er det kanskje også på sin plass at det er biletet som akkompagnerer kong Olav, og ikkje kong Olav som akkompagnerer biletet. ♣

Bård Drange, f. 1992. Bachelorstudent (internasjonal politikk og historie) ved Jacobs University Bremen. Siste publiserte arbeid er artikkelen «Kvar vart det av Occupy-rørsla?» i Syn og Segn, 4/2012.

NOTER

- 1 Greve, «Kongen på trikken». Fotografi i *VG*, 16. desember 1973.
- 2 Bromark og Herbjørnsrud, *Norge – et lite stykke verdenshistorie*, s. 23.
- 3 Bromark og Herbjørnsrud, *Norge – et lite stykke verdenshistorie*, s. 23.
- 4 Brügger Bjånesøy, «Da Kongen tok trikken». I *Dagbladet* 8. mars 2010.
- 5 Bromark og Herbjørnsrud, *Norge – et lite stykke verdenshistorie*, s. 23.
- 6 «Just a regular guy». I *The Guardian* 6. mars 2000. Dette og andre sitat på engelsk er oversatt til norsk av forfatteren.
- 7 Gerhard, «Visual History (English version)». For læreboka, sjå litteraturlista.
- 8 Gerhard, «Visual History (English version)».
- 9 Crew, «Visual Power?».
- 10 Heimdal, «Kongen og faren på veggen». I *Drammens Tidende* 26. januar 2001.
- 11 Grønning, «Kjørte Holmenkollbanen med kongen – igjen». I *Dagbladet* 6. desember 2010.

LITTERATUR- OG KJELDELISTE

- Bromark, Stian og Dag Herbjørnsrud, *Norge – et lite stykke verdenshistorie*. Gjøvik: Cappelen, 2005.
- Brügger Bjånesøy, Kjartan, «Da Kongen tok trikken». I *Dagbladet* 8. mars 2010, tilgjengeleg: http://www.dagbladet.no/2010/03/08/magasinet/historie/kongefamilien/kong_olav/10716056 [20. januar 2014].
- Crew, David, «Visual Power? The politics of Image in twentieth century German and Austria-Hungary». I *German History*, vol. XXVII, nr. II, 2009.
- Grønning, Tuva Bønke, «Kjørte Holmenkollbanen med kongen – igjen». I *Dagbladet* 6. desember 2010: http://www.dagbladet.no/2010/12/06/kultur/holmenkollen/innenriks/kong_olav/kong_harald/14595962/ [20. januar 2014].
- Greve, Jan, «Kongen på trikken». I *VG* 16. desember 1973.
- Heimdal, Marianne, «Kongen og faren på veggen». I *Drammens Tidende* 26. januar 2001: <http://dt.no/nyheter/kongen-og-far-pa-veggen-1.3244078> [20. januar 2014].
- Paul, Gerhard. «Visual History (English version)». I *Docupedia-Zeitgeschichte* 7. november 2011: http://docupedia.de/zg/Visual_History_%28english_version%29 [20. januar 2014].
- Paul, Gerhard. *Visual History: ein Studienbuch*. Kornwestheim: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006.
- Ukjent forfatter, «Just a regular guy». I *The Guardian* 6. mars 2000: <http://www.theguardian.com/uk/2000/mar/06/monarchy.features11> [20. januar 2014].

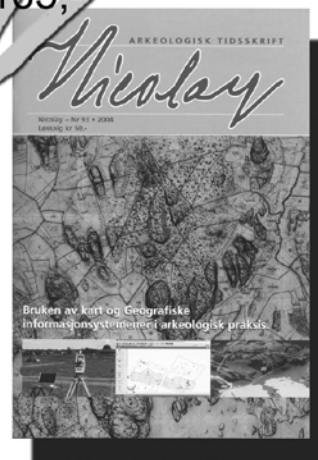
NICOLAY

er et tidsskrift utgitt av arkeologistudentene i Oslo siden 1967. Vi publiserer artikler skrevet av både arkeologistudenter og ferdigutdannede arkeologer. Temaene er varierende, men har tilknytning til arkeologifaget. Nicolay er kjent for å publisere både vitenskapelige og mer lettleste artikler.

Vi gir ut 3 numre i året og et abonnement koster kr. 165,-

Nye numre av Nicolay kan også kjøpes enkeltvis på Historisk museum for kr 55,-

Abonnement kan bestilles på vår hjemmeside:
www.nicolaytidsskrift.no

Bokmeldinger

Karsten Alnæs:

1814 – MIRAKLENES ÅR

Anmeldt av Nora Dalaker Steenberg

Torill Steinfeld:

CAMILLA COLLETT. UNGDOM OG EKTESKAP

Anmeldt av Miriam Finset Ingvaldsen

Thor Gotaas og Roger Kvarsvik:

ØRKENEN SUR:

DEN NORSKE UTELIGGERKOLONIEN I BROOKLYN

Anmeldt av Ingeborg Fossestøl

Daniela Büchten (red.):

PROPAGANDA!

RUSSISKE OG NORSKE PLAKATER 1920–1939

Anmeldt av Morten Haave

Rosemary Bailey:

LOVE AND WAR IN THE PYRENEES:

A STORY OF COURAGE, FEAR AND HOPE, 1939–1944

Anmeldt av Mali Kristine Lunde

Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg (red.):

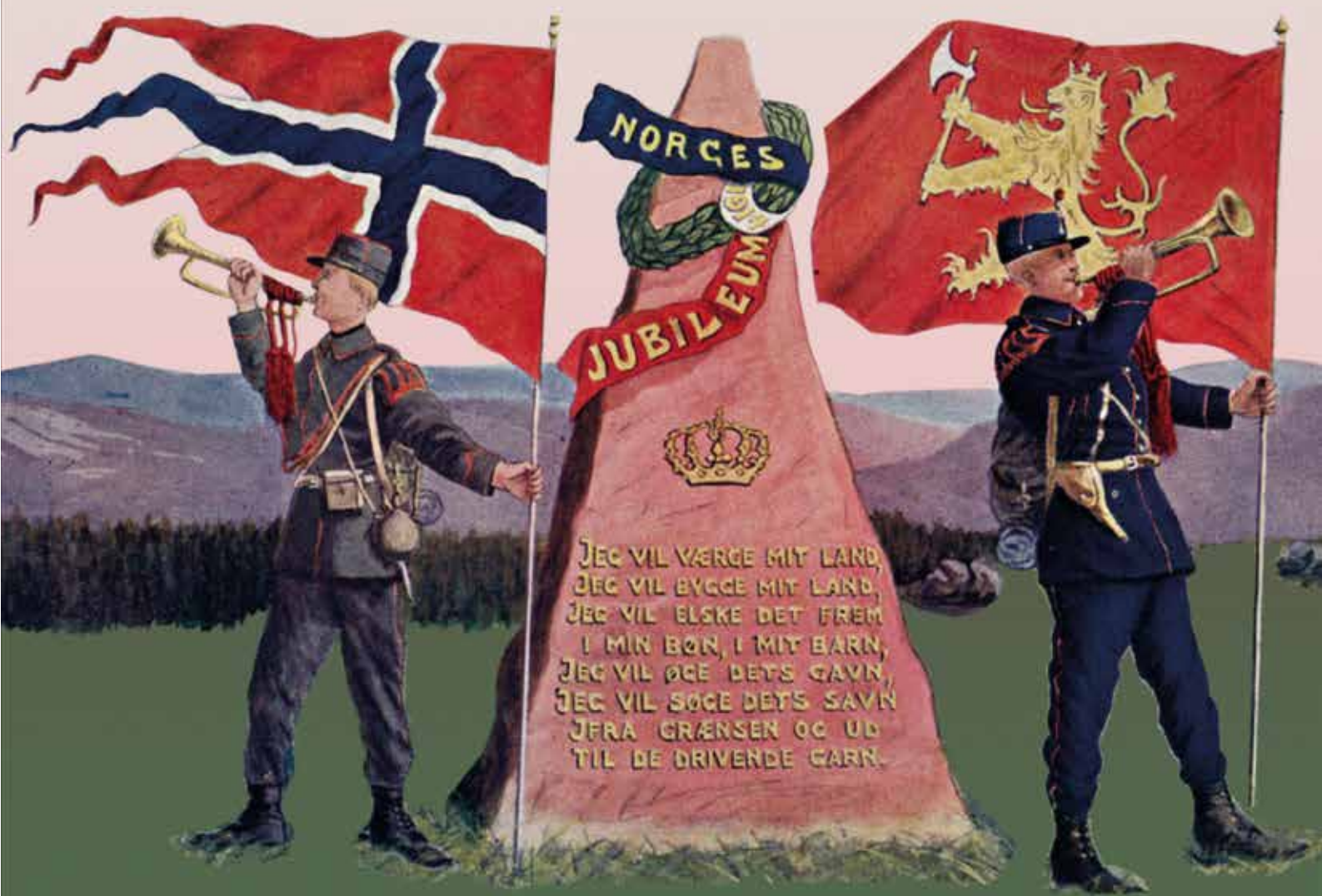
FORTALT FORTID.

NORSK HISTORIESKRIVING ETTER 1970

Anmeldt av Tomas Ibsen Göransson

Basert på verk fra Nasjonalbibliotekets bildeserie

«1814–2014, postkort». Flickr: http://www.flickr.com/photos/national_library_of_norway/8538039961/in/set-72157632691325995.

NORGES

JUBILEUM

JEG VIL VÆRGE MIT LAND,
JEG VIL BYGGE MIT LAND,
JEG VIL ELSKE DET FREM
I MIN BØN, I MIT BARN,
JEG VIL ØGE DETS GAVN,
JEG VIL SOGE DETS SAVN
JFRA GRÆNSEN OG UD
TIL DE DRIVENDE GARN.

Et nasjonalromantisk epos

1814 – MIRAKLENES ÅR

Karsten Alnæs
Schibsted Forlag, 2013

1814 var et dramatisk år i norsk historie, om ikke det mest revolusjonerende året landet noen gang har opplevd. Det er disse hendelsene *1814 – Miraklenes år* tar for seg. Bokens tittel spiller på det latinske ordtakinget *annus mirabilis*, en kraftfull betegnelse på år i historien preget av store hendelser. Ved å spille på dette uttrykket viser Alnæs at boken skal basere seg på tanken omkring 1814 som et unikt år i norsk historie. Alnæs legger til rette for at boken hovedsakelig skal basere seg på samtidsskildringer av begivenhetene i 1814. Allerede i forordet legger han vekt på mangfoldet blant eidsvollsmennene; de fikk et kall som brakte dem sammen på Eidsvoll, der de utformet Grunnloven. Alnæs mener eidsvollsmennene oppnådde at «sagatidens Norge ble gjenreist, og Dovre gjenvant sin fordums heder» (s.15). Med en slik kraftfull ordlyd forstår leseren at det er et nasjonalromantisk epos Alnæs vil ta oss med på i denne boken.

Interessen for boken kommer ikke bare av grunnlovsjubileet, men også av at hendelsene i 1814 er en viktig del av vår historie. Det er nettopp denne bevisstheten om historien vår som gjør beretningene fra vårdagene i 1814 så levende, og selv om historien er velkjent for de fleste nordmenn, klarer Alnæs å gjøre emnet spennende og nært. Alnæs er i sine historiske fremstillinger kjent for å se historien fra dens indre, da særlig ved å vektlegge hver-

dagslivet. Gjennom Alnæs' levende og dynamiske fortellinger blir historien lett å leve seg inn i, og man kan klart se for seg de livlige debattene i rikssalen på Eidsvoll verk, festene på kveldene, men også de kummerlige forholdene store deler av befolkningen levde under. Boken har også mange bilder, som virker akkurat slik Alnæs har tiltenkt det: De gjør historien personlig, og historien får et ansikt. Spesielt sterk er krigshistorien når Alnæs følger den svenske soldaten Johan før og under krigen samt den norske soldaten Peder i tiden etter krigen (s.361 og 385). Deres samtidsskildringer gir et godt bilde av krigsredskapene, krigsvitenskapen og livet før, under og etter krigen med all dens lidelse. Skildringene viser hvordan krigen ble opplevd av lokalbefolkningen på begge sider av grensen. Raseriet som blir beskrevet, er til å ta og føle på. Boken vier også plass til å forklare ideologiene som formet eidsvollsmennenes tankegang. Alnæs forklarer godt tankene bak maktfordelingsprinsippet, stemmeretten og folkesuvereniteten, og setter slik Grunnloven i et klarere lys. Selv om Alnæs ikke vier mye sideplass til «partiene» på Eidsvoll, viser han godt skepsisen til både konge og republikk. Det er nettopp disse beretningene fra Eidsvoll som er det beste i boken, ikke et ord er overflødig, og boken danner et dynamisk og nært bilde av aktørene, stedet, hendelsene – ja, til og med luktene.

Selv om Alnæs forsøker å fremstille historien objektivt, baserer han seg stort på den såkalte *venstretradisjonen*. Denne ideen baserer seg på at det skjedde en utvikling av en nasjonal bevissthet i det norske folk, og det var dette som førte til begivenhetene i 1814. Det blir lagt liten vekt på teorien om at nordmennene fikk friheten i gave gjennom de europeiske stormaktenes politikk. Historien blir dermed til tider lite nyansert, og altfor nasjonalromantisk. I forordet kan vi eksempelvis lese at menneskene i 1814 «nærte svimlende håp, fikk innfall de ikke hadde drømt om, og følte at de begynte på et nytt tideverv, der alle tidligere mål var byttet ut» (s.14). Leseren blir sittende og fundere over hvor patriotiske nordmennene egentlig kan ha vært. I tillegg til nasjonalromantikken som maler hver side med sitt nærvær, er det mye irrelevant informasjon som med fordel kunne vært kuttet ned for å gjøre historien mer forståelig og boken bedre strukturert. Noe informasjon er også utelatt: Jeg savner for eksempel litt mer om bakgrunnen for 1814, spesielt om napoleonskrigene og det Norske Selskab i København. Disse to aspektene er særdeles relevante og viktige for hendelsene i 1814, da blokaden mellom Norge og Danmark utløste patriotismen som vi ser i det Norske Selskab, og nøden skapt av blokaden, gjorde at nordmennene så på unionen med Danmark som ufordelaktig.

Schibsted forlag slår fast i sin pressemelding at 1814 er en bok for folket, altså en populærhistorisk fremstilling. Dette kommer ikke alltid like tydelig frem i boken, da poengene ofte forsvinner i digresjoner eller lange sitater, gjerne to-tre sitater på rappen, uten videre drøfting eller kildehenvisninger. Leseren finner seg selv skumlesende gjennom disse paragrafene, på leting etter et poeng. Når forfatteren er ferdig med sine digresjoner eller lange sitater, er imidlertid poenget ofte mistet i et sammensurium av adjektiver. Det blir ei heller bedre ved at argumenter blir begrunnet med at det er «alminnelig mening» eller «det er blitt sagt», da dette fører til at boken mister troverdighet. Men heldigvis begrenser dette seg kun til den første delen av boken, for etter dette skjer det et hamskifte i språket. Først etter hundre sider blir argumentene utdypet, og hendelser og begreper blir forklart godt. Det er uten tvil verdt å streve seg gjennom de første kronglete sidene for å komme til Alnæs på sitt beste. Når Alnæs får til kombinasjonen mellom skjønnlitterær stil og sakprosa, blir historien så levende, dynamisk og nær at man ikke klarer å legge vekk boken før man får vite hva som har skjedd – selv om man allerede vet det godt.

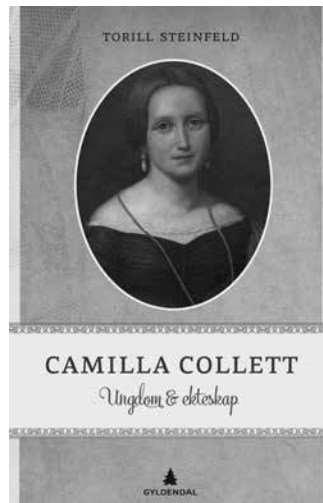
Boken legger stor vekt på personbeskrivelser av blant annet Falsen, Wedel Jarlsberg og ikke minst Kristian Fredrik. Alnæs legger størst vekt på malerier, brev og andre nedtegnelser fra samtiden når han forsøker å danne et bilde av disse menneskene. Han gjør et kunstverk ut av å kombinere billedlige fremstillinger med fakta, noe som for eksempel viser hvem Kristian Fredrik var, og ikke minst hvordan han stod alene mot resten av Europa. Han drar også ofte frem hva de sentrale personene har skrevet om hverandre, og slik blir personene mer dynamiske, og vårt dykk inn i 1814 blir dypere og mer nyansert. Det er derimot synd at Alnæs noen ganger ønsker å skrive ned alt han har lest og

lært om den aktuelle personen, da dette som regel virker veldig malplassert. Alnæs forsøker å ta for seg alle sidene ved 1814, men kunne kanskje heller gått mer i dybden på de store hendelsene? Når Alnæs raser gjennom alle aspektene ved 1814, kommer han i fare for å sidestille store hendelser med de mindre, eksempelvis er Wedel Jarlsberg viet dobbelt så mye sideplass som Kielfreden og den påfølgende traktaten. De tidvis malplasserte bi-historiene gir boken en uryddig struktur, og leseren mister fort tråden på hvor man befinner seg i tid og rom. Ofte blir relevante temaer gjennomgått for raskt, for så å komme tilbake igjen til temaet hundre sider senere. En slik struktur gjør at 1814-hendelsene blir utydelige, og emnene burde vært samkjørt for å få en mer oversiktlig beretning om året. De malplasserte historiene, som for eksempel den halve siden om Kristian Fredriks havarete ekteskap før han blir stattholder i Norge, eller tømmeren som tar livet av seg selv i elven ved Eidsvoll Verk vårdagene eidsvollsmennene var samlet der (s.29 og 32), burde vært utelatt, da historien blir ustrukturert med slike forstyrrelser.

1814 er en folkelig, populærhistorisk beretning om hendelsene som formet dagens Norge. I boken blir det forsøkt å ta et objektivt standpunkt, men den vektlegger i størst grad ideen om at nordmennene selv tok styring over egen skjebne, og på den måten gjorde landet selvstendig. Ettersom det er venstretradisjonen som blir vektlagt, blir boken særdeles nasjonalromantisk, og nordmennene blir nærmest stilt på lik linje med de franske revolusjonære. Nordmennene blir fremstilt som et folk som plutselig våknet i kjølvannet av opplysningstiden og de europeiske revolusjonene, og leseren sitter igjen med det bildet man kanskje ønsker å sitte igjen med: Nordmenn som staute vikinger, som bryter ut av en forferdelig union av egen vilje, og at Norge ender opp som et selvstendig land – for man glemmer faktisk, midt oppi all den nasjonalromantiske diktningen at Norge gikk *fra* union med Danmark *til* en personalunion med Sverige. Med fremstillingen av Kristian Fredrik som en fantastisk leder og nordmennene med sin store patriotiske kampvilje virker en union med Sverige utenkelig. Dermed blir historien nærmest omskrevet i dette store nasjonalromantiske eposet. Men man må ha i mente at denne boken ikke er ment som et nytt forskningsverk, den kaster ikke noe nytt lys over hendelsene i 1814, men det trenger den ikke heller – det er en bok skrevet for folket, ikke for akademikere. Alnæs' mål er å gjenskape stemningen i 1814, i stedet for å fremlegge nye bevis. Boken tar seg merkbart opp side for side, og når den ikke forsvinner ut i digresjoner, men holder seg til historien, maler den et fantastisk, levende bilde av hendelsene og menneskene i 1814. ❖

Nora Dalaker Steenberg, f. 1991.

Bachelorstudent i historie ved Universitetet i Oslo.

Ein velskriven biografi om Camilla Collett

CAMILLA COLLETT. UNGDOM OG EKTESKAP

Torill Steinfeld
Gyldendal Norsk forlag, 2012

Professor i nordisk litteratur og norskdidaktikk Torill Steinfeld gav i 1996 ut boka *Den unge Camilla Collett – et kvinnehjertes historie*. I 2013, jubileumsåret for Colletts 200-årsdag, kom ei revidert og utvida utgåve av same verk med tittelen *Camilla Collett. Ungdom og ekteskap*. Boka er i all hovudsak den same, der den mest synlege endringa er i form av eit tilleggskapittel som sluttar av historia noko seinare enn den førre utgåva, nærmare bestemt etter at Collett hadde vorte enkje, og i tida som følgde gav ut romanen *Amtmandens Døttre* (1854/55).¹

Steinfeld peikar i forordet sitt på problemet med korleis ettertida hugsar, eller nettopp *ikkje hugsar*, Camilla Collett. For å vise dette, nyttar forfattaren ei historie om ein amerikansk humorist som skulle skrive ein reportasje for *New York Times* under vinter-OL i 1994. Denne humoristen Berry undra seg over kven kvinna som pryda 100-kroneseddelen var? «Damen var søster av en norsk dikter, fikk han vite da han forhørte seg på pressesenteret. Hvorfor *hun* var på pengeseddelen og ikke broren? 'I don't know', svarte informasjonsmedarbeideren. 'Norway: Land of Mystery', konkluderte Berry» (s. 13).

For den som ikkje har anna kjennskap til Camilla Collett enn norskstimaane frå vidaregåande skule, som ein kan rekne med gjeld

dei fleste av oss, så er det i hovudsak romanen hennar *Amtmandens Døttre* som har gjort Collett kjend for ettertida. Som ein gjerne kallar den første norske moderne roman. Likevel er det mest vanlege at Camilla Collett og boka som oftast kjem i skuggen av hennar meir merksemdssjuka diktarbror Henrik Wergeland og eskapadane hans. I tillegg er historia om det turbulente kjærleiksforholdet ho hadde til Henrik Wergelands rival og erkefiende Johan Sebastian Welhaven ei historie ein ofte plasserer Camilla Collett i.

Steinfelds ønske med boka er å presentere Camilla Colletts livshistorie, og ho nyttar aktivt Colletts eigne skrifter til å forstå ho: brev (særleg den årelange korrespondansen med venninna Emilie Diriks²), dagboksnotat, essay og andre tekstar.

Historia om Camilla Wergeland

Lesaren vert fortalt historia om Jacobine Camilla Wergeland (1813–1895), frå barndomsår og fram til romanen *Amtmandens Døttre* kom ut i 1854/55. Då var ho 42 år gamal, så Steinfelds bok vert på ein måte ein halvbiografi. Hovudsakleg har Steinfeld teke for seg 1830–40-åra, frå Collett var i tenåra og fram til slutten av tjuetåra. Vi følgjer veslejenten Camilla frå Kristiansand til Eidsvoll, idet faren hennar Nicolai Wergeland fekk prestekall dit. På

Eidsvoll hadde Camilla og dei fire søskena ein relativt fri barn-dom, med mykje lek: klatring i tre, styltegåing og skeiser. Nicolai Wergeland ønska at barna skulle få ei utdanning. Men medan Camilla Wergeland vart sendt til Christiansfeld i Nord-Slesvig (i dag Sønderjylland), til Herrnhutaranes pikeskule, vart storesys-tera hennar Augusta gifta bort til ein mann ho ikkje elska. Dette prega Camilla i ettertid.³ Camilla vart verande i Nord-Slesvig i to år, der ho fekk impulsar frå kontinentets romanar og skodespel (s. 75–80). Skuletida heimafrå bøy på utfordringar, særskilt i byr-jinga, men etter kvart som ho utvikla eit nært og godt vennskap til Christiane von Schultz, vart tilhøva betre.⁴

Tilbake i Noreg var Camilla ofte i Christiania, og det var der ho møtte den unge diktaren og huslæraren Johan Sebastian Welha-ven, som var tilsett hos familien Herre. For Camilla Wergeland var det ikkje lett å verte klok på Welhaven. Stundom kom han med kritikk og sårande ytringar, andre gongar med kjærleikser-klæringar. Camilla og han brevvexsla og prøvde å finne kvaran-dre, men i 1835 «tilbød [han] Camilla et 'smukt Søkende-For-hold'», noko som han seinare omtalte som eit «valgslektskap» (s. 178).⁵ Welhaven meinte at eit ekteskap ville vere umogleg for dei to, ikkje minst grunna konfliktane med familien Wergeland, då særleg Henrik. Sladderer om Camilla Wergeland og Welhaven hadde allereie florert i Christiania, det var ikkje til å kome ifrå. Men medan Welhaven som mann lett kunne la sladder og angrep fare, måtte ei kvar kvinne som opplevde dette vakte seg. Mann-folkrykte var det ikkje godt å ha på seg, og slikt kunne dessutan øydelegge for seinare ekteskapsmoglegheiter (s. 202).

Impulsar utanfrå

Utanlandsreisene var til god lærdom og danning for ei ung norsk kvinne. Camilla Wergeland møtte interessante og annleise men-neske enn dei ho elles traff i Christiania og på Eidsvoll. Første reis gjekk til Paris saman med far Nicolai i 1834. Seinare drog ho aleine til Hamburg, mykje på grunn av eit behov for å kome seg bort frå Welhaven og rykta som gjekk om dei to i Christiania. Ikkje minst kom Camilla Wergeland i kontakt med *kvinner* som vakte fascinasjon: I Paris hadde ho møtt kvinnelege kunstnarar, medan det i Hamburg blant anna var salongvertinne Therese von Bacheracht som vakte interesse, seinare også forfattaren George Sand (pseudonym for Aurore Dudevant), som overraske alle med å gå i teatret i herreklede, og som hadde rykte på seg for å ha els-karar. Denne kvinna sjokkerte, men fascinerte samtidig Camilla Wergeland: «Hun er en Skam for vort Kjøen, som A. Dudevant, men som George S. er hun dets største Hæder» skreiv ho til Emilie Diriks (s. 261).⁶ Med andre ord kom Camilla Wergeland i kontakt med eit tysk miljø, som i langt større grad enn heime i Noreg var prega av «idéen om en kulturpolitisk bruk av aviser og blader og – i noen grad – de ungtyiske litteraters krav om en meir jordnær litteratur[...]» (s. 263). I dette miljøet fanst det også skrivande kvinner, og Camilla Wergeland let seg inspirere.

Tungsinn og truloving

Det slår ein som lesar at fleire i Wergeland-familien stadig sleit med det Nicolai Wergeland kalla «min Slægts Melancholie» og

tungsinn. I alle høve var dette noko som også Camilla sleit med gjennom livet; ho hadde stadig dødsangst, følte seg sjuk, og var mykje nattevåk både heime på Eidsvoll, men også ute på reise.⁷ Dette tungsinn sette nok også sitt preg på livsoppfatninga til Camilla. Ho var glad i samankomstar og moro, men vart også sett på som egosentrisk og trist. Men at ho var annleis, og hadde eit talent, det var ho alltid sjølv viss på, skriv Steinfeld (s. 429).

Steinfeld meiner at ein kan sjå ein Camilla Wergeland og ein Camilla Collett. Feministen Camilla var av wergelandblod, slik som bror sin Henrik tala ho dei svake si sak. Respekt for kvinna vart hevda som ein universell menneskerett, og Camilla ønska å ha rett til å definere seg sjølv og fridomen sin (s. 470). Som ein Collett var ho derimot ei kvinne som føya seg etter mannen, og som såg ekteskapet som noko nausynt for ei kvar kvinne. Ho gjekk med på Jonas Colletts idé om at ho skulle gjennomgå ei form for lutring for å kunne verte rein, og dermed klar til å gifte seg med han. Ho måtte frigjerast frå Welhaven-romansen og rykta, og også den problematiske Wergeland-familien.⁸ Gjen-nom brevvexslinga Steinfeld legg fram finn ein som lesar ei maktutøving, frå Jonas Collett si side overfor Camilla, i trulo-vingstida som er interessant å sjå. Nettopp ved å la Camilla vente i uvisse om framtida som ektefellar, og ved å halde trulovinga som ein løyndom for alle, hadde han ei form for overtak. Om trulovinga skulle verte broten, var det kvinna som ville tape mest på det. Slik var tida. Det skal likevel nemnast at Camilla gjekk til forsvar for familien sin, då Welhaven-sympatisøren Jonas kri-tiserte Henrik Wergeland. På det punktet vart ikkje Camilla og Jonas einige, og ho stod på sitt. I tillegg til dette var Jonas Collett negativ til vennskapet Camilla hadde til Emilie Diriks, og ønska at ho skulle avslutte det.⁹

Eit spennande kjeldemateriale

Torill Steinfeld har gjort eit framifrå kjeldearbeid, og presente-rer det på ein god og spennande måte i boka. Ho nyttar aktivt kjeldemateriale ho har funne, i all hovudsak frå brev, og boka er full av sitat. Referansane er også gode, der Steinfeld stort sett har sluttnotar, og elles grunngjev godt innleiingsvis kvifor ikkje alle sitat har sluttnote knytt til seg. Steinfeld problematiserer også kjeldene jamt gjennom boka. Ho problematiserer Camilla Colletts stadig nedtrykte sinnstemning og dødsangst, og korleis dette må ha vore med på å påverke brevskrivinga hennar, seinare også memoarane. Steinfeld meiner at Camilla sjølv romantiserte ekteskapet med Jonas Collett i memoarane sine, og det meir enn kva riktig var. Steinfeld oppfattar at breva til Camilla Collett er meir sannferdige enn tekstane ho skreiv på sine gamle dagar.

Å lese nærmare 500 sider om Camilla Collett fram til ho var 42 år, altså om lag halve livet hennar, kan opplevast langtekkeleg. Og ikkje alt vert av like stor interesse. Både forholdet til Johan Se-bastian Welhaven og til Jonas Collett kunne med fordel ha vore kortare. Boka er detaljrik, sitata mange og ein kan til tider miste tråden. Likevel skriv Steinfeld godt, og ikkje minst engasjerande. Plasseringa av Camilla Collett i samtida er etter mi meining det mest strålende med heile boka. Steinfeld tek seg tid til å skildre

Christiania på 1830-talet (s. 106–112), og gjennom heile boka trekk ho fram tendensar frå strøymingane i Europa i første halvdel av 1800-talet. Alt dette er godt knytt saman til Camillas kvardag. Ikkje minst trekk Steinfeld kvinna si stilling fram i ljuset. Både når det gjaldt kva ein venta av kvinnene generelt, og elles kor lite hjelp eller sikkerheit kvinnene hadde dersom mennene deira døydde. Camilla Collett stod sjølv nesten på bar bakke etter at ho vart enkje.

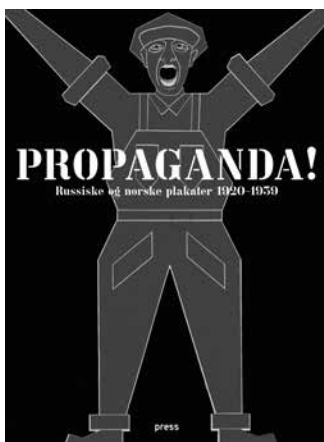
Steinfeld skriv at Camilla Collett i liten grad engasjerte seg i spørsmålet om stemmerett og reformer for kvinner, men at ho var med på å synleggjere kvinna sin situasjon i samfunnet. Det er ingen grunn til å tenkje at ein bør vere sterkt oppteken av Camilla Collett for å finne Steinfelds bok interessant. Her er Noreg, og Europa, i første halvdel av 1800-talet rikt skildra gjennom livet til prestedottera frå Eidsvoll. Dette finn meldaren som ei styrke både fordi ein får heilskapen framstilt i ein enkeltperson, samtidig som enkeltpersonen går inn i heilskapen. Lesaren får i det heile eit rikt og samansett bilete av kvinna Camilla Collett. Camilla Collett ønskja eit likeverdig forhold mellom kvinne og mann, med gjensidig respekt. Tanken hennar var nok i liten grad retta mot at kvinne og mann er *like*. Likevel vart Camilla Collett ståande som ein pioner for kvinnesaka og den seinare stemmerettskampen, nettopp gjennom det livet ho levde, og ikkje minst gjennom tekstane ho skreiv. Ho ønskja at kvinna skulle vere synleg, ikkje usynleg: Kvinna skulle kome ut «fra de Stummes Leir».¹⁰ ❀

Miriam Finset Ingvaldsen, f. 1987. Masterstudent i historie ved Universitetet i Oslo. Skriv masteroppgåve om britiske og tyske reisande sine vurderingar av norsk og svensk produksjon og forbruk mellom 1795–1833.

NOTER

- 1 Det finst ein heil del biografiar om Camilla Collett. Allereie i første halvdel av 1900-talet kom det ut fleire, blant anna av Clara Bergsøe (1902), Alf Collett (1911), Aagot Benterud (1947), Ellisiv Steen (1947; 1954). Nokre nyare har også kome, ført i penna av Kristin Ørjasæter (2003) og Siri Senje (2013).
- 2 Emilie Diriks gjekk på Jomfru Pharos skule saman med Camilla, og seinare vart dei nære venninner. Men medan Camilla ville vere «ute», forblei Emilie ugift til ho døydde 33 år gamal, og dessutan heimeverande. På den måten vart Emilie Diriks eit typiske bilete av kvinna i den tida: ved vindaug, men med innestengd fridomsleingsler som ein ikkje realiserte (s. 292–297).
- 3 Systera sitt fornuftsekteskap kan ein spore i handlinga i *Amtmandens Døttre*.
- 4 Christiane døydde brått og uventa, til stor sorg for den unge Camilla (s. 86–87).
- 5 Uttrykket henta Welhaven frå Goethes roman *Valgselekskapene* (*Die Wahlverandtschaften*) frå 1809.
- 6 Også andre kvinner i Hamburg kom Camilla i kontakt med: Rahel Varnhagen, Bettina von Arnim og Charlotte Stieglitz. Alle var forfattarar, og alle var dei med på å symbolisere det radikale litteraturprogrammet i 1830-åra (s. 267).
- 7 Trass i dødsangsten levde Camilla Collett eit nesten unormalt langt liv. Ho vart 82 år gamal.
- 8 Her skriv Steinfeld treffande om situasjonen til Jonas Collett og Camilla Wergelands idet dei møtast, og kvifor Collett meiner at Camilla må lutrast for det tidligare livet sitt: «Enhver ridder trenger et sverd og et skjold, en drake eller en løve og en borg og en pike. Dessuten må det være en fiende, en ond ridder som beleirer henne, bevæpnede vakter hennes far har satt ut, udyr, mystiske krefter som må overvinnes. Men hva skal en ridder gjøre hvis vollgraven mangler og borgporten er vid åpen? Hva gjør han hvis prinsessen er over sin første ungdom og gjerne blir med ham? Eller hvis kongen er trett av datteren og helst vil bli kvitt henne, og hennes uhyre av en bror er travelt opptatt av kampen mot en annen ridder?» (s. 387).
- 9 Camilla Wergeland vart gift med Jonas Collett i 1841, heile 28 år gamal. Dette var ein sein giftealder for kvinner av Camillas stand. Jonas Collett døydde berre ti år etter bryllaupet, i 1851. Steinfeld problematiserer ekteskapet mellom dei to, og framstiller verken Camilla eller Jonas som noko «offer» for den andre. Det var mykje dei var usamde i, og utfordra kvarandre på, men samtidig jobba dei tekstleg godt i lag og engasjerte seg i å skrive og lese.

¹⁰ Tittel på Camilla Colletts essaysamling frå 1877.

Ujevn formidling av plakathistorie

PROPAGANDA! RUSSISKE OG NORSKE PLAKATER 1920-1959

Daniela Büchten (red.)

Forlaget Press, 2012

Propaganda! høres ut som en dokumentarisk bok om bevisst villedning og manipulering gjennom historien, hvor utropstegnet lokker til å lese det man tror er en avslørende beretning. Dette fellesprosjektet mellom nasjonalbibliotekene i Oslo og St. Petersburg, som har munnet ut i bok, har imidlertid en annen karakter. Temaet som belyses, er plakatkunst, og de som står bak, er sindige kunsthistorikere som ikke har noen sjokkerende detaljer på lager.

Og greit er det. Resultatet er nemlig en fornøylig publikasjon om et medium som mennesker både i går og i dag møter hyppig på sin vei.

Boka handler om plakatproduksjon i møtet mellom kunst og reklame, mellom symbolske budskap og rene innsalg av varer eller idéer. Temaet er avgrenset i tid og rom, som indikert av bokens undertittel. Plakatene har for øvrig blitt utstilt på Nasjonalbiblioteket i februar-mai 2013, og teksten som foreligger, er en blanding av akademisk artikkelsamling og utstillingskatalog.

Propaganda?

Når det gjelder ordet propaganda, legges det til grunn en «mild» definisjon, som er mer i tråd med samtidas ordbruk enn nåtidas (s. 40). Den gang konnoterte «propaganda» nemlig ikke villedelse

av massene, som vi forbinder med ordet i dag. Betydningen lå nærmere ordets latinske opprinnelse: utbredelse. Reklamebransjen var ikke redd for å kalle sitt magasin det ordet som vi i dag rynker på nesen av. Men *påvirkning* er så visst en fellesnevner mellom samtidas og nåtidas ordkonnotasjoner.

I dette prosjektet er vel ordet propaganda, endog med utropstegn, valgt mer for blikkfangets skyld enn som en helt dekkende tittel. Alternativt kan man si at et slikt valg er i tråd med mediet som framstilles – plakaten måtte tiltrekke og tilkjempe seg oppmerksomheten hos forbipasserende på gata.

Hvorfor plakaten?

Propaganda! omhandler for det meste plakatbilder fra mellomkrigstidas Russland og (fra 1922) Sovjetunionen. Både de to russiske og den ene norske bidragsyteren i boka fokuserer på dette, mens den fjerde – opprinnelig tyske Daniela Büchten som også har redigert boka – fokuserer på Norge.

I det postrevolusjonære russiske/sovjetiske samfunnet ble plakaten sett på med blide øyne, da det angivelig skulle være et proletært produkt (s. 15). Mange av innbyggerne kunne ikke lese, og det visuelle hadde derfor en betydelig appell. I tillegg kom et annet hensyn om at de kunstneriske uttrykkene skulle løftes ut

av de museale korridorene og framvises på gata. Folk måtte få beskue de oppbyggelige budskap i de vinduer de gikk forbi til daglig (s. 25).

At mange av innbyggerne i det postrevolusjonære Russland var i en livssituasjon der museumsbesøk ikke ble prioritert, illustreres av følgende lille historie: Flere fant ut at plakaten var gjort av litt tjukke og holdbare materialer, og betraktet dem derfor som kjærkomne tilskudd til garderoben (s. 19).

Katalogen er mest givende

Boka består som sagt av fire kunsthistoriske artikler, deretter en mer katalogmessig del med bilder av alle plakaten. Ulike lesere vil ha ulik glede og interesse av delene.

Artiklene er akademiske og handler om stilarter og ulike kunstnere, både deres formspråk og deres stilling i samfunnet. Særlig får Aleksandr Rodtsjenko (1891–1956) plass. Blant mye annet står han for plakaten som – i en litt beskåret versjon – er valgt som boka forsidesbilde. Plakaten i sin fulle størrelse forestiller en rødfarget person i «arbeiderklær» falby publikasjonen *Den unge garde*, som han holder i utstrakte hender som en typisk avisgateselger.

Hvordan er så artiklene skrevet? Eksempelvis kan vi se på artikelen om Rodtsjenko, skrevet av Vibece Salthe. Her beskrives kunstnerens formspråk som bærer av en «slagkraftighet» som følger av kunstnerens «linjeføring og fargebruk. [...] Sammen med tekstboksenes forskyving i forhold til bakgrunnen skapes en overlappningseffekt og dynamisk virkning som likevel forholder seg til flaten». Formspråket knyttes til konstruktivismen, i sin tid en innovativ og innflytelsesrik type abstrakt kunst. Salthe beskriver videre at plakaten virkemidler «bekrefter konstruktivistenes syn på kunstneren som en konstruktør» (s. 37).

I mine øyne viser situatene at forfatterens poenger blir noe tørre og noe selvfølgelig enkelte steder. Misforstå meg rett: Grundig ikonografisk analyse er bra i og for seg. Derimot utføres analysen dessverre ikke på en engasjerende måte i disse artiklene. Forfatterne i boka evner stort sett ikke å løfte temaene utover en sfære for de spesielt interesserte.

Følelsen av at artiklene er formidlet på en tørr måte, påvirkes kanskje også av at illustrasjonene er ganske minimale i denne delen. *Teksten* refererer således til ei rekke plakater, men kun få av dem vises i artikkeldelen. Derimot må man bla seg forbi over 150 sider for å finne bilder. I artikler som handler om plakaten som medium, kunne plakaten med fordel vært vist mer fram for å gripe leseren.

Sterk katalogdel

Etter artikkeldelen følger imidlertid bildekatalogen. Her vises en plakat på høyre bokblad med tilhørende forklarende tekster på venstre side. Denne avsluttende delen av *Propaganda!* er et opp-

komme av morsom og interessant informasjon. Helsebildene er morsomme og faglig relevante, og tekstene som ledsager dem, er skrevet på en mer engasjerende måte. Leseren makter i større grad å henge med på forskjellige utlegninger og forklaringer.

Særlig kommer kontekstualiseringen av hver enkelt plakat godt fram. Til tross for at det i hvert tilfelle er snakk om bildetekster på få setninger, er kontekst og bakgrunn beskrevet på en informasjonstung og fengende måte. En deloppsummering er altså at boka tar seg opp mot slutten. Det skal imidlertid sies at også «katalogstoffet» er litt ujevnt.

Sovjetisk versus norsk

Det er nemlig det sovjetiske innholdet som fortøner seg som definitivt mest spennende i bildekatalogen, mens de norske plakaten ikke er like fengende. Det kan skyldes flere ting. Det ene kan være at de sovjetiske plakatkunstnerne hadde en større ambisjon om å skape et eget uttrykk, ja, en egen kultur. Dette uttrykket skulle være proletært, og antatt å være noe kvalitativt annerledes enn den rådende kulturen. Derfor fortøner det seg også annerledes, og fascinerende, for oss når vi har beveget oss nitti år i tid. De norske kopierte ofte disse uttrykkene, og var derfor ikke like originale.

Selv om norsk sosialistisk plakatkunst var inspirert av den sovjetiske på visse felter, dokumenterer Daniela Büchten at arbeiderbevegelsen i sin egen reklame satset mer på det trygge og kjente. Dette ble gjort ved at plakaten framstilte figurer med borgerlig utseende. Eksempelvis ble Johan Nygaardsvold, tidligere anleggsarbeider, framstilt for velgerne som en holden og pålitelig bestefar som trygt kunne betros styringen av landet (s. 56).

Muligens vil enkelte innvende at en dyrking av den proletære plakatkunsten i dag vil være en form for romantisering av et postrevolusjonært samfunn som ingen ønsker seg tilbake til. Sagt på en annen måte: Om norsk plakatreklame framstilte borgerlige og litt trauste figurer, så var det i det minste ulike kandidater å reklamere for. Men noen slike advarsler er vel strengt tatt ikke nødvendig. Ingen i dag ville vel for alvor ønske seg tilbake til en tid der man, som i 1925, måtte utgi plakater for å «utrydde analfabetismen» (s. 108f).

En annen av grunnene til at den sovjetiske delen er mest fascinerende, er kanskje mer tilforlatelig: Disse plakaten inneholder i større grad motiver fra dagliglivet. Her finnes reklame for alt fra kalosjer fra de asiatiske delene av landet (s. 94f), via tilbud om å kjøpe sin egne, støpte «revolusjonære aktører i bronse, marmor, sement og gips» (s. 126f), til meget teknisk detaljerte *infomercials* om nye oppfinnelser. En plakat fra 1932 hadde den herlige tittelen «Over Sovjet bør det og skal det fly sovjetiske luftskip!», med en plansje over luftskipkroppens ulike parter (s. 178f).

Kanskje kunne også den «norske» delen av boka hatt med flere oppslag fra dagligsfæren og ikke bare fra politikk og valg, som

preger den foreliggende boka. Også i Norge hadde sosialistene ganske store ambisjoner om å sette sitt preg på dagligdags vareomsetning. Jeg tenker da på den kooperative bevegelsen eller samvirkebevegelsen, som man pleier å si at utgjør en av arbeiderbevegelsens tre deler sammen med partipolitikken og fagorganisasjonen. Hvordan prøvde samvirkene å appellere – eller propagandere – når det gjaldt å tilby en bestemt vare? Hvordan var inspirasjonen fra Sovjet på dette feltet? Forbrukersamvirkene i Norge var ikke fremmed for å ta i bruk til dels «massive» reklamekampanjer for sine varer.¹ Kunne utstillingen og katalogen ha framvist mer fra denne sfæren?

Som en oppsummering vil jeg gi det norsk-russiske prosjektet én rosende tilbakemelding og ett råd. Temaet er spennende i seg selv, det er valgt ut mange interessante plakater, og forfatterne får godt fram hvorfor dette mediet er interessant å forske på. Neste gang man lager en slik utstilling for allmennheten, bør man imidlertid tenke mer på hvordan akademisk stoff best kan formidles. Særlig bærer artiklene preg av å være skrevet for de mest spesielt interesserte.

Morten Haave, master i historie, UiO

NOTER:

- 1 Even Lange (red.). *Organisert kjøpekraft. Forbrukersamvirkets historie i Norge*. Oslo: Pax, 2006. Se bl.a. s. 207–209.

Utvandringshistorie nedenfra

ØRKENEN SUR: DEN NORSKE UTELIGGERKOLONIEN I BROOKLYN

Thor Gotaas og Roger Kvarsvik
Spartacus Forlag, 2010

Med *Ørkenen Sur* setter Thor Gotaas og Roger Kvarsvik seg fore å beskrive en ukjent del av norsk utvandringshistorie. «Men hva med nordmennene som ikke lyktes i USA, de nederst på rangstigen, som levde eller døde i fattigdom i storbyene?» (s. 9), spør forfatterne i innledningen. Over 250 sider skriver de om den norske uteliggerkolonien Ørkenen Sur i Brooklyn i mellomkrigstiden, hundrevis av sjømenn uten hyre og uten penger var innom ørkenen. Det er en ganske annen virkelighet som skildres her enn den vi ofte ser for oss når vi tenker på norsk utvandring til Amerika. De driftige menn og kvinner som bygde gårder i Midtvesten, er erstattet med arbeidsledige sjøfolk som levde i ytterste fattigdom. Historien om Ørkenen Sur og om de som bodde der, bidrar utvilsomt til å nyansere norsk utvandringshistorie.

Ørkenen Sur var en såkalt *hooverville*, oppkalt etter president Hoover som styrte USA i kriseårene 1929–1931, og en av mange i sitt slag. I de store byene søkte de fattigste sammen: De fant litt ledig plass, og skapte seg et hjem og et liv i brakkebyene. Bare i New York var det tjue *hoovervilles*. Det var filantropen Karl Holm som ga navn til de norske sjømennenes bosetning. Han besøkte tomten allerede i 1926, og den elendigheten som møtte ham der, minnet ham om Bibelens Ørkenen Sur: «Søppeltomta

minnet om Ørkenen Sur, 'Den bitre ørkenen'» (s. 59). De første som bosatte seg på tomten, kom dit i 1920–21, og stadig flere sluttet seg til dem. Utover på 1920-tallet bodde det flere hundre mennesker i Ørkenen (s.175).

Boken er delt inn i 17 kapitler, og forfatterne går mer eller mindre kronologisk til verks, i tillegg til at de veksler mellom å ta for seg store trekk i norsk utvandringshistorie og å ta for seg enkelt-skjebner i brakkebyen i Brooklyn. Kapitlene er korte, og boken er hele veien illustrert med fine fotografier. Dessuten inneholder de fleste kapitlene små faktabokser, der vi kan lese utdrag fra brev og avisartikler om Ørkenen Sur: om navn som ble brukt på brakkebyen, om sykdommer som rammet ørkenboerne, om dikteren Herman Wildenveys besøk i Ørkenen og om tiltak for hjemløse i depresjonsrammede New York.

Boken åpner midt i elendigheten med en skildring av et drikkegilde. Under forbudstiden var det tresprit som slukket tørsten, og bare i året 1930 tok spriten livet av åtte ørkenboere. Videre skriver forfatterne om drømmen om Amerika, og om den store skipstrafikken mellom Norge og USA i mellomkrigstiden. Deretter beskrives dannelsen av Ørkenen, livet der, behandlingen av de hjemløse, forsøkene på å jevne ørkenen med jorden og brakkeby-

ens siste år. Hva levde ørkenboerne av? Hvem var de? Hvordan ble de behandlet? Hvordan forsvarte de seg mot de som ville flytte på dem? I tillegg er det norsk-amerikanske Brooklyn-miljøet viet mye plass: Sjømannskirken, de som arbeidet der og deres innsats for ørkenboerne er utførlig beskrevet, det samme gjelder andre misjonsorganisasjoner og hjelpetiltak.

«De ble formet av USA, av storbyen og utvandrer miljøet til norskamerikanere – ei gruppe som i 1920-åra omtrent var jevn-tallig med Norges befolkning på snaue tre millioner» (s. 20), skriver Gotaas og Kvarsvik om de som bosatte seg i brakkebyen i Brooklyn. For å komme under huden på dette miljøet, har forfatterne valgt å vie enkeltpersoner og deres skjebner mye plass: Både livet i Ørkenen, men også tiden før og etter beskrives. De skriver om Erling Olsen, som ble førstemann til å bygge en ordentlig hytte på ørkentomta (s. 73), om bokseren Wolf Larsen, som endte sine dager i Ørkenen (s. 108), om Greven og Ratata, og andre særegne typer leseren etter hvert blir fortrolig med (s. 117). I tillegg skriver de om menneskene som brukte tid og krefter på å hjelpe ørkenboerne.

Forfatterne beskriver Ørkenen Sur i all dens elendighet og ørkenboernes overlevelsesmetoder blir utførlig skildret. Men i *Ørkenen Sur* legges det også vekt på skaperkraften og initiativet ørkenboerne la for dagen. Den norske skribenten Ben Horne besøkte Ørkenen i 1931, og lot seg begeistre av det han fikk se: «Horne så det frie initiativs goder, lykken ved å bygge eget rede og slippe å forholde seg til alskens regler, slik som på herbergene. Individualismen, selve drivfjæren i mirakelet Amerika, utfoldet seg i Ørkenen på fattigmannsvis – bitende symbolsk på samfunnets rester» (s. 137). Gotaas og Kvarsvik er med andre ord opptatt av å nyansere bildet av Ørkenen og ørkenboerne: Alkoholismen, fattigdommen og arbeidsledigheten var en del av virkeligheten. Viljen til å skape seg et liv under de forutsetninger som var gitt, var en annen.

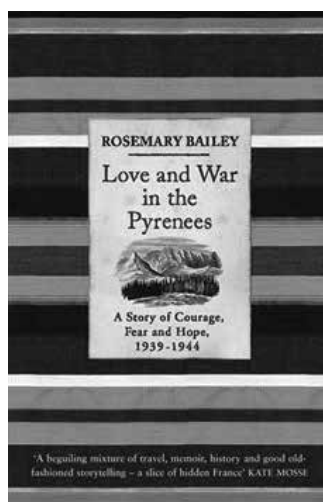
Ørkenen Sur er historie nedenfra. Det er de fattigste og minst privilegerte amerikafarerne som får sin historie fortalt. Til grunn for boken ligger det et spennende kildemateriale. Dagbøker, brev, dagsaviser fra Norge og USA, sjømannsmisjonens blad *Bud og hilsen* og fotografier, film og lydopptak fra Ørkenen Sur. Det mangfoldige kildematerialet til tross, nærheten til kildene gjør at det tidvis er vanskelig å skille ut forfatterens stemmer. Gotaas og Kvarsvik faller litt for ofte for fristelsen til å la ørkenboerne og ørkenens hjelpere føre ordet. På den måten blir det vanskelig

å vite hvor de baserer seg på kilder, og hvor de lar fantasien styre. Det er stadig nye enkeltskjebner som introduseres, men det er sjeldent det dveles lenge ved dem, noe som gir et noe springende inntrykk. Å la historien om Ørkenen Sur fortelles gjennom de som bodde og vanket der, er et godt grep, men det mister litt kraft når det er så mange av dem. Alle navnene og de ulike historiene, som jo til syvende og sist er ganske like, gjør det lett å falle ut.

Ørkenen Sur var bebodd fra tidlig 1920-tallet og ble ikke tømt før i 1934. I *Ørkenen Sur* tar forfatterne for seg hele brakkebyens levetid. Dessverre blir det en litt for ensformig historie. Det er først og fremst hverdagslivet i Ørkenen som skildres, og dette hverdagslivet endrer ikke karakter på de femten årene Ørkenen fungerer som hjem. Dermed blir det mye av det samme som fortelles igjen og igjen: Katastrofevinter etter katastrofevinter blir beskrevet, det samme med fyll og alkoholisme, og godhjertede naboer som bidro med mat og klær. Riktignok skrives det også om de kommunistiske tilbøyelighetene i Ørkenen og om Sjømannskirkens rolle, men temaer som dette kunne med fordel vært viet mer plass – det ville vært interessant om forfatterne i større grad hadde kontekstualisert Ørkenen Sur. Også språklig bærer *Ørkenen Sur* preg av forfattere som lar seg rive med. Formuleringer som «Et bål, ei gryte og en arm til å røre med var alt de trengte» (s. 131), «Det minnet om en festplass med mye humør og temperament om hverandre, der karer skyggebokset og gliste, vitset og tullet» (s. 132), «Bergenseren stod i bar overkropp og vasket sin eneste skjorte i et blikktrau» (s. 171) og «De var turnere og akrobater, seilskipmannskapet, i stand til å jobbe lagvis og klatre som apekatter i kuling og storm» (s. 203) er gjennomgående, og bidrar igjen til at det er vanskelig å se hva som er tuftet på kilder, og hvor forfatterne har gitt seg selv fritt spillerom. Det blir rett og slett for mye av det gode.

Alt i alt er historien om Ørkenen Sur viktig og interessant. Dessverre er det interessante materialet behandlet på en måte som tidvis gjør den mer irriterende enn givende å lese. De mange gjentakelsene og de språklige flosklene gjør at selve historien havner i bakgrunnen. Som populærvitenskapelig historiebok gjør imidlertid *Ørkenen Sur* nytten, i det minste kan utdrag være verdt å lese for den som vil danne seg et mer nyansert bilde av norsk utvandringshistorie. ♣

Ingeborg Amadou Fossetøl, f. 1989. Bachelor i historie ved Universitetet i Oslo, studerer tyrkisk samme sted.

En reise gjennom Pyreneene i tid og rom

LOVE AND WAR IN THE PYRENEES:
A STORY OF COURAGE, FEAR AND HOPE, 1939-1944

Rosemary Bailey
Phoenix, 2009

Rosemary Baileys bok om Pyreneene i årene før og under 2. verdenskrig er ingen konvensjonell historiebok. Bailey er journalist og reisebokforfatter, og er fastboende i regionen hun skriver om. *Love and War in the Pyrenees* kan derfor best beskrives som en blanding av forholdsvist tradisjonell historieforskning og personlig reiseskildring. Utgangspunktet er et gammelt kloster, Corbiac, like utenfor landsbyen Mosset i Pyreneene, som Bailey og mannen hennes pusset opp. De bodde der i mange år, men har siden flyttet derfra, og bor i dag i en annen del av dalen (s. 322).

Bokens fokus

Pyreneene utgjorde grensen mellom det fascistiske Spania under Franco i syd og det tyskokkuperte Frankrike i nord. Flyktninger passerte det vanskelige fjellterrenget i begge retninger: Revolusjonære spanjoler flyktet fra Franco, mens jøder flyktet fra nazistene i Frankrike.

Sentralt i boken står Pierre og Amélie, en ung landsbylege og konen hans, som giftet seg rett før krigsutbruddet i 1939, og som i noen år under krigen eide klosteret Corbiac. Bailey bruker deres historie for å illustrere vanskelighetene vanlige mennesker møtte i de harde krigsårene, både innfødte og flyktninger. Hun

fikk først vite om Pierre og Amélie gjennom en samling av gamle brev som de nygifte hadde skrevet til hverandre i denne perioden, og som datteren deres ga til Bailey. Bailey tar seg god tid til å fortelle den store fortellingen, og tar mange avstikkere. Til borgerkrigen i Spania, invasjonen av Frankrike, og innsatsen fra kvekere og sivile for å berge desperate mennesker på flukt. Som et eksempel åpner hun med å vie tre kapitler i begynnelsen av boken til fortellingen om de 500 000 som passerte fjellene vinterstid for å unnslippe borgerkrigen (kap. 2-4), da Franco tok den endelige seieren i 1939.

Den spanske borgerkrigen blir ofte betegnet som en generalprøve på 2. verdenskrig, og det er også slik Bailey fremstiller det (s. 23). Med et fargerikt språk og intense skildringer maner hun frem de grusomme scenene som fant sted på fransk side av grensen, da flyktningstrømmen kom. De spanske flyktningene ble plassert i provisoriske konsentrasjonsleire, hvor de måtte bo uten noen form for ly, sanitet, helsehjelp og med veldig lite mat. Selve ordet «konsentrasjonsleir» ble faktisk benyttet av franskmennene på daværende tidspunkt, selv om det senere er blitt benektet (s. 42, 180-181). Men selv med disse forferdelige leveforholdene viste verden de spanske flyktningene lite oppmerksomhet. Dette til tross for at Europa ville få se det samme igjen bare ett år senere,

i et mye større omfang. Her slår Bailey poenget igjennom ved å sitere krigsfotografen Robert Capa, som senere skrev:

The newspapermen wrote their story and I took their pictures.
But the world was not interested, and in a few short years there
were many other people on many other roads, running and fall-
ling before the same troops and the very same swastikas (Capa,
sitert s. 40).

Ufokusert

Det tok meg et par kapitler å komme ordentlig inn i boken, hvor jeg flere ganger spurte meg selv hvor Bailey egentlig ville hen ved å fortelle om den første tiden til det nygifte paret. Først når hun begynner på beretningen om de spanske flyktningene (kap. 2), kommer boken skikkelig i gang. Det er ofte et godt fortellerteknisk grep å bruke vanlige menneskers historie som utgangspunkt når man skal fortelle om store historiske hendelser, men det spørs om Pierre og Amélie er de riktige personene å bruke. Pierre og Amélie holdt til i Mosset, en liten landsby på fransk side av Pyreneene. De gikk ikke på noen måte fri for krigens påkjenninger, blant annet i form av kronisk matmangel, bekymringer for om de ville ha nok brensel til vinteren, og at Pierre for en kort periode var ved fronten. Jeg sitter likevel igjen med følelsen av at de slapp forholdsvis lett unna sammenlignet med svært mange andre av det store og varierte persongalleriet Bailey presenterer.

Bailey forteller om de britiske hjelpearbeiderne Edith Pye, Hilda Clark og Mary Elmes, som først arbeidet i Spania under borgerkrigen, deretter i konsentrasjonsleirene for spanske flyktninger, og endelig gjorde en utrettelig innsats for å hjelpe folk på flukt fra nazismen over fjellene under 2. verdenskrig. Ved å fortelle deres historie kommer disse dramatiske hendelsene mye nærmere. Etterpå er det en stor skuffelse å høre om hvordan Amélie slet med å finne nok poteter i Mosset. Rasjonering og matmangel var en del av hverdagen over hele Europa, og jeg at antar Bailey bruker så mye plass på dette i et forsøk på å få oss nærmere dagliglivet i denne regionen. Problemet er at hun gjentar det litt for mange ganger. Og da hun bruker hele kapitler på å beskrive invasjonen av Frankrike (kap. 6), og de grusomme forholdene i en fangeleir for jøder og «uønskede elementer» som lå i Rivesaltes – mye av det gjennom sitater fra memoarene til en sykepleier som bodde og arbeidet i leiren (kap. 10) – blir det et antiklimaks å plutselig bli dratt tilbake til Corbiac.

Det gir for så vidt mening å fortelle om Pierre og Amélie i kapittel 5 og 6, som tar for seg månedene før krigsutbruddet, da Pierre var stasjonert i Nord-Frankrike. Men utover dette korte tidsrommet var paret i liten grad direkte berørt av krigshandlingene. Resultatet er at historien om Pierre og Amélie, som er utgangspunktet for boken, blir skjøvet mer og mer ut på sidelinjen.

Kilder

Love and War in the Pyrenees er en drivende fortelling som drar leseren rett inn i 2. verdenskrig. Vi får et innblikk i krigsinnsatsen

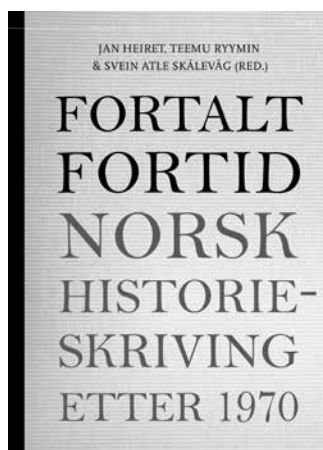
som særlig sosialister, anarkister og kommunister gjorde, der alle var tungt involvert i motstandsbevegelsen *Maquis* (kap. 12–14). Bailey har hentet inn mye informasjon gjennom tradisjonelle medier, slik som historiebøker, men hun har også lagt ned et imponerende arbeid i å intervju førstehåndsvitner. Der personene allerede er døde, benytter hun seg av memoarer, dagbøker og brev som de har etterlatt seg, eller gjennom å intervju venner og familie. Hun beskriver i levende detalj hvordan hun reiser i området mellom Pyreneene og Marseille, for å besøke mennesker som var involvert i hendelser under krigen. For eksempel snakker hun med søsteren til Rose Blanc, en motstandskvinne som døde i Auschwitz-Birkenau i 1943 (s. 234–236), og François Arquer, som i en alder av 16 år ble vitne til massakren av landsbyen Valmanya i august 1944 (s. 310–311). Men, som Bailey poengterer, det er ikke alltid like lett å få folk i tale (s. 318).

Selv i dag er krigen et betent tema, som mange fortsatt ikke vil snakke om. Det ble begått mange handlinger – på begge sider – som ingen er stolte av. Lenge var den offisielle versjonen i Frankrike at deportering og internering av jøder og andre «uønskede elementer» under krigen, var noe som nazistene helt og fullt stod for alene, ikke franskmennene. Dette er ikke sant, skriver Bailey (s. 174), og viser til en lang rekke eksempler på at Vichy-regjeringen i aller høyeste grad var aktivt involvert, og at en lang rekke franskmenn deltok (s. 174–175). Rivesaltes blir brukt som et annet eksempel på at uhyrligheter ble begått på fransk side, men at dette er noe man nødig ønsket å rippe opp i. Først i 1997 ble det tatt et oppgjør med arven fra Rivesaltes, da en artikkel i *L'Indépendant* fortalte at arkivene med oversikten over hvilke jøder og hvor mange som hadde vært i Rivesaltes var blitt funnet (s. 172). Dette blir krydret med Baileys egne skildringer av regionen, når hun drar rundt for å treffe veteraner, førstehåndsvitner og historikere. Bailey har et malerisk språk som maner frem bilder av naturskjønne omgivelser og pittoreske landsbyer, selv for en som aldri har vært i nærheten av Pyreneene.

Bakerst i boken finnes det også en bibliografi over historiebøker over 2. verdenskrig og regionen, i tillegg til en lang rekke romaner som ble skrevet under eller i kjølvannet av borgerkrigen og verdenskrigen, som Bailey siterer eller parafraserer for bedre å forstå det som skjedde. Dette gjelder særlig når hun diskuterer problemstillingen «motstandsfolk og kollaboratører». Hvem som var helter og hvem som arbeidet for fienden, var langt fra helt klart.

Så, til tross for noen mindre irritasjonsmomenter, er *Love and War in the Pyrenees* en engasjerende og medrivende bok, som kan anbefales alle med en interesse for 2. verdenskrig spesielt, eller det sørlige Frankrikes historie generelt sett. ❀

Mali Kristine Lunde, f. 1986. Master i historie ved Universitetet i Oslo.

Ironisk frigörelsekamp efter den litterära vändningen

FORTALT FORTID. NORSK HISTORIESKRIVING ETTER 1970

Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg (red.)

Pax, 2013.

Finns det en huvudberättelse i den norska historieskrivningen idag? Det är frågan som den här antologin är ett svar på. Boken är resultatet av det treåriga forskningsprojektet «Mangfold, fragmentering, enhet: Historieskriving etter 1970» som var aktivt mellan 2009 och 2013. Redaktörerna har satt ihop bidrag ifrån tio historiker, som representerar var sin specialisering inom ämnet. Tillsammans har de i en syntes på 13 kapitel skapat en översikt över hur den norska historieskrivningen har sett ut och förändrats sedan 1970-talet. Eftersom det rör sig om en så pass kort period som 40 år har resultatet blivit att varje kapitel innehåller en koncentrerad mängd information om varje enskilt forskningsfältets historia.

Varje kapitel presenterar de viktigaste vetenskapliga bidragen som skrivits inom varje enskilt forskningsfält, och låter läsaren följa utvecklingen genom de fyra decennierna som gått sedan den litterära vändningen. De forskningsfält som representerar är bland annat stadshistoria, kvinno- och könshistoria, arbetarhistoria, minoritetshistoria, judisk historia och ekonomisk historia.

Det som binder samman alla kapitel är den litterära vändningen och den forskare som har blivit dess kanske främsta förespråkare: Hayden White. Whites ande är ständigt närvarande i bokens

alla kapitel. Författarna beskriver hans bok *Metahistory* från 1973 som starten på tidsperioden och de teoretiska förändringar som författarna vill beskriva. Det är med *Metahistory* som den norska historiska huvudberättelsen («grunnfortellingen») börjar differentieras på allvar och nya perspektiv ges större utrymme i forskningen. Frågan som bokens bidrag rör sig omkring handlar om de nya perspektiven som uppkommit efter 1970. Har de nyligen framvuxna forskningsfälten skapat en fragmenterad historieskrivning som brutit sig loss ifrån en nationell huvudberättelse? Eller är dagens historieskrivning fortfarande präglad av vad författarna kallar för 1800-talets metodologiska nationalism?

Kapitlen är skrivna utan någon koppling till varandra. De enskilda artiklarna kan med fördel läsas var för sig om man är intresserad av utvecklingen i ett av de enskilda forskningsfält som finns representerat hos någon av författarna. Boken har ett i regel lättläst språk som huvudsakligen är på bokmål och fyra bidrag på nynorska. Kapitel nio är översatt till bokmål ifrån tyska. Det är bara kapitel sju som utmärker sig genom att ha ett invecklat språk. Jag vill poängtera att textens innehåll har samma klass som de andra bidragen. Jag har dock intrycket av att det är en väldigt byråkratisk form av nynorska, som jag som svenskspråkig ibland upplever som långgrandig. Det är ett undantag i en annars lätt-

flytande textsamling. Det gör att boken blir läsvärd inte bara för fackpersoner, utan också för den intresserade allmänheten. Det är nämligen inte bara lättförståelig vetenskapshistoria, boken kan också användas för att hitta vidare läsning i disciplinerna som författarna undersöker.

Boken gör internationella jämförelser med bland annat irländsk och dansk historieskrivning sedan 70-talet. Det är ett bra grepp som hjälper läsaren att sätta den norska historieskrivningen in i ett europeiskt perspektiv på ett sätt som inte hade varit möjligt om författarna bara hade fokuserat på norsk historieskrivning och norska historiker. Norge och Danmark hade en lång gemensam historia som abrupt blev avslutad i och med följderna av Napoleonkriget. Kapitlet som jämför irländsk historieskrivning med den norska gör det för att de båda ländernas historia liknar varandra, med ett flerhundraårigt förflutet som undertryckt av utländska regeringar. Samtidigt skiljer sig deras moderna historia mycket åt. Norge fick sin självständighet på fredlig väg, medan Irland på sin sida blev självständigt genom ett brutalt gerillakrig följt av ett lika brutalt inbördeskrig. Det är de här likheterna och skillnaderna som kapitelförfattaren, Sissel Rosland, tar sin utgångspunkt i när hon jämför fyra historieböcker från varje land.

Förutom historieteori har även historievetenskapliga metoder en plats i författarnas analyser. Sammankopplingen av teori och metod är något som bidrar till att den här boken blir värdefull. För det första så blir teoridelen inte så skrämmande och tung för till exempel amatörhistoriker som saknar formell historievetenskaplig utbildning. För det andra undviker den en uppdelning mellan teori och metod som förekommer i andra böcker som behandlar samma eller liknande teman.¹

Det som saknas i den här antologin är ett kapitel om hur historieskrivningen inom det som, i brist på bättre begrepp, kan refereras som den vita mannens historia, har förändrats sedan 1970-talet. Det finns inget eget kapitel för den historieskrivning som fokuserat på den borgerliga, vita, etniskt homogena delen av den norska befolkningen. Frånvaron av ett sådant kapitel är ingen katastrof. Särskilt eftersom boken faktiskt handlar om den historieskrivning som bröt fram under 70-talet som en reaktion mot att den tidigare diskursen hade ignorerat minoritetsgrup-

pernas egen historia. Det hade dock varit spännande att se hur den pre-Hayden Whiteiska historieskrivningen hanterade framväxten av minoritetsgrupperna och nya alternativa forskningsmetoder på ett mer uttalat sätt än vad som förekommer i boken. Hayden Whites teser lyser dessutom med sin frånvaro i boken. Författarna hänvisar till hans namn, men sällan till vad han faktiskt har skrivit. Med tanke på att bokens inledning ger honom en så stor betydelse hade det varit spännande att läsa om hur mottagandet och kritiken mot Hayden Whites tankar har sett ut i Norge sedan 1970-talet. Den redan nu omfattande boken går med det här miste om ett berikande perspektiv.

För att själv använda Whites troper har *Fortalt fortid* formen som ironi. Berättelsen börjar som en avsikt att frigöra sig ifrån ett förhärskande nationalhistorisk konsensus. Mycket riktigt bryter det fram nya aktörer inom den norska historieskrivningen som tidigare ignorerats av historikerna, och de bidrar till ett ökat synliggörande av minoriteter och kvinnor. Trots det så sammanfattar redaktörerna boken med att de nya perspektiven fortfarande utgår ifrån nationalstaten Norge. Den ram som de nya historievinklarna hoppades bryta sig ut ifrån har utan problem assimilerat alla nya och «upproriska» historieperspektiv, och verkar inte försvinna på länge.

Boken är en läsvärd introduktion till den nutida norska historievetenskapens utveckling och moderna tillstånd. ♣

Tomas Ibsen Göransson, Masterstudent i historie, Universitetet i Oslo

NOTER

- ¹ Två exempel på svenska och engelska bidrag: Gunnar Artéus, & Klas Åkemark, (red.): *Historieskrivning i Sverige*, Lund: Studentlitteratur, 2012 och Benn Gunn, & Lucy Faire (red.), *Research Methods for history*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2012

Quiz

QUIZMASTER: THOR STIAN SÆTHER

1 Hvilken person står på podiet foran forsamlingen, midt på bildet, i maleriet «Eidsvold 1814», malt av Oscar Wergeland? Bildet henger i hovedsalen på Stortinget.

2 Oscar Wergelands navnebror Nicolai Wergeland, deltok også under riksforsamlingen på Eidsvoll, og gjorde en betydelig innsats for konstitusjonskomiteen. I tillegg til å være far til Henrik Wergeland og Camilla Collett arbeidet han iherdig for at Norge skulle få et eget universitet. Han vant konkurransen om det skriftet som argumenterte best for dette, utlyst av Selskabet for Norges Vel. Hva var tittelen på dette skriftet?

3 Svaret i spørsmål 1 har en gate på Grünerløkka i Oslo oppkalt etter seg. Mellom hvilke to gater går denne?

4 Ved juletider i 1989 ble den norske miniserien «1814» sendt på NRK. Serien handlet om riksforsamlingen på Eidsvoll. I to av hovedrollene spiller Jon Eikemo lederen for Selvstendighetspartiet, og Bjørn Floberg spiller lederen for Unionspartiet. Hvem var lederne i disse to partiene i 1814?

5 I den nevnte NRK-serien hadde skiskytter- og langrenns-kommentatorlegenden Kjell Kristian Rike en statistrolle som lensmann Tvedten. I hvilket år døde Rike?

6 En annen aktiv mann i 1814 var Napoleon Bonaparte. Han ble forvist til Elba dette året, men i hvilken by abdiserte Napoleon den 11. april 1814, før han ble forvist? Byen har i dag ca. 16 000 innbyggere, og fra 1949 til 1966 var byens slott NATO-hovedkvarter.

7 Den 17. mai 1968 får også Nauru sin grunnlov, men de feirer ikke nasjonaldagen denne datoen, det gjør de den 31. januar. Hva er hovedstaden på den lille, selvstendige øya i Stillehavet?

8 Mellom 15. mai og 14. oktober i 1914 ble det arrangert en utstilling for å markere hundreårsjubileet for Norges grunnlov. Utstillingen viste blant annet Norges utvikling fra bondesamfunn til industrisamfunn. Utstillingen inneholdt også norsk kunst, idrett og friluftsliv. Hvor ble denne utstillingen arrangert?

9 Under jubileumsutstillingen i forrige spørsmål ble det vist frem en «negerlandsby», et såkalt menneskelig menasjeri med rundt 80 mennesker fra Kongo. I 1929 fikk Oslo besøk av et tysk sirkus, som stilte ut 25 somaliere og 20 indere i tillegg til dyra. Og i 1888 og 1893 stilte samme sirkus ut samer og andre urfolk. Disse etnografiske karavanene var vanlig i Europa mellom 1870 til 1930-tallet. Hva er navnet på denne dyrehagepioneren, som også den zoologiske hagen i Hamburg er oppkalt etter?

10 I enkelte zoologiske hager kan man finne en kapibara, som er verdens største gnager. Disse dyrene lever fritt kun på det Søramerikanske kontinentet. Hva er det norske navnet på Kapibara?

11 I Sør- og Mellom-Amerika ble det mellom 1808 og 1829 utkjempet en rekke kriger som resulterte i at mange tidligere spanske kolonier ble selvstendige. Hva ble disse krigene kalt?

12 Hvilket av dagens spansktalende land ble selvstendig først, som følge av disse krigene som herjet i Sør-Amerika mellom 1808 og 1829?

13 Et annet land som ble selvstendig som følge av disse krigene, var Mexico i 1821. Noe som spesielt knyttes til Mexico, er en piñata som igjen kan knyttes til fest og feiring. Piñataen kom fra Kina med Marco Polo, innom Europa så til Amerika på 1500-tallet. Likevel knyttes denne pappfiguren fylt med godsaker spesielt til Mexico på grunn av pre-colombianske, aztekiske ritualer. Hva heter regnuden i aztekisk mytologi?

14 Den 12. desember feires Mexicos skytshelgen, Jomfruen av Guadalupe, med opptog og messer over hele landet. Kanskje til og med med en piñata? Lydlikt er også Guadeloupe, med et fransk oversjøisk departement som ligger i Karibia. Hovedstaden her er nærmest helt likt hovedstaden på den selvstendige øynasjonen St. Kittes and Nevis. Hva er hovedstaden i disse to?

15 På øyer i Karibia kan det være deilig å kjøle seg ned med en is. Hennig-Olsen iskremfabrikk har siden 1924 produsert deilig is for norske ganer, og blant produktene finner man Crème vanilje jubileum – en fløteis som nytes når et jubileum skal feires. Fra hvilken norsk by kommer denne familiebedriften fra?

16 Flyselskapet til Hennig-Olsen, som startet sine flygninger i april 2013, men som ble begjært konkurs i oktober samme år, fikk aldri noen jubileumsfeiring. Hva var navnet på dette selskapet med slagordet: «Fra der du bor. Til dit du skal»?

17 Hvilken norsk by hadde 200-årsjubileum i 2011? Som andre norske byer som har jubileum, ble også denne byen markert på frimerker.

18 Posten har alltid vært glad i å markere jubileer, og i 2001 markerte de 100-årsjubileet til Nobels fredspris. Hvilke to personer vant Nobels fredspris i 1901?

19 50 år senere, i 1951, vant franskmannen Leon Jouhaux Nobels fredspris. Hvorfor fikk han denne prisen?

20 Den 24. desember 1951 ble Libya selvstendig, og i 2011 hadde mange libyere nok en grunn til å feire – Muammar Al-Gaddafi ble drept. Hvor lenge hadde Gaddafi makten i Libya?

21 Libya grenser til seks land, hva er hovedstaden i disse landene?

22 I Middelhavet, som også grenser til Libya, ligger det en øy som er Italias sørligste. Øya har i de senere år blitt forbundet med et ankomststed for innvandrere fra Afrika. Hva er navnet på denne øya?

23 Denne øya ligger under provinsen Agrigento, som igjen ligger i regionen Sicilia. I flagget til Sicilia samt Bretagne i Frankrike og Man i Irskesjøen figurer et symbol. Dette symbolet består av tre symmetriske bøyde ben eller av stiliserte former av tre spiraler. Hva er navnet på denne grafiske figuren?

24 Hva heter bryllupsdagene som markerer 10-, 30-, 50-, 70- og 90-års jubileum?

25 Urokråke: Norge har 16 offisielle flaggdager hvor alle statlige virksomheter skal flagge og hvor private med flaggstang oppfordres til å flagge. Nevn disse 16 anledningene?

Svar på side 110

Redaksjonen

HENRIK ASKJER

Henrik er bachelorstudent på siste semester, og er for tiden spesielt interessert i nasjonalisme, demokratisering, stormaktspolitikk og religionshistorie på 1800-tallet. *ha@fortid.no*

HÅVARD BREDE AVEN

Håvard er masterstudent og sysler med økonomisk historie og moderne politisk historie. Masteroppgaven vil ta for seg Høyres syn på statlig industrieienskap i Norge på 1970-tallet. *hba@fortid.no*

MONIKA BIRKELAND

Monika er masterstudent, og interesserer seg for nyere norsk og europeisk historie, særlig totalitære ideologier, bevegelser og regimer. I sitt masterprosjekt skal hun sammenlikne britisk og norsk fascisme på 1930-tallet, med hovedvekt på innslag av korporatisme og antisemittisme i Mosleys og Quislings ideologier. *mb@fortid.no*

MORTEN HAAVE

Morten ble master i historie i 2012, og er nå lektor ved Gjøvik videregående skole. Hans hovedinteresse er politiske strømninger i de siste 150 år, gjerne motstrømspregede. *mb@fortid.no*

OLE KRISTIAN HÅTVEIT

Ole Kristian er masterstudent med en tilbøyelighet mot eldre historie. Masteroppgaven vil handle om krigføring i vikingtiden og borgerkrigstiden, slik det blir presentert i Heimskringla. *okb@fortid.no*

MIRIAM FINSET INGVALDSEN

Miriam er masterstudent, i oppgåva si nyttar ho reiseskildringar som kjelde til å sjå på kva for vurderingar som vart gjort om norsk og svensk arbeidsliv og forbruksvaner i perioden 1795–1835 i ljøs av den industriøse revolusjon. *mfi@fortid.no*

ASLAK KITTELSEN

Aslak ble master i historie høsten 2013, og har sin daglige dont på Norsk lokalhistorisk institutt. Oppgava hans tok for seg norsk utvandring til Amsterdam 1661–1720 fra et demografisk og kvantitativt ståsted, og han har til tider blitt beskyldt for å være positivist, ikke helt uten grunn. *ak@fortid.no*

ANDREAS BAGÅS LIEN

Andreas ble master i historie i 2013 med en oppgave om Nasjonal Samlings skolepolitikk. Han interesserer seg i hovedsak for moderne norsk og europeisk politisk historie. *abl@fortid.no*

HENRIK OLAV MATHIESEN

Henrik er masterstudent, og interesserer seg særlig for politisk idéhistorie og kulturhistorie i det lange nittende århundret. Hans masteroppgave omhandler amerikansk ekspansjon og immigrasjon før borgerkrigen. *hm@fortid.no*

FREDRIK OPEDAL

Fredrik er masterstudent i historie med interesse for vikingtid og middelalder. Hans masteroppgave vil omhandle sosiale nettverk og maktkamper i Skandinavia på 1000-tallet. *fo@fortid.no*

DANIEL HEGGELID RUGAAS

Daniel er masterstudent med spesiell interesse for vitenskaps- og teknologihistorie. Hans masteroppgave handler om Michael Birkeland (1830–96) som riksarkivar. *dbr@fortid.no*

OLE-ALBERT RØNNING

Ole-Albert er masterstudent, og har en særlig interesse for europeisk middelalderhistorie. Masteroppgaven hans vil handle om eksil og politisk asyl i Skandinavia på 1100-tallet. *oar@fortid.no*

FREDRIKKE HOLT SKRÅMM

Fredrikke har en bachelor i historie. Hun interesserer seg for kulturformidling og museumsarbeid, og kommer til å fokusere på dette videre i utdannelsen. *fs@fortid.no*

NORA DALAKER STEENBERG

Nora er sisteårs bachelorstudent. Hun er interessert i krig, konflikt, ideologi og terror innenfor nyere verdenshistorie, og skal gå videre med statsvitenskap etter fullført bachelor i historie. *nds@fortid.no*

ERIK TOBIAS TAUBE

Tobias ble master i historie i 2013 med et arbeid som kartla livet til den første og siste generalkonsul for Sverige i Christiania, J. C. Martinau (1733–1792) – et tema han ikke har forlatt for godt. *ett@fortid.no*

LINN ANETTE THORSEN

Linn er masterstudent som finner glede i moderne norsk historie, særlig sosialpolitiske tema. Hun jobber med å belyse Johan Castbergs politiske virke i årene 1900–1920. *lat@fortid.no*

FORTIDS SKRIVESTANDARD

Hva trykker Fortid?

Vi trykker akademiske artikler, essays og bokanmeldelser. Send oss gjerne en bearbeidelse eller et utdrag fra masteroppgaven eller bacheloroppgaven din! Men husk at en oppgave eller et utdrag fra en oppgave ikke alltid er helt formelt lik en artikkel (se under).

For å få teksten på trykk må den oppfylle våre krav. Alle bidrag må inneholde tittel, forfatternavn, samt faglig og etisk forsvarlige referanser i henhold til tekstens form og sjanger. Bidragene til Fortid kan skrives på norsk, svensk, dansk eller engelsk. Både tekster og spørsmål kan sendes til fellesadressen redaksjonen@fortid.no eller du kan ta direkte kontakt med en av oss.

Vi opererer med følgende sjangre:

- **Artikler og essay** – teksten kan være fra seks til ti normalsider (å 2300 tegn uten mellomrom).
- **Korttekster** – kan være litt mer polemiske og lekende, med en lengde på mellom én og tre normalsider.
- **Bokmeldinger** – lengden bør være mellom tre til fem normalsider.
- **Debattinnlegg** – lengden bør ikke overskride tre normalsider.
- **Ex libris** – bokessay om din leseropplevelse av en historisk bok e.l. Stilen kan være personlig og lekende, men teksten må holde et godt nivå. Teksten bør ikke overskride tre normalsider.
- **A fontibus** – kildefunn («a fontibus» betyr «fra kildene»). Har du kommet over en interessant eller merkelig kilde som du vil analysere eller diskutere, eller rett og slett presentere for andre? Vi aksepterer kortere og lengre tekster her.

HVORDAN SKRIVE TEKSTENE?

Artikler bygges opp slik:

- Tittel
- Forfatters fulle navn
- Ingress som oppsummerer artikkelens tese
- Hovedtekst med undertitler
- Forfatteromtale (navn, år født, utdanning, evt. arbeider sist publisert)
- Sluttnoter, litteratur- og kildeliste.

Korttekster:

Likt som artikler, men ingress og undertitler er valgfrøtt. Komplette sluttnoter, men ikke litteratur- og kildeliste.

Alle akademiske, historiske artikler må inneholde en eller flere hovedpåstander (et hovedpoeng med teksten), og en argumentasjon som bygger oppunder påstanden, samt en konklusjon som oppsum-

merer argumentasjonen og validerer eller kvalifiserer påstanden. Artikler i *Fortid* må ikke nødvendigvis basere seg på originalt kildearbeid, men alle påstander som ikke kan regnes som allment kjente og aksepterte må begrunnes i litteratur. Se gjerne tidligere artikler i *Fortid*.

Bokmeldinger bygges opp slik:

- Tittel på bokmelding, boktittel, bokforfatter, forlag, år
- Hovedtekst
- Forfatteromtale (navn, år født, utdanning, evt. arbeider sist publisert)
- Evt. sluttnoter.

I bokmeldinger kreves en påstand om boka, som må fremsettes i første avsnitt/ingress, og bokmeldingen må begrunne påstanden med sidereferanser, sitater, og referater. For eksempel kan en påstå at boka er spennende/omfangsrik, men at den ikke makter å gå i dybden på tema. Resten av bokmeldingen må da begrunne hvorfor den er spennende/omfangsrik, og hvorfor ikke boka makter å gå i dybden på tema. Begrunnelser kan gjøres ved direkte sitat, oppsummeringer av funn/konklusjoner, eller kritikk av påstander/konklusjoner/metode. Se gjerne tidligere bokmeldinger i *Fortid*.

DEN REDAKSJONELLE PROSESSEN

Artikler kan sendes inn til redaksjonen kontinuerlig. Dersom artikkelen er på tema for kommende nummer, må dødlinjen etterfølges.

To redaksjonsmedlemmer vil komme med kommentarer, innspill, og spørsmål, og forfatteren vil få tilbud om å sende inn en revidert utgave av artikkelen. Vi trykker de aller fleste artikler som blir sendt inn til oss, men noen sjeldne ganger er vi dessverre nødt til å avvise tekster som ikke er faglig eller etisk forsvarlige.

Når artikkelen er revidert, er den normalt klar til trykk. Det kan allikevel hende at redaksjonens lesere har noen ytterligere kommentarer. I så fall sendes teksten tilbake til forfatter med kommentarer enda en gang.

Tekster som er sendt inn med mange typografiske feil, vil også bli kommentert, men det forventes at forfatteren griper tak i disse før den reviderte utgaven sendes tilbake til redaksjonen. Skjer ikke dette, faller teksten dessverre igjennom.

Alle artikkelforfattere får tilsendt nummeret som artikkelen trykkes i.

Se fullstendig skrivestandard på <http://www.fortid.no/tidsskrift/forfatterinstruks/>.

Gi et abonnement til en du er glad i!

Fortid er perfekt som en varende
gave: fire blader fordelt utover 2014.

Kr 150,– for studentabonnement,
og kr 300,– for vanlig abonnement.

abonnement@fortid.no

Svar til quiz på s. 106

1. *Christian Magnus Falsen.*
2. *Memnosyne.*
3. *Sildaksgata og Samnangerata.*
4. *Wilhelm Christie Koren og grev Herman Wedel Jarlsberg.*
5. 2008.
6. *Fontainebleau.*
7. *Yaren (Nauru har ingen offisiell hovedstad, men regjeringa holder til i Yaren).*
8. *Frognerparken i Oslo.*
9. *Carl Hagenbeck (Tierpark Hagenbeck).*
10. *Flodsvin.*
11. *De hispanoamerikanske uavhengighetskrigene.*
12. *Obie 18. september 1810.*
13. *Tlaloc.*
14. *Guadeloupe – Basse-Terre og St. Kitts – Basseterre.*
15. *Kristiansand.*
16. *FlyNonstop.*
17. *Drammen.*
18. *Henry Dunant og Frederic Passy.*
19. *Årelang kamp for arbeidernes rettigheter. Han var president i den internasjonale komiteen for det europeiske råd, visepresident i Frie Faglige Internasjonale, medlem av ILO-rådet og delegat i FN.*
20. *Fra 1969 til 2011. 42 år.*
21. *Tunis, Alger, Niamey, N'Djamena, Khartoum og Kairo.*
22. *Lampedusa.*
23. *Triskelion.*
24. *10 – tinnbryllup, 30 – perlebryllup, 50 – gullbryllup, 70 – jernbryllup og 90 – granitbryllup.*
25. *1. januar – første nyttårsdag, 21. januar – Prinsesse Ingrid Alexandras bursdag, 6. februar – samfunnets dag, 21. februar – Kong Haralds fødselsdag, 1. mai – arbeidernes dag, 8. mai – frigjøringsdagen, 17. mai – grunnlovsdagen, 9. juni – unionsoppløsningen 1905, 4. juli – Dronning Sonjas bursdag, 20. juli – Kronprins Haakon's bursdag, 29. juli – Olso's bursdag, 19. august – Kronprinsesse Mette-Marts bursdag, 25. desember – første juledag, 1. påskedag, 1. pinsedag, dagen for stortingsvalg.*

FORTID

Fagtidsskriftet til historiestudentene ved Universitetet i Oslo kommer ut fire ganger i året. *Fortid* speiler bredden i det norske historiefaget og er en arena for nye stemmer, synspunkter og strømninger. I *Fortid* skriver studenter og etablerte forskere side om side.

VIL DU GI FORTID EN FRAMTID?

Fortid trenger stadig skribenter som kan bidra med korttekster, lengre artikler og bokmeldinger – på tema eller utenfor.
Kontakt: redaksjonen@fortid.no

ABONNERE PÅ FORTID?

Et abonnement koster kr. 300,-
per kalenderår.
Studentabonnement: kr. 150,-.
Institusjonsabonnement: kr. 500,-.
Kontakt: abonnement@fortid.no

ANNONSERE I FORTID?

Fortid kommer ut fire ganger i året og har et bredt marked av lesere.
Kontakt: annonse@fortid.no

TEMA FOR KOMMENDE NUMMER

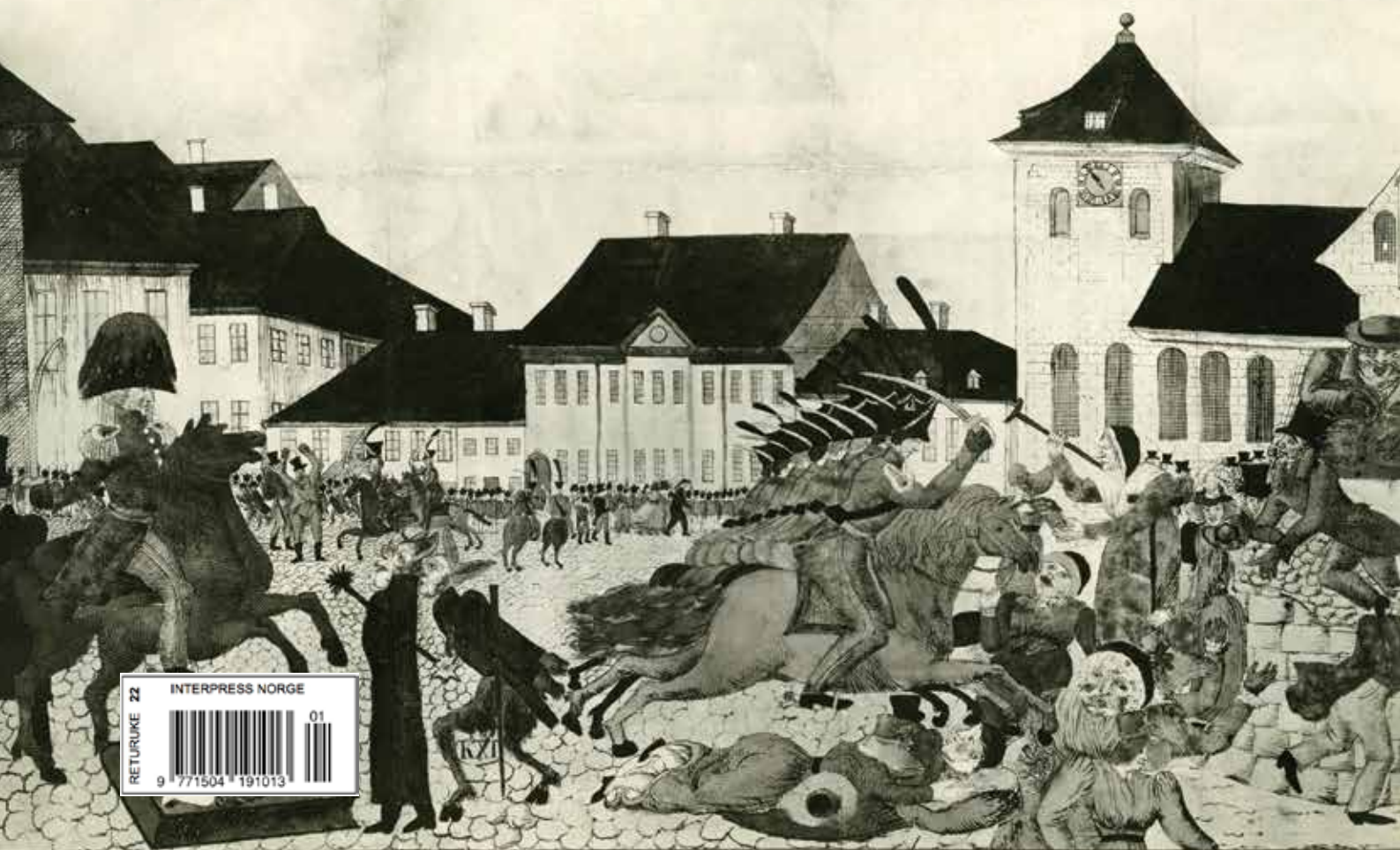
Nr. 2, 2014: MAT OG DRIKKE
(Deadline: 1. april)

Nr. 3, 2014: 1914
(Deadline: 1. august)

Bidragssytere FORTID nr 1/2014

Morten Haave
Henrik Askjer
Fredrikke Holt Skråmm
Bård Frydenlund
Anette Warring
Catharina Backer
Monika Birkeland
Christin Emilsen
Ingeborg Fossestøl
Christoffer Kleivset
Bård Drange
Nora Dalaker Steenberg
Miriam Finset Ingvaldsen
Mali Kristine Lunde
Thomas Iben Göransson
Thor Stian Sæther

Master i historie, Universitetet i Oslo
Bachelorstudent i historie, Universitetet i Oslo
Bachelor i historie, Universitetet i Oslo
Cand. philol, Universitetet i Oslo
Professor, Roskilde Universitet
Masterstudent i historie, Universitetet i Oslo
Masterstudent i historie, Universitetet i Oslo
Master i historie, Universitetet i Oslo
Bachelor i historie, Universitetet i Oslo
Master i historie, Universitetet i Oslo
Bachelorstudent i internasjonal politikk og historie, Jacobs University Bremen
Bachelorstudent i historie, Universitetet i Oslo
Masterstudent i historie, Universitetet i Oslo
Master i historie, Universitetet i Oslo
Masterstudent i historie, Universitetet i Oslo
Master i historie, Universitetet i Oslo

RETURKE 22

INTERPRESS NORGE

9 771504 191013

01

"Ik' has lost my horse
and my gun. I am now a prisoner of war."